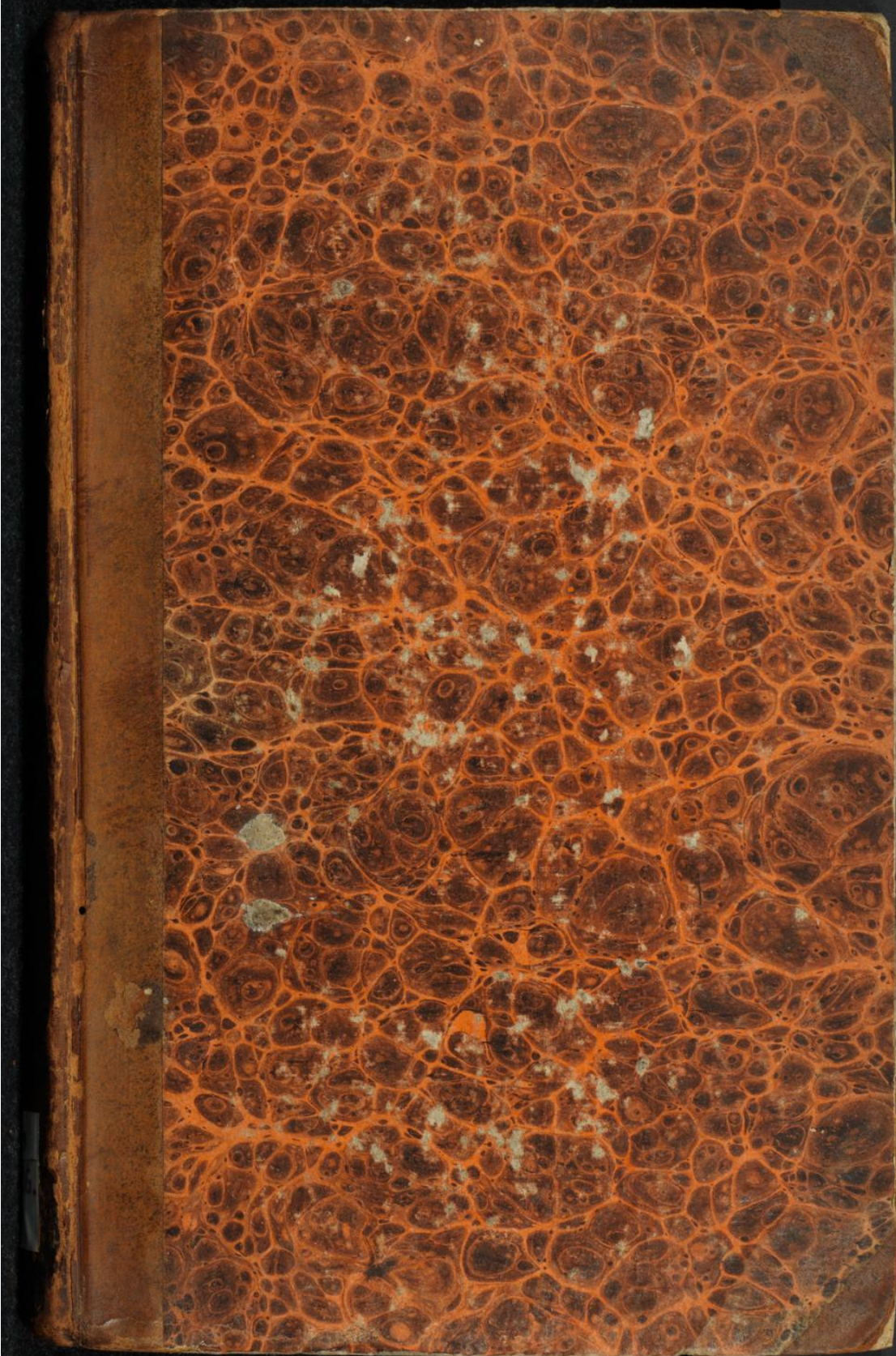

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 24 Kupferplatten

Nicht ausleihbar

BERLZ

WOORDE

VLDE I

11-11

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

ELFDE DEEL.

DA—DIO.

WOORDE

Figure 2

Faint handwritten text at the bottom of the page.

Belonging to the State
and the Nation

Johnnie Harding, Chicago
Liquor at Five

[illegible]

225515 18

12118310.

1990

17

1916

SLIDE

11.

91

13

AMSTERDAM, 20

113

100

1

10

VADERLANDSCH,
GESCHIED, AARDRIJKS, GE-
SLACHT EN STAATKUNDIG
WOORDENBOEK;

In zig vervattende , de Oude en Hedendaagsche

KERKELIJKE EN WAERELDLIJKE GESCHIEDE-
NISSEN DER VEREENIGDE NEDERLANDEN ,
EN ONDERHOORENDE LANDSCHAPPEN ;

Beschrijvingen van STEDEN, DORPEN, ADE-
LIJKE HUIZEN EN GEBOUWEN:

Derzelver *Stichting, Gelegenheid, Opkomst, Aanwas,*
Lotgevallen en Voorrechten, enz. enz.

Als mede LEVENSVERHAALen , van alle Vermaarde

MANNEN EN VROUWEN,

DIE DOOR

STAATSBESTUUR, KRIJGSKUNDE, GE-
LEERDHEID, KUNSTEN EN
WETENSCHAPPEN,

zig beroemd gemaakt hebben , enz. enz. enz.

Bij een gebragt door den

U I T G E E V E R.
E L F D E D E E L.

DA — DIO.

Te AMSTELDAM, bij JACOBUS KOK EN ZOON.

M D C C L X X X I I I.

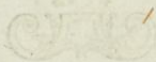
Rava

Niederh. g. 364

22

43. g. 243

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

DA.

DAAL, of *ten Daal*, weleer een Abdij buiten de *Catharijne Poort* te *Utrecht*. Zie *MARIEN-DAAL*.

DAALEM, of *Daalhem*, een Kasteeltje en Steedje in het kwartier van *Overmaas*, met een rechtsgebied, dat geen van de minsten is, en dat van ouds, tot aan het jaar 1239, zijne eigene Graaven gehad heeft: in welk jaar *Hendrik de Tweede*, Hertog van *Braband*, den Inwooneren, om dat zij den toevoer, meer dan eens benaderd hadden, hunne eigendom ontnam, en onder 't gebied van *Braband* stelde, zo als men uit de oude geschiedenissen van *Braband* zien kan. In 1278 werd *Daalhem*, of *Daalem*, door den Heer *Walram van Valkenburg*, behuwd broeder van *Reinald van Nassau*, Graave van *Gelder* en *Zurphen*, in 't midden van den winter zeer streng belegerd, en met groote woede bestormd, dat te ligter geschieden kon, vermits de grachten rondsom zwaar met ijs bezet waren: Heer *Witte*, redde die van *Daalhem* uit hunne benaauwdheid, zonder dat zulks zijn oogmerk was; hij met eenig volk rondzwerfende, en eenige huizen in brand steekende, vermoedden de *Valkenburgers*, dat de Hertog van *Braband* hun met al zijn magt op het lijf kwam, dus lieten zij af van stormen, en vlooden van daar: in de maand van April des jaars 1568, werden bij deze plaats de Edele Heeren *Montignij*, *Villiers*, *Carloo*, en meer anderen, benevens twaalf honderd man, door *Oranje* bijeen gezameld, op bevel van *Alba*, door *Lodron* en *d'Avilla* geslagen; in welke onheilen het gantsche land van *Daalhem* rijkelijk deelde: dit landschap is, in gevolge het *Partage-Traa*t van 1661, tusschen den Koning

XI. DEEL.

A

VAG

2 DAALEM. (*Heerlijkheid en Geslacht*) DAALEN. (*Het Dorp*)

van *Spanje* en de Algemeene Saaaren verdeeld: het Steedje, waarvan het gantsche landschap den naam ontleend heeft, ligt op een rotsachtigen berg, die uit een aangename vallie oprijst: van de muur en poorten zijn alleenlijk eenige geringe overblijfselen te zien; het getal der huizen aldaar is niet meer dan veertig: het Kasteel staat op den top des bergs, waartoe men van de marktplaats den toegang heeft: welker was het de verblijfplaats der Graaven van *Daalhem*, en was toen ongemeen sterk: in het jaar 1664 werd het door den Commandant van *Maas-tricht* ingenomen, en met Staats krijgsvolk bezet, ook is het na de gezegde verdeeling, aan den Staat gebleeven: in 1673 werd het door de Franschen bemagtigd, en kort daarna geslecht. De Kerk van *Daalhem*, die zo wel door de Roomsche als Gereformeerde Waalen gebruikt wordt, staat omtrent halfwegen den opgang van den berg: het Gerecht aldaar bestaat uit den Drosfaart, één' Schout, zeven Schepenen, één' Griffier en twee Burgemeesteren, die jaarlijks door de Burgers verkoozen worden: onder *Daalhem* behooren zes hooge Heerlijkheden.

Zie *Chronijk van Brabant*. BAUDART *Nassausche Oorloggen*. VAN HEURN *Beschrijving van 's Hertogenbosch*, IV. Deel. BACHENE *Geographie*.

DAALEM, een Heerlijkheid in de *Thielerwaard*, nabij het Dorp van dien naam, tegenover *Loevestein*. *Vuuren* en *Daa-len* zijn eene Combinatie, die door één Predikant bediend wordt.

DAALEM, of *Daalen*, in oude tijden een zeer aanzienlijk en adelijk Geslacht; eenige laater afstammelingen daarvan schreeven zig ook wel *Dalem*. In 1353 leefde zekere *Dirk van Dalem*, of *Dalen*, die Schildknaap van Graaf *Willem den Vijfden* was, ook leefde nog in het jaar 1410, Heer *Floris van Dalem*: de nadere afstammelingen daarvan zijn onbekend.

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp en Schoutsampt in *Drenth*, onder het Dingspel *Zuiderveld*.

D A A -

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp onder het Drostamt van Coeverden, een kwartier uurs van daar.

DAAM, (....) staat bekend als Capitein onder de beruchte grondleggers der Nederlandsche Vrijheid, eenen eernaam aan dezelven gegeven, na de inneeming van *den Briel*: zijnde *Daam* en *Marinus Brandt*, de twee eerste geweest, die met hunne schepen voor het hoofd van *den Briel* naderden, en binnen kwamen.

Zie *Bor*, VI. Boek, fol. 265.

DAAMEN, (*Adam*) geboren te *Amsterdam*, alwaar zijne ouders goeode Burgers waren, die dezen hunnen zoon, tot vordering zijner studie, buitenslands op de Hooge Schoole zonden: na de voleindiging daarvan, werd hij Priester, Licentiaat in de beide Rechten en Domheer te *Keulen*.

Toen de beruchte *Theodorus Kok* het land moest ruimen, (1702), verzorgde *Daamen* hem te *Keulen*, twee jaaren, van kost en andere benoodigdheden, in zijn eigen huis: daarna werd *Daamen* tot Priester-Kanonik, en ook tot Dekan van de Kerk te *Emmerik* verheven: in het jaar 1707 is hij, op bevel van Paus *Clemens den Elfden*, tot algemeene Pauslijke Vicaris der *Nederlanden* aangesteld, en op het eind van dat jaar tot Aartsbischop van *Adrianopoli* te *Keulen* gewijd: inmiddels dat men te *Keulen* voornoemd, zig over zijne verheffing vermaakte, werden de vaders Jesuiten op den 18den Februarij des jaars 1708. voor de vergadering der Gecommitteerde Staaten van *Holland* ontboden, alwaar hun werd aangezegd, dat, indien zij niet bewerkten dat de vrede (zijnde de twisten tusschen de Roomschegezinden en zogenaamde Janfenisten, toen op z'n hevigst) onder hen, binnen de drie maanden hersteld werd, zij het land zouden moeten ruimen: wat *Daamen* aangaat, die zig al te voorbaarig gedroeg, en verzuimd had de Staaten van zijne aanstelling kennis te geeven; dezen werd, terwijl hij van *Keulen*, den *Rhijn* kwam afvaaren naar *Emmerik*; zig aldaar onder het luiden der klokken, en 't zingen van het Te Deum, feestlijk liet inhaalen, vandaar in *Holland* kwam, van alle kan-

ten gelukwenschingen ontving , en zijn ampt aanvaardde , zonder , gelijk wij zeiden , te de Staaten kennen , dat volgens de Plakaaten vooraf moest gaan , den 26sten April des jaars 1709 , openlijk bij Plakaat , de exercitie van zijn ampt verboden , op poene van zwaarder straffe: *Daamen* zijn misslag te laat bemerkende , vervoege zig nu en dan tot de Staaten , en bragt verscheidene redenen tot zijne verschooning in , ja deed al wat mogelijk was , om het Plakaat weder ingetrokken te krijgen , doch alles was vruchtloos.

De vaders Jesuiten , waarvan wij straks meldden , bragten mede alles bij ter betooninge van naarstigheid , om het bevel der Staaten (naamlijk het bewerken van den vrede) te volbrengen , dan ook deze waren reeds te vooren , den 19den Julij 1708 , buitenslands gezonden.

De Roomsche Geestlijkheid even ijverig blijvende , om de wettige kerkorde en tucht in stand te houden , die door geen buitenlandschen , en onerkenden Kerkvoogd konde gehandhaafd worden , en echter reikhalzende naar den vrede waren , had op den 29sten November 1708 , *Willem Dalmoort* , Pastoor te 's Gravenhagen en Kanonik te *Utrecht* , naar *Keulen* gezonden : in het volgende jaar , als het gemelde Plakaat der Staaten van *Holland* afgekondigd was , werd *Cornelis Steenove* , mede Kanonik te *Utrecht* , en Pastoor te *Amersfoort* , naar *Keulen* ontboden , door den Heer *de Busfi* ; dan , beiden ook tot den vrede niets kunnende bewerken , werd de twist nog heviger , door dien sommige zig beriepen en dekten , onder het jubel , door Paus *Klemens den Elfden* uitgeschreven ; een gedrag dat door de Staaten met zodanige verontwaardiging beschouwd werd , dat dezelve alle uitlandsche Bullen bij een Plakaat van den 14den December 1708 verboden , en bevestigden hetzelfde bij een nader Plakaat van den 26sten April 1709 , ontbiedende daarenboven de hoofden der Geestlijkheid voor de vergadering der Staaten , op den 12den November , en naderhand op den 21sten van die maand , alwaar aan dezelve op het strengst bevolen werd , de zending van alle Wereldsheeren , en geordende , die na den dood van *Gerardus Potkamp* , voorganger van *Adam Daamen* , waren ingekomen , te onderzoeken , en te beloven

de

de onderhouding van het daarop gemaakte Plakaat, en vooral dat zij voornaamlijk in zaaken die de kerk aangingen, geene gemeenschap met *Adam Daamen* zouden houden: zekere Geestelijke te *Leiden*, en een ander in 't *Gooijland*, bevonden wordende hierop geen acht te slaan, werden het land uitgebannen. De bovengemelden *Dalenoot* en *Steenove*, geen accoord met den Pauslijken Nuncius, de Heer *de Busfi* te *Keulen*, kunnende treffen, en *Daamen* uit het land gebannen zijnde, dus geen voordeel, maar wel nadeel van zijn ampt hebbende, verzocht hij aan den Paus ontslag van hetzelfde, dit hem aanhoudende geweigerd wordende, deed hij om landwinning te krijgen, den volgenden brief van afstand, aan de Staaten overgeeven.

ADAM DAAMEN.

„ Ik ondergeschreven verklaar waar te zijn, en betuige onder het openbaar geloof, dat op den 15den Augustus 1709, voor mij ondergeschreven Notaris der pleitzaaken en vonnissen van het Aartsbischoffelijke Hof te *Keulen*, en voor de getuigen daartoe bijzonderlijk verzogt, is verscheenen de Hoogwaardigste Heer *Adam Daamen*, Aartsbischof van *Adrianopolen*, Kanonik en Kapittelheer van deze Metropolitane kerk enz. En dat hij van het Pauslijk Vicarischap, het welke hem door onzen allerh. Vader *Klemens XI.* over de Vereenigde Nederlanden was opgedragen, om redenen zijn gemoed bijzonderlijk beweegende, op de allerkrachtigste wijze afstand heeft gedaan. Doch als gemelde Aartsbischof, hierop van zijne H. een weigerend antwoord had ontvangen, heeft hij, om des te grooter uitwerking van zijn afstand te bekomen, op den 27sten October van het voorn. jaar den Heer *Ernst Zigler*, tot zijn zaakbezorger aan het Roomsche Hof aangesteld, om zijnen gemelden afstand, op de sterkste en krachtigste wijze aantedringen.”

„ Daarenboven getuige ik, dat ik zelfden Brief van gemelden afstand, dewelken door mij opgesteld was, benevens meer andere papieren en geschriften, tot dezen zaak behorende in den Brief welke naar Rome moest afgaan, heb ingeslooten, en in de handen van een knecht heb overgegeeven,

A 3

„ om

„ om aan het gewoonlijke Posthuis besteld te worden; en ver-
 „ ders, dat ik twee weigerende antwoorden, het eene van
 „ den uitmuntenden Heer en Kardinaal *Sacripanti*, en het an-
 „ der van den Secretaris *Cavalleris*, en verder nog een derge-
 „ lijk antwoord van den Heer *Zigler* gezien en gelezen heb.
 „ Daarenboven verklaar ik Notaris waar te zijn, dat welge-
 „ melde Heer *Daamen*, om de toestemming zijner Heiligh. op
 „ alle mooglijke wijze te bevorderen, op den 11den Septem-
 „ ber des jaars 1710 nog een andere zaakbezorger den Heer
 „ *Ph. Castellani*, aan het R. Hof heeft aangesteld, en dat hij
 „ aan denzelven in mijne tegenwoordigheid, die zelfs de schrij-
 „ ver was, nog een wijldloopiger bevel, om zijn ontslag te
 „ bewerken, gezonden heeft, voorziende dezelve met alle
 „ magt, om op het allerkrachtigst, zo door zig zelfs, als door
 „ de voorspraak van anderen door te drijven. Dat gemelde
 „ Hoogwaardigste Heer dergelijke aanhoudingen nog dikwils
 „ heeft vernieuwd, en dat hij bijzonderlijk op den 16den No-
 „ vember 1710, deze uitdrukkelijke woorden aan zijn Agent
 „ voorn. den Heer *Castellani* heeft geschreeven: *Ondertuschen*
 „ *wil ik niet vertrouwen, dat 'er geen hoop van mijne ver-*
 „ *losing meer overig is, van het Vicarischap, aan dat Hof*
 „ *te verwerven: dewijl het mij als een harde zaak voorkomt,*
 „ *noch door geld, noch door mildaadige vereeringen geholpen te*
 „ *kunnen worden. Indien 'er eenig middel, 't welk mensche-*
 „ *lijker wijze mooglijk is, bedacht kan worden, dat men 't*
 „ *te werk stelle, geef ik mijn woord dat mij grooter dienst,*
 „ *door deze verlossing geschieden zal, als met de begiftiging*
 „ *van het grootste Bisd. Verders verklaar ik waar te zijn,*
 „ en ik betuige dat ik gezien en gelezen heb, verscheide ant-
 „ woorden van gemelden Heer *Castellani*, met zijn eigen hand
 „ geschreeven (welke mij bekend is) waarin hij wijldloopig ver-
 „ klaard, dat hij niets in deze zaak heeft kunnen uitrichten:
 „ en in eenen van den 29 November schreef hij: laat de klach-
 „ ten ophouden, waaruit niets goeds te wachten is: het ge-
 „ duld is noodzaaklijk, zo als dit alles kan getoond worden.
 „ Zo dat noch de ijver van den Aartsbischop, noch de naar-
 „ stigheid zijner Agenten, om het ontslag te bewerken, geen-
 „ „, zints

zints in twijffel konnen getrokken worden. Tot oorkonde van het bovenstaande, heb ik den tegenwoordigen Brief gescreven en ondertekend, en met mij gewoon Signet bekrachtigt."

Zijnde deze getekend te Keulen, den 11den Maart 1711, door

DAMIANUS HERM. NYDEGGEN,

Pausfelijke Pro-Notaris.

Daamen bij de Staaten zo min als bij het Hof van Rome, eenige gunst kunnende verwerven, sleet de rest zijner dagen te Keulen, alwaar hij overleed den 30sten December des jaars zeventien honderd zeventien.

DAAMS, (Pieter) een Antwerpenaar, en een man van groote bekwaamheid, stierf te Lier als Carthuizer, en liet eenige schriften na.

DAASDONK, een aanzienlijk Slot, in de Baronni van Bredda, bij het Dorp Ginneke, naar welk Slot het adelijk geslacht van Daasdonk den naam voert.

DAATZELAAR, (Adriaan) wiens naam in 's Lands geschiedenis bekend geworden is, met de ontkoming van den Heer H. de Groot, zijnde Daatzelaar de man, aan wiens huis te Gorichem, de kist waarin die vermaarde man verborgen was, besteld werd, en uit wiens huis hij, na van gewaad veranderd te zijn, verder den weg naar Brabant nam.

Zie VAN LOON *Penningkunde*, II. Deel, p. 134. en andere.

DACIËRS, naam van één der oude volken, welken bewooners waren van de landstreeken, thans bekend met den naam van Moldavië en Wallachije, naderhand, en wel in de vijfde eeuw, werden hunne landstreeken door de *Cedipers* ingenomen.

DAGHORST, een Slot of adelijk Huis in 't landfchap Twentse,

onder de Provintie van *Overijsfel*, doch eigenlijk onder het gerecht van *Kedingen* behoorende.

DAGOBERT, de eerste van dien naam onder de Koningen van *Austrasia*, en daarna van de *Franken*: op 't Art. BEROALD, hebben wij van zijne bedrijven, deze landen betreffende, reeds gewag gemaakt: dan hier moet gezegd worden wat hij verder verrichtte; als dat hij in het jaar zes honderd twee-en-veertig, of zo anderen willen nog vroeger, in den middenarm van den *Rhijn* een kasteel bouwde, aan den *Overvaart*, in 't latijn *Trajectum* genaamd, 't welk, allengskens huizen daarbij gebouwd zijnde, tot gene Stad geworden is, die wij nu *Utrecht* noemen: de stichting van dit kasteel geschiedde op, of digt bij de plaats, daar eerst *Antonia*, daarna *Wiltenburg*, zou geslaan hebben: zie *ANTONIA*, verder *UTRECHT* en *WILTENBURG*. Dit slot *Trajectum ad Rhenum*, of *Utrecht*, schonk hij aan *Cunibert*, Bisfchop van *Keulen*. Onder *Clemens Willebrord*, hebben wij gezien, dat dit een Bisdom op zig zelve is geworden: *Dagobert* stichtte aldaar ook een kapel of kerk, die aan *St. Thomas* gewijd was, hebbende 'er Priesters gesteld, om de Heidenen tot het Christendom over te brengen; doch welke kapel, door die afgodische volken weder werd afgebroken; zie verder het geene op 't Art. van *CLEMENS WILLEBRORD* daarvan gezegd is: wat *Dagobert* verder betreft, de meeste Historiefchrijvers getuigen van hem, dat hij in den aanvang zijner regeeringe, een grootmoedig, voorzichtig en voortreffelijk Vorst was, maar daarna begon te veranderen, en zig aan veele snoode zaaken schuldig maakte; doch dat hij op het eind van zijn leven, weder onberispelijk geleefd en geregeerd heeft: *Dagobert*, zeggen zij, kwam met den ouderdom van vijftien jaaren aan de regeering, als Koning van *Austrasia*, of een gedeelte daarvan, en werd, zo lang hij zig naar den goeden raad van *Pipijn*, Groot Hofmeester, en van *Arnould*, Bisfchop van *Metz*, en naderhand naar dien van *Cunibert*, Aartsbisfchop van *Keulen*, schikte, gehouden voor een voorbeeld van wijsheid en deugd, van onthouding en van rechtvaardigheid; maar nadat hij *Cunibert* had verjaagd, *Pipijn* zijnen raad niet meer wilde volgen, spat-

te-

W, doch eigenlijk onder de
e.

den naam onder de Koningen
Franken: op 't A. B. 800, na
deze landen betreffende, reeds
gezegd worden wat hij verder
125 honderd twee- en veertig,
1, in den middennam van den
den *Overvaart*, in 't iudij
gkens huizen daarbij gebouwd
is, die wij nu *Utrecht* noe-
gelohiede op, of dijs bij de
na *Wiltburg*, zou geslaan
brachten en *Wintanus*. Dit
Utrecht, schonk hij aan *Con-
stentius Willebrord*, hebben wij
gzeive is geworden: *Dagobert*
erk, die aan *St. Thomas* gewijd
d, om de Heidenen tot het
ch welke kapel, door die af-
broken; zie verder het geene
rond daarvan gezegd is: wat
de Historiëschrijvers gemogen
zijner regeeringe, een groot-
elijk Vorst was, maar daarna
veele snoode zaken (schuldij-
d van zijn leven, weder ombe-
eft: *Dagobert*, zeggen zij,
stien jaaren aan de regeering,
in gedeelte daarvan, en werd,
raad van *Pijp*, Groot Hof-
choop van *Metz*, en nederhand
hoofschop van *Kalen*, schree,
van wijsheid en denge, van ont-
id; maar nadat hij *Conkert* had
niet meer wilde volgen, was

tede hij uit in veele mislagen, doende zijn oom *Bernulph* zonder
oorzaak ombrengen, en neemende bij zijne vrouw nog drie andere
vrouwen, en veele bijzitten; bedrijvende meer andere snoode
daaden, en voornaamlijk na den dood van zijnen vader, en
toen hij door erfopvolging Koning van *Frankrijk* geworden
was; hij beroofde zijne onderdaanen, eigende zig al hunne be-
zittingen toe, en werd hoe ouder hoe geldzuchtiger: echter be-
toonde hij in schijn groote milddaadigheid aan *St. Denijs*, dien
hij een kerk en abdij bij *Parijs* bouwde, buitengemeen verfiert
en verrijkt, doch alles met goederen, welken hij die van *Poi-
ctiers* ontnomen had: de geestlijke ordensperfoonen begiftigde
hij rijklijk; deed veel kerken en kloosters bouwen, schonk aan de-
zelven groote goederen, van het geld en goed dat hij zijne
onderdaanen ontroofd had, die dus bitter over hem klaagden, daar
inmiddels de geestlijken hem ten hemel toe verheften: dit dee-
den, zegt *Mezeraij*, de geestlijken, om andere Vorsten mede
tot milddaadigheid aantefpooren; en om zijne navolgers afte-
schrikken, van hunne handen aan geen geestlijke goederen te
snaan, bedachten zij (zegt hij verder) deze fabel: *Bischof
Ausfert van Poictiers, wiens kerk Dagobert berooft had, om
die van Denijs te vereeren, zag op den tijd dat Dagobert
stierf, zijn ziel in een schip, regt toe regt aan, na de zie-
denden ketel van Puteanus voeren, en daar zo lang streng
geezelen, tot dat St. Denijs, St. Marten en St. Mauritius hem
te hulpe kwamen en in 't Paradijs voerden*: andere fabelach-
tige verhaalen vindt men van zijnen dood in de Chronijk van
St. Denijs, bij *Mutzard* in zijne kerklijke Historie, en elders:
de dag van zijnen dood werd gesteld op den 17den of 19den
Januarij, doch omtrent het jaar is groot verschil, zo dat de een
het sield 638, een ander 647, en verscheiden anderen ieder een
bijzonder jaar tusschen de twee gemelde in.

Zie *MEZERAI Chronijk van Frankrijk*, I. Deel. *MUTZARD*.
VAN DER HOUVE, enz.

DAGOBERT, de tweede van dien naam, was een zoon van
Childebert den Rechtvaardigen, hij werd in het jaar 711 Ko-
ning van *Frankrijk*, dat is in naam, doch niet in daad, alzo de

A 5

magt

magt berustte in handen van den Opperhofmeester *Pipijn*, bijgenaamd *de Dikke*, die dat ampt bekleedde gedurende den tijd van zeven-en-twintig jaaren : deze *Dagobert* overleed in het jaar 716.

DAGVAART, is den naam welke aan de bijeenkomsten of vergaderingen der Ed. Mog. Heeren Staaten dezer Landen gegeven wordt. Wat de dagvaarten of vergaderingen van Hun Ed. Groot Mog. Heeren de Staaten van *Holland en Westfriesland* betreft, deze vergadering is niet achtervolgend, maar heeft haare gezette tijden viermaal in het jaar, als tegen den gewoonen tijd der verpachting, en bij de begeevening van ampten, welken aan die aanzienlijke vergadering staat : doch ook somtijds bij buitengewoone gelegenheden, als dan daartoe beschreeven wordende.

Deze vergadering bestaat uit negentien Leden, waarvan het eerste is, dat van de Ridderfchap of Edelen, en de anderen van de Steden, die stem in Staat hebben, en die meest, als de Staatsvergaderingen op nieuw beschreeven zijn, andere Gedeputeerden uit de Leden van haare Magistraaten en Vroedschappen zenden, uitgezonderd derzelver Pensionarissen, die doorgaands als de woordvoerders dezelfden zijn, volgende in rang uit het zuiderkwartier *Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam* en den *Briel*; die van het noorderkwartier volgen mede den rang der Steden : daarenboven hebben Hunne Ed. Groot Mog. twee gewoone Ministers, die alle derzelyer vergaderingen bijwoonen en daarbij tegenwoordig zijn.

Voords zijn uit het Collegie van de Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden van de Staaten van *Holland en Westfriesland*, twee Leden bij beurten bevoegd, om de vergadering der Algemeene Staaten dagelijksch mede bij te woonen, en om te helpen besluiten, en te zorgen dat niets tegen de besluiten van die van *Holland*, of de hoogheid, of het recht van dien, gedaan worde, wordende die twee Leden, door den Heer Secretaris van de Staaten van *Holland en Westfriesland* geassisteerd.

Dit Collegie in 's *Gravenhage* resideerende, en waarvan een Lid uit de Edelen of Ridderfchap gewoonlijk President is, en voords

voords alleenlijk uit die van *Zuidholland* bestaat, vermits die van het Noorderkwartier te *Hoorn* een afzonderlijk Collegie van Gecommitteerde Raaden hebben, bestaat dan uit den President en gemelde Leden, van welken ieder der agt gemelde Steden, 'er geduurig een Gecommitteerde hebben, die allen gewoonlijk om de drie jaaren veranderd.

't Is niet volkomen zeker, dat ten tijde der oude Hollandsche Graaven, 's Lands Staaten op de gewoone Dagvaarten beschreven zijn, doch zo het geschied is, is het enkel gebeurd bij bijzondere voorvallen: geene zekerheid daarvoor vindt men vóór de veertiende eeuw, offchoon men leest, dat de Edele en Knaapen, reeds in 't jaar 1048, een algemeene bijeenkomst hielden, waarop *Floris de Eerste* tot Graaf verkozen werd; zo als men ook vindt aangetekend dat de Steden in het jaar 1061 beslooten om *Robbert de Vries* tot Voogd over de kinderen van Graaf *Floris* aantestellen: nog laater vindt men gewag gemaakt van vergaderingen, die nu en dan tegen den wil der Graaven gehouden zijn: het is te veel bekend, om aan te toonen hoe dezelve Graaven, en bijzonderlijk die uit den huize van *Oostenrijk*, 't gezach van 's Lands Staaten van tijd tot tijd verminderden, en tot het bijwoonen der vergaderingen verhinderd werden: een menigte van bewijzen zou men kunnen bij brengen, dat ze niet ter dagvaard beschreven werden, of 'er moest geld zijn: dan, staande dat men zig tegen *Filips den Tweeden* begon te verzetten, en vooral na de gedaane afzweering in 1581, de oppermagt weder aan 's Lands Staaten, in wier boezem voor ieder van die de souverainiteit berust, gekomen zijnde, werden de vergaderingen weder in haare rechten en luister hersteld, en van toen af aan zag men de Dagvaarten merkelyk toeneemen, en op dezelve de heilzaamste besluiten, ten nutte van Land en Volk, vormen; het geene andere luisterrijke Collegien in 't bijzonder betreft, daarvan zal op het Art. *HOLLAND* gesproken worden; als mede op dat van *RAAD en LEENHOF VAN BRABAND*.

DALE, (*Anthoni van*) geboren den 8ten November 1638, werd niettegenstaande zijn onweerstaanbare lust tot de studie, door

door zijne ouders tot den koophandel geschikt: doch op den ouderdom van dertig jaaren vatte hij met gretigheid de letteroefeningen aan, bepaalde zig tot de geneeskunst, en werd eenige jaaren daarna te *Haarlem* een bekwaam Doctor; niets heeft de laster tegen hem kunnen inbrengen, dan dat hij een slecht latinist was: hij overleed te *Haarlem* den 28sten November 1708.

Zie *Bibliot. Choisei*, Tom. 17, p. 309.

DALE, (Nicolaas van) een geleerd Utrechenaar, broeder van *Anthonij* en *Pieter van Dale*, hij overleed in den jaare 1581: wegens zijn dood schreef *Lipfius* aan *Canterus* aldus, *is onze Dale dan vertrokken, zonder ons ooit weer te zien, of om van ons gezien te worden: ik ben 'er waarlijk van getroffen geweest, te meer, om dat het een schielijk verlies is, daarop wij geen gedachten hadden.*

Zie *Historie van 't Bisdom van Utrecht*, I. Deel, p. 563.

DALen, (Dirk van) geboortig van *Venlo* in *Gelderland* aan de *Maas*stroom, was een Geestlijke onder de orde der Kruisdraagers: van hem zijn in het jaar 1618 eenige schriften gedrukt.

DALENS, (Dirk) geboren te *Amsterdam* in 't jaar 1659, oefende reeds van jongs af aan de schilderkunst, en begon na het jaar 1672 sterke vorderingen daar in te maaken; doch ten nadeele van de kunst en smarte der kunstminnaaren, overleed hij naauwlijks dertig jaaren oud zijnde: hij liet na een' zoon, *Dirk Dalens* genaamd, die zig door het schilderen van landschappen, mede vermaard gemaakt heeft.

Zie *Houbraken* en van *Gool*. *WAGENAAR Beschrijving van Amsterdam.*

DALFEN, of *Dalfzen*, één der Dorpen onder het Drost-ampt van *Zalland* in *Overijsel*, in of bij hetzelfde liggen drie adellijke huizen, *Regteren*, *Bredenhorst* en *Vechterwaard*: de Parochiekerk van dit Dorp, welke mede voorheen onder het

Drost-

7, 1.) DALENS (D.) 402.

nod geschikt: doch op den
te hij met gerechtigheid de let-
g tot de geesteskunst, en
riem een bekwaam Doctur;
men inbrengen, dan dat hij
te Haarlem den 28den

7, p. 399.

leerd Utrechtenaar, broeder
hij overleed in den jaare
Liphus aan Canerus aldus,
ter ons ooit weer te zien, of
ben 'er waarlijk van getroef-
het een schiedlijk verlies is,
in Utrecht, I. Deel, p. 563.

g van Vauls in Gelderland
eestlijke onder de orde der
het jaar 1618 eenige schriften

Amsterdam in 't jaar 1659,
schilderkunst, en begon na-
tuur in te maaken; doch ten
ter kunstmisnaaren, overleed
ijnde: hij liet na een' zoon,
door het schilderen van land-
t heeft.
II. WAGENAR Beschrijving

n der Dorpen onder het Dro-
st, in of bij hetzelfde liggen drie
denkmalen en Vechterwaard: de
elke mede voorheen onder de
Dro-

Drostamt van Zalland behoorde, was aan St. Cijracius toe-
gewijd, en werd door den Heer van Overijsfel van een' Pas-
toor voorzien, in dezelve waren vijf Vicarijen, nog tegen-
woordig is het een groot en voortreffelijk Dorp, twee uren
van Zwolle gelegen, zijnde het Kerspel daarvan van een groote
uitgestrektheid: de beroeping van een' Predikant aldaar, staat
aan den kerkenraad en zes Heeren, eigenaars der Havezaten,
die 'er ieder een stem hebben.

Zie VAN DER HOEDE *Oudheden van Deventer*, II. Deel.
BACHENE *Geographie*.

DALWAGEN, (Den) een Rijkweg, waar langs de Postwa-
gen bij droog weder, van Nijmegen op Utrecht en te rug,
van den dijk af, dwars door de Betuwe rijdt.

DAM, (Den) of gemeenlijk den *Leidschendam* genaamd:
met den naam van *Dam*, komt het gedeelte onder *Stompwijk*
behoorende, voor, in de voorwaarde van verkoop, van den
jaare 1610, gedaan door Jonkheer *Tsbrand van Merode*, door
welke verkoop (zie de *Handvesten van Leiden*, p. 728 en
738) nu den *Dam*, een Ambachtsheerlijkheid der Stad *Lei-*
den geworden is: hetzelfde is een zeer uitgestrekt en aangenaam
Dorp, tusschen *Leiden*, *Delft* en 's *Gravenhage*, staande on-
der verscheidenerlei rechtsgebied. zeer volkrijk en wel bebouwd,
tot welks bloei en welstand; de dagelijksche doortogt zeer veel
toebrengt, en bijzonderlijk voor de Herbergiers: aldaar is een
zeer fraaije koepelkerk, gebouwd in den jaare 1652, en die se-
dert 1657 door een eigen Predikant bediend wordt, en behoort
onder de klasfis van *Delft* en *Delfland*: onder de gerechten van
den *Leidschendam* zijn drie scholen, als twee onder *Stomp-*
wijk, waarvan het eene aan den *Dam*, en het andere te *Zoe-*
termeer gevonden wordt, behoorende het derde onder *Wilsveen*:
de Roomschegezinden hebben onder *Stompwijk* eene staatie, die
door een Wereldsheer bediend wordt, de tweede hunner staatien
behoort onder de Heerlijkheid van *de Veur*: zeker is het, dat
het verlaat of den doortogt aldaar, gelijk gezegd is, den welstand
des Dorps veroorzaakt. Het eerst dat men daarvan gewag ge-
maakt

maakt vindt, is in eene Ordonnantie van de Hove van *Holland*, van den 4den November 1514, waarbij verlof verleend werd, om een duiker of sluisje te leggen aan den *Leidschendam*, tot gerijf van de waterloozing van *Rhijnland*; doch het werk aldaar schijnt eerst tot zijn beslag gekomen te zijn, op de vergunning van Keizer *Karel den Vijfden*, in het jaar 1536, waarbij aan die van *Delft* gegund werd, aldaar twee verlaaten met een kolk te mogen leggen: achter dit Dorp legt een weg, van ouds bekend met den naam van *Kostverloopen*, of *Kostverlooren*, maakende de scheiding tusschen de *Driemanspolder* en *Stompwijk*, en de Polder van *Tedingebroek*, welken weg welker behoorde aan de Abdij van *Rhijnsburg*, en tot verbetering van welken, door de Staaten van *Holland*, den 18den November 1593, ostroy verleend werd aan *Stephana van Rossum*, ten dien tijde vrouwe van *Rhijnsburg*, doch naderhand is deze weg overgegaan, eerst aan de *Driemanspolder*, en met dezelve naderhand door den Raad en Rentmeester der Abdijsgoederen, verkocht voor vier duizend guldens: gelijk nu deze weg oudtijds behoorde aan de goederen van *Rhijnsburg*, daarna aan de *Driemanspolder*, in het Ambacht van *Stompwijk*, zo is ook nog tegenwoordig een groot gedeelte van den grond van 't Dorp den *Dam* of *Leidschen Dam*, een eigendom der Stad *Delft*, sedert de koop daarvan gedaan in 1580: bestaande deze grond in twee straaten, waarvan de eene ligt onder het gebied van *Stompwijk*, aan de zuidzijde van de *Oostduiker*, waardoor men naar *Stompwijk* gemeld gaat, en die thans den naam van de *Veenestraat* heeft; op de beide hoeken van deze vindt men twee Herbergen, die door de uithangborden, de *Admiraals Tromp* en de *Ruiter*, en de andere *Amsterdam*, welk huis voorheen den naam had, van het *Damhouders Huis*, waarschijnlijk om dat daarin den Opzichter van den *Dam* zijn verblijf hield, onderscheiden kenbaar zijn: de tweede straat ligt aan de noordzijde van den *Dam*, onder het rechtsgebied van de vrije Heerlijkheid *Veur*, heeft geen bijzonderen naam, is genoeg bekend, vermits men door deze van de *Oostduiker* naar de *Heerenweg* gaat.

Hierbij dient wel te worden aangemerkt, dat deze grond-
ei-

eigendom van de Stad *Delft*, zo min als den eigendom van den overtocht over den *Dam*, waarvan zo straks zal genreld worden, en mede aan *Delft* behorende, niets beneemen van het recht der Ambachtsheerlijkheid, sedert 1610 aan de Stad *Leiden* behorende, noch ook niet aan het rechtgebied van Schout, Schepenen en Ambachtsbewaarders van *Stompwijk*, dus met recht mag gezegd worden, dat dit Dorp onder verscheidenerlei rechtsgebied staat: en dat het den naam draagt naar den *Dam*, die midden in het vaarwater tusschen de gemelde Steden gelegd is, welke *Dam* gelegenheid tot menigvuldige twisten tusschen de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden* en *Gouda*, gegeven heeft: in oude brieven wordt dezelve ook genaamd, den *Overflag*, *Overtocht*, *Dam te Voorburg* of *Achter Voorburg*, en in die van laater tijd, den *Leidschen Dam*.

Deze *Dam* meent men dat oudtijds aldaar in de *Vliet* gelegd is, ten gevalle van de Stad *Haarlem*, of bij overeenkomst met de Steden *Dordrecht* en *Gouda*, om het stapelrecht van de eerste, en de tollën van de tweede Stad, niet te benadeelen, en de vaart door die beide Steden te begunstigen, of zo anderen willen, om het water van *Rhijnland*, uit *Delfland* komende, te keeren, en door die afdamming, zou dit Dorp dan deszelfs naam verkregen hebben: dat de *Dam* noodig en dienstig geoordeeld is geworden, om *Delfland* voor het *Rhijnlands* water te bevrijden, blijkt onder anderen uit de volgende woorden, van Hoogheemraaden van *Delfland*, in den jaare 1587: *Item, ende is waarachtig, dat alle schepen ofte schuyten, komende van Haarlem, van Leyden, van Amsteldam, en uit geheel Frieslandt, Kennemerlandt en Rhylandt, willende trekken ofte vaaren totter Stede van Delft, in den Hage, Schiedam, ofte op Delfshaven, wederomme reizende totter Stede van Leyden; deze moeten alle haare schepen en schuyten doen trekken, over die voorz. houe sydwinde, dewelke scheidt Delfland ende Rhijnland, ende de plaats daar deze schepen en schuyten overgetogen worden, is genaamd den Leydschen Dam, aldaar ongelijk meer schepen en schuyten overgetogen worden, dan daar vaaren, door die bruggen van Ouderschie, 't welk al is een groot ongerijf, voor de geenen,*

die

van de Hove van *Holland*, arlij verlof verleend werd, en den *Leidschen Dam*, tot *land*; doch het werk alomten te zijn, op de verken, in het jaar 1536, waar- aldaar twee verlaaten met in Dorp een weg, van verlopen, of Kuitverlo- en de *Driemanspolder* en *erbreuk*, welken weg wel- burg, en tot verbetering land, den 18den Novem- *Stephans van Rosijn*, 17, doch naderhand is de *Driemanspolder*, en met de Rentmeester der Abdijge- tuldens: gelijk nu deze weg an *Rhijnburg*, daarna aan van *Stompwijk*, zo is ook ene van den grond van 't een eigendom der Stad aan in 1580: bestande de- de eene ligt onder het zijde van de *Oudstater*, gaat, en die thans den naam elde hoeken van deze vind inlangborden, die Admira- re *Amsteldam*, welk huis *Damhouders Huis*, wat- hier van den *Dam* zijn ver- zijn: de tweede straat ligt onder het rechtsgebied van et geen bijzonderen naam, ver deze van de *Oudstater* gemeent, dat deze groot

die daar over moeten , maar overmids dat Delfland met de voorsz. ſydwind van Rhijnland geſcheiden is , ende om dattet niet belast zal worden met het water van Rhijnland , zo moet dien Dam daar blijven leggen , want overmids de openingen van dien Dam zoude Delfland komen tot groot achterdeel en ſchaade.

Doch , welke dan ook de eerſte reden tot het leggen van den Dam moge geweest zijn , zo is het echter zonder eenig bewijs zeker , dat daardoor de vaart van groote ſchepen , en bijzonderlijk die welken zwaar geladen waren , merkelyk ver hinderd werd , vermits 'er in dien tijd niet dan kleine vaartui gen , gelijk buiten *Amſterdam* , aan den *Overtoom* en elders , met een windas , konden worden overgetrokken , en men dus met groote ſchepen genoodzaakt was , door de Goudſche Sluis te vaaren , en aldaar de Graafliken tol te betaalen , dat dan ook oorzaak was , om den overtocht in dien ſtaat te houden : het recht nu daarvan , werd door de Graaven als een Leen uitge geeven en bezeeren door de Stad *Delft* : door welke het als nog van de Staaten van *Holland* als een Leen gehouden wordt , zijnde in 1742 als Leenman daar mede verlijd , de Heer *D. van Heemskerk* , toenmaals Raad en Oud-Burgemeester der Stad *Delft* : vóór dat de Graaven van *Holland* het als een Leen uit gaven , was het als een vrij eigen of allodiaal goed bezeeren , bij het aloud geſlacht der Heeren van *Wateringen* , tot zo lan ge dat het door Jonkvrouwe *Wilhelmina van Egmond* , en haaren gemaal Jonkheer *Willem van Naaldwijk* , in 1429 aan Vrouwe *Jacoba van Beijeren* werd opgedragen , van welke zij hetzelve weder als een goed en onverſtervelijk erſleen ontvin gen , onder den naam van den *Overtocht tot Voorburgh* gelc gen : in 1434 kwam het Leen op gemelden Jonkheer *Willem van Naaldwijk* , enz. in 1483 op zynen zoon Jonkheer *Hen drik van of tot Naaldwijk* , enz. die , zonder manlijke erſe , naamen natelaaten , overleeden zijnde , zo verviel het Leen op zijne erfdochter Vrouwe *Wilhelmina van Naaldwijk* , enz. welke trouwde met Heer *Jan* , Burggraave van *Montfoort* , door welk huwelyk dit en meer andere goederen zijn overgegaan in het huis van *Montfoort* , en van daar in dat van *Arenberg* ,

voords

voords bij wettige verkoop den 5den Julij 1580 aan de Stad *Delft*, met alle appendentien, dependentien en gerechtigheden: de verschillen nu, van tijd tot tijd daarover ontstaan, zeer menigvuldig zijnde, kunnen niet wel gemeld worden, dan volgens een aaneengeschalkeld geschiedverhaal, waartoe wij nu overgaan:

Nadat dan dit Leen in het jaar 1434 op Jonkheer *Willem van Naaldwijk* was overgegaan, werd op den 17den Mei, tusschen hem, en Schout, Schepenen en Raaden van *Leiden*, (de kundige Heer en Mr. *D. van Alphen*, tekent hierbij aan dat het twijfelachtig schijnt, of Burgemeesteren van *Leiden* toen nog wel bekend zijn geweest) een verdrag gemaakt, wat haare Ingezetenen, voor de overtocht verplicht zouden zijn te betaalen: intusschen was deze Dam, aan die van *Haarlem*, *Leiden*, *Amsterdam* en *Alkmaar*, zeer in den weg, naardien zij daardoor verhinderd werden, om hunne goederen en koopmanschappen langs de binnenvaarten, met grootere vaartuigen tot aan de *Maas* te brengen, anders dan langs de *Gouwe* en den *Tisfel*, en, gelijk wij zeiden, aan de Goudsche tollën verschuldigd waren te betaalen, dat ook voor *Gouda* ééne van de voornaamste inkomsten was: eenige van die stedelingen dan, om de gunst van Hertog *Philips van Bourgondiën* tot zig te trekken, erkenden zijn gezach boven dat der wettige Landsvrouw *Jacoba van Beijeren*, en gaven den Hertog daarna te kennen, het groot nadeel dat zij leeden, door de groote engte van de Haven van *Gouda*, verzoekende te gelijk vrijheid, om, ten koste van de Steden die 'er belang bij hadden, een nieuwe vaart te mogen doen graven, strekkende uit den *Rhijn* tusschen de Stad *Leyden* en het *Dorp Alphen*, dwars door het land, tot aan de *Houwe* of *Hooge Zijdwinde*, en daar door vaart tot in de *Schie* tusschen de Stad *Delft* en het *Dorp Overschie*, om zo verder door de Steden *Rotterdam* en *Schiedam*, daar men zulks het dienstigst zoude vinden in de *Maas* te komen: dan schoon *Philips* in 1458 daartoe vrijheid verleende, zo is dezelve echter, gelijk men weet, nooit gemaakt geworden: van grooter gevolg was het Octroij dat Hertog *Karel de Stoute* in 1473 aan de Stad *Delft* verleende, wordende daarop, het verzoek ter begunstiging

ge der vermaarde Deiffche Brouwerijen, mids ten haaren kosten, aan die van *Delft* toegestaan, te mogen maaken een Sluis in de Zijdewinde, bij den *Overtocht* aan den *Dam*, ten einde het Rhijnwater daardoor in haar Stad te brengen, om zig altoos behoorlijk van versch water, een noodzaaklijke vereischte tot de Brouweering, te kunnen voorzien, als ook om een schotdeur te mogen maaken voor de steene brug tusfchen *Rijswijk* en *Voorburg*, en ook een schotdeur voor de steene brug over de *Kerfange*.

Om tot den *Dam* en 't leggen der Verlaaten aldaar te komen, verdient gezien te worden, wat daartoe gelegenheid gegeven heeft: Jonkheer *Hendrik van Naaldwijk* enz., gelijk wij gezegd hebben, 1483 Eigenaar of Leenhouder van den Overtocht geworden zijnde: was aan hem door *Maximiliaan* als Voogd van den onmondigen *Philips den Tweeden*, aan hem in 1487 verleend, Oefroij, om aan den *Dam* te mogen stellen Verlaaten, en te maaken bekwaren doorvaarten, die echter eerst in het jaar 1491 gesteld zijn, doch niet zonder hevigen tegenstand, van die van *Dordrecht*, *Havrem* en *Gouda*, die, volgens hun eigen woorden, honderd jaar daarna nog zeiden: *de voorouders van deze vertooners, bevindende dat het zoude strekken tot haare bederfenisse, en hebben zulks niet geleden, maar zijn met gelijke magt en gewapende hand in Januario 1491 getrokken op den Leidschendam, en hebben de voorschreven Verlaaten gantsch gedemolieert en in stuk geslaagen*, waarvan de regeering van *Gouda*, reden en verslag gaf: die van *Delft* gaven zig naderhand veel moeite, om de vernielde Verlaaten en doorvaarten weder hersteld te krijgen, doch verkreegen dit niet, dan veele jaaren daarna, bij wegen van minlijk verdrag, en onder zekere bepaalingen, die tot nog toe stand houden: in volgende tijden trachten die van *Gouda* hun recht nog staande te houden, lieten den Tollenaar met den Procureur-Generaal, den Heere van *Montfoort*, als Heer van *Naaldwijk*, voor den Hove van *Holland* dagvaarden; als hebbende over zijne doorvaarten pasfeeren koopmanschappen, den Graaflijken tol onderhevig, in welk geval de Tollenaar en Procureur-Generaal, den 13den Julij 1506 hun eisch en conclusie is ontzegd geworden:

den

den Dam, dan, na de vernieling van het Verlaat in 1491, bleef in dien staat tot in het jaar 1514, in welk jaar bij den Hove van Holland, met goedvinden van Heemraaden van Rhijnland, Delfland en Schieland, op den 4den November werd vastgesteld dat de Rhijndijk, van Katwijk af, tot den Heereweg voorbij Bodegraven toe, zoude worden verhoogd en versterkt, ten einde de landen daardoor tegen het zeewater te bevrijden; als ook dat de onkosten daaraan te doen, door de bruikers en eigenaars der landerijen, ieder voor de helft, zouden moeten worden gedraagen, en dat wijders tot gerief der Ingelanden van Rhijnland, om in tijden van nood hun overtollig water te gemakliker te kunnen loozen, in den Leidschendam zouden gemaakt worden, een duiker, zijltje, of waterleiding, geslooten met twee slooten, van welk eene de sleutel zoude bewaard worden door een Heemraad van Rhijnland, en die van het andere slot, door een Heemraad van Delfland, opdat het zijltje niet zou kunnen of mogen geopend worden, dan met bewilliging van die beide Heemraaden: de zorg en aandacht die men nam om die van Gouda bij hun oud recht te bewaaren, deed de Regeerders van Delft zeer ligt beseffen, dat alle hunne pogingen tot herstel van de gezochte doorvaart aan den Dam, vruchteloos zouden zijn, des wendden zij het dan op een anderen boeg, en hielden om deze gunst bij den Landheer aan: de gelegenheid waarvan zij zig bedienden, was den allerverschrikkelijken brand, waardoor de Stad op den 3den Mei des jaars 1536 in een puinhoop veranderd werd: na bedaaring van de eerste schrik, keerden zig de Heeren van de Wet tot den Keizer, Karel den Vijfden, met verzoek om krachtdaadigen bijstand, vergunning van eenige nieuwe voorrechten en vrijheden, zo tot herstel van de Stad, als vergoeding van schaden, de Burgeren daardoor overgekomen, en onder de voorrechten die de Graaf bij opene brieven aan die van Delft, 26 Junij en 13 Julij 1536 te Brusfel verleende, was deze, ten opzichte van de zaak waarvan alhier gesproken wordt, aanmerkelijk, naamlijk dat de Regeering, als 't hun geliefde en best gelegen kwam, vrijheid verleend werd, tot het maaken van eene nieuwe vaart, strekkende uit den Rhijn, door Zegwaart en Nootdorp, tot in de Schie, en

B a

daar-

daarenboven om in den tusschentijd dat deze vaart zoude worden gemaakt, *twee Verlaaten met een Kolk aan den Leidschendam*, bij voorraad te mogen stellen, ten einde de schepen met koorn, bier en andere waaren, daar door gelaaten konden worden; ook verleende gemelde Vorst op den zelfden 26sten Junij het voorrecht, dat vermids de ondiepte der oude vaart van *Delft* naar den *Leidschendam*, de uitspraak dieswegen tusschen *Delft* en die van *Voorburg* en *Tedingebroek*, reeds te vooren gedaan, intusschen zal worden onderhouden, nagekomen en in train gebragt: waarom dan te recht de Heer van *Bleiswijk*, dit Oetdij noemt *de oorsprong van de Jurisdicte aangaande de Verlaaten op den Dam*, en op dien zelfden grond zeiden wij in het begin van dit Art., dat dezelve eerst in 1536 haar volle beslag kreeg: de vaart waartoe hun hier vrijheid verleend was, kreeg zo min zijn beslag, dan die waarvan wij te vooren melding maakte; want nadat die van *Delft*, daarmede in 1539 een aanvang deden maaken, zo verzetteden die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem* zig daar tegen, en wisten te bewerken, dat die van *Delft*, niettegenstaande de vrijheid hun daar toe verleend, het aangevangene werk moesten staaken.

Het toegestaane Verlaat aan *den Dam*, bleef inmiddels een twistappel bij eenige Hollandse Steden, waarover groote moeilijkheden ontstonden, maar ieder van hun ziende wat het best van de Ingezetenen vorderde, zo trachtte men zig door minlijk verdrag te verstaan, en daaraan moet ook worden toegeschreeven, dat het schijnt, dat het Verlaat achterwegen gebleeven is; en toen nog geen stand kreeg, als alleenlijk in zo verre de vrijheid daartoe aan de Stad *Delft* verleend was, doch die uit hoofde van onmagt, als zijnde geheel en al geruineerd, buiten staat was, om zig tegen *Dordrecht* enz. te verzetten, gelijk gebleeken is uit de zwaare Proceduuren daarover ontstaan, tusschen den Graaf van *Arrenberg*, als bezitter der Overtogt ter eener, en meergemelde Steden enz. ter andere zijde, welke Proceduuren, door den opkomenden Spaanschen oorlog, aan den spijker bleeven hangen; en dus bleef ook *den Dam* in dien zelfden staat als te vooren, tot dat eindelijk in het jaar 1561, de gantsche overtogt, door de Spanjaarden werd ter nederge-

wor-

worpen en vernield, en zodanig bleef tot in het jaar 1574, in welk jaar de Delvenaars, met goedvinden van *Willem den Eersten*, Prins van *Oranje*, inmiddels dat *Amsterdam* en *Haarlem*, in handen der Spanjaarden, en dus afgescheiden van de andere Hollandse Steden waren, zo wel ten hunnen voordeele, als ten nutte van de legers van den Staat, die met de noodige behoeftens niet konden voorzien worden, op nieuw ondernamen *den Dam* te openen, en in dezelve te steeken zeke-
re Verlaaten, en een Kolk daartoe te maaken, waardoor men dagelijks alle noodige behoeften vervoeren kon: dan ook dit, schoon de nood des Lands het vorderde, werd hevig door die van *Dordrecht* en *Couda* betwist: de twist tusschen Steden, zo nabij gelegen, en in een tijdstip dat de eendragt allernoodzaaklijkst was, deeden 's Lands Edelen besluiten, om de te duchtene verschillen, ten minsten voor dien tijd, door een minlijk accoord voortekomen, zo als geschiedde den 7den Januarij 1575; loopende het aan tot in het jaar 1579, eer de-
ze verschillen en voorgemelde Proceduuren door den Hove van *Holland* zijn bemiddeld geworden, en *den Dam* weder gesteld in den vorigen staat, dat is, de Verlaaten weggenomen, en gesteld en gefloten zo als dezelve was, vóór het jaar 1572, en dat op dien voet de Stad *Delft* haar voordel zoude genieten van den Overtogt als te voeren, 't welk te noodzaakliker was, vermits die Stad, de inkomsten daarvan, van de Gravinne van *Arrenberg*, gedurende den tijd van negen jaaren gepacht had voor tien honderd ponden jaarlijks, op die voorwaarde werden de gezegde Proceduuren wel gestaakt en bemiddeld, doch niet afgedaan: de Regeerders van de Stad *Delft*, als in pacht houdende het recht van den Overvaart, keerden zig daarna tot de Heemraaden van *Delfland*, met verzoek om tot gerief van hunne Stad, deze Dam, door het steeken van twee Verlaaten met een Kolk, wederom te mogen openen, met zodanig gevolg, dat door Hoog Heemraaden op den 17den October 1578, dat verzoek werd ingewilligd, op voorwaarde dat die van *Delft* de Brug te *Overschie* zo wijd zouden doen uitdelven, als de *Schie* was, en ook ten allen tijde als in *Delfland* hoog water was, de Sluis van *Delfshalven* zo lang open zouden zetten,

als de nood zulks vereischte enz. : volgensd verdrag van den 17den October 1578, hebben de Hoog Heemraaden van *Delfland* de magt tot het maaken van zodanig verdrag, gegrond op de voorgemelde Privilegie van Keizer *Karel den Vijfden* Ao. 1536. Gantsch anders begreepen het Hoog Heemraaden van *Rhijnland*, die oordeelden daarin mede te moeten zijn gekend; dan de toen twistende partijen vergeleeken zig bij een minlijk accoord den 16den December deszelfden jaars, zonder dat de laatstgenoemde echter daarbij bewilligden in de vrijheid, om door die Verlaaten, met eenige schepen, gelaaden met koorn, bier en andere waaren en koopmanschappen, te mogen vaaren, dat echter de hoofdzak voor die van *Delft* was, zijnde dit nog nader aan hun ontzegd, bij bemiddeling des Hofs van *Holland*, in 1579.

De Magistraat van *Delft*, die in naame der Stad, gelijk gezegd is, gedurende den tijd van negen jaaren, van de Graavinne van *Arrenberg* de overtocht in pacht had, deed al wat ten voordeele haarer Ingezetenen mogelijk was, en zelfs om de inkomsten van den overtocht in vollen eigendom te bekomen, het welke dan ook na menigvuldige onderhandelingen eindelijk ten hunnen genoegen is uitgevallen, wordende de Stad daarvan bij koop eigenaar, voor een somme van agt duizend guldens contant, en een losse rente van één duizend guldens jaars, volgensd gedaane overdragt van den 8sten Julij 1580.

De Stad *Delft* door dien koop nu eigenaar van den overtocht *den Dam*, en van geen klein gedeelte van den grond des Dorps, schijnt door haar, dit, door de Steden *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, zo lang en dikmaals betwiste recht van doorvaart door en alleen tot verversching en loozing van water in *den Dam*, in voorgaande jaaren gelegden en thans veranderden *Duiker*, en dus door eenige overblijfsels van de voorheen gestookten Verlaaten, en daartoe dienende in dien tijd gemaakte *Kolk*, die men verzuimd had, weg te neemen, te vooren somtijds, en nu meermaalen te zijn overtreeden, in zo verre zelfs, dat zij niet te vreedden, met daardoor te kunnen verlaaten, alle zodanige schuiten en schepen, welke door haare grootte niet verhinderd werden, zig vervorderde, om, vermids de

Dui-

Duiker niet hoog genoeg scheen te weezen , in de maand van Februarij 1589, de zoldering van dien Duiker te doen rijzen , aan de eene zijde twaalf , en aan de andere zijde dertien duimen , ten einde ook grootere schepen zouden daardoor kunnen gebragt worden; tegen welke onderneeming die van *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* , zig weder verzettede: dan die twist die vrij hevig werd, door vriendelijke tusschenspraak een weinig bedaard zijnde, is naderhand op nieuw uitgeborsten: toen door die van *Delft* de meergemelde Duiker en Verlaaten , al weder tot een doorvaart gebruikt werden: *Delft* en *Leiden* beweerden zelfs daarna, dat daaromtrent, als over een zaak waar van zij zo lang in bezit hadden geweest, geen twist meer moest vallen; wordende eindelijk door minnelijke tusschenkomst van anderen, de verschillen tusschen *Dordrecht* en *Delft* , op den 29sten Augustus des jaars 1617 bijgelegd, in zo verre dat de doorvaart noch erkend, noch ontzegd werd, blijvende ieders recht in zijn geheel, zijnde alleenlijk daar in toegestaan, tot het hermaaken der Duikers, op voorwaarden van wederzijde toegestemd; wordende, om de hermaaking daarvan, die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem*, verzocht daarvan inspectie te komen heemen, op den 30sten October 1617: dan dit ging alles, behalven naar den zin van die van *Delft*: *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* beweerden, dat het verdrag van den 29sten Augustus 1617, alleenlijk gemaakt was, bij voorraad, onverminderd ieders recht; dat de vernieuwing van den Duiker, waarbij ieder van hun zo veel belang had, reeds buiten hunne voorkennis was aangevangen, en zij dus genoodzaakt waren zig te beklagen aan den Hove van *Holland* , zo over de bewilliging van Dijkgraaf en Hoog Heemraaden, als over het gedrag der Heeren Burgemeesteren van *Delft* , als hebbende gehandeld, strijdende tegen het gewijsde van den Hove van *Holland* , den 7den Augustus 1579: de toenmaalige 's Lands Advocaat, de Heer *Jan van Oldenbarneveld* , wist echter te bewerken, dat de aantevangene Proceduuren werden gestaakt; dat men elkander, behoudende ieders recht, in der minne zoude verstaan, en beraamde zelfs een ontwerp daartoe, dat door de twistende partijen, den 29sten Mei 1618 getekend werd, en dus liet men

elkander voor eenigen tijd ongemoeid: dan, nadat in het jaar 1636 tusschen die van *Leiden* en *Delft* beraamd was, het aanleggen van een trekvaart, van *Leiden* tot *den Dam*, en van *den Dam* tot *Delft*, verzochten en verkreegen daartoe de beide Steden, verlof van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*; hiertoe alles in 't volgende jaar in stand zijnde, vond men ras het bezwaar dat 'er geleezen was, dat de schuiten des nood zijnde, door den in *den Dam* liggende Duiker niet konden doorvaaren, dus waren de beide Steden, waarbij zig ook 's *Gravenhage* voegde, verplicht, hunne toevlugt te neemen, tot Dijkgraaf en Hoog Heemraaden, om te verzoeken, van twee Verlaaten, als een aan het westeinde van de Kolk van *den Dam* tegen *Delfland*, en het andere aan het oosteinde van die zelfde Kolk tegen *Rhijnland*, te mogen leggen, zo dat de trekschuiten des noods zouden kunnen schutten, uit *Rhijn-* in *Delfland*, en uit *Delft* in *Rhijnland*, waartoe dan ook door welgemelde Heeren den 20sten Junij des jaars 1648 Ofschiet verleend is geworden: en dus werd daarmede tot groot voordeel, en bijzonderlijk in tijden van hoogen waternood, zo als in 1651 gebleeken is, dezen Dam geheel geopend, en in een Verlaat, Kolk, of Duiker veranderd: *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, bij meeting ontdekt hebbende, dat die van *Delft* het gemaakte accoord van den 29sten Augustus 1617, overtreden hadden, vervoegden zig in 1652 op nieuw tot Hun Ed. Gr. Mog., met verzoek, die van *Delft* te ordoneeren, den Duiker, volgens dat accoord te herstellen, of hun vrijheid te geeven om ze te mogen herstellen, zijnde de Proce-duuren tusschen gemelde Steden als toen aangevangen, nog onafgedaan; naderhand ontstond 'er nog weder een nieuw proces, over het hermaaken van den Duiker, waartegen zig de meermaals gemelde Steden, en bijzonderlijk *Gouda*, in het jaar 1760 en 1761 verzetteden: doch Dijkgraaf en Hoog Heemraaden, deden den 7den November 1761, met behoud van ieders recht, uitspraak, dat met het hermaaken van den Duiker, niet eerder mogt worden aangevangen, dan met den eersten Maart 1762, en dat het gantsche werk moest voltooid zijn vóór den eersten October van dat jaar: de protesteerende Steden daarmede geen ge-

noc.

noegen neemende, wendden zig tot den Hoogen Raad van *Holland*, met een verzoek van mandament van reformatie, dat hun verleend werd den 26sten November van dat zelfde jaar: de zaak ten Processe voldongen, verkreeg de Magistraat van *Delft*, volgens uitspraak van den Hoogen Raad, verlof tot het leggen van eenen nieuwen Duiker, ter hoogte en wijde als de voorige den 21sten Augustus des jaars 1761 bij meeting was bevonden: daarna maakten de gemelde Steden zwaargheid, dat de Duiker niet gemaakt was van zulk hout, dat bestand was tegen de afleiding, waardoor dezelve wijder zou worden dan ze wezen mogt, en hierover werd op nieuw een Proces aangevangen, dat mede eenige jaaren duurde, en tot op dezen dag nog hangende is, dus het te wenschen ware dat dit verschil eens vooral mogte uit den weg geruimd worden.

Zie de *Staat der Nederlanden*, VIII. Deel. BROUERIUS VAN NIDEK, *Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, III. Deel, p. 87. F. VAN MIERIS. Mr. D. VAN ALPHEN, *Beschrijving van Leiden*, II. Deel, p. 766-832.

DAM, een Vlek of open Steedje in *Groningerland*, ten noordwesten van *Groningen*, en ten westen van *Delfzijl*, of *Delfzyl*: voortijds was dit een fraaije Stad, doch de muuren en vesten daarvan werden in het jaar 1536 ter nedergeworpen, om reden dat *Dam*, door de Gelderschen, tegen Keizer *Karel den Vijfden* verdedigd werd; *Karel* overweldigde hetzelve, en sprak 'er het vonnis over uit, dat het niet weder versterkt of bemuurd zou worden: dus wordt het door *Ray*, uit *Cuicardijn* verhaalt: om 'er echter wat meer van te zeggen, zo dient men te weten, dat Hertog *Albert van Saxon*, door Keizer *Maximiliaan*, met het gebied over *Friesland* begiftigd, de Groningers met de wapenen moest aantasten, eer zij zig aan hem wilden onderwerpen; ook stonden de Friezen, gelijk wij elders gezien hebben, nu en dan tegen hem op: in het jaar 1514, werd *Dam* door de Saxischen belegerd, stormenderhand veroverd en geplonderd, wordende niemand van de Inwooners verschoond, zelfs niet die geenen, welken hun leven in de kerken (welc'er als veilige schuilplaatsen in eere

gehouden) hadden zoeken te bewaaren, zij werden vóór en op de altaaren vermoord: de beruchte Geldersche Overste *Meinard Ham*, nam daarna het Steedje met oogluiking, en zelfs door bestel van Hertog *Karel van Gelder*, met zijne Deensche knechten in, daarop geschiedde de volgende versterking, naar men voorgeeft, op bevel van den Koning van *Denemarken*, die toen de wapenen tegen Keizer *Karel* had opgevat, om reden dat *Karel* in *Holland* en *Zeeland* volk en schepen bijeen bragt, om zijn zwager, den verdreevenen Koning, *Christianus*, in zijn bezit te herstellen: *Ham* verrichtte dit te meer, om dat Hertog *Karel van Gelder*, die wegens *Gelderland* met den Keizer in verbond moest treden, in geen kwaad vermoeden zou geraaken; ook liet hij het niet bij de overmeestering van *Dam*, maar stroopte zelfs tot aan de voorsteden van *Groningen*, doch hierdoor noodzaakte hij de *Groningers*, zig aan den Keizer te onderwerpen: dit was naauwlijks geschied, of Keizer *Karel* zond *Schenk* voor *Dam*, om hetzelfde te bemagtigen: *Ham* moest, schoon hij de Stad meer en meer versterkte, echter voor *Schenk* bukken, zigzelve in zijne handen stellen, en zijne krijgsknechten konden alleenlijk met hun zijdgeweer, harnas en witte stokjes in de hand, zonder iets meer, uittrekken; de *Burgers* konden op dezelfde wijze uittrekken, of op genade blijven: wat het slechten der werken aangaat, daarvan is reeds gesproken: In den Spaanschen oorlog heeft *Dam* mede veel geleden: in 1568 nam Graaf *Lodewijk* dat Steedje en het Huis te *Wedde* in, dan nadat hij te *Femmingen* geslagen was, viel het weder in de magt van *Alba*, en daarna in die van den Staat.

Zie *HALMA*.

DAM, (*Den*) een oud adelijk Huis en Havezate buiten *Zutphen*, in 't Schoutamt van *Voorst*: in een ouden brief van *Reinard*, Graave van *Gelder*, van 't jaar 1324, wordt hetzelfde reeds genoemd, en daarna wordt als Heer daarvan gemeld *Everard van Damme*.

Zie *SLIGTENHORST*, *Geldersche Geschiedenis*.

DAM,

DAM, (Johan van) werd in het jaar 1660 met een aanzienlijke vloot, door den Heer *Speelman*, als Admiraal, ter beteugeling der Maccasfaaren afgezonden: dan vóór dat *van Dam* te *Makasfar* kwam, geraakte hij in een hevig gevecht, en behaalde een schoone overwinning op de Portugeezen; daarna ter plaatse zijner destinatie komende, veroverde hij en *Fruitmans* eerst het Fort *Panakoke*, versloegen de Makasfaaren en dwongen hun tot den vreden, die zij echter kort daarna weder verbraken: hoe zij zig echter vervolgens moesten onderwerpen, zal men zien op het Art. SPEELMAN.

Zie *Leven der Zeehelden*, p. 400.

DAM, (Anthonij van) geboren te *Middelburg* in den jaare 1681 of 1682, werd onder het opzicht van goede meesters en eigene oefening, een bekwaam Schilder, bijzonderlijk van Zee-*slagen*. Niet min bekwaam was hij in de tekenkunst: de drie afbeeldingen der *Domburgsche* oudheden, te zien in *van Loon's Aloude Historie*, II. Deel, p. 292, 294 en 297, zijn door hem beter dan ooit voorheen, naar de origineelen nagetekend: in het jaar 1740 gaf hij de door hem bijeen vergaderde Wapenkaart der Heeren Burgemeesteren van *Middelburg* van 1498 tot 1740, in druk uit, met een opdragt aan de toen regeerende Burgemeesteren, waarvoor hij tot erkentenis, minzaam met eenig zilverwerk beschonken werd: behalven die kaart heeft hij ook eenige Geslachttafels, met bijgevoegde wapenen van eenige Vorstelijke huizen, opgemaakt, als onder anderen die van *Nassau*, van *Otto van Nassau* (970) af, tot *Willem den Vierden* (1741) toe.

Zie *LA RUE Geletterd Zeeland*, p. 482 en 483.

DAM, (Daniël van) of *Dammius*, Doctor in de Rechten en Filosofie, werd te *Witmarsum* in *Friesland*, alwaar zijn vader Predikant was, in het jaar 1592 geboren: in 1625 werd hij Predikant in de plaats zijner geboorte, daarna te *Nieuwland*, in 1631 werd hij Hoogleraar in de Filosofie en Grieksche taale te *Franeker*, vervolgens Onderbestuurder van 't Staa-*ten Collegie* te *Leiden*, en in 1641 gewoon Hoogleraar in de

Fi-

Filosofie aldaar, doch stierf weinige dagen daarna op den 12den Junij van het laatstgemelde jaar.

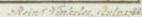
Zie SOERMAN *Academisch Register*, p. 122.

DAMAS *Janszoon Pesser*, een Rotterdamsch Remonstrant. Zie PESSER. (*Damas Janszoon*)

DAMERS, voorheen een aanzienlijk geslacht in *Holland*. Ridder *Jan Damers* was een der zamenverbondene tegen Graaf *Floris den Vijfden*, 1296.

DAMHOUDER, (*Joost*, of *Judocus*) in 't jaar 1507 van aanzienlijke ouders te *Brugge* geboren, is algemeen bekend als een groot Rechtsgeleerde: wat zijnen arbeid betreft, zijn voornaamste roem heeft hij verkreegen, door zijn geacht werk, getiteld *Practijk in Crimineele zaaken*, waarin de lijfstraffelijke misdaden naaukeurig onderzocht worden: Keizer *Karel de Vijfde*, schattede dit werk zo hoog, dat hij den Schrijver daarvan, en om andere diensten den Vorst beweezen, met aanzienlijke ampten begiftigde, en tot den adelstand verhief: in hooger ouderdom, gaf *Damhouder* zig aan de Theologie over, en schreef een boek, genaamd *de Christelijke Spiegel*, dan de dood belette hem het te volvoeren: hij overleed den 20sten Januarij 1581, oud vier-en-zeventig jaaren; behalven zijn *Practijk Crimineel*, heeft hij nog geschreeven *Practijk Civil*; *Verdediging der Weezen*; *Reize van een Christen uit dit leven*, enz. Gedurende zijn leven, was hij niet alleenlijk in hooge achting bij Keizer *Karel*, maar ook bij *Filips* zijnen zoon, die hem, na de aanstelling der bijzondere Landvoogden, in het jaar 1559 als Raadsheer aanstelde, en in het ampt van Commisfaris der Geldmiddelen bevestigde. Hij was getrouwd met *Louize van Chantraines*, een adellijke Juffer uit *Artois*: na zijn overlijden werd hij begraven te *Brugge*, in de *Mariekerk*, door hem met verscheidene inkomsten begiftigd: zijn naam is niet alleen door zijne schriften der vergetelheid onttrokken, maar ook door eenen gedenkpenning, waarop men op de eene zijde ziet het borstbeeld, hebbende
het

het hoofd met een meesterlijken muts gedekt, en het lijf gekleed met een tabbaard; binnen het randschrift leest men in het latijn:

JOOST DAMHOUDER, GULD RIDDER 1566.

en op de andere zijde staat zijn gehelmd wapenschild, zijnde een Dambord, nevens de volgende spreuk, die zo wel op zijn naam als wapen zinspeelt:

ZONDER VALLEN STAAT DAMHOUDERE.

Zijn afbeeldzel gaat mede op verscheidene wijze in prent uit. Zie SWEERTS *Athene Belg.*, fol. 492 en 493. SANDERUS. VAN LOON, I. Deel. MELCHIOR ADAMI. enz.

DAMIATEN. Schoon dit een Stad in *Africa* is, kunnen wij niet voorbij, dezelve hier mede een plaats te geeven, vermits de eer der Haarlemmers, naar de gedachten van veelen, anderszins daardoor te kort zou gedaan worden, en te meer, om dat wij 'er gelegenheid door zullen krijgen, te onderzoeken of hun die eer al of niet toekomt: *Damiata*, of *Damiaten* is dan eene Stad, gelegen aan den *Nijl*, in het noorderdeel van *Egipten*, alwaar een van de armen van de *Nijl* in de *Noordzee* valt: de ouden noemden het de *Tanaïsche Uithoek*, en ook wel de *Sleutel van Egipten*: deze Stad had aan de overzijde eenen sterken toorn, vandaar tot de Stad toe waren zwaare ijzerene kettingen gespannen, die even onder water lagen, zo dat de golven 'er over heen rolden, en de schepen belet werden hooger op te loopen: hierdoor scheen het dat de Stad voor de Christenen onwinbaar was, zo lang die kettingen niet verbroken waren: in het jaar 1191, of zo anderen willen in het jaar 1219, was van Christene Vorsten eene Kruisvaart of Heiligen Oorlog ondernomen tegen de Saraceenen, om hun het *Heilig Land* en *Palestina* te ontveldigen: in dien togt hebben zig de Friezen en Keulenaars, en eenige Nederlanders, bijzonderlijk gekweeten, maar boven al wordt aan die van *Haarlem* toegeschreeven een vernuftig beleid, kloekmoedigheid en onvertzaagdheid, die alle

anderen te boven streefde: wegens de gemelde verhindering begonnen de Vorsten in overweeginge te neemen, om *Damiaten* te verlaaten, dan, die van *Haarlem*. zegt men, hebben door een schrandere uitvinding, alle de zwaarigheden, door de ketting veroorzaakt, weggenomen: zij hadden aan de voorsteven hunner schepen groote ijzerene zaagen laten klinken, en zetteden toen met een stevigen voordewind en volle zeilen, hunnen loop op de kettingen aan, die dus, door het schokken, schuuren en de perzing der zaagen, geholpen door de zwaarte der schepen, aan stuk geraakten, waardoor de andere schepen den weg tot overwinning gebaad was: daarop volgde het inneemen van *Damiaten*, nadat de Hollanders en Friezen een wonderlijk krijgswerktuig op zee, wegens het gescht en het uitwerpen van steenen uit hetzelve, bedacht hadden, om de toren te veroveren, daar men te lande niet kon bijkomen, om die te ondermijnen, of te beschadigen: zij hadden met touwen en balken twee schepen aan een gevoegd, daar zij vier masten op stelden, en op dezelve een zoldering van balken maakten; rondsom deze zoldering maakte zij eene borstweering, met natte huiden overtrokken, om tegen het steenwerpen beveiligd te zijn: dat de meeste verwondering daarover veroorzaakte, was, dat dit gevaarte zo hoog was, als de toren zelfs, en dat de krijgsknechten door middel van ladders 'er vaardig konden op en afklimmen: dit dus aangevoerd hebbende, werden zij meester van het bovenste gedeelte van den toren, en schoon zij dit weder moesten verlaaten, door de geweldige rook die de Saraceenen maakten, sprongen zij echter aan land, vernielden met bijlen en houweelen de poort, en werden 'er dus meester van; die moeite was echter van weinig vrucht, vermits de Christenen *Damiaten* kort daarna weder moesten verlaaten.

Sterk is 'er getwist over de vernuftige vinding der *Haarlemers*, veele en geen onkundige naspoorders der oude geschiedenissen, hebben de zaak niet in twijfel getrokken: het verschil onder hen, dat andere de daad geheel heeft doen ontkennen, bestaat in den tijd, want men zegt in het jaar 1191 is niet *Damiaten*, maar *Acon*, of eene andere Stad, door de Christenen overmeesterd, en *Damiaten* eerst in 1219, volgens het zeggen

VAN

van de gemelde veranderinge
ginge te nemen, om *Damiaten*
laaten, zegt men, hebben doot
de zwaarigheden, door de ket-
ten: zij hadden aan de voorlevers
zagen laten klanken, en zeeuden
ind en volle zeilen, hunnen loop
door het flikken, schuiven en
en door de zwarte der schepen,
de andere schepen den weg tu
p volgde het inneemen van Da-
frioren een wonderlijk krijgs-
gebeurte en het uitwerpen van
naden, om de toren te verove-
bijkomen, om die te ondersnij-
den met vrouwen en halven rwe
zi vier masten op stelden, en
ken maakten; rondom deze zol-
ng, met natte luiden overtrok-
seveligt te zijn: dat de meeste
kte, was, dat dit gewatte no
en dat de krijgsmeechen door
naden op en afklommen: dit
in zij meeter van het bovenste
zij dit weder moesten verlaten,
raccen maken, sprongen zij
blijen en hoewel de poort,
die moete was echter van de
in *Damiaten* wort daarna veen
ernstige vinding der Haerlem-
naafpoorders der oude geschie-
n twijfel gemaken: het verlicht
geheel heeft doen naden,
zegt in het jaar 1191 is niet Da-
andere Stad, door de Christenen
tot in 1219, volgens het zeggen

van de oude *Godefridus*, Monnik te *Keulen*, die ook van de
kettingen gewag maakt: een man daar wij beter op aan kunnen,
de geleerde *Scrivierius* naamlijk, getuigt de copij van een
brief gezien te hebben, van *Sweder van Ringenberg*, geschre-
ven in het leger voor *Damiaten*, in 't jaar 1219: schoon van
Leeuwen goedgevonden heeft, tegen *Scrivierius* aan, al het
gebeurde hieromtrent, en wel voornaamlijk 't verrichtte door
de Haarlemmers, als fabelachtig aantemerkten, en aanzienlijke
mannen daarover te bespotten, zijn zijne redenen echter daar-
toe niet krachtig genoeg: eene zijner tegenwerpingen, die de
gewichtigste van allen is, bestaat hierin: waarom 'er onder de
oudste Schrijvers, die van de verovering van *Damiaten*, door
de Christenen, melding maaken, geene gevonden worden, die van
de uitvinding der Haarlemmers iets gewaagen? eene vraag die
zekerlijk aanmerking verdient, en het antwoord dat 'er op ge-
geeven wordt, brengt niet veel sterkte met zig: *alle die oude*
Schrijvers, zegt men, *zijn van andere natiën, en hebben met*
voordacht den lof van de Haarlemmers verzwegen, het zij
uit nijd of uit afgunst: van Leeuwen, Smit en anderen, hebben
echter de Haarlemmers het denkbeeld der eere niet kunnen be-
neemen: *Scrivierius* zeide ten hunnen voordeele, *de Haar-*
lemmers gelooven het, en ik ook: ook waren de Schrijvers Jo-
han Gerbrands van Leiden, de oude Hollandsche Chronijk,
Vondel, Ampzing, Antonides, Langendijk en meer anderen,
in hun voordeel: *van Oosten de Bruyn* brengt in het eerste
deel zijner *Geschiedenisfen der Stad Haarlem*, p. 42. uit een
geschreeven Chronijkje, door hem gevonden achter eene oude
en nog ongedrukte beschrijving van *Haarlem*, welke aan de Stad
behoort, te voorschijn, een verhaal waardoor de waarheid van het
geval mede bevestigd wordt, dus men zoude denken, dat het voor
de Haarlemmers gewonnen spel was, ook zou zulks bevestigd wor-
den door eene oude gewoonte, die aldaar ten tijde van *H. Jun-*
nus, op den 1sten Januarij plaats had, naamlijk, dat de kinderen
op dien dag met scheepjes op stokken vastgemaakt, de Stad rond-
gingen, in de manier zo als die scheepjes oudtijds ook in de groo-
te kerk pleegen te hangen, en, in 1686 door *David Koenen* ver-
nieuwd, nog hangen; laat ons de *Damiaten-klokjes* mede niet vergee-
ten,

ten, die als nog alle avonden een half uur achtereen geluid worden, (zonder dat men 'er andere reden van weet te geeven) ja wat meer is, boven dit alles, het Stads wapenschild, bestaande in een zwaard tusfchen vier sterren, aan de Stad geschonken door Keizer *Fredrik Barbarossa*. (in 't voorbijgaan dient gezegd, dat deze in 't jaar 1190 in *Sijrië* overleeden is.) Zie daar, alle bewijzen, die zonder verder nadenken als onwrikbaare waarheden zouden kunnen worden aangenomen; dan wat baat de eer aan Stad en Volk, zo alles niet volmaakt overeenstemt, en men hen, die de waarheid meer dan valsche glorie achten, niet ten volle overtuigen kan: de redenen dan, dat wij met meer anderen in de zaak niet kunnen instemmen, zijn dezen: als men met oplettenheid alles doorleezen en gezien heeft, wat van dat verhaal wordt opgegeeven, dan zal men moeten bekennen, dat het zamengesteld is uit de getuigenissen van gelijktijdige schrijveren, waarvan zelfs eenigen bij de gebeurtenis zijn tegenwoordig geweest, en dat 'er (zo als wij boven zeiden dat van *Leeuwen* reeds had aangemerkt) bij de Schrijvers niets gevonden wordt, 't welk het zeggen van *Johan Gerbrands van Leiden* eenigzins begunstigt, in tegendeel dat dezelve met die echte getuigenissen niet is overeen te brengen: waarop men met recht zou mogen vraagen, wie zou nu met die oude Schrijvers, met die ooggetuigen durven gelijk stellen, het zeggen van een Monnik, die niet voor in het midden, of op het eind van de vijftiende eeuw geleefd en geschreeven, en daarenboven zijn gantsche Chronijk met zo veel fabelen opgevuld heeft, dat hij zonder andere getuigen, die zijn gezegde kracht bijzetten, niet als geloofbaar kan worden gehouden: nog van meerder gewigt is dit: hoe komt het, dat de allergeloofwaardigste *Melis Stoke*, in wiens tijd het geval meer bekend moest geweest zijn, dan zo veele jaaren daarna, 'er niets van gezegd heeft? hem, een Hollander zijnde, en zo nabij *Haarlem* woonende, kan men immers van geen partijdigheid tegen de Haarlemmers beschuldigen, en vooral niet in zulke zaaken, die ter eere der Hollandsche Graaven konden strekken; immers zijn 'er met geene mogelijkheid eenige redenen te vinden, die hem bewoogen zouden hebben, 'er van te zwijgen? niet alleenlijk ten opzichte van hem, maar ook

ook niet ten opzichte van eenen meester *Olivier van Keulen*, kan deze verdenking van partijdigheid plaats hebben, vermits die zonder de minste schroom, en met de grootste oprechtheid, den roem van het veroveren van *Damiaten*, meest aan de Friezen toeschrijft, zonder zijne landslieden de Keulenaars in het minst te bevoorrechten: hij zo wel als de bovengemelde Monnik *Godfried*, schrijft zelfs de uitvinding van het stormtuig, niet aan de Keulenaars, maar aan de Friezen toe: een man die niet alleenlijk zijne natie, maar ook zig zelven geen meer eer geeft, dan hem waarlijk toekomt, kan nooit met reden verdacht gehouden worden: maar hoe is het dan te begrijpen, dat hij, die van het begin tot aan 't einde, de zaak heeft bijgewoond, van zo een zonderling gewigtig geval, dat den weg tot de verdere verovering baande, zou gezwegen hebben, daar hij van alles wat 'er gebeurde, naauwkeurig aantekening gehouden, en een gantsch boek zamengefeld en nagelaaten heeft: volgens de berichten dan van hun die ooggetuigen geweest zijn, heeft men zig meester gemaakt, eerst van het kasteel of den toren, eer men meester was van de haven en havenketenen, waardoor dus 't zaagschip en 't aan stukken zeilen der ketenen voornoemd, geheel vervalt, vermits indien dit stukken zeilen der ketenen bewezen was, het stormgevaarte bij Mr. *Olivier* en andere oeschreeven, geheel onnut zou geweest zijn, want daarmede was de toegang geöpend, en de Christenen hadden tusschen de Stad en de Voorstad kunnen inzeilen, en zig van de laatstgenoemde, die alleenlijk door de toren en keten bewaard werd, gemakkelijk meester maaken: daarvan meester zijnde, hadden zij het vaste land onder de voeten, en een zodanig drijvend stormgevaarte, op twee koggen, niet noodig gehad: zij hadden alle toevoer uit de Stad in het Kasteel of den Toren kunnen beletten, en daar was niet één eenige van die zwaarigheden geweest, die Mr. *Olivier* optelt: dus ontbreekt alle historische zekerheid in de verhalen derooggetuigen. Meerdere en niet min gewigtige aanmerkingen, waardoor men reden heeft, deze historie van de *Haarlemmer Zaagscheepjes* in twiifel te trekken, vindt men bij *van Oosten de Bruyn*, in zijne *Beschrijving van Haarlem*, p. 44 — 48.

XI. DEEL.

C

Men

Men zie VAN LEEUWEN, VOSSIUS, BOXHORN, SMIDS en anderen.

DAMIUS, (H.) in den jaare 1619 Raad en Vroedschap der Stad *Haarlem*, was een der politieke Gecommitteerden, tot afdoening der zaaken van de Noordhollandsche Sijnode.

Zie BRANDT, III. Deel, p. 357.

DAMMAN, (Sebastiaan) Predikant te *Zutphen*, doch meest vermaard geworden in de jaaren 1618 en 1619, in dewelke hij één der Scriba's van de Nationale Sijnode was, bij de Remonstranten zeer gehaat, om dat hij (zo zij zeide) met groote partijdigheid tegen hen ingenomen was, en hunne leere reeds in verscheidene schriften veroordeeld had: bij de Gereformeerden was hij echter in groot aanzien, wordende in de XIIIde Sessie verklaard en bekwaam gekeurd, als wegens de Provincie van *Gelderland*, tot Overziender van de nieuwe vertaaling van 't nieuwe Testament; ook was hij van die geenen, welken in de XLIIste Sessie van de Sijnode, gecommitteerd werden om naar *den Haag* te gaan, ten einde over de ongehoorzaamheid der Remonstranten, zo als hunne weigering om in alles te voldoen genoemd werd te handelen: na dat in de CLIIIste Zitting, de President *Bogerman*, in de kerk het gebed en daarna een aanspraak tot de toehoorders gedaan had, trad *Damman* op den stoel, en las de voorreden van de Sijnodale Canons en daarna de Artikelen voor, tot zo lang hem de stem begon te verslaauwen, wordende toen door *Festus Hommius* vervangen, en in de CLXVIIIste Sessie ondernam hij het verkorten der Aftens uit het Dagregister, waarvan de voltrekking hem door andere bezigheden belet werd, en in de volgende werd hij aangesteld, om, benevens *Festus*, de gemaakte Liturgie der kerke natezien: na de scheiding der Sijnode, trok *Damman* met en benevens de Politiken, en eenige uit de Kerklijken, naar 's *Hage*, om aan de Staaten volledig verflag te doen van het verhandelde: hebbende inmiddels mede gefungeerd als Gedeputeerde op de Utrechtse Sijnode, zijnde dit de voornaamste bezigheden, ten dien tijde door hem verricht; wat zijn letterarbeid tegen de Remonstranten

franten aangaat, deze behoort meestal onder de twistfchriften van dien tijd.

DAMMAN, (Cornelius) was in het jaar 1616 Predikant te Outdorp, hield zig bij de Gereformeerden, en wist ook zijne gemeente zonder de minste opschudding te houden, en zou als stil en eenzaam in de twisten van dien tijd ongenoemd gebleven zijn, ware het niet dat hij ingewikkeld geworden, in de hevige beroertens, ontflaan te Goeree, of Goedereede, aldaar veroorzaakt door het beroep van eenen *Adrianus Romanus*, wiens vader Chirurgijn te Rotterdam was: *Romanus* bekend zijnde als tot de Remonstranten te behooren, had het veel moeite in, eer de klasfis van Voorne hem, in plaats van *Nicolaas Damman*, als lid hunner vergadering wilde erkennen, en bewilligde ook in hetzelfde niet, voor dat *Romanus* op het Stadhuis onder handtasting beloofd had: *zig in den dienst te zullen houden bij de leere der Gereformeerde kerke, zo als die in de Nederlandsche Confessie, en Christelijke Catechismus, als formuleren van eenigheid enz. geleerd werd, ook dat hij met Cornelius Damman, als Predikant van de naastgeleegene plaats, goede Correspondentie zoude houden*: het eerst waardoor de moeilijkheid ontstond, was, dat *Romanus* naliet het verklaren der Heidelbergse Catechismus; door de Gemeente daartoe aangespoord zijnde, bepaalde hij zig tot het derde deel daarvan, en begon schandelijk van dezelve te spreken; daarna toonde hij zig meer openbaar, partij te zijn, door het uitgeeven van een fameus lasterschrift tegen de Gereformeerden, geschreeven door de befaamde *Slatus*: mondeling verklaarde hij op 't Stadhuis, dat 'er tot dien tijd toe een valsche leer gepredikt was, en dat hij het licht op de kandelaar zoude stellen. Men kan menschen door hoog gezach, door dwinglandij, door misleiding, alle even eens doen werkzaam zijn, maar geene mogelijkheid is 'er om hen allen eveneens ('t zij in het burgerlijke, of in het godsdienstige,) te doen denken: de bewijzen hiervan zag men te Goedereede; al de vlijt, al de haatelijkheid waarmede *Romanus* de Ledemaaten der kerke aldaar, tot het gevoelen der Remonstranten zocht overtehaalen, was zo min als de handelwijze die de

Magistraat te werk stelde, daartoe bekwaam: de Gereformeerden hem niet langer willende hoorende, begaven zig ter kerk en avondmaal te *Outdorp* bij *Damman*, zo dat *Romanus* op het laatst alleenlijk voor vijf of zes oude vrouwen predikte: de Regeering echter zorgde dat de kerk voor hem bleef, en de Gereformeerden bedienden zig nu en dan van het onderwijs van *Goswinus Buitendijk*, Predikant op *Dirksland*, die met goedvinden van de klasfis, nu en dan eene Leerreden deed, ten huize van *Cerrit Jansz*, Ouderling te *Goedereede*; dan de plaats aldaar te eng zijnde, vond de Kerkenraad met de doleerende Gemeente goed, aan de Magistraat te verzoeken, voor haar des Dingsdags in de kerk eene predikatie te laten doen, doch dit verzoek werd afgewezen, tot na de verandering der Regeering, die geschied zijnde, en de Bailjuw van *Voorne* 'er meest Remonstrantsgezinden in getrokken hebbende, liepen de zaaken aldaar ten nadeele van de Gereformeerden; de helft der Regeeringe echter nog vóór haar zijnde, voegden die zig bij den Kerkenraad, en committeerden eenige perfoonen naar den *Ilaag*, alwaar hun gezegd werd, dat zij eerstdaags in alle stilte zouden beginnen te prediken, ofte doen prediken: op welk rapport bijeen goed deel van de Magistraat, dat is, één Burgemeester, en drie Schepenen, met geheime toestemming van den Bailjuw en Kerkenraad, resolutie genomen werd, om op Vrijdag den 19den Januarij des jaars 1618, in de publike kerk door *Goswinus Buitendijk* te doen prediken, doch zo zijne Gemeente daarin niet bewilligde, dat men dan zoude kiezen *Cornelius Damman*, zo als ook geschiedde: de klok ten behoorlijken tijde geluid, en de Gemeente in alle stilte naar de kerk gegaan zijnde, werd 'er den Godsdienst met behoorelijke eerbiedigheid geoeffend, maar buiten de kerk was alles in rep en roer, door het geroep van *moord, moord, slaa dood: Adriaan Roman*, op het geluid half gekleed op straat komende, riep eenige Visschers toe, *lustig mamen vegt nu voor de kerk*, zeggende tot meerdere ophitzing, dat zijn dienstmaagd gezien had, dat de gemeente in de kerk van geweer voorzien was, brengende door die oproerige redenen, een woelende hoop, gewapend met stokken, vorken, roers, pieken en ander geweer op de been,

en de Stad in oproer, hebbende de moedwilligen beslooten, alle die in de kerk waren, ten getale van meer dan zeventig, zo mannen als vrouwen, ontbrengen: onder die woelende hoop begaven zig twee Schepenen, de een gewapend met een pick, roepende al mede, *sla dood, sla dood*: de Bailjuw *Johan de Leeuw*, en de Burgemeester *Kastelyn*, schoon noch tot de Gereformeerden, noch tot de Remonstranten behorende, stilden, volgens de pligt van hun ampt, zo veel hun mogelijk ware, de beroerte, op voorwaarde dat twee van de Gemeente, over dit inneemen van de kerk, in verzekering zoude genomen worden, het welk dan ook geschiedde, wordende na het eindigen van de predikatie, *Krijn Pietersse* en *Cornelis Boogertman*, beide Diaconen, in apprehensie genomen, en geleid ten huize en in den herberg van *Pieter de Waart*, die tegelijk Schepen was, en met een pick gewapend, zig bij de oproerige gevoegd had, waarop de Bailjuw meende dat de rust volgen zou, doch toen de Gemeente op straat kwam, en ieder naar huis meende te gaan, werden zij met steenen terug gedreeven, onder het herhaald geroep van, *sla dood*, wordende zelfs de huisvrouw van den Burgemeester *Marinus de Bok*, zelfs met vuisten geslagen: daarna begaven zij zig naar de kerk, dat de Bailjuw hun mede niet konde beletten; daar binnen komende staken zij met piken en vorken, in een hoop stro, dat in een' hoek lag, meenende dat 'er de een of ander onder verborgen was: de Predikant *Damman*, de Burgemeester en Ouderling *Marinus de Bok*, de Schoolmeester *Gillis 't Hoen*, werden met de grootste onbepuisdheid gevangelijk uit de kerk getrokken: *Damman* werd met den dood bedreigd, de een zettede hem een hooivork achter in de lendenen, en een ander een ponjaard voor op de borst, wordende de moordenaars echter door anderen terug getrokken, schoon de steek van den ponjaard reeds door zijne kleederen heen was; hij werd mede naar den herberg van *Dirk Pater* gesleept, alwaar zij verbleeven tot nadenmiddag, wordende alstoen onder het schelden voor *Schelman*, *Landverraders*, *Dieven*, enz. op accoord ontslagen: *Damman* bleef buiten de verdere moeilijkheden, die te *Goederede* tot in het laatst van de maand Maart aanhielden, en niet eindigden voor

dat *Adrianus Romanus*, van zijn kerklijken dienst ontslagen werd.

Zie *TRIGLAND Kerklijke Historie*, p. 1039. enz. doch gantsch anders verhaald bij *UITENBOGAART in de druk van 1646*, p. 920. enz. welke zig ten voordeele van de Remonstranten, alleen bedient van eene verklaring van de Leden der Magistraat, de Remonstranten toegedaan, en tot hen behorende.

DAMME, ook wel *Dam* genaamd, een Steedje in *Vlaanderen*, of eigenlijk onder het vrije van *Brugge* behorende, en dat dezelfde voorrechten geniet als *Oostende*: de eerste aanleggers daarvan, waren Zeeuwen en Hollanders: kort na het jaar duizend, werden de Eilanden door Keizer *Hendrik den Tweeden* toegekend aan *Boudewijn met den Baard*, en daaruit ontstond een langduurigen oorlog tusschen de Hollanders en Vlamingers, elk zocht zijn oud recht, uit kracht van *Donatie* van *Lodewijk den Tweeden*, staande te houden: omtrent het jaar 1171 werd 'er een vrede bewerkt tusschen *Floris den Derden* en *Philips van Elfsaten*, Graaven van *Holland* en *Vlaanderen*: waarbij bepaald werd, dat de Vlaamingen zouden hebben het *Land van Waas*, en de Hollanders *Walcheren*, met de andere Eilanden over de *Schelden*; mids zij ook Graavers moesten zenden, om den dijk, die bij *Brugge* doorgebroken was, te herstellen, waartoe de Vlaamingers, met alle aangewende moeite buiten staat gebleeven waren; Graaf *Floris* zond onmiddellijk eenige duizenden goede Graavers derwaarts, die van de plaats af, daar nu *Damme* ligt, eenen grooten dijk, tot aan *Sluis* toe, opwierpen, zijnde dit groote werk reeds in het jaar 1180 voltrokken: ter vergeldinge van den vlijt dezer arbeideren, gaf Graaf *Philips* hun een stuk lands, om daarop een Stad te bouwen: terstond vielen de Hollanders en Zeeuwen aan het werk, en noemden de nieuwgebouwde Stad *Damme* of *Dam*, naar den dijk dien zij gelegd hadden: dezelfde Graaf begiftigde de Vreemdelingen die 'er wilden komen, met veele voorrechten, en ook met de vrijheid van lasten en tollén door gantsch *Vlaanderen*: op deze wijze kwam dan *Walcheren*, met de daar bij gelegene Eilanden,

den, die meer dan honderd jaaren onder de Vlaamingen gestaan hadden, aan de Graaven van *Holland*: veel verschil is 'er onder de Schrijvers, aangaande den tijd wanneer dit gebeurd is, die door den een vroeger, en door den ander laater gesteld wordt, welk verschil veroorzaakt is door de geduurige oorlogen, en dus ook menigvuldige vredesonderhandelingen, tusschen de Vlamingers en Hollanders: *Marchant* noemt te recht de Eilanden tusschen *Holland* en *Vlaanderen*, *Twist-Eilanden*; dan van een laater verdrag sprekende, zegt hij: *Maar als Willem de Tweede, Graave van Holland was, en die ook naderhand Roomsche Koning werd, heeft hij de gelegenheid waargenomen van die van Avenes, die tegen zijn moeder rebelleerden, in welchen oorlog de Vlamingers te kort schoten, en zeer groote schade leden; daarna als hij dood was, werd het dus gesteld, dat Floris de Vijfde, zijn zoon, de dochter van Gui van Dampiere trouwde, en met haar zou hebben den titel van Graaf der Zeeuwfche Eilanden: Damme werd in het jaar 1238 met muuren omringd, en sedert regelmatig versterkt: na den veldslag van Rammelies, in het jaar 1706, onderwierp Damme zig aan de bondgenooten, doch is naderhand weder gesteld onder de Steden die tot Oostenrijks Vlaanderen behooren.*

Zie RAY, MARCHAND, VOSSIUS, MEIJERUS, SCRIVERIUS, enz.

DAMMERSCHÉIT, of *Dammerich*, een oud en ten eenenmaale vervallen Kasteel, behoorende aan 't geslachte van *Elmpt*, tusschen *Heerte* en *Klimmen*, in het *Land van Overmaas*.

DAMMIUS, (*Daniël*) geboren in 't jaar 1592 te *Witmarsum*, alwaar zijn vader Predikant was: in 1625 Doctor in de Filosofie en Rechten zijnde, werd hij in zijn geboorteplaats Predikant; Ao. 1628 te *Nieuwland* in *Friesland*; 1631 Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en Grieksche Taale te *Franeker*, 1639 Onder-Regent van 't Theologiesch Collegie te *Leiden*, en 1641 Hoogleeraar in de Filosofie, doch overleed weinige dagen daarna, den 12den Junij des laatstgemelden jaars.

Zie SOERSMAN'S *Academisch Register*, p. 122.

DAMPENGEEST, een Heerenhuis en Boerenwooning, teenoerig aan de Graaflijkheid van *Holland*, behoorende onder den Ambachtsheer en Ambachtsheerlijkheid van *Limmen*.

DAMPIERE, (*Willem van*) oudste zoon van *Willem*, Heer van *Dampiere* en *S. Defier*, en van *Margaretha*, Graavinne van *Vlaanderen*, verkreeg den titel van *Graaf van Vlaanderen*, door overeenkomst en overdracht gemaakt met *Jan van Avenes*, zijns moeders vóórzoön; ging met *Louis*, Koning van *Frankrijk*, naar het *H. Land*, en werd door de Turken, na de verovering van *Damiaten*, gevangen genomen, moettende agt duizend *Befans* losgeld betalen: kort na zijne terugkomst overleed hij te *Trafignes* in *Henegouwen*, in het jaar 1251, door een val van 't paard: bij zijne huisvrouw *Beatrix*, dochter van *Hendrik van Braband*, geene kinderen verwekt hebbende, zo volgde hem zijn broeder

DAMPIERE, (*Gui*, of *Guido van*) die nog bij het leven van zijne moeder, Graaf van *Vlaanderen* werd, doende den eed aan bovengemelden *Louis*, Koning van *Frankrijk*, dien hij na den dood zijner moeder (1295) vernieuwde: sedert dien tijd maakte *Guido* met de Engelschen en andere Prinzen, te *Kamerijk* vergaderd, een verbond tegen *Filips den Schoonen*, Koning van *Frankrijk*: gevangen zijnde, werd hij te *Compiègne* gebragt, en stierf in het jaar 1305, oud zijnde tagtig jaaren: zijn eerste gemalin was *Machteld*, dochter en erfgenaam van *Robbert van Bethune*, waarbij hij de volgende kinderen verwekte; als, *Robbert*, de derde van dien naam, onder de Graaven van *Vlaanderen*; *Willem*, die niet anders dan *Willem van Vlaanderen* wilde genaamd zijn, schoon hij ook Heer van *Termonde* en *Richeborg* was; *Filips*, Graaf van *Lorette*; *Margaretha*, verloofd aan Graaf *Floris den Vijfden*, doch getrouwd aan *Jan den Eersten*, Hertog van *Braband*; *Beatrix*, eerst verloofd aan *Hugo van Chattelon*, daarna aan *Florens*, Graave van *Henegouwen* en *Holland*; en *Maria*, eerst de vrouw van *Willem*, Graaf van *Gulik*, en daarna van *Simon*, Heer van *Chataeu-Villain*: *Guido* trouwde ten tweedenmaale met *Isabella*
van

IMPR. (W., enz. van)

terinals en Boerenwoon-
na Holland, behoorende onder
eestijheid van Linnen.

oude zoon van Willem, Heer
van Margaretha, Graafvins
rijder van Graaf van Vlaande-
rdinger gemaakt met Jan van
n; ging met Louis, Koning
I, en werd door de Turken,
gevangen genomen, mo-
betalen: kort na zijne terug-
in Alexagawen, in het jaar
: bij zijne huisvrouw Beatrix,
and, goede kinderen verwe-
toeder

(van) die nog bij het leven
anderen werd, doende den
ning van Frankrijk, dien hij
) vernieuwde: sedert dien tijd
en andere Prinzen, te Namur
en Filips den Schonen, Ko-
nig, werd hij te Compiègne
, oud zijnde tagtig jaaren:
, dochter en erfgenaam van
hij de volgende kinderen ve-
en dien naam, onder de Gr-
e niet anders dan Willem van
Schoon hij ook Heer van Ti-
, Graaf van Lorette; Mar-
te den Vijftien, doch getrouwd
in Brabant; Beatrix, eerst
n, daarna aan Florens, Graave
n Maria, eerst de vrouw van
Jaans van Sime, Heer van
gen tweedemaal met Hilda

van Luxemburg, dochter van Hendrik, bijgenaamd Blondel,
Graave van Luxenburg en la Roche, waarbij hij verwekte,
Joan, Graaf van Namen, Heer van Sluis; Guido, Graaf van
Zeeland; Hendrik, Graaf van Lode, en nog twee kinderen,
die dood ter wereld kwamen; Margaretha, eerst getrouwd
met Alexander, zoon eens Konings van Schotland, en daarna
met Reinoud, Graave van Gelder; Johanna, een Geestlijke
dochter; Beatrix, gemalin van Hugo Chattillon, de tweede
van dien naam; Philippe, gemalin van Eduard, zoon des Ko-
nings van Engeland; Isabella, gemalin van Johannes, Heer
van Fienes, enz. en nog eene dochter, kort na de geboorte
gestorven; dus uit beide de huwelijken zestien kinderen, met
de drie die kort na hunne geboorte stierven: de afbeeldzels van
Willem en Guido van Dampiere, gaan in prent uit, onder de
afbeeldzels van den Graaven van Vlaanderen.

Zie Genealogie des Comtes des Flandres. O. DE WREE
Zegels der Graaven van Vlaanderen, alwaar men
op fol. 17 vindt afgebeeld drie onderscheidene Zegels
van Willem, en fol. 18 vier van Guido, zijnde de
eerste van den jaare 1234, 1248 en 1251, en de twee-
de van 1245, 1253 en 1264.

DAMRUST, een aanzienlijke Lustplaats in Zeeland, in de
nabuuerschap van het kasteel van der Hooge, onder het rechts-
gebied der Stad Vlissingen.

DANÆUS, (Lambertus) geboren te Orleans in den jaare
1530, was in 1580 Predikant en Profesfor in de Theologie te
Geneve, den 13den December van dat zelfde jaar, werd hij
te Leiden als Hooggeleeraar beroepen, en vong zijn amptsbe-
diening aan den 17den Maart van het volgende jaar, doch be-
dankte 'er weder voor in het jaar 1582, en vertrok naar Gend,
om de aldaar ontfaaene onrusten te helpen stillen, wendende alles
wat mogelijk was aan, om zijn heilzaam oogmerk te berei-
ken: vandaar werd hij als Hooggeleeraar in Navarre beroepen:
de redenen die hem bewogen om te Leiden zijn ampt neder-
teleggen, was het gedrag van Casparus Coolhaas, zo als ter

zijner plaats gezegd is, vermits hij zien moest, dat de Magistraat van *Leiden*, hem, *Coolhaas*, tegen te Classis en Sijnode beschermde. De werken van *Daneus* zijn allen in folio te *Geneve* gedrukt.

Zie MEURSH *Acad. Lugd.* SOERM. *Academ. Register.*
 't Art. van C. COOLHAAS, X. Deel.

DANCERTS, (Jasper) een man bij wien men, ten aanzien van de geleerdheid, wegens zijn beroep, niet gezocht zou hebben, dat hij bezat; want hij, die Kuiper van de Oostindische Compagnie te *Middelburg* in *Zeeland* was, is bekend geworden als Schrijver van eenige werken, die ongedrukt bij zijne erfgenamen berustende zijn gebleeven: het voornaamste dier werken was een folio, ten tijtel voerende:

*Triumph van den Hebreuwschen Bijbel, of Verklaaring over
 de Tijdrekening of Schepping der Waereld, en Her-
 scheppinge der Kerke, ieder in zes periodes,
 zijnde de zevende tot rust daarbij gevoegd.*

Het oogmerk van den Schrijver, en naderhand van zijne erfgenamen, was, dat werk bij inschrijving te doen drukken, volgens conditiën, daartoe bij eenen *Galenus Meertens* uitgegeeven: hetzelfde zou bestaan hebben in twee deelen, waarvan het eerste behelsde de Schepping der Wereld, volgens de beschrijving van *Mozes*, in zes achtereenvolgende weekdagen enz.; en het tweede deel, de Historie der Kerke, te zamen beloopende honderd en twintig vellen letterdruk, en verfiend met zestien kunstprenten, welke reeds door *Coets* gefheden waren, en negen tijdrekenkundige tafels; hebbende de Schrijver, tot dit werk, waarvan de uitvoering zou beloopt hebben drie duizend agt honderd en drie-en negentig guldens en vijf stuivers, reeds uitgeschoten één duizend twee honderd en zes-en-tagtig guldens en vier stuivers, dus het zekerlijk voortgang zou gehad hebben, was zijn dood niet tusschen beiden gekomen: uit een' brief van *C. Vitringa*, aan hem, blijkt, dat hij in 1699 nog in leven was: ook zijn eenige klei-
 nere

nere schriften van hem nog in wezen, die men genoemd vindt bij LA RUE *Geletterd Zeeland*, p. 206.

DANCKS, of *Danks*, (Frans) bijgenaamd *Schilpad*, van geboorte een Amsteldammer, en een zeer goed Historieschilder, die ook de kunst van Portraitschilderen zeer wel verstond: zijn leeftijd kan men afleiden uit een door hem geboortfeerd zinnebeeld van den tijd, in het jaar 1676, dat men nog in steen uitgehouwen zien kan, boven den ingang van een huys op de Heeregracht, tusschen de Heeregracht en Brouwersgracht te Amsteldam, bekend door het bijschrift: *Mijn glas loopt ras*.

Zie HOUBRAGEN, *Schouburg*, III. Deel, p. 319.

DANDELOT, diende in het jaar 1567 als Capitein, onder Heer Hendrik van Brederode, waardoor hij, schoon een Franschman, zijnde broeder van den Admiraal Gaspar de Coligni, hier een plaats verdient: in het jaar 1557 bevond hij zich benevens gemelden zijnen broeder, met het leger omtrent St. Quintijn, en geraakte 'er met vijf honderd mannen binnen, doch moest zig met de overgaave dier Stad, nevens andere helden, die den dood ontkomen waren, aan de Spaansche overwinnaars gevangen geeven: *Dandelot's* broeder bij nacht onder een tent doorgetroopen, en dus zijne gevangenis ontlipt zijnde, werd naar Antwerpen gevoerd, daar hij zes weken aan de koorts lag, en geneezen zijnde, zig vermaakte met het lezen van geestlijke boeken, waardoor hij één der voornaamste Gereformeerden in Frankrijk werd: in het volgende jaar (1558) bevond *Dandelot*, gevlucht zijnde, zig in het leger van den Hertog van Guise, voor de Stad Kales: in den nacht tusschen den 1sten en 2den Januarij, trok onze Held met twaalf honderd knechten, tusschen de Duinen en de Stad door, begroef zig op den kant van den graft, en tapte het water uit dezelve, met zodanig een vaardigheid, dat des morgens de graft omtrent de bres genaakbaar was, en den storm aangevoerd kon worden, zijnde *Dandelot* mede één van de eersten die de wallen beklommen, en hielp dus de Stad den Engelschen ontveldigen; daarna sloegen de Franschen het beleg voor Guines, dat door den

hij zien moest, dat de Mij-
n, tegen te Classis en Synode
omw. zijn allen in solio te Ge-

Soem. Acad. Register.
n, X. Deel.

van hij wien men, van aanzien
beroep, niet gezocht van heb-
e Kuiper van de Oostindische
land was, is bekend gewor-
en, die ongetrukt bij zijne
even: het voortaanste dier
voerende:

Bijbel, of Verklaaring over
der Wereld, en Her-
der in zes perioden,
is daarbij gevoegd.

r, en naderhand van zijne
inrichting te doen drukken,
eenen *Calvus Meertens* uit-
telden in twee deelen, waar-
ing der Wereld, volgens de
chronologische weekdagen
thorie der Kerke, te zamen
ellen letterdruk, en versier-
reeds door *Owen* getekend
tafels; hebbende de Schijf-
itvoering van belopen heb-
en drie-en-negentig guldens
in één duizend twee honderd
r stuivers, dus het zekerlijk
was zijn dood niet tusschen
van C. Vitrings, van hem,
en was: ook zijn eenige

den Hertog van *Guise*, met gelijke furie als *Kales* aangetast werd, *Dandelot*, nadat 'er een bres geschoten was, viel met een' hoop Duitschen aan, die langs een brug van tonnen niet horden bevoerd, over de graft vloogen, de belegerden van de breuke teruggdreeven, en den Bevelhebber noodzaakten den Hertog om verdrag te sneedken: de beruchte Kardinaal *de Granvelle*, die zig nog veel moeite gaf om de vrede tusschen *Frankrijk* en *Spanje* te bewerken, maakte zig zeer bevriend bij den Kardinaal van *Lotharingen*, aan wien hij te verstaan gaf, dat hij en den Hertog van *Guise*, hiertoe al hun vlijt moesten aanwenden, want dat niet alleenlijk de Turk, maar zelfs de *Ketters*, zo in *Frankrijk* als in de *Nederlanden*, te veel voordeels uit dien oorlog trokken; dat hij Kardinaal in den Raad, en zijn broeder de Hertog bij den Koning, 'er alles toe moesten aanwenden, en meer doen konden, dan zij zig mogelijk verbeeldden, vermits de Conestabel van *Frankrijk*, en de Admiraal *Collignij*, beide gevangen en van de hand waren; dat 'er geen hinderpaal in den weg was, dan *Dandelot*, die om zijne bekwaamheid, van den Koning zeer bemind, en alleen in staat was, het gantsche ontwerp te bederven, hebbende hij zo veel genegenheid voor den Hervormden Godsdienst, dat hij denzelven aan zijn Hop- en Krijgslieden leerde, en dus een oneindig getal van menschen befinette, ja dat men brieven van hem aan *Collignij* geschreven, onderichept had, in welken op een schandelijke wijze van de *Mis* gesproken werd, dus moest men, om den Roomschen Godsdienst te behouden, vermits hij uit den mond des Konings sprak, de Oversten *Dandelot* van kant helpen, het welk de Kardinaal van *Lotharingen* aannam, en ook ten deele volvoerde: zuimende niet, hem om het verachten van de *Mis*, in haat des Konings te brengen, 't welk hem ook gelukte; inmiddels had zijn broeders de Hertog een nieuwen aanslag ontworpen, naamlijk, de overmeestering van *Diedenhoven*, bij welk beleg *Dandelot* de smart had, te moeten zien, dat de Heer van *Montluk* in zijne plaats gesteld was: zeer waarschijnlijk is het, dat hij zig kort daarna naar de *Nederlanden* begeeven, en, gelijk wij zeiden, gevoegd heeft

heeft onder de benden van den Heer *Hendrik van Brederode*: wij vertrouwen dit te meer, om dat een man, zo bekend als hij, en bij de Roomschegezinden in haat, aldaar langer getoefd hebbende, waarfchijnlijk zijn leven niet zeker zou geweest zijn; wat zijn uiteinde geweest is, is, zo als van meer andere Helden van dien tijd, ons onbekend.

Zie P. DANIEL *Hift. de France*, Tom. V, p. 580, 584, 591, 595 en 600. Hooft *Nederlandsche Historie*, p. 12.

DANKERTS, (*Bartholomeus*) een man die zig als Burgemeester en Bailjuw van *Ter Goes* in *Zeeland* zeer berucht maakte: in *Zeeland* zo wel als in andere Provintien, waren in het jaar 1655 merkelijke beroertens, over het aanstellen der Regeering ontlaan: sedert het jaar 1653 waren te *Goes* eenige mannen in de Regeering gekomen, die het huis van *Oranje* waren toegedaan, en daardoor waren in het volgende jaar weder eenigen hersteld, die na den dood van *Willem den Tweeden* geweest waren, en nadat *Dankerts*, die mede tot dezelve behoorde, in 1655 tot Burgemeester en Bailjuw was aangesteld, ontftonden 'er op nieuw merkelijke beweegingen, die door de gemagtigden der Staaten gestild werden. Op het einde van het jaar 1656 rees 'er verschil, over het verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benaaming tot de jaarlijksche Wethouderschap, die in den volgenden zomer geschieden moest, grootendeels afhing: de stemmen staken tusschen de Prinsgezinden en die van de Loevestijnsche factie; de eersten wilden het geschil aan de Staaten van de Provintie verbleeven hebben, en de anderen aan de Steden, daar zij de sterksten waren: de Burgers koozen mede partij voor den een en ander, en waakten met dubbelde wachten, om niet overvallen te worden door Staatsch Krijgsvolk, waarmede zij bedreigd waren: doch bij gelegenheid dat beide partijen ronden deeden, en elkander bij nacht ontmoetten, geraakten zij handgemeen: *Gillis van der Nisse*, Capitein der Burgerije, werd doorfchoten, en twee Burgers werden gewond, waarvan de eene *Jacob Gorsen* genaamd, het beftierf: het huis van den Oud-Schepen *Benjamin van der Sta-*

ne,

ne, daar de Prinsgezinden vergaderd waren, werd geplonderd; de Bailjuw *Dankerts* werd ontschutterd, en, door de Burgerij aangetast, genoodzaakt zijn ampt neder te leggen; zijn aanhang had groote moeite veroorzaakt, om hem te doen herstellen. *Dankerts* uit *Goes* geweeken zijnde, nam in de maand Mei des jaard 1658, op een vroegen morgen zijn slag waar, en kwam met eenige van zijnen aanhang en Soldaaten, doorde *Oostpoort* de Stad in, maakte zig meester van het Stadhuis, zettede zig op zijn oude plaats, onder voorgeeven van aldaar te willen leeven en sterven; dan hem geene der Burgers toevallende, en de Schutterij ter bescherminge van de toenmalige Regeeringe in de wapenen komende, moest hij het Stadhuis en de Stad we lhaast wederom verlaten: sedert werd hij in een boete van vijf honderd ponden vlaams beflagen, en uit *Goes* en *Zuid-Beveland* gebannen, terwijl 'er een andere Bailjuw in zijne plaats aangevield werd.

Zie *Vaderl. Historie*, XII. Deel, p. 399. enz.

DANKERTS, (Jan) voorheen Notaris in 's Gravenhagen, en in den jaare 1618 te *Amsteldam*, alwaar hij zig zeer beruchte maakte, met het schrijven van schotschriften tegen 's Lands Advocaat *Oldenbarnevelt*: *Dankerts* werd op den eisch van het Hof, te *Amsteldam* gevat, en in gijzeling gezet, doch men weigerde hem, volgens de Privilegie der Stad, overteleveren: hij bleef dan in gijzeling, tot dat de Advocaat gevat was, waarna hij werd losgelaten, en eindelijk, gelijk *Wagenaar* uit *Uitenbogaard* (zonder nader bewijs echter) zegt, nog beloond werd voor het geene hij gedaan en geleeden had: wij gelooven nimmer iets, van het geen *Dankerts*, *Oldenbarnevelt* ten lasten leide, naamlijk, dat hij *honderd en twintig duizend dukaatjes ontvangen had*, doch gelooven even min, dat *Dankerts* voor dit zijn lasterlijk schrijven beloond geworden is, maar wel dat *Uitenbogaard* sterk op hem gebeeten was, om dat hij van dezen gezegd had, dat hij *tagtig duizend guldens in goudene Albertinen te Brusfel ontvangen had*, waaraan wij even min geloof slaan; doch om die en andere reden, kunnen wij ook het gezegde van *Uitenbogaard*, zo vrijmoedig door *Wagenaar*

over-

overgenomen, niet voor waarheid aanneemen: te min, om dat *Wagenaar* uit *Uitenbogaard* verder zegt, dat men den *Advocaat* nimmer iets van 't geene hem door dezen mensch aangewreeven was, geregtelijk heeft te last gelegd, en dus bij de Rechters als een logen aangemerkt zijnde, had hij 'er ons bedunkens ook geene belooning, hoe genaamd, voor verdiend, en eindelijk kon *Uitenbogaard* weeten dat hij beloond was, hij had ook kunnen weeten waar mede, en door wien die belooning geschied was.

Zie *Vaderl. Historie*, X. Deel, p. 201—203.

DANPHRAPE, één der zamenverbondene Edelen, wiens naam verscheidenlijk gespeld wordt, als: *Daphrape* of *Janphrape*: deze is tot nog toe niet nader bekend.

Zie TE WATER, p. 331.

DANSER, (*Simon de*) een Dordrechtenaar, en in het jaar 1611 een vermaard Zeerover: hij had in het jaar 1609 vierfchepen bemagtigd, en zig daarmede naar *Marseille* begeeven, aldaar wist hij de bescherming des Konings van *Frankrijk* te krijgen, en geneeerde zig eenigen tijd met het geleiden van Franfche koopvaardijfchepen, naar en van de *Levant*: men meent dat hij in 1612 door de Turken omtrent *Tennis* gevat, en in de gevangenis omgekomen is.

Zie VAN MEETEREN. XXXI en XXXII. Boek.

DANTUMADEEL, één der Friefche Grietenijen, in het kwartier van *Oostergoo*, paalende ten oosten aan die van *Kollumerland* en *Agt Kerfpelen*, ten zuiden aan die van *Tjeterkerfsteradeel*, ten westen aan de rivier de *Lee*, en ten noorden aan de Grietenij *Dongeradeel*; heeft in stem en zitting, als de zevende in 't kwartier van *Oostergoo*, en twaalf, of zo andere zeggen, dertien Dorpen onder zig, als: *Drizum*, *Waterswolde*, *Dantumewolde*, *Mormerwolde*, *Akerwolde*, *Rinsmaageest*, *Sijbrandahuis*, *Janum*, *Birdawert*, *Old- en Roodkerk*, *Feerwolde* en *Swaag Westeinde*: in deze Grietenij zijn goede Veenlanden, ook vindt men aldaar veel wild, als *Haa-*
zen,

zen, Patrijzen, enz.: tusschen het oude Convent van *Klaarkamp* en 't Dorp *Rinsmageest*, zijn zeven diepe Moerasen.

DANTUMERWOLDE, één der Dorpen onder de zo even gemelde Grietenij, die daarvan den naam ontleend heeft, werdende ook kortheidshalve *Damwolde* genaamd, en liggende een klein uur van *Dokkum*: aldaar is, behalven de Gereformeerde een Gemeente der Doopsgezinde: het Dorp is klein maar zeer vermaaklijk.

Zie WINSEMIUS *Geogr. Woordenboek van Friesland*.

DAPIFER, een oud adellijk Geslacht in *Holland*: in oude schriften vindt men gemeld eenen *Barthout Dapifer*, die vermaard was ten tijde van Graaf *Dirk den Zesden*, van *Holland*.

Zie HALMA.

DAPPER, (*Doctor Offert*) een man, algemeen bekend door zijnen veelvuldigen letterarbeid, als: *Beschrijving van Sijrie en Palestina* 1677, *Morea* 1688, *Africa* 1676, *China* 1670, *Archipel* 1688, *Asia* 1672 en *Arabiën* 1680; geen minder naam dan met dezen arbeid, heeft hij zig gemaakt, door zijne *Historische Beschrijving der Stad Amsteldam*, die in 1664, in folio, en dus als zijn eerste werk, met een menigte fraaije platten, in 't licht kwam; welke beschrijving buiten die van *Domelaar* en *Commelijn*, als de beste en volledigste gehouden wordt: dit zijn werk is verdeeld in vijf boeken, wordende in 't eerste beschreeven *Oud Holland*, en *Oud Amsteldam*, met derzelver Ambachtsheerlijkheden; in het tweede, de Gelegenheid, Vergrootingen en Geschiedenissen der Stad, tot op den overdracht der Landen, aan *Philips den Tweeden*; het derde, vervolgt de geschiedenissen tot den jaare 1652; in het vierde, de oude en nieuwe Gebouwen; wordende in het vijfde melding gemaakt van de Regeering, Schutterijen, Poorters, Bezetting en Geleerde Mannen; en tot slot eene beschrijving der Eilanden *Urk* en *Emmeloord*: dus ook *Dapper* met recht onder de vermaarde *Amsteldammers* geteld wordt.

DAR-

DARRINK, of *Darrij*, een zwavelachtige en ziltige soort van Aarde, van een donkerbruine of bijna zwarte kleur, welke in *Zeeland*, zo in de landen binnensdijks, als in de schorren en op de gewasene slijken buitensdijks, op de eene plaats minder, en op de andere meer speeten diep, met laagten onder de bovenkorst of klei gevonden wordt: vóór dat men het onontbeerlijk Zout in zo een groote menigte uit *Spanje* en *Frankrijk* pleeg herwaards te voeren, had men de gewoonte door alle de *Nederlanden*, om zig te bedienen van het Zout dat van de asche van deze en dergelijke zilte en veenachtige aarde gemaakt werd, wordende die asche met water besprengd, en daar uit wist men een zeer helder en blinkend Zout (gelijk wij nader zien zullen) te kookten: volgens de aantekeningen van *Tacitus*, verstonden deze kunst, de oude Duitsehe volken, die langs de rivieren woonden: naderhand gaf men daaraan den naam van *Zelbarne* of *Zoutbranden*: dan, na door aanwasch van den koophandel, meer Zout uit de bovengemelde landen herwaards gevoerd werd, en men daarenboven ondervond, dat de Zoutbranders, even als daarna de Turfveenders, de beste landerijen niet spaarden, maar ontolden, en tot waterpoelen maakten, werd dit *Zelbarnen*, ter bewaaring van het land, bij openbaare Plakaaten verboden, het laatst geschiedde zulks in *Zeeland* in het jaar 1515, hebbende reeds vrouw *Maria* in het jaar 1476, alle de voorheen daartoe verleende Ofsroijen vernietigd. Doch wanneer dit Darrinkdelven en Zoutzieden allereerst in *Zeeland*, en voornaamlijk te *Zirikzee* is aangevangen, is met geene zekerheid te bepalen: men dreef aldaar in het begin van de dertiende eeuw, ter reeds een aanzienlijken handel mede, zo dat, naar *la Rue*, de uitvinding aan *Willem Simon Martense*, niet kan worden toegeschreeven, vernits die eerst, gelijk hij zelf zegt, (p. 317.) den 8ten Februarij 1498 geboren is, toen het zoutmaaken daar reeds verboden was, doch het is niet onmogelijk dat dezes mans overgrootvader *Simon Lem*, zig in 1418 te *Zirikzee* heeft nedergezet, om de Zelneering aldaar te drijven: dat dit *Zelbarnen* ofte deze Zelneering in *Zeeland*, en bijzonderlijk ter gemelde plaats, zeer aanzienlijk was, en groot voordeel moet verschaft hebben, blijkt daaruit, dat al-

X I. DEEL.

D

daar

daar in 1526, zeven-en-zeventig, en in 1575, zestig zoutkeeten werden afgebrand: de wijze waarop men daarmede te werk ging, was deze: de *Darrij* werd, na het afsteeken van de Klei, (van welke laatste specie men aldaar ook steenen pleeg te bakken) met een breede spade, of bot, in langwerpige vierkante stukken gestoken, en zo uit den grond gegraven: deze uitgegraavene stukken, werden in het verband, tot ronde of vierkante langwerpige hoopen lugtig op elkander gestapeld, om 'er lucht en wind, tot droog en hard wording, te laten doorspeelen, tot dat ze bekwaam was om te branden. De Zeeuwen bedienden zig van de *Darrij*, tot brandstofte, en noemden den handel daarmede, *Moerneering*, zijnde de *Darrij* niets anders dan een foort van *Moer*: ook noemden zij het *Brandvlotenmaaken*: waaruit men zonder onze erinnering zien kan, dat dit bedrijf zeer veel overeenkomst heeft met het Veenen en Turfmaaken in *Holland* en *Friesland*; alleenlijk daarin verskenillende, dat de *Darrij* vaster stof dan het Veen is, met spaden uitgeftoken, en niet met netten gebaggerd werd: deze *Darrij* dus bereid en tot asche gebrand zijnde, werd dezelve in de Zoutkeeten, in ronde vlakke ijzerene pannen, ettelijke voeten breed over het kruis, en eenige duimen diep, rustende met de kanten op een gemetzelde muur, ter hoogte van omtrent vier voeten, met slechts twee of drie openingen of monden, om de turf daardoor in te brengen, rijkelijk met zout en water gemengd, tot wit blinkend zout gestookt, en gereed zijnde, gaf men het den naam van *Zel* of *Zil-zout*, zijnde, gelijk gezegd is, het eenigste dat men voortijds in de *Nederlanden* gebruikte, en den handel die daarmede gedreeven werd, noemde men *Zel-neering*; dan om voorgemelde reden is deze handel zo zeer verminderd, dat 'er thans te *Zirikzee* naauwlijks vijf Zoutkeeten gevonden worden.

Zie REIGERSBERG, BOXHORN EN SMALLEGANGEN *Chrontijk van Zeeland*, LA RUE *Geletterd Zeeland*.

DARTHUZEN, of *Darthuizen*, in een oud handschrift van de Utrechtsche kerke *Darthisen* genaamd, was volgens het zelfde handschrift voorheen een Kapel, staande onder de kerk van

van *Doorn*, en in die Kapel was een Kappellani of altoosduurende Vikarij, waarvan de begeevening in het jaar 1585 stond aan den Heer *Judocus van Amstel van Mijnden*: naderhand is *Darthuizen* bekend geworden als een Ridderhoffstad, behoorende onder het gerecht van *Doorn*, en was daarvoor reeds in het jaar 1340 bekend: tegenwoordig is het eene Heerlijkheid, gelegen ten westen van 't Dorp *Leersum*, groot twee honderd vijftig morgen, behoorende aan den Heer en Mr. *Jacob van der Dussen*, Raad in de Vroedschap der Stad *Utrecht*; men vindt daar bij een Gehucht of Dorp, voorzien met drie- en dertig huizen, doch geene kerk; verrichtende die van *Darthuizen* hunnen Godsdienst in het gemelde Dorp *Leersum*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel. *Staat van Utrecht*, II. Deel.

DASSA, (*Jacob*) of zijn broeder *Johan*, beiden behoord hebbende tot de zamenverbondene Edelen, werd door *Alba* in het jaar 1567 gevonnisd, als schuldig zijnde aan gekwetste Majesteit: in 1596 en 1614 was hij Burgemeester te *Antwerpen*, en werd in 1597 door den Aartshertog *Albert* Ridder gemaakt, hij overleed 1615 in hoogen ouderdom, zonder kinderen uit zijn huwelijk met *Elisabeth van Deursen* natelaaten.

DASSA, (*Jan*) zoon van *Ferdinand* en *Barbe van Rockox*, broeder van den bovengemelde Ridder van de orde van *Christus*, had in huwelijk *Jacoba van Cloetinge*, stierf in 1603, en werd te *Antwerpen* begraven.

Zie *TE WATER*, II. Deel, p. 331 en 333.

DATHENUS, (*Petrus*) wiens geheele levensloop beschreven is door den geleerden Heer *J. W. te Water*, achter de Historie der Hervormde kerke van *Gend*, van p. 189 tot 221, dan te breedvoerig zijnde voor ons om na te volgen, zullen wij ons vernoegen, met eenig trekken daaruit, om hem te doen kennen, hier bij te brengen; en zonder ons te moeijen met den lof over hem uitgesproken, te bevestigen, of hem tegen den laster, hem aangewreeven, te verdedigen, zullen wij de zaaken

op de onpartijdigste wijze trachten voortestellen: *Dathenus* dan was in zijne jeugd Monnik te *Popperingen* in *Westvlaanderen*, vertrok vandaar met meer andere mannen, die de waarheid hulde deden, naar *Engeland*, alwaar hij zig met de druk-kunst geneerde, tot zo lange hij, ten tijde van Koning *Eduard*, tot den kerkdienst aldaar beroepen werd, 't welk oorzaak was dat hij, moettende zig toen met het onderzoek der *H. Schrift* bekommeren, volgens zijn eigene woorden, zijn voorig bedrijf liet vaaren: deze beroeping moet voorgevallen zijn omtrent het jaar 1551: aldaar schijnt hij vertoefde te hebben tot aan het jaar 1554. In 1560 werd door hem, zo ik meen, in *Oostfriesland*, uitgegeeven: *Entschuldigung der verjagten Christen*, een geschrift waarvan *Le Long* verscheidenmaale gebruik gemaakt heeft, en waarvan *te Water* zegt, dat de Koning van *Pruisfen* in 1712 getuigde: „ dat het wel waardig ware, dat „ het weder uit de asche werd opgezocht, en wegens zijne „ zeldzaamheid, door den druk gemeen en bekend gemaakt „ werd:” dan, *A. Gravezande*, Predikant te *Middelburg*, is van gedachten, in zijn twee honderd jaarige gedachtenis van het eerste Sijnode te *Wexel*, gedrukt 1769, dat de Koning hier niet bedoeld had het gemelde geschrift, maar wel een ander van hem, gedrukt 1563, en waarvan de titel was: *Kurtze und Warhafte Erzeltung, welcher Massen denen Frantzosischen und Nederlandschen der wahren Religion halben Verjagten Christen, in der Stadt Frankfort in vierend funfzigigsten und allelichen folgenden jaaren, die öffentliche Predigt Gottliches worts, und Auspendung der Heilige Sacramenten in ihren sprache verstattet und aus was ursachen ihnen nachmals solches verboten worden ist.* *Dathenus* werd in het jaar 1555 te *Frankfort* beroepen: weinig tijds daarna werd hij beschuldigd van verkeerde gevoelens omtrent de kinderdoop te hebben, waartegen hij zig in 1559 verdedigd heeft, getuigende *C. van Greynkhoven*, dat hij op de rechte wijze de wederdoopers befreeden had: zonder melding te maaken van alle de plaatfen, daar hij het Evangelium verkondigd heeft, zeggen wij hier alleenlijk dat hij, volgens *Bor.* (die zegt hem aldaar verscheiden maalen gehoord te hebben) in 1577 te *Utrecht*, in de kerk der *Fransis-*
kaa-

naanen, dezelve nog niet van de beelden gezuiverd zijnde, gepredikt heeft: in dat zelfde jaar bevond hij zig te *Frankfort*, en ook op de Synode te *Dordrecht*, zo als hij ook in 1568 te *Wesel* daarop tegenwoordig geweest was: in het jaar 1578 predikte hij, nu te *Amsteldam* en dan te *Utrecht*, wordende daarna ten tweedemaal te *Genè* beroepen, welke Stad hij in 1584 moest verlaten; en in het zelfde jaar werd hij te *Utrecht* gevangen gezet, en eenigen tijd gevangen gehouden: *Bor* zegt, „ dat hij meer door bijzonder, dan openbaar gezag, eerst te „ *Vianen* vastgehouden, en naderhand te *Utrecht* in gemeene „ gevangenis gezet werd, alwaar hij bijkans zonder reden negen „ weken werd gehouden, en toen naar *Amsteldam*, en vandaar „ naar *Holstein* vertrok, ” waaruit hij, na een kort verblijf, zig naar *Dantzic* begaf, om, zo het hem geoorloofd werd, aldaar de Geneeskunde te oefenen, doch van de Wederdoopers bij de Regeering aangeklaagd zijnde, als hoofd van het rot, dat *Vlaanderen* bedorven had, werd hij gedwongen naar *Elbingen* te trekken; dan deze beschuldiging was even zo valsch, als die, waarbij hij voor een' aanklaager van *David Foris*, en na zijn dood voor een' *Ariaan* werd uitgekreeken; welke laatste beschuldiging eerst na zijn' dood, door de Jesuit *Costerus* verzonnen, en door *Grevinkhoven* in 1597 wederlegd is; deze betuigde, dat hij tot zijnen dood toe, bij de leer der Gereformeerde kerke gebleeven was: 't geen ten opzichte van zijne Psalmberijming menigvuldigmaal gezegd is, verdient, daar die berijming sedert 1773 in onbruik geraakt is, niet meer herhaald te worden: dan, wat aangaat zijne beschuldigingen in politieke zaken, niets kan daaromtrent beter spreken, dan zijne eigene Antwoorden, op de Vraagen hem te *Utrecht* gedaan, gedurende zijne gevangenis aldaar. *Datheen* zeide, dat die Art. hem waren toegesfeld, zonder naam des aanklagers; doch *Brandt*, die hem gantsch niet gunstig handelt, zeide: dat ze gekomen waren van den Raad van Staaten: dezelve weinig bekend zijnde, zullen wij ze overnemen uit het reedsgemelde werk van *A. Gravezande*, alwaar ze als de eerste bijlage voorkomen, te meer, vermits dat ze kunnen dienen om licht aan de geschiedenissen van dien tijd te geeven: de titel daarvan is:

PUNCTEN ENDE ARTICULEN

D A A R O P

P E T R U S D A T H E N U S,
 TEGENWOORDELIJK GEVANGEN, IS
 GEVRAAGT GEWEEST.

E N

V E R A N T W O O R D I N G H E

P E T R I D A T H E N I,

*op die Articulen , hem zonder naame zijns
 aanklagers toegesteld.*

Vraag 1. *Eerst, hoe lange hij Dienaar van Gods woord is geweest, ende waar hij al gepredikt heeft?*

Antwoord 1. Eerstelick verklaardt hij, dat hij nu schier XXXIII jaren Dienaar des H. Woords geweest zij, ende in zeer veel plaatsen van *Overlandt, Nederlandt, Engelandt en Vranckrijk* gepredickt heeft,

Vr. 2. *Wat zijn Vocatie is geweest eer hij tot de Ministerie is beroepen geweest?*

Antw. 2. Dat hij omtrent XVIII of XIX jaaren oudt zijnde, van wegen de waarheid vervolgd wesende, hem mitter Tijpographie geneert heeft, dewelcke hij (onder Conynck Eduardt van Engeland, tot den dienst des Goddelicken woords beroepen zijnde,) verlaten heeft, om dat hij met het onderfoucken der H. Schrift hem becommeren moest.

Vr. 3. *Of hij hem uit zijnen dienst noyt en heeft geabsenteert met maanden, en halve jaaren lang, ende waarom?*

Antw. 3. Verklaert, dat hij hem nooit uit zijnen dienst geabsenteert heeft, dan uit bevel ende in affairen der kercken, zynder Heeren, of zynder Excellentie, doch is sulks altyd geschied met voorweeten en consent der Gemeenten.

Vr. 4.

Vr. 4. *Wie hem beroepen hadde, om met Hertog Casimirus den eersten tocht in Frankrijk te doen, ende wat hem moveerde mede in den krijch te trekken?*

Antw. 4. Den Doorlugtigsten Churfurst Paltzgraaf Frederyk, heeft hem bevolen met zijn zoon in Frankrijk te trekken, en verklaart dat hem daar toe niet anders gemoveert heeft, dan zijns Heers bevel en schuldigste gehoorzaamheit.

Vr. 5. *Bij wiens beroup hij in 't Jaar LXVI. hier in 't Land is gekomen, en of hij niet en weet, bij wiens ingeeven ende onordenyng van het breeken der beelden is toegekomen, en of hij die niet raet en daet daar toe heeft gegeven?*

Antw. 5. Dat hij anno 1566 van de Gemeente van Antwerpen en Brusfel, Gendt ende Brugge, ende meer andere beroepen was, ende dat hij van het Beeltbreeken, niets weten conde, overmids hij tot dien tijd zijns voorfz. Heeren des Cheurvorsten Gefanten was, aan de Euangelische steden in Zwitserland.

Vr. 6. *Waar hij ter dier tijd gepredikt heeft binnen den Landen, ende wanneer hij wederom daar uit is getrokken, waar heenen en waarom?*

Antw. 6. Hij verclaert gepredikt te hebben tot Maastricht, Andwerpen, Gendt, Brugge, Yperen en in veele andere plaatsen: ook tot Vlisfingen, Middelburg en Zierikzee. Ende gezonden zijnde tot de Heer van Brederode, tot Amsterdam, vertrok eindelijk vandaar naar huis, nadat de onzen te Oosterweel geslagen waren, als zijn Excellentie zelve van Antwerpen vertrok.

Vr. 7. *Wat kennisse hij in dien tijd hadde aan zijn Excellentie hoogl. Memorie, ende wat opinie hij des tijds van zijne Excellentie hadde?*

Antw. 7. Hij verclaert, dat hij zijn Excellentie eerst tot Andwerpen, en daar naar tot Amsterdam anno 1566 gekent heeft, en hadde van zijne Excellentie zeer goede opinie.

Vr. 8. *Waarom hij zijn Excellentie gehaet heeft, en wanneer die haet heeft begonnen?*

Antw. 8. Hij betuygt, dat hij zijne Excellentie nooit gehaet, maar dezelve op zijn eigen beurse zonder eenige recom-

penſe, met duyſent perijkle zijns levens, veel jaaren getrouwe-
lijk heeft gedient, en dat hij God van herten, voor zijne Ex-
cellentie welvaart altyds gebeden heeft.

Vr. 9. *Wanneer hij en anderen in 't Land is gecomen ende
bij wiens beroep?*

Antw. 9. Hij antwoord, dat hij anno 1578 wederom is in 't
Land gecommen, wefende van de Overlandſche Clasſis, op de
Sijnode tot Dordrecht.

Vr. 10. *Of zijn Excellentie in het Jaar LXXVIII. van
hem niet hadde begeert, dat hij zoude blijven te Andtwer-
pen, en waarom hij niettegenſtaande naar Gendt is ge-
trokken?*

Antw. 10. Hij bekend dat zijne Excellentie LXXVIII. van
hem begeerd had, dat hij zou blijven te Andtwerpen, maar dat
hij de Ordonnantie van de gantzen Sijnode heeft moeten naar-
komen, welke hem tot dienſt van de gemeente van Gendt,
verordeneert hadde.

Vr. 11. *Of hij het afwerpen der beelden tot Gendt en el-
ders in Vlaenderen in 't Jaar LXXVIII. niet geſtraft heeft,
jae of hij het zelfs niet gevoordert en heeft?*

Vr. 12. *Van wat autoriteit hij dat deede, in een ſodanige
Conjunctuure of tijd en gelegenheid, daer de Luyden met an-
dere behoorlicke en bekwaame middelen, zo hij wel weet, als
met het prediken van Gods woord ende goede onderrichtinge
behooren getrocken en beleyt te worden?*

Antw. 11. en 12. Verklaert hij, dat hem die onordentelijke
Beeldbreekeren, bij welke hij nooit geweest heeft, altyt zeer
mishaagt heeft, daerom hij ook deſelve openlick en heimelick,
menigmaal geſtraft heeft.

Vr. 13. *Waerom hij treckende van Gendt naer Utrecht,
comende deur Leyden, hij ſich heeft laeten verluyden, dat hij
raed wiste voor Caſſimirus, belangende Vlaenderen en ook van
Holland?*

Antw. 13. Hij affirmeert, dat hij nooyt zulke propoosten,
noch te Leyden, noch elders gehouden heeft, dus begeert hij
zijne Accuſatoren tegenwoordig te hebben, die hem zulks aan-
ſeyt, of anders houd hij 't voor erdichte onwaarheid.

Vr. 14.

Vr. 14. *Waer hij Jan van Embize eerst gekend heeft , en hoe hij tot sulcke familiariteyd met hem gekomen is , en of hij hem noyt te voren gekend hadde , eer hij Voor-Schepen was ?*

Antw. 14. Hij antwoordt, dat hij Embize noyt voor het jaar LXXVIII. gekend heeft , en geene andere cause van familiariteit was , dan , dat hij zijne Predikation gaerne scheen te hooren.

Vr. 15. *d'Eerste oorzaeke, waerom Embize hem tegen het Regiment van Asperen ende Syngen Stelden?*

Antw. 15. Hij verklaert tot op den dach van heden , nooyt iet gehoord te hebben van het Regiment van Asperen ende Sijngen.

Vr. 16. *Wat haer luyder Complot ende aanslagen in den zelve tijd zijn geweest ?*

Antw. 16. Hij betuygt van geene aanslagen iet geweeten te hebben , maer heeft gearbeit , dat kercken en schoolen wel mochten beffeldt worden.

Vr. 17. *De redenen van 't beletten (der) Religions Vrede tot Gendt, als de Heeren van St. Aldegonde en anderen, om zulks bij zijne Excellentie waren ?*

Antw. 17. Belangende den Religions Vreden , antwoordt hij , dat hij met den Heere van St. Aldegonde nooyt andere redenen gehad heeft , dan , dat hij noit in der Schrift ofte kerklijke Historiën geleezen had , dat eenig Christen Potentaet die openbare uitgeroeyde afgodene oit wederom opgericht hadde , oft dat het zelve met goeder consientie geschieden konde.

Vr. 18. *Wat hem gemoveert heeft een disjunctie van de Generaliteit te maken , en door wiens ingeeven ?*

Antw. 18. Hij verklaert noit geen disjunctie van de Generaliteit gezocht te hebben , overmids die Artykelen der Unie hem bovenmate wel behaecht hebben.

Vr. 19. *Off hij niet en heeft geraden Hertoch Casimirus uit den Leger met zijn volk te ontbieden , doen hij nochthans in dienst van de Heeren Generaele Staeten voor Namen was , en wat hij daarmede meende ?*

Antw. 19. Hij antwoordt , dat hij noit in des Hertogs Cafi-

miri Leger, in dese Landen voor Namen of elders geweest zij, dat hij deselven ook nooit geschreven off gesproken heeft nyet voor die, dry maanden, die hij, desen Landen beloofd hadde te dienen, geexpireert waren, ende hij zijn dienst, de Staaten had opgefeit, ten dien tijd heeft hij hem tot Brusfel, krank en qualik getraecteert gevonden; dus volgens zijn eedt ende schuldige plicht, hij hem geraden heeft, de lucht tot synder gezondheid te veranderen, en met zijn Hofgezin voor eenige tijd te Gendt te komen.

Vr. 20. *Wat hij en de voorsz. Embize den Hertog Casimir wijs gemaakt hebben, en wat zij pretendeerden om hem te trekken tot den particulieren dienst van Gendt?*

Antw. 20. Hij verklaert hem nyet kennelijk te wesen, dat men zijnen Heeren yet wijs gemaakt hadde, maer dat Embize hulpe gezogt heeft om de Malcontenten wederstand te doen, die Meenen hadden ingenomen, en het Land van Vlaenderen gantfelijk verdorven.

Vr. 21. *Wat beloften bij hem en de voorsz. Hertog Casimir zijn geschied, en off die hem zijn gehouden geweest?*

Vr. 22. *Onder welke personen, die selve beloften zijn geraemt geweest?*

Vr. 23. *Bij wie Embize geauthoriseert was, om denselve Hertoge te beroepen?*

Antw. 21, 22 en 23. Hij verklaert van geene beloftenisse yet gehoord te hebben, noch van geene personen, die daer toe zouden geauthoriseert geweest hebben.

Vr. 24. *Wat Tijtel of Charge sy eindelijk den voorsz. Hertoge gegeven hebben, na dien hij dat lange tot Gendt by syn Dienaaren hadde laten ondervraegen, en wat Contement hij daer van hadde?*

Antw. 24. Hij betuygt nooit gehoord te hebben, dat zijnen Heeren eenigen tijtel gegeven geweest, maer dat hij wel weet dat zijn Heere, anders nyet en zochte dan bekwaemheid om naer huis te trekken.

Vr. 25. *Off Hembize (Embize) om zijn particulier oorloge te voeren, nyet en heeft achtergehouden de ghemeyne Landspenningen, die ten dienste van de Landen in Vlaenderen,*

ren, waaren opgebracht, en off hij daer toe nyet heeft geraden?

Antw. 25. Hij antwoordt, dat hij Embize nopende de Lands-penningen, noch beschuldigen kon, overmids hij hem noit met de Geldzaken becommert heeft.

Vr. 26. Of hij nyet dagelijks met Embize in syn achter raadt is geweest, of sulxs zijn vocatie was?

Vr. 27. Wat zaken aldaar getrackteert werden in den achterraad, en of daer nyet veel dingen geordoneert en expedieert en waren, en zonder voorweten van de gantze Magistraat.

Antw. 26 en 27. Hij verclaert, dat hij tot Embize als zijnen Magistraat is gegaen, zo menichmael hij van hem beroepen wierdt, en dat hij van geen achterraad, behalven de Camer van 18 mannen yet geweten heeft, maar dat hij hem ende den geheelen Magistraat, tot het bestellen van kercken ende scholen, rijk tot verforginge der armen dageliks vermaend heeft.

Vr. 28. Wat reden hij gehad heeft om zijn Excellentie overal gehaet te maeken en voor een Atheist te schelden, en sulx aan eenen voornaamen Minister der Fransche kercken over te schrijven, en wie die was?

Antw. 28. Hij betuijgt dat dezen Artijkel verdicht en onwaarachtig zij.

Vr. 29. Off hij in dien tijd als in het Jaer LXXVIII en LXXIX. niet en heeft gemaakt eenige boucxkens tegen de reputatie van zijn Excellentie, en eenige helpen maeken ende oversien?

Antw. 29. Hij verclaert in den Jaere LXXVIII en LXXIX. gene boucxkens te hebben gemaakt, maer alleen getranslateert te hebben een Tractaetje, geintituleert Wachtgeschrij, daarin zijn Excellentie lovelick bij *Trafibulo*, die de Republiek van Atheenen van dertig Tijrannen verlost heeft, vergeleecken wierdt, en daer van heeft hij zijn Excellentie goed Contentement gegeven.

Vr. 30. Off hij niet en heeft gesocht te beletten, de compste van zijn Excellentie binnen Gendt, in het voorsz. Jaer in De-

Decembri en andermaal in LXXIX tot het vermaeken van de Weth aldaer, zo wel publicklijk als in het particulier, en zo wel bij geschriften als bij monde, latende hem, siek zijnde, draagen in de Camere van Schepenen van de Cure, om hem sulx te ontraden?

Antw. 30. Hij antwoordt, dat hij in 't Jaar LXXVIII. zijner Excellentie compste binnen Gendt noit gehindert, maer dat hij ter contrarie, synen Fursten ende Heere, die tot dier tijdt tot Gendt was, vermaendt heeft, om synder Excellentie te gemoe- te te rijden ende te ontvangen; maer in 't Jaer LXXIX was hij, schoon tot Dordrecht gecomen, eer zijnder Excellentie van Andwerpen vertrock en betuycht dat sulx in desen Art. staande, namelijk, dat hij cranck fynde, hem soude hebben laaten dra- gen in de Camer van Schepenen van der Cure, gantsch on- waerachtig ende erdicht sy.

Vr. 31. Wat oorsaeke hij hadde, van zijn Excellentie zoo partijdig te vallen, in alle zijn voorneeme, ende hem alles op te sloten, het geene hij tot 's Lands dienst wel geadviseert hadde?

Antw. 31. Hij verclaert noyt partidich tegen zijne Excellen- tie geweest te hebben, zo boven Art. VIII. gezegd is, en dat hij geen cause weet, waer om syn Excellentie qualik met hem te vrede wierd, dan dat hij de handelynghe met den Franchoy- sen hadde geinprobeert, ende zijns Heeren Eere ende Vromig- heit, so hij schuldig was, heeft voorgestaan.

Vr. 32. Off hij en Embize al van dien tijdt af geen Corres- pondentie of intellegentie en hadde met den Vyand?

Antw. 32. Hij antwoordt voor hem selven, dat hij noch ter dier tijdt, noch ook daer nae eenige Correspondentie met den Vyand heeft gehad, maer van herten een Vyandt is, en al zijn leven blijven sal van alle Tijrannen en Tijrannij.

Vr. 33. Waerom hij al van dien tijdt af, dat den Hertog van Anjou in Henegouwen was, denselve Hertog tegen wa- re, daer hij van hem geen leedt noch achterdeel en hadde ontfangen?

Antw. 33. Hij verclaert, dat hij den Hertog van Anjou in Vranckrijk alfoo grondelick hadde leren kennen, dat hij nyets goets

goets van hem verwachten konde, zoo 't gebleecken heeft, daarom heeft hij goede lieden daer voren gewaerschoot.

Vr. 34. *Ende doe bij de Generaale Staeten geresolveert was, dan voorst Hertog voor Defensieur te erkennen, waerom zij dezelve met allen heur vermogen tegenstonden?*

Antw. 34. Hij verclaert dat hij te geryng was, om den voorst. Hertoch te wederstaen, hoewel hij syn aannemighe als directeteljik (zijnes erachtens) strijdende tegen Gods woord, noit Goddelik geachtet heeft.

Vr. 35. *Waerom die van Vlaenderen, ymmers Embize, en hij tot Gendt, altijs tegen die Generaale Resolutie waren van de andere Provintien, en wilde altijs wat anders?*

Antw. 35. Hij affirmeert, dat hij voor syn persoon, syns wetens noyt eenig generale resolutie wederstaen heeft.

Vr. 36. *Off hij geen wetenschap heeft gehad van 't gene Embize dede perpetereeren aan den persoon van den Bailjuw van Axelen, ende wederom aan den Heere van Boivet ende zijn gezelschap, ende off hij 't ontraden heeft, ende waerom bij 't Overheid nyet aen en gaf?*

Antw. 36. Aangaande den Bailjuw van Axelen, ende Boivet betuygt hij, dat noyt 't minste woord daer van gehoord heeft, noyt voor dat het alle menschen geweten hebben.

Vr. 37. *Off hij 't nyet en heeft geraden tot extraordinaires vermaeken van de Weth van Gendt, by Embyze gedaen, sonder Commisfarijsen, bij nachte, ende violentelyk ook een harangie gedaen om zulks der gemeynte te doen goedvinden?*

Antw. 37. Hij verclaert, dat hij eens bij ontyden, met noch vijf of zes andere Predikanten, ten huizen van Embize geroepen werd, daer sommige Schepenen en andere van de 18 mannen, sulcke punten beraemden; maer dat hij daer toe nyet geraden heeft, overmids hij tot dien tijd nyet een mensche kende tot sulke officien bequame, ende doe sulxs geschied was, ende sommige r'ohvrede waren, seggende dat de privilegie daer door geviolert waren enz. so heeft hij ten besten gesproken om orroer en seditie te verhinderen.

Vr. 38. *Waerom hij daer naer Secretelyck sich heeft van Gendt.*

in 't vermaeken van de
in 't particulier, en zo
kende hem, siet zijnde,
ten van de Cure, om hem

in 't Jaer LXXVIII. ziner
noit gehinderd, maar dat hij
leere, die nu dien tijt tot
nder Excellencie te geneve
in 't Jaer LXXIX was hij,
r zijpder Excellencie van
sulks in desen Art. staande,
soude hebben laeten dra-
en des Cure, gansch on-

, van zijn Excellencie zo
meeme, ende hem alles op
di dient wel gewisheit

lich tegen zijne Excellen-
t. VIII. gezegd is, en dat
Excellencie qualik met hem
elynghe met den Franchoy-
leeren Eere ende Vromig-
geliken.

den tijt af geen Corres-
met den Vyand?

n seiven, dat hij moech ter
Correspondentie met den
een Vyand is, en al zijn
en Typanij.

tijdt af, dat den Hertog
denzelfde Hertog tegen wa-
niet achterdoel en hadde

den Hertog van Anjou in
leeren kennen, dat hij nyet
gint

Gendt vertrocken, waer heenen hij is getrocken, en of hij al-
daer beroepen was, ende van wien?

Antw. 38. Hij betuycht dat hij bij claeren middage uit Gendt vertrocken is, zijn afscheidt te voren schriftelyck ende mondelick, die zo wel van den Magistraet, als van den Kerkenraed genomen hebbende, ende dat hij met zynen Fursten en Heeren wederom gekeerd is, die hun der kerken van Gendt maer voor eenen tijd geleend, en daarna wederom geroepen heeft, so als hij namaals op verscheiden tijden gedaen heeft.

Vr. 39. *Wat beloften hij voor zijn vertreck zijn Excellentie gedaen heeft, en of hij die nagekomen heeft?*

Antw. 39. Hij verclaert, dat hij anders niet weet, dan dat hij alles wat hij syn Excellentie heeft toegezeid, getrouwlijk onderhouden heeft.

Vr. 40. *Off hij niet gecommen en is bij zijne Excellentie , naer dien die beroerte tot Gendt gedaen en gesild was , en heeft hem te voet gevallen in syn camere, waerom hij zyn haet daer nae heeft gecontinuueert?*

Antw. 40. Hij betuycht dat deze artykel gantsch erdicht ende onwaerachtig zy.

VI. 41. *Wat hij, in Duitschland zijnde, voor Correspondentie heeft gehouden, met de Ministers van herwaerds over en met welke, en waer toe hij die sochte te induceeren.*

Antw. 41. Hij verclaert, geen sonderlinge Correspondentie met ymand gehouden te hebben, heeft ook noit anders begeerd, dan, dat de Art. van de Unie, die reets wel op het papier gesteld waren, zo wel hadden mogen gepractiseert worden.

Vr. 42. *Off hij niet en heeft gepractiseerd binnen Utrecht te comen, ende 't selven aen te richten, dat hij te Gendt gedaen hadde, en waardoor hetzelve is achtergebleven?*

Antw. 42. Hij antwoordt dat hij in Gendt niet gedaan heeft, dat hij hem schamen derf, en dat hij ook in Utrecht nooit yet onbehoorlijk aen te richten bedacht was, begeerende dat men hem daerstellen, die hem ter contrarie begeert te beschuldigen.

Vr. 43. *Off hij next weet, dat Cnopper tot Worms met Emilize veel gecommuniceert heeft, uit den naem van den Prince van Parma?*

Vr. 44.

Vr. 44. *Wat hetzelfde was, en waer toe het strekte?*

Antw. 43 en 44. Hij verclaert, dat hij tot defer tijd toe nooit een woord in 't goede of quade van Cnopper heeft horen verhalen, en dat hij dezelve niet kend, of oir zyns wetens gezien heeft.

Vr. 45. *Off hij selve met den voorsz. Cnopper ooit en heeft in Communicatie geweest, off van Embize aengesocht geweest om raed op het geene zij te samen tracteerden?*

Antw. 45. Hij antwoord lestmael afgecomen te zijn ten verfoeke van de Schepenen der beide Banken en beide der Dekenen, en des gantsche Kerkenraads van Gendt, met consent zyns Fursten en zynder Geméynte, voor den tijd van vier of vijf maanden, en dat hij tegen zijn wil, na experatie des voorsz. tyds, tot Gendt van de Magistraat en Gemeynthe is opgehouden geweest.

Vr. 46. *Waerom hij ter dier tyd, voor Dordrecht op anker leggende, zyn Excellentie niet heeft gesalueert, ende also is overgevaaren?*

Antw. 46. Hij verclaert nooit voor Dordrecht op anker gelegen te hebben, maar des morgens van Vianen comende, is straks, hebbende goed getijde, doorgereist, overmids dat hij noch brieven noch mondelinge boodschap aan syn Excellentie hadde.

Vr. 47. *Wat hij andermael tot Gendt te doen hadde, in zulke Conjuncture, en of hij aldaar van de Magistraat is ontboden geweest?*

Vr. 48. *Van wien hij eigenlijk ontboden is geweest?*

Antw. 47 en 48. Dese pointen zyn in 't 45ste Art. beantwoord.

Vr. 49. *Waerom hij wedergecomen is, sonder syn Excellentie een te sien, ofte Confsleeren, maer continueerden in syn haet?*

Antw. 49. Hij achtet dat deze vrage in 't 8ste point beantwoord is, en seyde wyders dat hij dus lange verwacht heeft, datter onpartijdsche mannen, om dat misverstand neder te leggen, zouden verordonneert worden, zoo de leste Sijnodis, tot Middelburg gehouden, het selve hem schriftelijk beloofd hadde te doen.

Vr. 50.

Vr. 50. Off hij hem daer nyt heeft gemoet met die zaaken van Regierynge ende ondraden het tractaet met den Hertog van Anjou, ende gesocht scheiding van de Generaliteit te maecten?

Antw. 50. Hoewel dit point in Art. 13, 33, 34 en 35. beantwoord is, doch bekend hij wel, dat hij niet tot het weder sennemen heeft connen raden, om dat hij sulxs achtet contrarie te wesen den woorden Gods, tot dat hem het contrarie van zyne meenynghie met de schrift beter sal bewesen worden.

Vr. 51. Off hij van zijne Excellentie ten diverse stonden heeft geseydt, dat het Dictorium, welck geseyt werd van Paus Bonifacius quadreerde, seer wel op syne Excellentie, immers of hij 't selve noit geseyt heeft INTRAVIT UT VULPES REGNAVIT UT LEO EJICUTUR UT CANIS?

Vr. 52. Off hij t'andere tyden geseyt heeft van zyn Excellentie, dat hij was Circes, die een isder in Verckens veranderden?

Antw. 51 en 52. Hij verclaert dan hem nyet voorslaet dat hij sulke Dictorien, voornamelick tegen zijne Excellentie gebruikt te hebben, daarom houd hij sulxs voor verdicht.

Vr. 53. Off hij niet heeft geraeden tot particulier accoord, met den Coninck van Spanje, zonder voorweten van de Generaale Staeten, ende tot dien einde gemaect een Bouxken, dewelke daarna met sekere Apostille, te Antwerpen is nagedrukt?

Vr. 54. Wat hem moveerde sulxs te doen van de Algemeene Lands Vyand, daer hij niet en conde ignoreeren, dat de Religie met zulk accort moest ten gronde gaan?

Antw. 53 en 54. Hij betuycht, dat den particulieren Vrede hem altyt een gruwel geweest zij, maer dat hij eenen generaale Vrede, met bewaerynge der Privilegien ende der Religie, den armen Vaderlande wel gewenscht heeft zo hij noch wenschet, ende aangaande dat Boexken met Apostille, te Antwerpen wederom gedrukt, verclaert hij dus lange het allerminste daar van nyt gehoort te hebben.

Vr. 55. Off hij nyt en heeft helpen concipieeren de articulen van het voorsz. accort, ende wie daer meer als hij over geweest was?

Vr. 56.

Vr. 56. *Wie de andere Ministers zyn, die ook tot sulk ac-
coort geraeden hebben, ende wat hun daer toe gemoveert
heeft, en off het nyt meest was ytt haet tegen syn Eccel-
lentie?*

Antw. 55 en 56. Hij verclaert, dat Doctor Jacobus Kimdo-
nius, ende hij ter ordonnantie des ganschen Magistraat, en op
het vijltig versouken des Kerckenraats in de versamelynge der
twaalf mannen geweest zyn, so lange men noch in hope ge-
standen is, van een generaale pacificatie, maar die hope gansfel-
lik cesseerende, heeft hij hem geabsenteert, ende heeft noit,
noch in de eerste, noch in de leste handelinghe eenige artycke-
len gestelt, maar heeft tegen de particuliere Vrede in name des
Kerckenraats menigmaal geprotesteert, en wat ook die van
Bruggen de artyckelen gesteld hadden, daarom heeft hij de par-
ticulieren Vreden met den Spanjaarden schriftelyk en mondelyk
naar syn vermogen helpen wederraaden en hinderen.

Vr. 57. *Off hij Richardot en Verrycken nyt en is met den
eersten te gemoete gereeden met twee pistoolen aan den zadel,
ende dat in het beginzel ende alcer eenige tressing gemaakt
waer geworden?*

Antw. 57. Hij verclaert, dat hij desen Richardot noch Ver-
rycken noit te gemoete gereden is, maar den Heere van Manny,
Gouverneur van Audenaarde, daar toe van de Magistraat en die
12 mannen gedeputeert zijnde, om te verneemen wat hope en
zekerheit hij gaf, nopende de exciratie van de Religie, en hier-
toe heeft hem een Capitein een peerdt gedaen, aan welks za-
delboom een verroest pistool gehangen heeft.

Vr. 58. *Bij wat middel hij uit Gendt geraakt is?*

Antw. 58. Hij antwoordt openbaar te wesen, dat hij uit
Gendt, met een generaale Paspoort, daar in wel 28 Predican-
ten met namen ende toenamen gespecificeert waren met Vrou-
wen ende Kynderen, en met Soldaeren te voet en te peerden
zijn uitgeraekt.

Vr. 59. *Wat spraecke hij sedert hier en daer gehouden heeft?*

Antw. 59. Hij betuycht, dat hem noit voorsiet, sedert ee-
nige spraake gehouden te hebben, dan die tot Gods eere, en
des Vaderlands welstand diende.

XI. DEEL.

E

Vr. 60.

Vr. 60. *Off hij niet tegen diverse tot Antwerpen selver tegen de Heer van Ryhoven tot Dendermonde gesimuleert heeft, dat met den Conink van Spangje niet en coste in sekerheit handelen, nopende het point van Religie?*

Antw. 60. Hij verclaert, met niemant gesimuleert te hebben, aangaande het accordeeren met den Conynck, nopende het stuck van de Religie, maar heeft altyt gefustineert, soo hij ook noch doet, dat het nyt raadzaam is, met den voorz. eenichfins te accordeeren, ten fy dat de goede ingeborene van het Regiment behouden, en van alle de uythymfche Regimenteurs en Soldaten ontlagen worden, en meesters van de spelle blyven, gelyk die van Rochelle en andere in Vranckryck noch doen.

Vr. 61. *Waerom hij omtrent zes weeken, naardien hij tot Gendt gearriveert was, goet gevonden heeft, eerst te maaken een Bouxken, op die naam van Jan van Embize, daar bij gefustineert was, dat de Gemeinte noch Spaansch noch Fransch behoorden te wesen?*

Antw. 61. Hij bekent dat bij hem een klein Concept gesteld werd, op dat het Embize tot een memoriaal zoude dienen, om syn propositie op den Collatie folder te doen, het welck bij Schepenen in de beide bancken overfien en gecorrigeert werd, ende betuycht dat hij, dat selve gestelt heeft om drie periculeuse devisien te stellen, en de Stadt van Gendt meer en meer aan de Generaliteit te verbinden.

Vr. 62. *Wat andere raad hij wist, waerom hij die niet nagecomen is?*

Vr. 63. *Off 't zelve is geweest om de Gemeente van zijn Excellentie te vervreemden, op eenen anderen gesimuleerden naame?*

Antw. 62 en 63. Hij verclaert geen en anderen raedt geweten te hebben, dan even dezelve die op 't eind van 't zelve Concept, eensdeels verclaert is, welke raedt niet gediend heeft om die Gemeente van syn Exoellentie, off van de Generaliteit te diverteeren, maar strax ter contrarie hem op 't selve concept beroepende.

Vr. 64. *Waerom hij corts daarnaar, immers een maand omtrent min of meer, heeft laten uitgeeven een Bouxken,*

Lij

bij het welke hij gefustineert heeft, dat men met den Conynck van Spangje moeste handelen, en datter anders geen middel was?

Antw. 64. Hij betuycht, niet tegenstaande hij gedurende den tijd in het XXV. Art. gementioneert, diverse misfiven ende schriften, uit bevel des Magistraats, ende mit der Gedeputeerden geconcipteert heeft, die alle tot bevorderynge eenes algemeene vreden getendeert hebben, dat hij nochtans noyt eenich Tractaat, des inhouts, also alhier gementioneert staet, haemelicke dat men met den Conynck most accordeeren, en datter geen ander middel was (sins onthoudens) aan den dach gegeven heeft, want hij gefustineert heeft, so hij noch doet, dat de Geunieerde Provintien op den huidighen dach, noch wel middel hebben om hun te Conserveeren, maar ook in seer haasten wederom te gewinne alles watter verlooren is, de saeken wel beleyt synde.

Vr. 65. Off hij voor het maecten of laeten uitgaen van 't selven Bouxken, niet gesien hadde een Bouxken van gelijken inhouden, 't welk gemaeckt hadde Mr. Gillis Borluyt, groot omtrent drie a vier katernen, beginnende van gelykenisse van een schip, te welck bij Tempeest in nood is?

Antw. 65. Hij verclaert, een zulk Tractaatken gedrukt zijnde, als hier gementioneert staet, gesien te hebben, maer heeft aanvanx den Autheur nyet geweten; en heeft het selven om veele oirsaeken nyt voor goed konnen houden.

Vr. 66. Wat redenen hij hadde om te gheloven dat de Conynck van Spangje zoude de Religie hebben toegelaeten, of hy eenige beloften gezien hadde van den Conynck ofte van den Prince van Parma?

Antw. 66. Hij betuycht geen en anderen grondt van zynder hoope gehad te hebben, dat de Conynck de Religie soude toegelaeten, dan dat Embize hem dat selve, dageliks, als wel wettende (zo hij immers zyde) voor gewis verseeckerde, ende dat de Heeren van Manny het selve ook affmeerde, indien de Provintien hen eendrachtelick met den Conynck vergelyken wouden.

Vr. 67. Waerom hij de saeken van Gendt so heeft helpen

E 2

præ.

præcipiteeren, en off hij selven nyt alleen gecomen is aen den haet tegen den Fransman ende syner Excellentie hooger gedachten?

Vr. 68. Gemerckt die ruine van de Religie so groot tegenwoordelick is, als den jammer van den Inwoonderen te voeren was, ende dat de oorloge niet en casfeert, maer alleen verandert is: ende off hem zulcke ende meer andere redenen om hem te divertiteeren, van syn voorneemen niet en zijn voorgehouden geweest?

Antw. 67 en 68. Verclaert, dat hij in de saeke van Gendt nyt geprecipiteert heeft, als hem daer mede nyt gemoeyt hebbende, maar dat de Magistraat hem gantsch verlaaten vindende, en vreesende dat de Ghemeynthe door Hongersnood soude mogen oproerig worden, en den Vyand met geweld de poorten opdoen, is gedwongen geweest desen raedt in te gaan, daar toe hij doch noit raet ofte daedt gegeeuen heeft, daerom hij oock den 68 Art. inpertinent achtet.

Vr. 69. Off hij niet mede getrokken is tot twee diversche reizen met Jan van Embize buiten de Antwerpen poorte te peerde, met een Rapier aan zyn syde, en een Pistolet aan de zadelde, ende aldaer met Manny ende andere gehandelt heeft, en dezelve heeft helpen in de Stadt brengen?

Antw. 69. Deze vrage is in de 57 Art. beantwoordt.

Vr. 70. Off 't selve was bij voorweten ende Consent van de Geunieerde Provintien?

Vr. 71. Off hij niet wist dat die van Gendt waren in de Unie ende verbond van Utrecht?

Antw. 70 en 71. Betuycht, om dat hij geweten heeft, dat Gendt mede was in de Unie van Utrecht, daarom heeft hij noit tot eenige particuliere vreden wille verstaen, so Art. 11 en 16 geseyt is, maer heeft met vleit daarop gedreven, dat men aan zyne Excellentie, en aan de Generaliteit schrijven ende schikken soude, om alsoo een generael en goet eynde te maaken van den erbermlijke Inlandschen Crygh.

Vr. 72. Off hij hen luiden verclaert heeft, dat sulx naer Godt verboden was, te weten, Unien, Accoorden ende Verbonden te violeeren.

Antw. 72.

(Petrus)

Antw. 72. Hij verclaert, dat hij het selve menichmael ver-
toocht heeft.

Vr. 73. Wat Mannij beloofde buiten de Stadt Gendt, no-
pende het point van de Religie?

Antw. 73. Mannij beloofde, dat soo de Provintien wouden
eendrachtiglyk accordeeren, dat hen in 't stuck van de Religie
zo veel fouden worden toegelaten, dat fy volkome oirfake van
Contentement soude hebben, ende dat hij, ende die van Artois
ende Henegouwen, ook anders niet begeerden, dan dat alle
Vreemdelynge eenmael, en dat metten eersten uit den Landen
vertrekken mogten.

Vr. 74. Off 't geene men de Gemeente wijs maaekten, aan-
gaande dat die Generalitet mede in handelijnghe comen sou-
de, gelyck die van Gendt, met den Prince van Parma, niet
simulacien en was, en van waer fy sulxs hadden, waerom fy
sulx hoopten?

Antw. 74. Hij betuycht, dat hij van herten gehoopt ende
gemeynt heeft, dat de Generaale Staaten tot eenen goeden en
verfekerden Vreden zouden willen verstaan, om dat het eynd
van alle Crygen, een goede verfekerde Vreden is, ten minsten
bij alle verstandigen.

Vr. 75. Off hij niet en weet, dat geduurende het Bestandt,
ofte Treves tot Gendt speciaal Consent was gegeven, van de
Prince van Parma, om eenige Gedeputeerden te zenden, nyt
aan de Prince van Oranje ofte Generaale Staaten, maar aan
particuliere perfoonen en Steden, en dat die zelve zonder
audientie te hebben, in Zeeland ofte Antwerpen weder geson-
den worden?

Antw. 75. Verclaert, dat de Prince van Parma zyns wetens
nyt meer, als een generaale paspoort gegeven hadde, en dat
ook de Heer President van Vlaanderen, midsgaders Jonkheer
Joost de Gruytere, Gedeputeert waren, om met syn Excellen-
tie, en de Generaale Staaten, dit stuk te Consulteeeren, maar
de handelyng van Andtwerpen heeft gemaect, dat de voorz.
de Gruytere, ende andere Gedeputeerden voor uit gereist zyn.

Vr. 76. Off hij dien niet tegenstaande altyt heeft helpen ra-
den voort te handelen, met den Prince van Parma?

Antw. 76. Dese point is in 't 11 en 16de Art. beantwoord.

Vr. 77. Ende off hij seidt dat hij hoopte beter accord voor die Religie, of hem niet diversche is voorgehouden geweest, dat die sacken in sulck een verloop komen souden, dat zij Religie, Stadt en al verliesen soude.

Antw. 77. Hij betuycht, dat hij sulck een verlies en verderf der Stede van Gendt hen laet verantwoorden, die cause zijn, dat die Stadt ende meer andere, sonder eenige bijstand of ontfet, alfo is verlaaten geweest, die hij nyt kent, maar Godt weet wie die syn.

Vr. 78. Ende waerom hij sulxs nyt gelooft en heeft, eer hij de partij van de paysmaakeren heeft aangenomen?

Antw. 78. Verclaert, noit geen partij aangenomen te hebben, zoo in 't 11 en 16de Art. geseyt is, daarom hij dit oock bij de antwoorden, in het voorgaande point gegeven, laet bevesten.

Vr. 79. Off hem nyt diverselyk geseyd en is geweest, dat Champigny, Bouckeler, Mr. Gillis, Deynards, zondere en andere geconspireert hebbende tot zulken pais te trachten?

Antw. 79. Hij bekend, dat hij van den benoemden persoon, diversā et Contraria Judicia gehoord hadde, maar dat eerst hij op den 25sten May, gesien heeft, dat sy niets goeds in den zin hadde.

Vr. 80. Off hij ook nyt geschreeven en heeft aan Ministers, ende andere goede luyden, dat men Embize voor Schepen kiezen zoude?

Antw. 80. Verclaert noit een letter tot dien einde geschreven te hebben, aan eenig mensch dat leeft.

Vr. 81. Off hij nyt wel geweten heeft dat de Prince van Parma niet en begeerde te tracteeren met de Generaale Staat of Staaten, maar met elke Stadt in het particulier?

Antw. 81. Betuycht dat hij zulxs nyt geweten heeft, noch gelooft heeft, verklaarende dat de Prince van Parma, niet
an-

andere begeerden dan een goede en generaale reconciliatie en de daarnaar wederom naar Spangje te reizen.

(was getekend)

PETRUS DATHENUS,

Munie Propria Scriptis.

Datheen werd na het beantwoorden dezer vraagen, van *Utrecht* op den huize *Hazenberg* gezet, doch na verloop van veertien dagen, op *Cauti Judicatoire infudejussioir*, ontslagen, en ook daarna, vermits 'er niemant tegen hem opkwam, van zijne beloften ontlast, en den *Borg* van zijne borgtocht ontvrijd: zeker is het echter, dat hij zig te verre buiten zijn ampt met *Imbise* heeft ingelaaten, en gaarne gelooven wij, dat hij door den zelven, door valschenfchein misleid is, doch niet zo verre als hem van zijne vijanden wel is ten laste gelegd: ten minsten den onpartijdige *Reyd* geloofde niet dat hij het uiterste geheim geweeten heeft. *Van Meeteren*, zijn tijdgenoot, zegt dat hij een notabel Predikant was, dat hem veele van *Imbises* handelingen werden toegeschreeven: schoon men ook door *Reydt*, *Hooft* en anderen gemeld vindt, dat hij sterk tegen *Oranje* heeft uitgevaaren: hij, gelijk gezegd is, van *Dantzig* naar *Elburg* vertrokken zijnde, overleed aldaar in het jaar 1590, in de maand Februarij, en werd aanzienlijk begraven.

Zie *Hooft Nederl. Historie*, p. 580. *E. van Reydt Nederl. Oorlogen*, p. 31—35 en 87. *Bor Ned. Oorlogen*, XIX. Boek. *E. van Meereren*, p. 153. *Te Water Historie der Reformatie van Gend.* ib. *Tweede Eeuwigetij van de Geloofsbelijdenisse*, p. 13—25. ib. *Reformatie van Zeeland*, p. 84—89. 's *Gravezande Twee honderd Jaarige Gedachtenis van het eerste Sijnode*, p. 43, 44, 151—171. ib. *Tweede Eeuwigedachtenis der Middelburgsche Vrijheid*, p. 47 en 52. *J. Kok Amsteldams Eer en Opkomst door de Hervorming*, IV. Boek, p. 38, V. Boek, p. 30.

DAU, (*Gerrit*) een beroemd Leidsch Schilder, en leerling van *Rembrand*, aan wien hij het voornaamste van zijn kunst,

E 4

Schoon

schoon in manier van behandeling veel verschillende, verschuldigd was: *Dau* schilderde met olijverwen in 't klein, en zijne beelden, die zelden meer dan een voet hoog zijn, hebben alle zulke goede omtrekken, als of zij levensgrootte waren, doch 'er word gezegd, dat hij zeer langzaam werkte, waardoor dan ook zijne schilderstukken minder in getal zijn, dan van anderen: ook dit zegt men, dat hij op alles uitermaate net en naauwkeurig was.

Zie PHILES *Leven der Schilders.*

DAULE, (*Engelbert van*) of *van Daale*, een man vermaard zo van afkomst als van bekwaamheid, werd in het jaar 1543, na het afsterven van *Adolph van der Noot*, Kancelier van *Braband*. Zijn Rekenpenning vindt men bij *Mieris*, III. Deel, p. 72.

DAVENTRIA CORNITATUS. Het Graaffschap *Deventer*. *Deventer*, de Hoofdstad van *Salland*, zijnde in voorige tijden een gedeelte van het *Stigt van Utrecht*; dan vóórdat dit tot een Graaffschap verheven was, schijnt het geen meerder gebied gehad te hebben, dan ten hoogsten over zes Dorpen, aan den rechteroever van den *Tsjel*: maar na dat Keizer *Hendrik de Derde*, dat gebied heeft willen uitbreiden aan de andere zijde van de rivier, door afneeming van *Amelandia* (§), (dus noemde hij de *Veluwe*, of het grootste gedeelte daarvan, of een kwartier, nog grooter dan de *Veluwe*, waarvan dezelve een groot gedeelte is,) als gevoegd bij de eerstgemelde zes Dorpen, die over den *Tsjel* leggen, zou dit grondgebied genoeg geweest zijn, om een Graaffschap uittemaaken; en op dat het ook waarlijk een Keizerlijke gifte zoude mogen zijn, zo bepaalde hij de grenzen naar het oosten over den *Tsjel*, schoon den grond niet breed was, en niet langer dan

van

(§) Hierdoor moet verstaan worden eenige plaatsen omtrent Zutphen, en niet het bekende Eiland Ameland.

van *Ascete*, tot aan *Agasfaldaburgum*, dat is naanwliks van drie gemeene Duitſche mijlen: maar aan dezen kant naar het noorden, van de rivier af tot aan *Staveren*, vier van dezelfde mijlen: naar het oosten van *Staveren*, tot aan *Lovene*: vier en een halve mijl, en eindelijk van het zuiden van *Lovene*, tot aan den *Yſel*, of tot aan *Ascete*, dat iets meer is dan één en drierde mijl: de giftbrief daarvan, was gegeven te *Spies*, den 23ſten Augustus, in het jaar der menſchwording onzes Heeren *Jeſu Chriſti* 1046, de XIV. indiëtie, in het agtſte der regeeringe van *Hendrik den Derden*. *Heda* heeft dezelve uitgegeeven in het leven van Biſchop *Bernulphus*, en *Pontanus* in *Wichardus den Derden*, die beide echter zeer gebrekkig zijn.

Zie HALMA.

DAVENTRIA Opidum. De Stad *Deventer* is in oudheid en aanzien de eerste van het bovenkwartier van *Salland*, ja van het geheele *Sticht van Utrecht* over den *Yſel*: de alleroudſten hebben deze plaats genaamd *Daventre*, en de vesting *Davantrè*, doch de latere *Deventer*: *Alting* is van gedachten dat die Stad den naam gekreegen heeft van de *Ente*, of het eerste gedeelte van 't *Bovensicht*, waarvan het de Hoofdſlad is: zo dat van *De Enter Stad*, door het tuſſchenzetten van de letter V, welluidendheidshalve geworden is *Deventer*: het oudſte gewag daarvan vindt men bij *Marcellinus*, in het leven van *Suibertus*, daar hij verhaalt dat het lichaam van *Lebwinus*, zijn Makker, die bij *Aldenſaal* (*Oldenzeel*) geſtorven was, in het jaar 766 overgebracht is naar *Deventer*, (*Daventriam* zegt hij). Verder wordt van deze plaats gewag gemaakt, in den giftbrief van *Zuëntibold*, Koning van *Lotharingen*, van het jaar 890, in welken brief het genaamd wordt *Villa*, dat is, een Stad in het Biſdom van *Utrecht*, geſchikt tot het invorderen van den tol: van de volgende eeuw is bekend het boek van *Werden*, waarin van de *Munt van Deventer* gemeldt wordt, zo dat het toen reeds een Stad was, waarin een Tolhuis en Munt was; ja wat meer is, Biſchop *Radbodus* had aldaar, volgens het getuigen van *Beka*, zijnen zetel gevestigd; de gift van boven-

E 5

ge-

gemelden *Zuëntibold*, werd eenige jaaren daarna, door Keizer *Hendrik den Eersten* (924) bevestigd, en nog nader bekrachtigd door *Otto den Eersten*, 938, waarbij daarna door *Hendrik den Derden*, in het jaar 1046, gelijk wij in het voorestaande artikel gezien hebben, den eigendom van de Stad en van het Graafschap gevoegd werd, daarbij was tegenwoordig de Proost (*Præpositus*) van het *Sticht van Overijsel*, die naast den Bisschop het grootste gezach had: zie verder het Art. van de Stad *DEVENTER*;

EN *HALMA*.

DAVID VAN BOURGONDIEŒ, bastaart zoon van *Pi-lips*, Hertog van *Bourgondiën*, Graave van *Holland en Zeeland*, de vijf-en-vijftigste in den rang der Utrechtsche Bisschoppen: hoe deze door zijnen vader met geweld ten zetel gevoerd is, tegen Heer *Gijsbert van Brederode*, die op eene wettige wijze door de Capittelheeren verkozen was, is met veele andere omstandigheden reeds gemeld in het VIII. Deel, p. 1012, enz. Dan, behalven dit, ontstond 'er twist onder zijne regeering, over, of om eenige Burgers van *Utrecht*, die te *Amersfoort* gevangen waren: de Utrechters kwamen voor *Amersfoort*, en schooten geweldig op die Stad, zo dat de nieuwe Stad geheel afbrandde: Bisschop *David*, die zijn verblijf op het Slot *ter Horst* hield, kreeg 'er spoedig tijding van, kwam welhaast binnen *Amersfoort*, en daarop trokken de Utrechters weder terug: de oorlog hield echter aan, en duurde nog eenigen tijd tusschen de beide Steden; de eene vreesde voor de andere, en 'er werden veele oneenigheden gepleegd: binnen *Amersfoort* verschoolen zig veele Utrechtse Burgers, die de zijde van den Bisschop gekoozen hadden: ten hunnen voordeelen eischte hij, dat de banvonnissen, tegen hen uitgesproken, herroepen zouden worden, waartoe die van *Utrecht* niet genegen waren, en in plaats van hem daarin ten wille te zijn, wierpen zij een sterk Blokhuis aan den *Eem* op, waarin zij een talrijke bezetting leidden, om die van *Amersfoort* te benaauwen: dit geschiedde in het jaar 1458, en dus kort na den aanvang van zijn bestuur; hebbende hij geregeerd van 1457 tot 1496: de Utrechters had-

hadden hem niet alleen geweigerd te erkennen, om de onwettige wijze waarop hij was aangefeld, maar om dat het streed tegen hunne Voorrechten en Privilegiën, inhoudende dat *geene Bastaarten eenige Beneficiën, of Prelaturen, veel min den Biscoplijken Stoel in de Kerk van Utrecht mogt bezitten*: de Paus had *David*, ten verzoeken van zijnen vader, wel voor echt verklaard, doch zij achten dat niets: zijn bastaart broeder *Anthony van Bourgondiën*, kwam hem te hulpe met duizend paarden, en verklaarde zig met opene brieven tegen die van *Utrecht*, hij naderde met zijne bende tot aan *Het Bilt*, verbrandde aldaar eenige huizen, maar de *Utrechters* trokken hem te gemoete, dus hij, om dat hij minder in magt was, naar *Amersfoort* moest terug keeren: kort daarop volgde de vrede, doch echter moesten de ballingen buiten blijven: 'er ontfonden ook weder nieuwe twisten, tuschen Biscop *David* en *Gijsbert van Brederode*, die toen de waardigheid van Domproost bezat, doch zij werden in 't jaar 1466 bijgelegd, op voorwaarde dat *Mr. Gerrard van Rhijn*, *Mr. Johan Brand*, Heer *Willem van Bockhorst* en *Everhard van Proijs*, uit de Stad zouden gebannen blijven, ten tijd toe, dat Heer *Gijsbert van Brederode*, en zijne medestanders, het anders zouden goedvinden: *David van Bourgondiën* om geld verlegen zijnde, zocht eene schatting van één stuiver en vier penningen, op ieder morgen lands te leggen, daar echter de gemeente geenzins in be-willigen wilde, en hield het tegen, tot zo lange, dat *Reinout van Brederode*, broeder van Heer *Gijsbert*, hem de behulpzaame hand bood; met vier honderd gewapende mannen ten bijstand kwam, en die binnen *Utrecht* bragt: ontelbaar zijn de diensten, hem door de *Brederodes* bewezen, die hij echter met de uiterste ondankbaarheid vergold, waarvan wij op de Art. van *Reinout* en *Gijsbert van Brederode*, (VIII. Deel, p. 1010. enz.) de voorbeelden gezien hebben: de handelwijzen van *David* waren ondraagelijk, wordende zijn gedrag veel verergerd, door dat hij stout was op het gezach zijns vaders, en op dat van zijnen broeder Hertog *Filips*: uit dien hoofde was het, dat hij, strijdig met de Voorrechten en Privilegiën, de Raad van *Utrecht* naar eigen willekeur veranderde: maar na den dood

van

op jaeren daarna, door Keizer
dij, en nog nader bekrach-
wantig daarna door Hendrik
lijk wij in het voortsittende
hem van de Stad en van het
was regerwoning de Proost
overijfel, die maar den Bis-
le verloor het Art. van de Stad

W, bastaart zoon van Pi-
ave van Holland en Zeeland,
der Utrechtsche Bisschoppen:
geweld ten zwaai gevoeld is,
te, die op eene wrege wijze
te, is met vele andere om-
VIII. Deel, p. 1012, enz.
rirt onder zijne regering,
Utrecht, die te *Amersfoort*
kwamen voor *Amersfoort*,
zu dat de nieuwe Stad ge-
die zijn verblijf op het Slot
tijding van, kwam welhaast
ken de *Utrechters* weder
en dunde nog eenigen tijd
vreesde voor de andere, en
pleegde: bannen *Amersfoort*
gers, die de zijde van den
men voordeden echter bij,
gesproken, hamopen zou-
recht niet gesagen waren, en
te zij, wierpen zij een ster-
zij een vlijtke bevestiging heid-
emmen: dit geschiedde in
aanvang van zijn bewind;
ten 1496: de *Utrechters*
id.

van Hertog *Karel van Bourgondiën*, begon hij meer zig zelve te duchten: die van *Utrecht* zonden Gedeputeerden aan hem, op het kasteel van *Wijk te Duurslède*, alwaar hij zijn Hof hield, begeerende van hem, dat de Raad van *Utrecht* naar ouder gewoonte moest bevestigd worden, volgens hunne Privilegiën, die hij nu te lang verbroken had; ook dat hij uit zijn Raad zou verbannen *Mr. Ladolf van Kampen*; zijn Vicarius *Mr. Dirk Uitterweer* van zijn ampt onttetten, gelijk ook meer anderen die hen tegenstonden, waaraan de Bisschop weigerde te voldoen: dus namen zij Heer *Jan van Montfoort* voor hunnen hoofdman aan, zetteden alle des Bisschops Officieren af, en anderen in hunne plaatsen aan, waaruit noodzaakelijk niet dan een nieuwe haat en rijd tusschen den Bisschop en de Stad moest voortkomen, die zo verre ging, dat *David* 'er ook niet meer binnen kwam, maar zijn verblijf te *Wijk* hield, en die van *Utrecht* in den ban deed: zij echter gingen met de oefening van den Roomschen Godsdienst voort: ook werden zij na gedaan onderzoek, door den Paus vrijgesproken, en den Bisschop werd in het ongelijk gesteld: dan hier mede was die twist niet gestild, veele van de Utrechtsche Burgers waren hem toegedaan, en met die maakte hij in het jaar 1481 een' aanslag, om binnen de Stad te komen, en zig te wreken: de afspraak was, dat op zekeren dag een oproer zou verwekt worden, en gedurende de beweging zou hij in de Stad komen, zijnde de dag daartoe bepaald den 6den Augustus: veelen waren heimelijk gewapend, en maakten een oploop tegen Heer *Jan van Montfoort*, Hoofdman der Stad, doch zo spoedig de Stads Bauier ontwonden was, voegden de meeste ingezetenen zig bij hem, en overmeesterden de anderen: de Bisschop verwoed over de mislukking van den aanslag, zond Heer *Fredrik van Tselfstein* naar *Utrecht*, die zijn best deed met rooven en plonderen, neemende zelfs eenige Burgers gevangen. Dergelijke bedrijven konden niet dan een openbaaren oorlog tusschen de Stad en den Bisschop veroorzaken: *David*, om het spel eens meester te worden, hief *Maximiliaan*, vader van *Filips den Eersten*, tegen die van *Utrecht* op: de Hollanders meermaals door die van *Utrecht* benadeeld, beloofden hunnen bijstand aan *Maximiliaan*.

en, begon hij voor zig zé-
 vonden Gedeputeerden aan
Duursle, alwaar hij zijn
 der de Raad van *Utrecht* naar
 den, volgens hunne Privi-
 leen, ook dat hij uit tij-
 tijf van *Kompen*; zijn *Vra-*
 camp onzenen, gelijk ook
 waaraan de *Bischof* wei-
 Heer *Jan van Montfort*
 alle des *Bischofs* Offie-
 naa, waarin noodzakelijk
 schen den *Bischof* en de
 erre ging, ten *David* 'er ook
 verblijf te *Wij* hield, en
 ij echter gingen met de oer-
 te voort: ook werden zij
 en vrijgesproken, en den
 : dan liet mede was die
 eldiche Burgers waren hem
 het jaar 1481 een' aanleg,
 te wreken: de afzinkt
 zou verweert worden, en
 de *Sind* komen, zijnde die
 er: veelen waren heimelijk
 egen Heer *Jan van Mont-*
 10 spoedig de *Sinds* *Banier*
 ingezeeven zig bij hem,
Bischof vermed over de
 er *Fredrik van Tifels*
 met rooven en plunderen,
 ngen. Dergelijke bedrijven
 flog rusten de *Sind* en den
 e befpel eens meeter wor-
 12 *Filip den Enkel*, tegen
 es meermalen door die ver-
 n bijstand van *Maximilian*,

en verzekerden hem, de Stichtenaars te dwingen; dan, zij maakten, gelijk men zegt, de rekening zonder den waard, want zij werden bij het blokhuis deerlijk geflagen: de Heer van *La Laing*, Stadhouder van *Holland*, in naame van *Maximiliaan*, had tot de onderneeming hier van, de Hollanders zwaare schattingen opgelegd, en al het geld uit de Steden en Dorpen, bij één geschraapt, en daags voor den slag in het leger doen brengen; den slag verlooren wordende, werd de schat een buit voor de overwinnaars; dus moest 'er weder geld zijn, wilde men voortgaan, wordende de Hollanders zo onnuutig gefchat, dat veelen hun zilverwerk, anderen hunne bedden en huisraad moesten verkoopen, om de penningen waarop zij gefchat waren bijeen te brengen: de verweerdens lieten ook niet na, tot in het hart van *Holland* te stroopen: met eenen onverwachten aanval, veroverden zij *Naarden*, dat door hun geplonderd werd, koopende de Burgers het verbranden der Stad met geld af: de Hollanders niet min wraakzuchtig, dan de *Utrechtenaars* verwoed, deden mede hun best met branden en blaaken, floegen bij *Westbroek* een deel *Utrechtsche* Burgers, die daarentegen *Vianen* bij verrasfing innamen, en plonderden; dus werd het gantsche Land ten prooi van de heerschezucht des onwettigen *Bischofs*: de blokhuisen echter werden daarna door de Hollanders ingenomen, ter aarde toe geflecht, de fluis in stuk geflagen, en de vaart op *St. Nicolaasdag* 1482, toegedamd, waarna zij weder terug trokken: die van *Utrecht* overrompelden inmiddels *Rheenen*, en floegen alles wat zij in de wapenen vonden dood, uitgenomen de vreemden die in dienst van den Hertog waren, latende dezelve gaan, waar het hun goeddacht: de *Bischof* geraakte echter met zijne vrienden, door middel van eenen geheimen aanslag, binnen *Utrecht*, en kreeg aldaar, staande dat 'er over den vrede gehandeld werd, gevangen, Heer *Jan van Montfort*, Heer *Dirk van Zuylen*, Heer *Gerard van Soudenbalg*, Burgemeester *Adriaan van Rhyn*, Burgemeester *Johan van Nyevelt*, *Johan Woudman*, *Willem Woudman*, *Hendrik Lage*, *Adriaan Slooijer* en *Barend van Groeneveld*, die niet zeer zacht van hem gehandeld werden: ook bragt hij meer dan vijf honderd Hollanders in de Stad, 't welk bij

bemuurde *Weert*, maar werden kloekmoedig afgeslagen, in den derden aanval staken de Utrechtschen eenige huizen in brand, om hunne vijanden door rook en stank te benadeelen, en te doen terug wijken, dan de wind keerende, zo strekten dit ten nadeele van de Burgers, en de Hollanders werden op den 29sten Julij 1483 meester van de *Weert*; dan ook dezen geraakte door den aanhoudenden brand, die twee dagen duurde in asche: vermids nu die van de Stad zig bij aanhoudendheid in de wapenen moesten houden, werden zij geheel en al afgemat, en genoodzaakt met den Aartschertog in onderhandeling te treden, die dan ook den 16den September, als overwinnaar zijne intrede binnen *Utrecht* deed: de Stad moest duizend Soldaaten inneemen, doch ten lasten van de Hollanders, die, toen zij meenden *Utrecht* in eeuwigen eigendom te zullen houden, de Catharijne Poort deden omgraven en van binnen de Stad bebolwerken, waartoe zij honderd duizend guldens moesten opschieten, welk geld zij wel besteed rekenden, vermids zij nu van *Utrecht* meester waren, en hoopten te zullen blijven; dan ook hierin maakten zij verkeerde rekening, want in het jaar 1489, veroverden de Burgers van *Utrecht* de Catharijne Poort weder stormenderhand; en dreeven de Hollanders terug, welken toen hun geld beklaagden.

Nadat Bischoep *David* bijna veertig jaaren den Bischofliken zetel onder zo veel onrust bezeeten had, is hij eindelijk in het jaar 1496 op het kasteel te *Wijk te Duursede* overleeden: hij had gevonden, dat zeer veele ongeleerde lieden met geestlijke ampten begiftigd waren, en om daarin te voorzien, ontbood hij alle Diaconen, Onderdiaconen en Priesters, van het geheele *Sticht*, voor zig, toetsende hunne bekwaamheid, en vond bij dien gantschen hoop, zulke grove onwetendheid, dat hij allen, behalven drie, van hunne ampten ontzettete (§). Zij die de af-

(§) In het *Batavia Sacra*, wordt dit bedrijf met andere kleuren afgeschetst: daarin wordt gezegd dat Bischoep *David* geene Geestlijken afzettete, die reeds in kerklijke bedieningen

afgezettene hadden ingedrongen, stelden hem voor, „ dat dit „ afzetten een groote schande voor het *Sticht van Utrecht* was, ver-

gen bevestigd waren , maar dat hij zo een groot getal van verwachtelingen , dat is , die na deze ampten stonden , als hier gemeld wordt , niet wilde aanneemen , waarover Erasmus met lof van hem gewaagt , welke lesfreden wel waardig is na te schrijven : „ Het zal niet ondienslig zijn , (zegt hij) te „ verhaalen , wat dat aan David , voorheen Bisschop van „ Utrecht , en zoon van Philips den Goeden , wedervaaren is ; „ hij was een zeer geleerd man , en wel ervaaren in de God- „ geleerdheid , het welk in Edellieden , en voornamelijk in „ Bisschoppen van dat Landschap , die tot de ooren toe in de „ besloommernissen der tijdelijke goederen staken , voor een „ zeldzaame zaak moet worden aangezien ; hij had verstaan „ dat 'er onder zo groot getal van gewijden zeer weinige in „ de wetenschap geoëffend waren , hij heeft dan de waarheid „ der zaake nader willen onderzoeken . Hij deed in de Zaal , „ daar zij onderzocht werden , een stoel voor zig zelve „ zetten , en heeft hen altemaal , een voor een , vragen „ voorgedragen , naar maten van het ampt en de weyding „ daar zij naar stonden . Zij die Onderdiaconen zouden wor- „ den , stelde hij ligter vragen voor , dan hun die Diaconen zouden worden . Zij , die naar het Priesterampt stonden , moesten op Godgeleerde vraagen antwoorden . Wilt „ gij weeten hoe het afliep , hij wees hun alle af , op drie na . „ Die het opzigt over zulke zaaken hadden , meenden dat het „ een schande voor de Kerk zoude zijn , indien 'er maar drie „ gewijdt werden , in plaats van drie honderd . De Bisschop „ zijnde van een vuurigen aart , antwoordde : dat het nog „ grooter schanden zoude zijn , dat 'er Ezels , ja noch dom- „ mer dan Ezels , voor Menschen de Kerk werden ingedrongen . Zij , die gewoon waren , daaruit eenig voordeel te „ trekken , drongen echter aan , het vonnis te verzachten , „ en dat hij moest denken , dat deze eeuw geen Pauliſſen „ voord-

VDIEN.

„vermits hij van drie honderd Priesters, alleen drie in hun
„ampt liet blijven, en alle de andere als onbekwaam verstiet,
„dat de hedendaagsche tijden geen Paulisfen noch Hieroni-
„musfen meer opleverden;” maar hij antwoordde hun: *ik*
eisfche geene Paulisfen noch Hieronimusfen, doch wil geen
Exels voor Menschen laten gaan.

Oud geworden zijnde, werd hem geraaden eenen Coadjutor
te neemen, om zig van den zwaaren last te ontdoen, maar hij
wees den raadgever af, met deze woorden: *het voorbeeld van*
St. Anthonius leert mij zulks niet te doen, want die H. Man
werd niet meer geacht, nadat men hem den nieuwen St. Ro-
chus had toegevoegd: in zijnen hoogen ouderdom verloor David
zijne gewoone vlugheid van geest, en werd zo zwak van ge-
heugen, dat hij, het geene van daag bevolen was, op morgen wedet
ver-

„voordbracht, waarop hij hun het bovengemelde antwoord
„gaf. Dus waren zij dan gedwongen, het laatste stormtuig
„te werk te stellen, en zijn 'er toe gekomen. Wat is dit
„geweest? Indien gij zo meent voort te gaan, zeiden zij,
„moet gij onze wedde verhoogen, anders is het ons onmooge-
„lijk, zonder zulke Exels te bestaan. Dit stormtuig heeft
„den Bischof, die tot hiertoe zo pal gestaan had, ter aarde
„geveld, doch ook dit had hij kunnen afweeren, had hij
„maar gezegd: de wedde worden niet gegeven om uwe over-
„daad en grootsheid in te volgen, maar om 'er matiglijk
„van te leven, en daartoe zijn zij groot genoeg. Schoon zij
„den Bischof misfchien met gelijken munt hadden kunnen
„betalen, aan wien de kerklijke inkomsten ook maar gegee-
„ven wierden om 'er eerlijk van te bestaan, en niet om een
„Vorftelijken staat te houden. De Bischof had dus edel-
„moediger kunnen antwoorden, met te zeggen: als Ulieden
„iets nodigs ontbreekt, zal het van een andere kant, al was
„het uit mijn inkomsten vergoed worden, als men de Kerk
„door zulke Exels maar niet laat onteeren.”

XI. DEEL.

F

voor, „ dat is
van Utrecht was
ve
grut geat van
en flonden, als
vanover Erasmus
el waarig is na
r, (zegt hi) te
en Bischof van
vedervaren is;
aren in de God-
vermanenlijst in
oren toe in de
den, voor een
ij had verfloan
eer weilige in
om de waarheid
teed in de Zaal,
voor zig zette
r een, vragen
en de werking
ten zonden wor-
ten die Dinc-
sterampst Jus-
worden. Wa-
aff, op dit na-
meenden dat het
en 'er maar drie
el. De Bischof
te: dat het mog-
je, ja ook dier-
verken ingedru-
mig voordeel in
te verzoeken,
geen Paulin
„ verk-

verbood: in het leven van dezen beruchten Bisschop, beschreeven in het meergemelde *Batavia Sacra*, vindt men onder anderen aangetekend, hoe dat de Utrechters, door hem in den ban gedaan, het oog sloegen op *Engelbertus*, broeder van den Hertog van *Kleef*, een Edel jongeling, bijna agttien jaaren oud, wiens geleerdheid noch zeden, geen het minste gerucht gemaakt hadden, en dat zij dezen de regeering wilden opdraagen, tot dat *David* vrijwilligen afstand zou gedaan hebben, of afgezet zou zijn; 't welk geen geringe moeilijkheid veroorzaakte, en niet beflist werd, voor dat de Paus, de zaak van *David* ter hand neemende, een scherp vermaanbrief aan *Engelbert* schreef, als ook eenen aan de Burgemeesteren van *Utrecht*, met bedreiging van den hoogsten vloek en ban, indien zij langer weigerden hunnen wettigen Bisschop te gehoorzaamen: deze vermaning scheen in het eerst wel eenige vat op de gemoederen te hebben, doch naderhand sloorden de hoofden der oproerigen zig noch aan de Pauslijken ban, noch vloek, noch *interdictie*, waarna bijkans alle kerklijke diensten in de Stad geschorst, en alles in verwarring geraakt is: *Engelbert*, om de burgerij te beter tot zig te trekken, betoonde groote zachtmoedigheid, neemende zelfs veele overloopers, tot zijnen vijand toe, weder in genade aan: inmiddels bemagtigde de zijnen in 1483 de Stad van *Utrecht*, waarop hij vandaar naar *Amersfoort* trok, den Bisschop gevangen nam, en op eenen wagen (*Heda* zegt, een mestwagen) deed zetten, en naar *Amersfoort* voerden, daar hij, tot op het hemd toe uitgeschut, in 't klooster van *St. Aagte* werd bewaard; waaruit hij echter kort daarna geslaakt, en door bewerking van *Maximiliaan van Oostenrijk*, en de Kabbeljaauwsgezinde Hollanders weder in zijne voorige waarde hersteld werd, zijnde, volgens *Heda*, zijn gezach zo hoog gestegen, dat hij alles naar zijn eigen welgevalle beschikte, zelfs tot zo verre, dat hij de Magistraat aldaar af en aansfelde, waarmede het recht der Utrechters zeer bekort werd. Van alle de natuurlijke kinderen van Hertog *Filips van Bourgondiën*, was deze *David*, de zesde, gelijk blijkt uit de geslachtslijst daarvan, die in deze orde volgt:

FI-

FILIPS DE GOEDE, Hertog van *Bourgondiën*, teelde

bij *Catharina Scaers*

Cornelis van Bourgondiën, Heer van *Beveren*, Stadhouder van *Luxemburg*, en Zeevoogd van *Vlaanderen*, die sneuvelde in den slag bij *Rupelmonde*, den 16den Junij 1452.

bij

Filips van Bourgondiën, stierf in zijn kindsheid.

bij *Jolla Prella*

Antoni van Bourgondiën, den grooten Bastaart, Graaf van *La Roche*, Ridder van 't *Gulde Vlies*, geboren in den jaare 1421, trouwde 1459 met *Johanna*, erfdochter van *Pieter Veeville*, en stierf 1504.

bij

Cateline van Bourgondiën, Abdis van *Galilee*, te *Gend*.

bij *N. N. van Steenberghe*

Anna van Bourgondiën, trouwde I.) *Adriaan van Borsfelen*, Heer van *Bredam*; II.) *Adolph van Kleef*, Heer van *Ravestein*: zij stierf den 16den Januarij 1504.

bij *Coletta* (gezegd *Castellana*) van *Bosquil*, die naderhand trouwde met *Stephanus van Bours*.

DAVID VAN BOURGONDÏEN, Bisfchop, eerst van *Terrane* in 1451, en daarna van *Utrecht*: hij overleed, gelijk gezegd is, in den jaare 1426.

bij

Josina van Bourgondiën, die den vrouw werd van den Stadhouder van *Amiëns*.

bij *Margaretha Post*

Filips van Bourgondien, Heer van *Sommelsdijk*, Zeevoogd, Ridder van 't *Gulde Vlies*, en 1517 Bisfchop van *Utrecht*, stierf den 7den April 1524.

bij

Jan van Bourgondiën, Proost van *St. Donaas*, te *Brugge*, Raadsheer van *Karel den Stouten*, enz.

bij *Johanna Catelaire*

Maria van Bourgondiën, trouwde 1488 met *Pieter van Beceufremont*, Graaf van *Charnij*, hij stierf in 1473.

bij *Catharina de Tiesferie*

Boudewijn van Bourgondiën de Rijselaar, aldaar in 1445 geboren, trouwde *Maria Manuella de la Creda*.

bij *N. N. de Marcatel*

Rafaël van Bourgondiën, Abt van *St. Baaf*, te *Gend* in 1478, sedert *Bischof van Rofen*, stierf 1508.

bij

Jolanta, trouwde *Jan d'Ailly*, Heer van *Pequignij*,

bij

Cornelia van Bourgondiën, getrouwd met *Adriaan van Toulangeon*, Heer van *Mornij*.

bij

Maria van Bourgondiën, of *Marion*. werd *Geestlijke*.

bij

Catharina van Bourgondiën, trouwde in 1460 met *Hubert van Luirieux*, Heer van *Queille*.

bij

Magdalena van Bourgondiën, gehuwd met *Bompar*, Heer van *Aage* en van *Courna*.

Welke gehuwde bastaarten meest alle kinderen hebben nagelaaten.

Zie de *Oude Hollandsche Chronijk*. *PONTANES*, *CORTGEEN* en *BOOTH*. *Historie van 't Utrechtsch Bisdom*. *MJERIS*, *van de Nederlandsche Vorsten*. I. Deel, enz.

D A.

H. B. J. J. J. J. J.

H. B. J. J. J. J. J.

DAVID, (*Jan*) een Hollander en vermaard Vrijbouter der zeventiende eeuw: hij naar *Jamaika* geweeken zijnde, behaalde grooten buit op de Spanjaarden, en verrichtte met negtig mannen, die hij bij zig had, stoute daaden: onder zijne andere bedrijven verdient gemeld te worden, zijne onderneming op *Grenada*, op den oever van het meir *Nicaragua* gelegen, daar ten minsten agt honderd gewapende mannen op lagen, dat hij echter dorst plonderen, en groote buit [van daar voerde.

Zie OEXEMELIN *Hist. des Indes Occid.*

DAVID, (*Jan*) van *Kortrijk*, was aldaar eerst Priester van *St. Marten*, en werd aangenomen onder de order der Jezuiten: men zegt van hem, dat hij zeer bekwaam was, om de zogenaamde Ketters te overtuigen: hij overleed den 29sten Augustus 1613, als Rector te *Kortrijk*, in den ouderdom van zeven-en-zestig jaaren, hebbende verscheidene schriften nagelaaten.

Zie VAL. AND.

DAVID JORIS, die gesteld werd onder de befaamdste Ketters, die *Nederland* heeft voorgebracht, en om het haatelijke zijner gevoelens, naar de plaats zijner geboorte, *de Duivel van Delft* genaamd: door de kunst van glaschilderen, die hij tamelijk wel verstond, had hij, naar den tijd waarin hij leefde, aanzienlijke middelen bijéén vergaderd; veelen minvermogens tot zig getrokken, en door zijne mildaardigheid die hij aanwendde om aanhang te krijgen, zijnen naam berucht gemaakt: anderen van meerder middelen, hem voor ervaarener beschouwende dan hij wezenlijk was, schonken hem weder van het hunne, waardoor hij in staat gesteld werd eenigzins prachtig te leeven: vóór dat hij zig berucht maakte, behoorde hij tot de Wederdoopers, en was van *Obbo Philips* herdoopt, die hem naar *Delft* zond, om daar te prediken en te herdoopen: dan hier mede niet vernoegd zijnde, bedacht hij eene nieuwe ketterij, om van het verblinde mensdom voor iets groots geacht te worden: noemende zig *de zevende Engel des Heeren, de Geest*

van God, verkooren om de aarde te vernieuwen, te zuiveren en het oordeel te houden; een Propheet wiens gelijken nooit geweest was, noch na hem niet komen zou; de geestelijke David voor de menschen, door den rechten en waaren Geest opgewekt, om een licht der Heiligen te zijn, wiens schriftten men ontvangen moest, niet als van menschen handen, door geleerden van de waereld, maar gekomen uit de schoole van den Geest, van een jonger Discipel, geboortig van den Hemel, die het eeuwige leven, het morgenlicht des eeuwigen dags gezien had: daarom moest men het kostelijk achten, en boven alle waereldsche schatten houden; zijnde Christus zijn voorlooper geweest: Mozes was in den voorhof, Christus in 't heilige, hij in 't allerheiligste; en wat al schandelikheden meer: hij ontkende alle werking der goede en kwaade Engelen, schoof het beginzel der zonde alleenlijk op den geheelen mensch, zeggende: dat de Duivels niets anders waren, dan der menschen booze opinien en begeerten; hij was stout genoeg den Duivel uitetarten, om, zo hij iets vermogt, tegen hem optekomen: en zijne magt aan hem te toonen: naderhand werd het gedrochtelijke van dezen verdwaasden mensch, idie zig boven Christus dorst stellen, weder voor den dag gehaald, en het gruwelijk monster met nieuwe sieraadjen omkleed: *David Joris*, die ten sterksten ontkende, dat 'er Duivels waren, welken iets verrichten konden, en die hij had uitgedaagd, heeft echter, toen in een zwaar onweder zijn huis te *Bazel*, op een wonderlijke wijze omverre geworpen werd, zo verschrikt geweest, dat hij op klaren dag niet alleen dorst zijn, geduurig bevreesd zijnde dat de booze geest hem op de hielen zat: even bang voor de Kettermeefters als voor den Duivel zijnde, had zig in het jaar 1544 uit de *Nederlanden* naar *Bazel* begeeven, alwaar hij voorgaf, dat hij om het Euangelium zijn Vaderland had moeten verlaaten: hij kocht aldaar eenige huizen, en werd 'er voor een eerlijk man gehouden, vermits hij zig uitwendig zodanig vertoonde: ook had hij aldaar zijn naam van *David Joris*, in dien van *Johan Bruck* veranderd, zeggende dat hij een Edelman was: de penningen, hem door de misleide Nederlanders gezonden, gaven hem ook 't vermogen, den staat van zo een te voeren:

ren: toen hij twaalf jaaren lang te *Bazel* gewoond had, stierf hij aldaar den 23sten Augustus 1556: drie jaaren daarna zijne gruwelen openbaar wordende, deed de Magistraat der Stad zijne beenderen opgraven, en te zamen met zijne boeken verbranden, waarover zijne aanhangers niet weinig verschrikt waren, hebbende zij hem voor onstervelijk gehouden: en hoopten als nog, volgens zijne beloften, op zijn wederopstanding, en de vervulling zijner valsche voorzeggingen: scherpeijk had hij, gedurende zijn leven, aan alle de zijnen verboden, ooit van zijnen naam *David Joris*, of van zijn voorigen staat gewag te maaken; hij zelf had geene van zijne leerstellingen aan de Zwitserz geopenbaard, schrijvende aan de Nederlanders, dat dezen te dom waren om daarvan iets te verstaan: zijn beruchte *Wonderboek*, en andere schriften, zijn door *Dirk Volkert Coornhart*, op zijne wijze wederlegd: tot dus verre, *Halma* in zijn *Toneel der Nederlanden*: *Bleiswijk* in zijne *Beschrijving van Delft*, zegt van hem dit volgende: *integendel van veele Godvruchtige manen uit Delft en Delfland gesproken, zo heeft de Stadt (gelijk onder de beste vruchten somtijds het snoedste onkruid word gevonden) ook ten voorschijn gebracht eene die niet meriteert genoemd te worden, ten zij dat het geschiedde tot een afschrik der nakomelingen.* Deze is *David Joris*, dien vermaarden *Hoofdiketter*, zijnde geweest een kunstig *Glaschilder*, van wiens handwerk nog eenige overblijfselen te zien zijn, zijnde hij de zoon van een *Speelman*, ongeleerd, geene taalen kundig, behalven zijn moedertaal, doch seer eigenwijs, en niet min loos van aart; een groot veinser, en in kerkelijke zaaken bekwaam om zig na de gedachte van alle te schikken, en zig te voegen naar tijd en gelegenheid; niet driftig van aart, schoon van aanzien, wel gemaakt van lijf en leden, in gebaarden en zeden wel geschikt, in woorden en omgang zeer beleef: onder de misleidende *Wederdoopers*, en gedurende de *Munsterschen krijg*, zig onder dezelve vermengd hebbende, werd door *Obbe Philips* herdoopt, en tot *Bischoep* over de *Herdoopers* binnen *Delft* aangesteld: ja wat meer is, de zes-en-twintig *Apostelen*, die van den *Koning der Wederdoopers* waren uitgezonden om zijn rijk uittebreiden, en hunne leere met hun bloed aan-

boden te bevestigen, beweerden openlijk, dat sedert den tijd van Christus, vier Propheeten waren opgestaan, twee waren naamlijk Jan van Leyden en David Joris van Delft, en twee naamlijk de Paus van Rome en Marten Luther: Hij had, zo eenige willen, van de opgeworpen Koning eenige penningen ontvangen, om in Friesland en elders volk te werven, tot het ontzet van Munster, waarin de Koning belegerd was; doch dat nieuwe rijk spoedig ten einde raakende, sloeg David Joris andere wegen in, en scheidde zig van de Herdoopers, verwekte in silte eene nieuwe sekte, daar hij alleen het hoofd en de vinder van was, en veel gelds trok, beijverende zig, om zijne ongehoorde leere zo mondeling als schriftelijk voortteplanten, noemende zijn gezegde *het Woord der Volkomenheid of Prophetie*, gelijk hij zulks zonder schroom in het *Boek der Volkomenheid* gezegd heeft, dat den volmaakten te leezen gegeven werd; doch iets bedekter in het groote *Wonderboek*: zijne leeringen de menschen op eenen ruimen en vermaaklijken weg leidende; zachtens gerust stellende, en voorgesteld zijnde met een zonderlinge wijze van spreken, als of dezelve uit een hoogen Prophetischen geest voortkwam, en met een zonderlingen schijn van vroomigheid opgefferd zijnde, kreeg hij ligtelijk eenen aanhang bij eenvoudige en ligtlijk te verleiden menschen: zijne leere had ook boven alle anderen dit voordeel, dat zijne aanhangers met uitterlijke woorden en werken zig voor de menschen anders mochten gedragen, dan zij in hun hart gevoelden, mogende zij met de Wederdoopers, Papisten, Lutheranen, en anderen, in alle stukken van den Kerkendienst gemeenschap houden, als de gelegenheid en tijdsomstandigheid zulks vereischten, waarin zij zig bevonden, mids in haare harte zijne woorden en het geloove bewaarende: deze verleidende en bedrieglijke sekte, die den naam kreeg van *David Joristen*, door den grooten aanwas langs hoe meer ontdekt wordende, kwam den 2den Januarij 1538 in Holland een Plakaat uit, inhoudende, dat, zo wie David Joris of Meyndert van Embden, Leeraars onder de Wederdoopers, in gantsch Holland logeerde, zonder die aantebrenge, levendig in zijn eigen deur zou worden opgehangen, welk Plakaat den

26sten

26sten Februarij daar aan volgende, wederom vernieuwd werd: tusschen den tijd van den 2den Januarij en den 26sten Februarij was te *Deft* is hechtenis geraakt, de moeder van *David Joris*, die met den zwaarde geëxecuteert werd, enkel om dat zij herdoopt was, en schoon men gewoon was, de herdoopte vrouwen in zakken aan de Schooldoort in 't water te smijten, zo werd aan haar, bij wijze van gratie vergund, om het berouw dat zij betoonde, van in het Cellebroeders klooster onthoofd en begraven te worden, dat dan ook geschied is, volgens inhoud van het Crimineel Sententieboek, waarin gemeld staat:

Op huden den XXI. February XVe XXXVIII, is Martyte, Jan de Gorters Dochter, Weduwe wylen Joris de Coman en de Moeder van David Joris, geëxecuteert metten swaarde, overmits sy herdoopt was, ende alsoo deselve van dien seer peniteerde, so werde deselve executie gedaen ten Cellebroeders ende aldaer begraven.

Twee jaaren daarna heeft *David Joris*, een Apologie of Verantwoording in het ligt gegeven, die nog voor handen is, onder den tijtel van: *Onschuld David Joris, gedaen unde gepresenteert an die Wel Geborene Vrouw, Vrouw Anna, geborene Gravinne van Oldenburg &c., Gravinne tot Embden &c., in het jaer 1540, tegen die verkeerde valsche Articulen, so hem overal nageschreeven unde gezegt syn.*

Bij welk geschrijf hij zig zelven op eene beleefde en demoe-dige wijze poogde te verschoonen, en zijne valsche leere met dubbelzinnige zegswijzen poogt te ontkennen, en te verschoonen; dan, dit baatte hem weinig, wordende alom even ijverig vervolgd: schoon hij nu in gantsch *Nederland*, en naastgele-gene Landen, van wegens zijne Godlasterlijke leere, grootlijks was bekend geworden, en nergens meer veilig, zo is hij dan na de uitgave van zijn *Wonderboek*, in het jaar 1544, met zijn bijzonderste vrienden en huisgezin heimelijk naar *Bazel* ver-trokken, alwaar hij onder verandering van naam, als een Staat-lijk Edelman, die uit vreeze voor de Pauslijke vervoging, uit zijn Vaderland geweken was, en zig voor één' van de gezind-

heid der *Zwillingen*, die aldaar bovendreef, uitgaaf, en werd 'er dus als Burger der Stad aangenomen; deed 'er vervolgens de gewoonte zijn eed, rijzende aldus uit den geringen staat van Glasfchilder, *David Joris*, van *Delft*, op, tot den aangenomen rang van Jonkheer *Johan van Brugge*, uit *Vlaanderen*, met woorden en werken zig zo gedragende, als of hij de Religie van *Bazel*, van harten toegedaan was, gaande neerflig ter kerke, en het gebruik der Sacramenten, doorgaands met een voort van bijzondere vroomigheid bijwoonende: den Wethouder was hij onderdaanig, den armen milddadig, de kranken troostelijk, en de nooddruftigen behulpzaam: door zodanige veinzerij bewerkte hij, dat niemand iets kwaads van hem vermoedde, maar dat hij gehouden werd voor die geen, die hij in schijn vertoonde te zijn: zuimende echter niet om door zijne correspondentie, veele eenvoudige lieden van hoogen en laagen staat, in *Nederland*, die met zijne verfoeilijke leeringe waren ingenomen, alle jaaren veel gelds aftepersen, en van goed en eere te ontblooten, en tot den bedelftaf te brengen, voerende hij inmiddels een heerlijken staat, kocht huizen en gronden, waarnaar hij zig deed roemen, oefenende dus bij het karakter van verleider, dat van bedrieger, zijnde zijn huishouding weinig minder dan Vorstlijk, en hij leefde, schoon buiten opspraak, zeer wellustig: drie zaaken, daar het geheim van zijn bedrog in bestond, stelde hij zijn huisgezin daaglijks voor, voor eerst: dat niemand van hem, den naam van *David Joris* (die in *Holland* en *Friesland* te zeer bekend was) op slaaf bragt: ten anderen, verbood hij hun te melden, van wat staat of conditie hij was, en wat zijn handteering in zijn Vaderland geweest was: en ten derden, dat hij zorgvuldig acht gaf, dat niemand te *Bazel*, noch in het eedgenoodschap van *Zwitserland*, tot de aanneeming van zijn sekte werd aangezocht, waarin hij een navolger was van de Wefelkens, die men zegt: dat geen schade doen ter plaatse daar zij haar verblijf houden, om voor zig te zekerder te zijn: dan, hoe bedekt zig *David Joris* in de plaats zijns verblijf hield, zo veel te meer arbeidde hij, om zijne leere door brieven, boeken en boden in *Nederland*, voorttezetten, en voedsel te geeven: dus vermomd elf jaaren gerustlijk te *Bazel* geleefd hebbende.

is

is het gebeurd, dat zijn eigen behuwd zoon, en leerling, die hij zijn dochter ten huwelijk gegeven had, zijne leere in twijfel trok, en tegen hem opstond: ook schrijven eenigen dat ten dien tijde uit *Nederland* iemand was opgekomen, die hem en zijn gantsch gezin zo klaar beschreef, dat hij door het overweegen van het gevaar, waarin hij was, van ontdekt te worden, tot twijfelmoedigheid en wanhoop, en door die wanhoop, met zijn huisvrouw in een zwaare krankte verviel, die haar eerst, en kort daarna hem, den dood veroorzaakte, naamlijk den 26sten Augustus (*Halma* heeft hier voor uit *E. van Meeteren* gezegd, den 23sten Augustus) 1556: dusdanig, zegt van *Bleiswijk* verder, was het uiteinde van dien beroemden (liever zouden wij zeggen besaamd) Ketterfchen Patriarch, of eerste Vader *David Joriszoon*, die *Ubbo Emmius* noemt, de allergrootste te wezen, welke ooit onder de Christenen te vinden is geweest, die weerhaan en roervink van *Nederland*, zo als hem anderen noemen, en die zig, volgens *Thuanis*, voor godlijker en grooter dan *CHRISTUS* had uitgegeeven: onder alle de boeken door hem geschreeven, zijnder twee de voornaamste, niet alleenlijk van wegen hunne grootheid, maar ook, en vooral, wegens de bijzonderste leerfchriften, daarin hij zijn gantsche leer, gelijk in gemeene plaatse vervat heeft: te weeten, het meergemelde *Wonderboek*, en het boek van de *Volkomenheid*; zijnde het eerste het grootste en wonderlijkste, onder alle zijne boeken; in grootte den bijbel niet ongelijk, waaraan hij verscheidene jaaren heeft gearbeid, en zig benaarfligd, om dat het zelve alle zijne droggronden in zig zou bevatten, noodig voor de zijnen, om daarin te leezen: deze boeken, waarin sommigen nog veel jaaren na zijn dood hemelsche verborgenheden gezocht hebben, zijn in de oogen van anderen met zijn vergift niet besmet, zo verward en duister, dat het geschrevenen daarin meer als dromerijen, dan als denkbeelden, uit gezonde hersenen voortgekomen, beschouwd worden; want doordien hij daardoor dacht en hoopte de wereld te bedriegen, en geleerden zo wel als ongeleerden, tot zig te trekken, zo heeft hij noodshalven, sommige stukken die zeer plomp en grof waren, en al te dom in de oogen scheenen, met voordacht bewimpeld, en gedekt met

woor.

vreemde, nigel, en wel
nomen; deed 'er volgende
tin uit den geringen staat van
1556, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

woorden, die niets ter zaake doen, aan de eene plaats zijn vergift uitgespoogen, en op de andere plaats wederom ingeflokt, ter verblindinge van den Lezer. Als nu eindelijk dit wonderlijke *Wonderboek* vaardig was, heeft hij het allereerste, in 1542, en daarna wederom op nieuw vermeerderd en verbeeterd, en in 1550 in de Hollandsche taal, met fraaije letteren en figuren in druk uitgegeeven, onder den tijtel, van:

'T WONDERBOEK, waarin, dat van der Werlt aen versloten, geopenbaert is.

staande op de rug des tijtelblads een kelk of drinkbeker, geformeed van woorden, vol van geestlijk fenijn, waarmede hij voorhad, de geheele gedachtenisse der Propheeten, en der Apostolische schriften, uit het hart van den Lezer te verdrijven. Onder andere zijner in het geheim uitgegeevene schriften, was ook een allerfmadelijkst, tegen de leer der Gereformeerden, en tegen derzelver kerkendienaaren, onder den tijtel van *de onge-rechte ende rechte Predikanten*; ook nog eene *Verklaaring van de Scheppenisse, aan U mijn beminde Kinderen unde Broeders, Liefhebberen Christi alleen geschreven*; waarin ook gevonden wordt, een *Tweespraak tuschen Gods Geest, Stemme en de Liefde, ende den Verlooren Mensch*; nog een gesprek *tuschen een Godgeleerd, Bijbelgeleerd en Sophistgeleerd*: in 1542 is mede van hem uitgegeeven een *Traactaetje, beginnende, Een zeer goede Vermaaning, of Onderwijzinge voor alle God-vreesende Hertén des Geloofs, &c.*; als mede een ander, *Dit is den Wegh die denzelven gaat &c.*; en ook een boekske, genaamd *Catechests*, dat is, *Onderwijslijk gesprek tuschen Vader en Zoon*. De voornaamste dwaalleeren, die hem werden toegeschreven, zijze boven reeds vermeld.

Drie jaaren dan na zijn overlijden, gelijk boven gezegd is, zijne zaaken te *Bazel* bekend geworden zijnde, werd hij opgegraaven, en met zijn boeken en afbeeldzel, uit last van de *Magistraat*, buiten de *Steenpoort* aldaar, op de gewoone rechtplaats door Beuls handen tot asche verbrand, den 13den Mei 1559, na dat door de *Magistraat* zijn gevoelén uit gedrukte en onge-

druk-

geest, en andere, van zijn hant
van, geest, die als ontsing te
van de Profeten van de Uv
de was uitgegeven, en nadeloos te De
verhoort, maar vond onder anderen
geest:

„Dit bij was een van een vromen en van
van eenige geestes, bekende een geest boos
vrijge, bekend te der vromheid, een en
vermeent menigeen tegehoort, die geest e
„het geest vrom, want de geest (ge
„neder te of niet dat vromheid bij hem
„geest hadt bij hem tege, doch geest
„geestes hadt niet kunnen tege, die
„geest tege men van geest, die vrom
„geest tege die geest tege sig
„geest te ge vromheid, de Profeten die
„geest te van geest, doch die te te be
„geest te te, en die van, had men te te
te vrom te te geest van begeest.

„Het te vrom te van die vromen en
„geest vrom tege, van die vromen tege
„geest tege vromen tege te te geest,
„vromen tege tege geest, als vrom
te tege, geest te tege, onder de
„geest te tege tege tege van die
„geest tege, te tege van de tege tege
geest tege tege tege te tege te
„te tege tege van de Profeten te
te van de tege tege, niet van
tege tege tege tege, te te ge
te van vromen tege, te tege tege
te van de vromen van die tege, want
te tege tege tege, en te tege tege
tege tege, tege tege, tege
tege tege, te tege tege tege
tege, te tege tege tege tege
tege, tege tege tege tege tege

drukte boeken, en brieven, ten zijnen huize wel naauwkeurig onderzocht was, gelijk dit alles omftandig te leezen is, in een verhaal door de Profesoren van de Univerfiteit te *Bazel*, in dat zelfde jaar uitgegeeven, en naderhand te *Delft* in het jaar 1603 herdrukt; daarin wordt onder anderen zijn gedaante aldus uitgedrukt:

„ Dat hij was een man van een eerbaar en aanfienlijk wezen, van fraaije gefalte, hebbende een geele baart, twee graauwe oogen, blinkende in het voorhoofd, een ernsthafte fpraak; vermengt met groote zedigheit, fyn gelaat en gebeerden van het gantsche lichaam, waren fo gefteft (gelijk het fchiet liet aanfien) als of niet dan vromigheit bij hem huisvestte, in kleding hield hij fchijf, doch geheel ftatig; in fomma niemant hadde anders konnen feggen, als dat hij een uitmun- tend eerlijk man was geweest, die zonder bedrog in oprecht- heid omging, alfo eigenlijk voegde zig alles te famen, de faaken die hij voorfelde, de Perfoon die men zag, de reden die men hoorde, doch dat in 't harte verborgen was, zag men niet,” en dit was, had men 'er kunnen bijvoegen, de oorzaak dat zijn gelaat ons bedroog,

Met het overblijfel van zijn lichaam en zijne fchriften, fchoon verbrand zijnde, was zijne ketterij niet uitgeroeid, wor- dende nog verfeidene jaaren na zijn dood, nog defentien en voorspraaken voor hem uitgegeeven, als onder anderen een in het jaar 1582, gedrukt te *Staden*, onder den tijtel van: *de Summa van die gantsche leeringe van David Jorissoon, in't kort begrepen, tot nut van de Onpartijdigen*, waarin zijn zaak geheel fchoon werd voorgefteld: in 1584 een *Tegenbericht op het voorgeallegerde van de Profesoren tot Bazel*: dus de Le- den van de Zuidhollandfche Sijnode, niet zonder grond, op de Sijnode gehouden te *Dordrecht*, in het jaar 1608, reden had- den van voorteffellen, dat mogte verhinderd worden het druk- ken van de werken van *David Joris*, waarmede men toen te *Couda* nog bezig was, en in laater Sijnode, Ao. 1623 gehou- den in *den Briel*, werd vastgefteld, dat zij, die tot de fekte van hem behoorden, in de Gereformeerde kerke, volgens de *Formulieren*, niet getrouwd zouden mogen worden.

Nog

Nog moeten wij hier bijvoegen het geen *F. van Mieris*, in zijne *Historie der Nederlandsche Vorsten*, II. Deel, p. 474 en 475. van hem zegt, naamlijk: dat de zoon van *Marijtte Gorzer*, weduwe van wijlen *Joris Coman*, bij den doop *Jan* was geheeten, maar met zijn vader, een Kamerspeier, achter 't land reizende, in de zinspeelen (volgens de gewoonte der Rederijkers) gemeenlijk de persoon van *David* verbeelde, en daarvan dien naam gekreegen had: in zijne geboortestad was hij eenigen tijd herwaards geschavotteerd, en met eene priem door den tong gestookt, om dat hij de Priesters, die het genaamde Heilige Verbondsteken des Altaars langs de straat droegen, berispt en van afgoderij beschuldigd had: des niet te min werd hij van eenigen, die eenen afkeer van het Pausdom hadden, om het dichten en uitgeeven van eenige Bijbelsche Liederen bemind; dus zijn achting ziende toeneemen, verliet hij het glaschilderen, om, gelijk hij zelf zou gezegd hebben, als veele Geestliken met lutzel arbeids, rijkelijk te kunnen leven enz. Dus stondt het (zegt hij verder) met dezen Leeraar, wiens gedachtenis door twee penningen bewaard werd, en waarvan onder de afbeelding, deze beschrijving staat.

Op de voorzijde van de eerste, staat hij met koninglijk gewaad, en met deze tijtelen:

DAVID REX PROPHETA ISRAELITARUM, MDXXXVIII.

dat is:

DAVID KONING EN VOORSPELLER DER ISRAELITEN, MDXXXVIII.

en op de achterzijde ziet men de Leerlingen van *Christus* uitgebeeld, naar de beschrijving van *Lucas*, (in de Handelingen, Cap. II.) toen ze op den Pinxterdag allen met den *H. Geest* vervuld werden, en op den voorgrond leest men:

SPIRITV SANCTORVM, 1535.

dat is:

DOOR DEN GEEST DER HEILIGEN, 1735.

Op

Op het voetsduk van den tweeden, die mooglijk in het ontwerpen van 't Munsterfche rijk, tot eervan den Delvenaar gemaakt is, wordt *David*, zittende op een throon, met de kroon op 't hoofd, het zwaard in de regter, en de harp in de linkerhand gevonden, hebbende het wapen van 't Keizerrijk, en mischien van de Stad Munster, op den voorgrond, en dit zeer duister omschrift:

IK DAVIT EEN KONEGLYK HELT,

MIIN HARP KLINT AL DOOR 'T GEHEELE VELT.

het agterstuk vertoond *Christus* aan het kruis, met vleugelen aan de schouderen, ter linkerzijde God den Vader in de wolken, met eene driedubbele kroone op het hoofd, en den rijksappel in de hand, onder aan zijn eenige bloote schapen en naakte menschen, die met een ladder naar *Christus* opklommen, en op den voorgrond deze woorden van den Zaligmaaker:

NUMENT KUMT TO VADER, DAN DOR MI,

JOHANNES 12.

Penningen zeker niet min schandelijk dan de leer: zijn afbeeldzel is door *van Sichen*, onder het getal der Hoofdketters in prent gebragt.

Zie VAN MEETEREN, HOOFT, enz.

DAVID SOMER. Zie SOMER. (*David*)

DECEM MANSI, is een Dorp met een moerige streek Land, omtrent twee uren gaans ten noorden van *Utrecht*, aan de rechterzijde van de *Vecht*, wiens rechtsgebied de kerk van *Utrecht* verschuldigd is, aan den eed die haaren Proost deed in het jaar 1289, tegen den Heer van *Abcou*. Zie de beschrijving van dit Dorp op het ART. TIENHOVEN.

DEC.

DECKER, (*Jan*) geboortig van *Haasbroek* in *Vlaanderen* te *Rome* zijnde, begaf hij zig onder de' orde der *Jesuiten*, daar na studeerden hij te *Napels*, vandaar kwam hij te rug in de *Nederlanden*, en oefende 'er verscheidene jaaren het ampt van *Leeraar*: naderhand werd hij, van wege zijne orde, gezonden naar *Stiermark*, alwaar hij *Kancelier* van de *Hooge Schoole* te *Gratz* werd, en overleed 'er den 10den Januarij 1609, in den ouderdom van zes en-negentig jaaren, latende veele *schriften* na. Een ander van dien naam,

DECKER, (*Jan*) was *Raadsheer* van *Brabant*, en schreef in het jaar 1631, *Disertationes* en *Dicisones Juris*.

Zie VAL. AND.

DECKER, (*Jeremias de*) dier door den grooten *Vondel*, een *Dichter van eene Cierlijke Netheid*, genaamd werd, was geboren te *Dordrecht*, omtrent het jaar 1609 of 1610: zijn vader *Abraham de Decker*, en zijne moeder *Maria van Branden*, waren op den 3den April des jaars 1607, in den echt getreden, dus zijne geboorte niet veel vroeger, dan het eerstgemelde jaar kan gesteld worden, en ook niet veel later, vermits hij in een vers van zijne *Rijmoefeningen*, te kennen geeft, dat zijn broeder, die in het jaar 1620 geboren werd, toen nog verre te zoeken was: de vader van onzen Dichter, had in zijn jeugd den krijgsdienst waargenomen, en was als *Vaandrig* tegenwoordig geweest, binnen *Oostende*, toen hetzelfde door den *Aartshertog* belegerd was: dan, daarna had hij zig te *Dordrecht* nedergezet, en na zig aldaar in den echt begeeven te hebben, en deze zijn zoon hem aldaar geboren zijnde, begaf hij zig met zijn huisgezin naar *Amsterdam*, alwaar hij zig op den koophandel schijnt te hebben toegelegd, doch ongelukkiglijk daar in geslaagd zijnde, geneerde hij zig als *Makelaar*, waarmede hij door nijverheid, het nodig onderhoud voor zijn huisgezin, verschafte: dat hij deze post bekleed heeft, blijkt uit de volgende dichtregelen van *J. de Decker*, in zijne *Rijmoefeningen*, II. Deel, p. 322, daar hij zijn vader deze woorden in den mond legt.

'k En

'k En hoeve, op afgeleefde beenen
Voortaan niet meer, door sneeuw en slijk,
Langs Water, Dam en Nieuwendijk,
Om kleenen Makelloon te loopen.

Ook schijnt het, dat onze Dichter zijn vader daar in geholpen heeft. Nog maakt hij in verscheidene zijner versen gewag van den ijver en bekwaamheid, om hem in zijne voorige jeugd in de Taalen, in den Godsdienst, en in 's Lands geschiedenis te onderwijzen: als hij zingt, II. Deel, p. 312.

Helaes! 't bedrijf der Helden,
Zult gij voortaan niet meer
Ophaelen nog ons melden,
Wat Meeteren welker
Heeft op 't papier gezet,
Wat Bor ons heeft gegeven,
Wat Froisard heeft geschreeven,
Commin en Monstrelet.

Dat echter *Jeremias* zig niet alleenlijk met zaaken, den koophaedel betreffende, bezig hield, is gebleeken uit zijne kundigheden, zo in de Latijnsche, Fransche, Engelsche als Italiaansche Taalen: in het jaar 1661 gaf hij eene overzetting uit het Fransch in het licht, van *Mattheus*, Historie van *Aelius Sejanus*, en eenige jaaren laater zijn vaders vertaaling, mede uit het Fransch, van *Florus* en *Eutropus*. Niet alleenlijk verflond *de Decker* de gemelde taalen, maar hij arbeide ook naarstig tot verbetering der Nederduitsche tale, waarvan hij voor zig zelve een spraakkunst vervaardigde: echter was de edele dichtkunst zijne aangenaamste oefening: na *Buchaneus*, *Baptista*, of *Dooper*, uit het Latyn overgebracht te hebben, gaf hij deze zijne vertaaling in 1652 in 't licht: zijn uitvoerig hekeldicht, *de Lof der Geldzucht*, werd eerst na zijnen dood uitgegeeven: voorts zijn 'er in de laatste druk zijner *Rijmoefeningen*, die in 1726 door *Brouerius van Nidek* zijn uitgegeeven, veele soorten van ge-
XI. DEEL. G dich-

dichten, die in de voorige niet te vinden zijn, en onder die eene verzameling van puntgedichten, in welken te maaken hij de beste Nederduitsche Dichters, zo niet overtrof, ten minsten evenaarde. *Jeremias de Decker* overleed in de maand van December des jaars 1666; zijn afbeeldzel gaat in prent uit, met dit volgend zesregelig vers, van de Heer *B. van Nidek* voornoemd, die ook 's mans leven voor zijne *Rijmoefeningen* geplaatst heeft.

DE DECKER, die, op 't spoor van *Vondel*, taegelbreken,
Te keer gaet, en in 't Dicht het schoonste Duitsch leert spreken,
Die slagpen aen de wiek der ed'le Poëzij
Herleeft in deze print, naer Rembrants schilderij,
Voor wien der Dichteren, voor wien hebt gij te zwichten?
Natuur, verstant en konst volmaeken zijn gedichten.

DECKERE, (*Adriaan de*) was in den jaare 1566 te *Oostersouburg*, in de Provincie van *Zeeland*: deze moet met zijne vrouw *Petronella Pieters*, den Hervormden Godsdienst toegedaan zijn geweest, want zij beiden, volgens inhoud der Crimineele Sententie, tegen hun uitgeweezen, beschuldigd zijn geworden van medepligtig te zijn geweest aan de beeldstorming, aldaar geoefend in de maand van Augustus in het gemelde jaar: de Sententie van den 2den Mei 1569, tegen hen, was als volgt:

„Naerdyen zeeckere Crimineele Procesfen geïnstituert en-
„de voldongen zyn geweest voor Burgemeesters en Schepe-
„nen der Stadt Middelburgh in Zeelandt, by ende tusschen
„Jonckheer Philebert van Serooskerke, Rentmeester Beweester
„Scheldt, van wegen de Co. Majest. aenleggere ter eenre,
„op ende ten laste van *Adriaen de Deckere*, eertyds Schout
„van *Oostersouburg*, en *Petronella Pieters* dochter, zyne
„Huisvrouw gevanghenen, ter andere zijde, vuyt dyen de
„voorsz. gevangenen hem vervordert hebben, en de voorle-
„den trovbelen, Beeldstorminghe ende breeckinghe derselver
„gebeurt in Augustus 1566, in de Parochie Kercke van
„*Oostersouburge*, hen aldaer present zynde, en hulpers van
„de

„ de voorsz. breeckers, ende zelfs handadige geweest te zyn,
 „ breeckende alle die beelden, en violeerende en prophaneer-
 „ rende de voorsz. kerke, enz.: zynde deze man en vrouw,
 na dat het vonnis enz. van opgemelde Heeren, door de Com-
 misfarissen van den Koning, en Raaden van den Hertog van
Alba, gecondemneerd uit aanmerkinge, dat zij beiden tot de
 Roomsche kerke waren terug gekeerd, en het Sacrament des
 Autaars hadden ontvangen, om op de markt te *Middelburg* ge-
 bragt en gestraft te worden met de baste (met de koorde) tot
 'er de dood na volgde, en na twee uren gehangen te hebben,
 gebragt te worden buiten de Noortdampoort, en aldaar aan
 eene galge gehangen te worden, met Confiscatie van alle hun-
 ne goederen, welk vonnis ter uitvoer gebragt werd den 3den
 Mei des gemelden jaars.

Zie *MARCUS Sententien* enz., bl. 360. enz.

DEDDINGE, een aanzienlijke Buurt in de Friesche Grien-
 tenij *Stellingwerf Oosteinde*, onder het kwartier van de *Zeven-
 walde*, behoorende onder het Dorp *Oldeberkoop*.

DEDEL, een aanzienlijk Geslacht, reeds sedert jaaren lang
 zo in 's *Gravenhage* als te *Amsteldam*, bekend, en waarvan nog
 verscheidene voornaame mannen in wezen zijn, die zo in Staats
 als Stads bestuur, en in den Krijgsdienst, den Landen aanmerk-
 lijke blijken van trouw en waare vaderlandsliefde gegeven heb-
 ben; de blijken daarvan heeft men nog gezien, op den *Dogger-
 bank*: zie het *ART. BENTINK*, alwaar wij de bedrijven van den
 Schout bij Nacht *Dedel* gemeld hebben.

DEDEM, een oud adelijk Geslacht, oorspronkelijk uit het
Graaffschap Benthem, reeds bekend sedert het jaar 1369, en
 naderhand, met het begin van de zeventiende eeuw, in de
 Provincie van *Gelderland*, het kwartier van de *Veluwe*, en in
 de Provincie van *Overysel*, op de Land- en Kwartier-dagen,
 onder de Ridderfchap beschreven en gecompareerd.

Zie de *Geslachtslijst* daarvan bij *FERWERDA*.

DEDGUM, een Dorp in de Frijsche Grietenij *Wonseradeel*, onder het kwartier van *Westergoo*, heeft kerk en Predikant, in Combinatie met *Tierkwerd*, onder de klasfis van *Bolsweert*.

DEEL, eene Heerlijkheid in de *Thielerwaard*.

DEELEN, is een adelijk Huis, waarvan een oud en aanzienlijk Geldersch geslacht den naam draagt, het ligt een groote mijl van het Dorp *Otterlo*, op de *Veluwe*, wordende thans tot een Herberg gebruikt, als ook tot een pleisterplaats voor de Hesekarren en andere Voerlieden.

Zie *Geographie van Gelderland*.

DEELEN (*De Geslachtlijst van*) vindt men bij *Ferwerda*, in 't Adelijk Wapenboek.

DEELEN, (*Wouter*) of anders *Gualtherus Delenus*, en zijnen zoon *Pieter Deelen*, beide uitmuntende mannen, die zig in of omtrent het jaar 1559 te *Middelburg* onthielden, zo men meent, om de Hervorming met vermaanen en prediken, voorgang te doen krijgen: *te Water* zegt ons, dat men meende dat *Wouter* en zijnen zoon, die hem in geleerdheid evenaarde, geboortig van *Alkmaar* waren: de zoon werd gezegd te hebben uitgemunt in allerlij wetenschappen, en bijzonder in de Grieksche taale, waaruit hij het Nieuwe Testament, op nieuw in het Nederduitsch hielp vertolken: het gerucht van zijne bekwaamheid verbreidde zig niet alleen door gantsch *Nederland*, maar zelfs tot in *Engeland*, houdende de geleerden van zijn tijd, en inzonderheid *Aldegonde* en *Bucerus*, een gestadige briefwisseling met hem, zo over de Reformatie als over het Kerkbestuur: dus was de zoon niet min in verdiensten dan de vader, voor den zuchtenden kerkstaat: ook was hij één der eerste Predikanten van de Nederduitsche Gemeente der vreemdelingen te *Londen*, onder de regeering van Koning *Eduard*, ja zelfs schoon heimelijk en met gevaar van zijn leven, onder de bloeddorstige regeering van *Maria*: eindelijk genoodzaakt zijnde *London* te verlaten, begaf hij zig naar *Embden*, en

pre-

predikte aldaar een'ge maalen, doch in het jaar 1556, werd hem op bevel van den Vorst van *Oostfriesland*, zulks mede verboden, en daarna vindt men dat hij naar *Frankfort*, en vervolgens te *Antwerpen* beroepen werd, doch het blijkt niet dat hij aan de vriendelijke uitnodiging van *Haemsleden* voldaan heeft, maar wel dat hij door die van *Emlden*, naar *Friesland* werd gezonden, vanwaar hij zig weder naar *London* begaf: aldaar verbleef hij van het jaar 1562, tot 1570, in welken tijd de geloofsbelijdenis der Gereformeerden, aan hem moet overgezonden zijn: dan, dit is ook het laatste bericht, dat men van hem heeft, behalven het getuigenis van den Hoogleeraar *Schook*, die van hem zegt: „ dat hij was een allergodvruchtigst hooggeleerd man, die in zijne dagen, wegens zijne zeldzaame geleerdheid en ijver, boven anderen was te schatten, en die, „ zo hij geleefd had tot de tijden der grootste Nederlandsche beroertens, zoude hij met zijn *Nesters*, of zeer wijzen en voorzigtigen raad, de goede zaak behulpzaam hebben kunnen „ zijn.” Van hem is overgebleeven zijne vertaaling uit het Latijn in 't Nederduitsch, van de zes- en twintig boeken van *Slijdanus*.

Zie J. W. TE WATER *Reformatie van Zeeland, Tweede Eeuwgetij der Geloofskelijdenis. 's GRAVEZANDE Middeburgsche Vrijheid.*

DEENEMARKEN, in zo verre den *Staat der Vereenigde Nederlanden* daarop eenige betrekking heeft, het zij met oorlogen, het maaken van vreden, het sluten van Tractaaten, het ontvangen van eenige voorrechten, en ten aanzien van den koophandel, zal men gemeld vinden op de Art. der Koningen van dat Rijk, onder wier regeering die zaaken zijn voorgevallen: als daar is de gunstbrief van *Christiern*, of *Kristiaan*, Koning van *Denemarken*, verleend aan die van *Amsterdam* in 1452, 1453, 1463, 1531 en 1596; het Tractaat van Vrede, Vrienden Nabuurschap, midsgaders 't verdrag noopende de *Commercie* en *Tollen*, gemaakt te *Christianopoli* den 13den Augustus 1645: het Tractaat tusschen den Koning van *Denemarken* en dezen Staat, gesloten in 's *Hage* den 15den April 1658: het Tractaat van Eluci-

datie van het geene gesloten is den 7den Februarij 1647 en 1606, den 23sten Augustus 1685; het Preliminair Tractaat, tusschen den Koning van *Denemarken* en den Staat, gesloten te *Berlijn* den 6den Julij 1683.

DEENEMARKEN, hedendaagsch eene kleine landstreek tusschen de *Boyenvecht* en den *Amstel*, zijnde voorheen zeker van grooter uitgestrektheid geweest, en wel toen de Noorman. nen voor de tweedemaal daar invielen, wanneer zij ter verovering van *Doesburg*, den *Rhijn* opvoeren.

Zie **ALTING**, en verder op 't Art. **DEMMEKIK**,

DEENEN, welken met andere Noordsche volken tot in deze gewesten afgezakt zijn, en schrikbaare verwoestingen aangerecht hebben in de negende eeuw: van deze bedrijven, zo in *Holland* als *Zeeland* enz., zal op het Art. **NOORMANNEN** gewag gemaakt worden.

DEENENBERG, één der twaalf Dorpen, onder de Heerlijkheid *Ravenstein*, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, zijnde dit met vijf anderen aan het gebied van *den Bosch* onderworpen.

DEERSUM, een klein Dorp in de Friesche Grietenij *Rauwerhem*, aan den *Hemdijk*, ten zuidwesten van *Rauwerd*, hebbende vijftien stemmen: de rijweg van *Sneek* naar *Lecuwarden*, vindt men aldaar aan de rechterhand.

DEEST, een Buurtschap die zig in de langte uitstrekt langs de *Waaldijk*, tusschen *Druten* en *Winsen*.

DEIL, een redelijk groot Dorp en Heerlijkheid in de *Thielerwaard*, behorende aan Jonkheer *Gerrard Taats van Amerongen*: op den grond dezer Heerlijkheid staan twee oude adellijke Huizen, *Bulkenstein* en *Palmenstein* genaamd.

DEIL,

DEIL, (*Huis de*) of *ten Deil*, in *Rhijnland*, en wel in de Hooge Heerlijkheid *Wassenaar* en *Zuidwijk*.

DEINUM, een Dorp in de Grietenij van *Menaldumadeel*, naauwlijks een uur gaans ten westen van *Leeuwarden*, hebbende een zeer vermaaklijke ligging, en naar maate van deszelfs grootte zes-en-dertig stemmen.

DEIVELSBROEK, een Polder met het recht van Ambachtsheerlijkheid, in het *Land van Putten*.

DEKAMA, en *Hania*, twee Edele Staaten in de Grietenij van *Baarderadeel*, aan de *Slachtedijk*, nabij de *Sneekertrekvaart*, welke beide in de binnenlandsche beroerten door de Verkoopers verwoest zijn geworden. Het geslacht van *Dekama*, was in *Friesland* voorheen zeer vermaard en uitgebreid, zijnde door huwelijken vermaagschapt, aan de aanzienlijkste stamhuizen van die Provintie, als aan *Albada*, *Aylva*, *Burmania*, *Oud Caminga*, *Caminga*, *Camstra*, *Eysinga*, *Galama*, *Goslinga*, *Groullins*, *Harinxma*, *Heerema*, *Lycklama*, *Roorda*, enz. *Winfemius* maakt op het jaar 1045 reeds gewag van eenen *Julius Dekama*, die door Keizer *Hendrik* in veele gewigtige Ambasfaden gebruikt werd, en zegt dat deze te *Orleans* overleden is: van eenen anderen van dit geslacht, zegt hij: de edele *Dekama* en *Beijem* (1313) voor *Florence* gesneuveld, werden op bevel des Keizers naar *Pisa* gevoerd, en aldaar begraven. *Schotanus* maakt op het jaar 1210 gewag van *Frans Dequama*, (*Dekama*) en zegt, dat hij in dat jaar, om 's Lands zaaken, naar Keizer *Otto den Vierden* gezonden, en door dien Vorst zeer minzaam ontvangen werd, blijvende zijn zoon *Jarich Dekama* ten Hove bij den Keizer. De Staate van *Dekama* was tot *Jellum* aan de *Borndijk*, maar zij onrustig zijnde, hebben tot *Weydum* ook gebouwd, en de bestuuring van 't Dorp, behoorende aan *Viglius Hania*, dat welker een geleerd, maar stil en vreedzaam man was, tot zig gebragt: omtrent die zelfde tijd was mede zeer berucht *Juw Dekama*, zoon van *Hetto Dekama* te *Baard*; welke *Juw* ongemeen oorlogzuchtig van aart

was: om zijne moed en geaardheid te voldoen, begaf hij zig, in *Friesland* niets te doen vindende, naar *Braband*, alwaar hij zig aan het Hof van *Jan den Tweeden*, eenigen tijd ophield, ook is het waarschijnlijk, dat hij gemelden Hertog verzeld heeft bij zijnen inval in *Zuidholland* (1303). Zeker is het, dat hij met denzelven kort daarop naar *Engeland* is overgestoken, en dat *Dekama* Koning *Eduard den Eersten* behulpzaam geweest is, in den oorlog tegen de *Schotten*, ook schijnt hij in *Engeland* gebleven te zijn, tot na den dood van *Eduard*, vermits 'er in de Friessche Geschiedenisfen, vóór het jaar 1308 geen gewag van hem gemaakt wordt: gedurende den tijd dat de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers op het heevigst waren, en dat de vrijheid der Friezen den doodsnik scheen te geven, waaraan veel toebragt het verbond dat de Vetkoopers met die van *Groningen* gesloten hadden, zond *Maximiliaan*, als Keizer, zijn Gezant *Otto van Langen*, naar *Friesland*, om de zaaken aldaar te onderzoeken, en ware het mogelijk, tot een gewenscht einde te brengen. Hij kwam in den aanvang des jaars 1492 in *Friesland*, en deed eene vergadering beleggen van alle de hoofden der regeeringe, tusschen het *Flie* en de *Lauwers*, op eenen landdag te *Sneek*: de vergadering bijeen zijnde, bevestigde hij uit naam van den Keizer, alle hunne voorrechten en vrijheden, schold hem de achterstallige schatting kwijt, en vermaande hen, met afstand van alle landverdervende partijschappen, die hen bijna ten gronde toe bedorven hadden, een *Potestaat* te kiezen, met bedrijsingen, dat de Keizer, in gevalle van hardnekkigheid, hun onder het gebied van eenen Vorst zou stellen, die weinig werks van hunne voorrechten en vrijheden maaken zou. De Schieringers toen de zwakste partij zijnde, lieten zig ras beweegen, en koozen den edelen *Julius Dekama*, als een man van den eersten Adel, en Heer van *Baard*, tot *Potestaat*, doch de Vetkoopers te stout op het gemaakte verdrag met die van *Groningen*, weigerden hem te erkennen, en hunne woede ging zo ver, dat 'er vreemd krijgsvolk komen moest, om hun tot onderwerping te noodzaaken: bij welke gelegenheden het geslacht van *Dekama* groote nadeelen leed.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en F. SJOERDS.

DE-

DEKENS, deze naam werd gegeven aan hun, die men om het ampt dat zij bekleedden, in het kerklijke *Medehelpers van den Bischof* noemden, als bestaande daarin eigenlijk hunne bezigheid; want doordien het den Bischoppen niet mogelijk was, overal te zijn, of acht op de zaaken te kunnen geeven, en ook door dien zij, naar maate dat hun gezach, en dus ook hunne hoogmoed aanwiesch, minder acht op de kerklijke bestuuringe gaven, zo was het noodzaakelijk, dat anderen daar op acht gaven, en hieruit zag men van tijd tot tijd verscheidene Aemptnaars te voorschijn komen, die voor hen de zaaken waarnamen, en alles op naam van den Bischof verrichtten: van de eerste soort van dezen, waren de *Suffraganen*, ook wel *Weij-* en *Choor-Bischoppen* genaamd, daarop volgden de *Vikaris*. De *Aartspriesters* of *Dekens*, volgde de *Choor-Bischoppen*. Ieder Bischofelijk Sticht was verdeeld in onderscheidene Dekenschapen: in eene Ordonnantie daartoe, leest men: „wij hebben „het als een regmatige zaak bevoolen, dat ieder maand, op „zekeren dag, te weeten de eerste van de maand, de Priesters „van ieder Dekenschap bijeen zullen komen, en van de zaaken „die in hunne Parochien voorvallen, zullen spreken.” (Zou men op dezen zelfden voet ook wel de classicaale kerkelijke vergaderingen hebben ingericht?) Deze Dekens dan, die ieder hun bepaald gebied hadden, waren waarschijnlijk dezelfden met de *Land-Dekens*, waarvan men overal het zelfde gemeld vindt, doch dezen waren van de *Land Vikarissen* onderscheiden, want daar de laatstgenoemden meest het bewind voerden over het tydelijke van de kerk, waren de anderen, waarvan wij hier spreken, voornaamlijk aangesteld, om het opzicht over de Priesters te hebben, en 't geen de kerklijke zaaken aanging: ieder van hun had binnen de paalen van zijn Dekenschap zijn rechtsgebied, ook in de gemengde Procesfen: en dat niet alleen over de Geestelijkheid, maar ook over het gantsche volk, somtijds (hoewel dit een misbruik van hun magt was) breidde zij ook hun gezach over wereldlijke zaaken uit, want onder voorwendzel, dat veele zaaken, als; eedzweeren; zijn gegeven woord niet houden; de geheime huwelijksverbintenissen; bevestiging van den trouw; en dergelijken, tot de geestelijke vierchaar behorende, zo drongen

zij zig overal in, en uit dien hoofde was 'er naauwelijks eenig verschil of verbintenis, of deze geestelijke Rechters matigden zig 'er de uitspraak over aan; de Notarissen of kerklijke beambtschrijvers, de eenigste die in burgerlijke onderhandelingen de pen voerden, (en bij gebrek van dezen, de Priesters en Pastors,) schreven doorgaandsch in de Akten, dat de partijen zig door eeden verbonden hadden; ja al werd 'er van geen eed gesproken, 't was genoeg, dat de Brieven of Akten door een kerklijk persoon ondertekend waren, en deze kwamen 'er bijna altoos in te pas; de hoogachting, of liever het ontzach dat de gemeente voor hen had, was oorzaak dat zij overal geroepen werden, bijaldien 'er dan een hapering voorviel, nopens de uitvoering dier verbintenissen, waren gemeenlijk de kerklijken, de eenigste Rechters der verschillen, en niet alleenlijk gaven zij de uitspraak daarvan, maar vorderden ook de tienden, jaargelden en kerklijke boeten in, die, nadat zij 'er het hunne hadden afgetrokken, naar *Utrecht* werden gezonden: ligtlijk vermoedt men dat de Ingezetenen door die geestlijke Rechters, veel te lijden hadden, want niets lieten zij onbeproeft, om alles voor hun rechtbank te slepen, en voor hunnen vierschaar, of te *Utrecht*, te doen berechten: groote voorstanders waren zij van het gewaande recht der kerken, en zelfs van de kerkhoven, de vrijplaatsen voor de misdadigers: veele schuldigen die hun de handen vuiden, bleeven ongestraft, waardoor noodzakelijk de wereldlijke rechtbank in kleinachting geraakte: daar zij zig meest op toelieden, was, op het vorderen van zware geldboeten, zo op de geheime huwelijken; op het overspel, en over het werken op heilige dagen; ook als 'er bij ongeluk een kind verdronk, en op meenigte van andere voorvallen: de nadeelige gevolgen, die hieruit voor 's Lands Ingezetenen veroorzaakt worden, waren echter in de eene Provintie meer dan in de andere: tot het Dekenstchap van *Friesland* zullen wij ons eerst bepalen, om den Lezer in staat te stellen, van zelfs te kunnen oordeelen, en den wereldlijken Rechter, die zig veeltijds genoodzaakt vond, zig tegen hun schraapzucht te verzetten, te moeten billijken.

In de Provincie *Friesland* waren de Geestlijken in het kerk-
lijke

lijke recht verscheidene wetten voorgescreven: de Deken die van den Bischof was aangesteld, of deszelfs gemagtigen, op de gewoone kerkvergadering bevestigd moest worden, mogt geen uitlander of vreemdeling zijn, maar moest zijn een ingeboren, vrye en wel-geboren Fries, ook moest hij de zoon van een Leek, en uit een wettig huwelijk geteeld zijn, en geen zoon van een' Priester, in overspel gewonnen: de Bischof zijne vergadering houdende, moest drie dagen na den aanvang van de Sijhode, zodanig een Deken verkiezen, die aan het voorgemelde voldeed, en deze moest des Bischofs ban behoorelijk uitvoeren, op verbeurte van drie schellingen: de Deken verkooren zijnde uit het getal der omliggende Priesteren van ieder Dekenschap, moest vervolgens zijn gezette rechte dagen houden, dewelken drie weken vooraf bekend gemaakt werden: benevens den Deken werden nog tot waarneeming van het kerklijke recht, gekoozen een Priester en zekere wereldlijke personen, die uit het midden des volks, en door het volk zelf werden aangesteld, en, even als de Deken, vrye Friezen, welgeborene en zo aanzienlijk van middelen en magt moesten zijn, dat zij in staat waren, de uitgesprokene vonnissen van den Bischof ter uitvoer te brengen: deze aangestelde Rechters, werden vóór het aangaan van den rechte dag, door den Deken onder den eed genomen, en daarna in hunne bediening toegelaten: voorts mogt niemant aan deze gezworene eenig geweld of onrecht pleegen, of kwaad van hun spreken, om de waarneeming van hun ampt, zijnde wegens den gestaafden eed, een ieder van hun gehouden, hunne aanstellingen te erkennen, hunne personen in waarde te houden, en op alle mogelijke wijzen in de waarneeming van hun ampt te ondersteunen, ten ware zij met woorden of daaden zig te buiten mogten hebben gegaan, in welke gevallen het den Ingezetenen, gesterkt met vijf van hunne gebuuren, vry stond, het wangedrag der gezworene aan den dag te brengen, wanneer derzelver misdaden, even als die van andere Leeken gestraft werden; door welke wetten, als ze wel onderhouden werden, de Rechters magt en het misbruik derzelven, tamelijk beteugeld werd: ook waren 'er zekere bepalingen gemaakt, om

om-

omtrent het ampt van den Deken en van de Rechters: want in tijden van hooggaande beroeringen en verwarringen, voegden verscheidene gemeenten, zo Geestlijken als Leeken, zig te samen, om de noodige middelen te beraamen, tot bescherminge der onschuldigen, en om de kwaaddoeners te vervolgen en te straffen, bij welke gelegenheid de Deken en verdere Geestlijke Rechters, nieuwe wetten, of vernieuwde wetten voorschreeven, volgens dewelken zij zig in de bedieninge van het recht hadden te gedraagen: zo hield in den jaare veertien honderd en twaalf, de Kerk- en Land-raad van *Leeuwaarden*, met de Leeken en Geestlijkheid van *Wirdum*, *Wartena* en *Grouw*, eene vergaadering, waarin agt- en twintig punten, nopens het Dekenrecht, en den aankeeven van dien, beraamd werd: het opschrift daarvan was:

Willherran des Dekens In Nomini Domini.

Dit sint tha punten / ende tha eniggha / dur dae Teshen / ende thi Dekken san Leowardera Sindstalle, san Wirdoem, Wartena ende Groustens, ower een bzegeu sint.

Nog moet ten opzichte van de aanstelling der Dekenen hier gemeld worden, dat dezelve in het algemeen wel geschiedde door den Bischof, doch niet overal en altijd: hoe dit geschiedde ten aanzien van *Oostergo*, is niet wel te bepaalen, doordien de grenzen der Dekenschappen, en derzelver instellingen vermist zijn: dat ook dit deel van *Friesland* zijne Dekens gehad heeft is zeker, want 'er nu en dan in de geschiedenissen melding van gemaakt wordt, als van eenen *Willem*, Priester te *Huisum*, als Deken van *Leeuwaarden*; van eenen *Sjoerd*, Priester op de *Geest*, als Deken van *Collum*; en buiten twijfel zijn 'er meer in *Oostergo* geweest: *Westergo* had zijnen vasten Deken, doch behoorde voor het grootst gedeelte, niet eigenlijk onder de rechtspraak van den Utrechtschen Bischof, maar onder den Proost van *St. Jans Kerke* aldaar: deze Proost stelde

zijn

zijn Dekens in ieder Dekenschap van *Westergo*, behalven te *Staveren*, dat met *Gaasterland*, onder den Proost van *St. Salvator* behoorde, zo als *Workum* behoorde onder den Proost van *Oud Munster*, die daarvoor de Dekens aanstelde. Het ampt van Dekens was zo aanzienlijk en voordeelig, dat zij die her bezaten, of andere aanzienlijke mannen, niets onbeproefd lieten, om hetzelve op hunne kinderen te doen overgaan, waarvan in *Groningen* veele voorbeelden voorhanden zijn, één van die allen zal genoeg zijn, dit te bevestigen: *Geyko*, Dekens te *Farnsum*, was, volgens *Emo*, in alle wetenschappen wel er vaaren, en daarbij van een godvruchtig leven: hij overleed in 1223, en werd opgevolgd, eerst door een zoonje van *Robnerus*, dat nog geen veertien jaaren oud was, welke opvolging aanleiding tot groote opschuddingen en beroerten heeft gegeven: *Robnerus* had het bij den dood van *Geyko*, bij den Bischof van *Munster* zo weten te bekuipen, dat de Pastorij en het Dekeuschap van *Farnsum*, aan zijn zoonje voornoemd gegeven werd, en dit was hem te gemakliker geworden, vermits hij van *Geyko's* maagschap was, en de Dekenschappen van den vader op den zoon, of op de naaste erfgenaamen pleegen overtegaan. *Wilbertus Eppinga*, ook zo wel als *Robnerus*, een magtig Heer, en bij zijne landslieden wel gezien, en voorheen reeds een vijand van gemelde *Robnerus*, kon dit met geen goede oogen aanzien: eerst woelde hij onder de hand, sprekende 'er met deze en geene van, en kreeg daardoor ongevóelig een grooten aanhang: het koopen en verkoopen van Geestlijke ampten, was niet langer te lijden, de heerschzucht en geldgierigheid van den Bischof, en de ondeugendheid der Geestlijken, was even onverdraagelijk: 't was hem maar te doen om het volk nittezuipen en te overheerschen; men moest 'er bij tijds een schot voor schieten, want zo men langer wachtte, zou het niet te verhelpen zijn; hij kreeg het volk aan zijne zijde: de Eemlanders en Oldamptsters kwamen mede in het spel, en ook die van *Broekmeer*: *Menco* zelf, beschuldigde de Dekens, dat zij 't volk, door het asperfen van boetens, op een buitenspoorige wijze plaagden: het volk zamengeschoold, deed de Dekens en hunne medestanders vermaanen, dat zij hun

ge-

gedrag te verbeteren, en zig binnen de paalen van hunnen plicht te houden hadden, zo zij niet wilden zien, wat 'er van komen zou: de Dekens ziende wat 'er gaande was, en buiten staat om zo een groote menigte te wederstaan, kwamen tot een mondgesprek, zetteden hunne kinderen te pand, en beloofden dat zij het aan de uitspraak van goede mannen zouden laten overblijven: maar intusschen bragten zij de zaak voor den Bischoep, en keurden de goede mannen die gekozen waren af: de Eemlanders, die dit voor draaijerijen en uitvluchten hielden, vergaderden weder, staken de huizen van de Dekens in brand, en noodzaakten hun zelfs het land te ruimen: op den eisch en bedreiging van de Bischoep van Munster, daar tegen gedaan, verdedigden zij zig, met deze woorden: *de Dekens, die verdreven zijn, waren uitzuipers van de Gemeente, hadden vrouwen en kinderen, maakten hunne ampten erfelijk, dat tegen alle kerklijke regels sneed, zij waren door geene behoorlijke verkiezing tot dat ampt gekomen, noch wettig daarin bevestigd.*

De naam van Deken, dan aldaar zo zeer in haat geraakt zijnde, werden zij naderhand zo aldaar als elders, *Proosten* genaamd. De eerste der Dekens, die men van het Bisdom van *Deventer* gemeld vindt, was in 't jaar 1140 *Gerboldus*, en de laatste *Ludolphus Brunefus* in 't jaar 1665: te *Utrecht* droegen zij ook den naam van *Provissoors*, ook was hun gezacht aldaar aanzienlijker, dan dat der *Proosten*, want in den eed van de *Proost*, stond duidelijk uitgedrukt: *als ik door mijnen Deken, of door het Kapittel, ten Kapittel zal geroepen zijn, zal ik daar verschynen, ten ware dat ik een wettig belet mogt hebben*: somtijds bekleedden zij daar het ampt van *Vikaris*, hun aanzien bleek in de openbaare omgangen, gaande de *Domproost* aan de rechter, en de *Deken* aan de linkerhand van der *Bischof*: wat hun oorsprong aanbelangt, men zegt dat ze eerst in de kloosters zijn bekend geworden, daar zij het opzicht hadden over tien *Monnikken*, en daarom *Decani* genaamd, dan van trap tot trap is dit in de *Utrechtsche* kerken opgeklommen tot de hoogste waardigheid, naast den *Bischof*, dat gebleeken is, daar zij zelfs de magt hadden, om uit naame van het *Kapittel*.

pittel, den Bischof, alle Ingezetenen en Ridders, voor het Kapittel te ontbieden: Keizer *Karel de Vijde* maakte eene bepaaling, hierin bestaande, dat voortaan geene Dekens over de vijf Kapittelkerken te *Utrecht* zouden mogen verkoozen worden, dan die hem aangenaam waren: *Filips*, *Karels* zoon, ging verder, en benoemde zelfs de Deken van de *Maria's Kerke* aldaar, zonder zig te stooren, of dit de Kanonikken aangenaam was of niet.

In de Provincie van *Zeeland* werden zij aangesteld door den Domproost van *Utrecht*, in wiens naam zij daar het rechtsgebied oefende, en 'er een groot gezach voerden: *Boxhorn* getuigt, dat de Deken van *Middelburg* kennis nam van de geschillen tusschen de Stedelingen en Landlieden, en dat hij de Procesfen uitwees: in *Zeeland* waren vier Dekenschappen, als dat van *Walcheren*, van *Schouwen*, van *Zuidbeveland*, en van *Borselen*.

Wat *Holland* aanbetreft, *Scriverius* in zijne *Chronijk van Holland*, zegt p. 113: den Deken van *Holland*, wiens gezag over de Groote Waard, welk in *Zuidholland* zig uitstreckte, ende was onderscheiden van de Dekens van *Maesland*, *Westluge*, *Rhijnland*, *Kenemer*, *Amstelland* en *Betuwe*, enz. alwaar dezelve mede groot gezach oefenden, doch die van *Noordholland* maakten het slimmer, zo als blijkt uit het geen wij hier tot slot zullen bijvoegen: onder het Dekenschap van *Westfriesland* behoorden *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Ouddorp*, *St. Pancras*, *Otterlick*, *Koedijk*, *Schagen*, *Oude Nijrop*, *Nieuw Nijrop*, *Wijnckel*, *Veenhuizen*, *Avenhorn*, *Schaerдам*, *Hauwert*, *Berchout*, *Opdam*, *Heynsbroek*, *Spanbroek*, *Leck*, *Waewijt*, *Sijbekerspel*, *Schaerwoude*, *Hoogwout*, *Opmeer*, *Wogenum*, *Nubixwoude*, *Benningbroek*, *Lammershage*, *Abbekerk*, *Twijst*, *Midwoude*, *Swaeg*, *Ooster* en *Wester Blokker*, *Schellinkwoud*, *Hem*, *Wydenes*, *Bovenkerspel*, *Westeynd*, *Binnewyzent*, *Oostwoud*, *Warfartshoeve* en *Op-perdoes*.

De Deken van *Westfriesland* werd gekozen door het Kathedraale Kapittel van *Utrecht*, en zijn gezach was zo groot, dat de Proost zijn ampt, zo de Deken zulks begeerde, moest afstaan:

staan: zij berustten niet alleen daarbij, maar gingen de paalen van hun gezach zodanig te buiten, dat Hertog *Albrecht van Betjeren*, die van *Hoorn* en omleggende streken, moest handhaven en beschermen tegen de onmaatige asperlingen der Dekens, ja zelfs *Bischof Rudolph van Diephout*, moest in het jaar 1434 maatregelen daar tegen beraamen: om te zien waarin hun onmaatig gedrag meest bestond, zo dient men te weeten, dat, wanneer zij de Ingezetenen bij wegen van recht niets konden afpersen, alsdan bezetteden zij de koeijen en beesten op 't veld, of zij besloegen hunne renten: de Magistraat van *Hoorn* viel daarover klagtig aan Graaf *Willem den Zesden*, die den Dekens door den volgende Brief wel ernstig belastte, de Poorters van *Hoorn* met vrede te laten:

WILLEM, bij der genade Gods, Paltsgraven op den Rijn, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland, Heere van Friesland, laten u weten den Dekens van West-Friesland, of uwen Stedehouder, hoe dat ons getoont hebben onsen getrouwen Stede van *Hoorn*, dat gij sommigen tijden haaren poorteren daget, en met reche toespreekt, en soo wanneer gy hen niet afswinnen meugt, so bezettet gy haer koeijen en beesten op het veld, en andere haare Landrenten, daer gy hun grooter kraft en hinder mede doet, boven recht, als wij verstaen: dat ons vreemt geeft, en ons ook niet staat te lijden, dat men onse ondersaten voortaan sulken kraft en moeijenissen boven recht doen sal, waarom wij u ombieden en bevelen, met ten eersten, dat ghy onse Poorteren van *Hoorn*, ende anderen onsen ondersaten, voortaan sulken onlust ende moeijenissen verdraecht, dit laet in gheener wijs, soo dats hun geen noot en zy, ens meer clage daer van te doen.

Was gedagtekent 19 Augustus Anno 1419.

Uit een tweeden brief van Hertog *Jan van Betjeren*, ten gevalle van die van *Hoorn*, in het jaar 1424, blijkt, dat de Dekens voording met de Ingezetenen te benadeelen, dezelve was van den volgende inhoud:

JOHAN

JOHAN, bij der ghenaden Gods Palensgrave op ten Rhijn, Hertoege in Beijeren, Grave van Henegouwen, Holland en Zeeland enz. Doen cond allen luden, dat wi om liefste en om gunste, die wi hebben tot onser goeden stede van Hoirne, die selve stede ghegheven ende ghegkonne hebben, geven ende gonne met desen briefve alsulcke punten ende vrijheden tot eeuwighen daghen durenden, als hur nae beschreven volgt. Indien eersten, waert sake, dat ymant tot enygher tyt binnen der stede van Hoirne voirscreven enich kint verloer, in veur off in water of andersins met enighen ongevalle off versumenisse dat binne sien seven jaer waer, daer sal die Deken of Provisor van Vrieslant mit syn Clerck, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off geven.

Item waert sake, dat ymant den andere himeljk trouwenden, of trouwe gegheven hadde, Jaer en sel die Deken off Provisor voirscreven met synen Clerc, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off gheven, dat is te weten negen Boddragers, die Deken off Provisor en die Clerc één Boddrager. Zie van deze munt op 't Art. BODDRAGER.

Item, soe en sel gheen Poirter van Hoerne den anderen toespreken off moeijensisen doen, voer den Gbeestelijken Rechter, also verre, als hoere enich van dien twien, die saken keeren wilde aen den waerliken rechte, dan soe sellen de Burgemeesters mitten meesten deelen van de gerechten, die saken an hem niemen ende sceiden, die by der meesten reden ende besten rechte als dat behoert, alsoe verre als die saken alsulck syn dat mense mit waerlijke rechten berechten mach. Ende want wij deese punten voerscreven ende elken bijzonder onsen guden luden van Hoern voerscreven die nu syn ende namaels wesen sullen, van ons ende van onse nacomelingen vast, stede ende onverbroken gehouden wille hebben, so hebben wij des oirconde onsen Zeghele hier aen doen hanghen.

Welken Brief ons klaar doet zien, dat de Dekens, in stukken die wij vooraf zagen, in Friesland tot hun getrokken te hebben, en daarop zwaare boetens stelden, in Westfriesland mochten hebben nagevolgd: dan niet alleen dat de Ingezetenen daar-

XI. DEEL.

H

over

moeid hadden te laten, of dat zij de goederen en renten, die het kapittel in *Holland* had leggen, in beslag zouden neemen: daarop werd de Stad *Hoorn* met een nieuw Interdikt gedreigd: ja het kapittel geliet zig als of 't het Hof en gantsch *Holland* even eens wilde handelen: dit geschil duurde wel twee of drie jaaren, en werd door tusschenkomst van goede mannen, en het opschieten van eenige penningen, bemiddeld en afgedaan; dan, voor dat deze twist geëindigd was, werden de Westfriezen door hunnen Deken *Jan Michielsz Waldrino*, oneindig gekweld met het vieren van veelvuldige feestdagen, die hij, in grooter geale dan andere, invoerde; dit kon niet dan ten nadeele van de Ingezetenen strekken, vermits alle de handwerken op de feestdagen moesten stilstaan, en zo 'er zaaken voorvielen, die onmogelijk geen niftel konden lijden, moest de Proost de handen gevuld worden, somtijds met meer penningen, dan de ambachtsman met zijnen arbeid verdiende: die naar geen' Proost omzag, en zijn arbeid verrichtte, werd gedagvaard en in zwaare boeten geslagen: die van *Enkhuizen* dit moede zijnde, wisten van den Bischof *Hendrik van Beijeren* in het jaar 1524 eens Ordonnantie te verkrijgen, waarbij bepaald werd, dat men eenige feestdagen, die min plegtiglijk gevierd werden, voortaan niet op de markt, maar in de kerk vieren zou, en de onderzaaten van hun Proostdijfchap zouden op die dagen hun handwerk mogen doen, en koophandel drijven, zonder iets aan den Proost of Deken te verbeuren; en hoe zeer den Deken vorderde dat de H. dagen zouden gevierd worden, stelden de Stadhouder en Raaden van *Holland* zig daar tegen, gelijk te zien is bij *VELIUS Chronijk van Hoorn*, BRANDT en CENTEN *Historie van Enkhuizen*.

DELF, (DE FIVEL) *Fivela*, zijnde een traage en kleine rivier, die welker aan dezen kant *Werum*, zig ontlastte in de ree of haven van de *Eems*, van de Romeinsche vlooten dikwijls bezocht, en die de Monnikken in de landtaal *de Eemderhaven* (*Emethensm portum*) genoemd hebben: als deze haven door de menigte van modder die 'er zig in opgestopt had, en in vette landerijen veranderd zijnde, bevonden werd niet meer be-

kwaam te zijn tot een vaart naar de dijken, waarmede de *Nieuw-landen* (zo als de Abt *Menco* het nieuw aangespoelde land noemt) besloten waren, heeft men deze moeten verhelpen, met een grift of slatting, die van het woord *Delven*, dat is uitgraaven, den naam van *Delf* gekreegen heeft, (in 't kwaad latijn *Fossum* genaamd;) en in deze grift is in het jaar 1272, in dit nieuw aangewonnen land een schutsluis gelegd, die de *Sandersluis* genaamd werd, naar een voornaame hoeve of boerewoning, zijnde een van de zes, die welër, toen het nog een haven was, aldaar aan de noordstrand lagen, doch die van 't boerevolk, naar alle plaatfen of boerewooningen zonder onderscheid, *Dorpster-zijl* genaamd werd: maar als de landen naderhand door de aanspoeling verder uitgebreid, en de dijken tot aan den *Eemstroom* uitgelegd waren, zo blijkt het daaruit, dat de kil van de *Fivel*, die tot dien tijd toe buiten de *Sandersluis* geweest was, ook de benaming van *Delf* gekreegen heeft; dat de plaats, daar die van *Fivelingo*, naderhand de drie Sluizen of Zijlen, die een groot stuks weegs van malkander stonden, bijeen getrokken hebben, doch hedendaagsch *de drie Delf Zijlen* genoemd worden, vermits intusfchen een van de drie den naam van *Dorpsterzijl* behoudt: ook voert een Dorp op den kant van de *Eems*, met de sterkte die 'er om ligt, den naam van *Delfzijl*, waarvan wij straks melding zullen maaken.

Zie HALMA.

DEFLAND, één der aangenaamste en bekoorelijkste Landstreeken, in het hart van *Holland*, en wel in het Zuiderkwartier, schoon men wil dat het oudtijds onder *Noordholland* behoorde; ten noorden grenst *Delfland* aan *Rhijnland*, ten zuiden aan de *Maas*, en ten westen aan de *Noordzee*; en gelijk het door deze nabuurschappen ongemeen veel nut ontvangt, deelt het ook rijkelijk de vruchten der behoorelijkheden aan de omliggende landstreeken mede: wat aangaat de naamsoorsprong, zeker is het dat dit landschap die van de Hoofdstad *Delft* ontleend en verkreegen heeft: zijnde de naam van *Delfland* echter zo oud niet dan die van gemelde Stad, want dezen wordt niet gevonden dan voor het midden van de dertiende eeuw, waar-

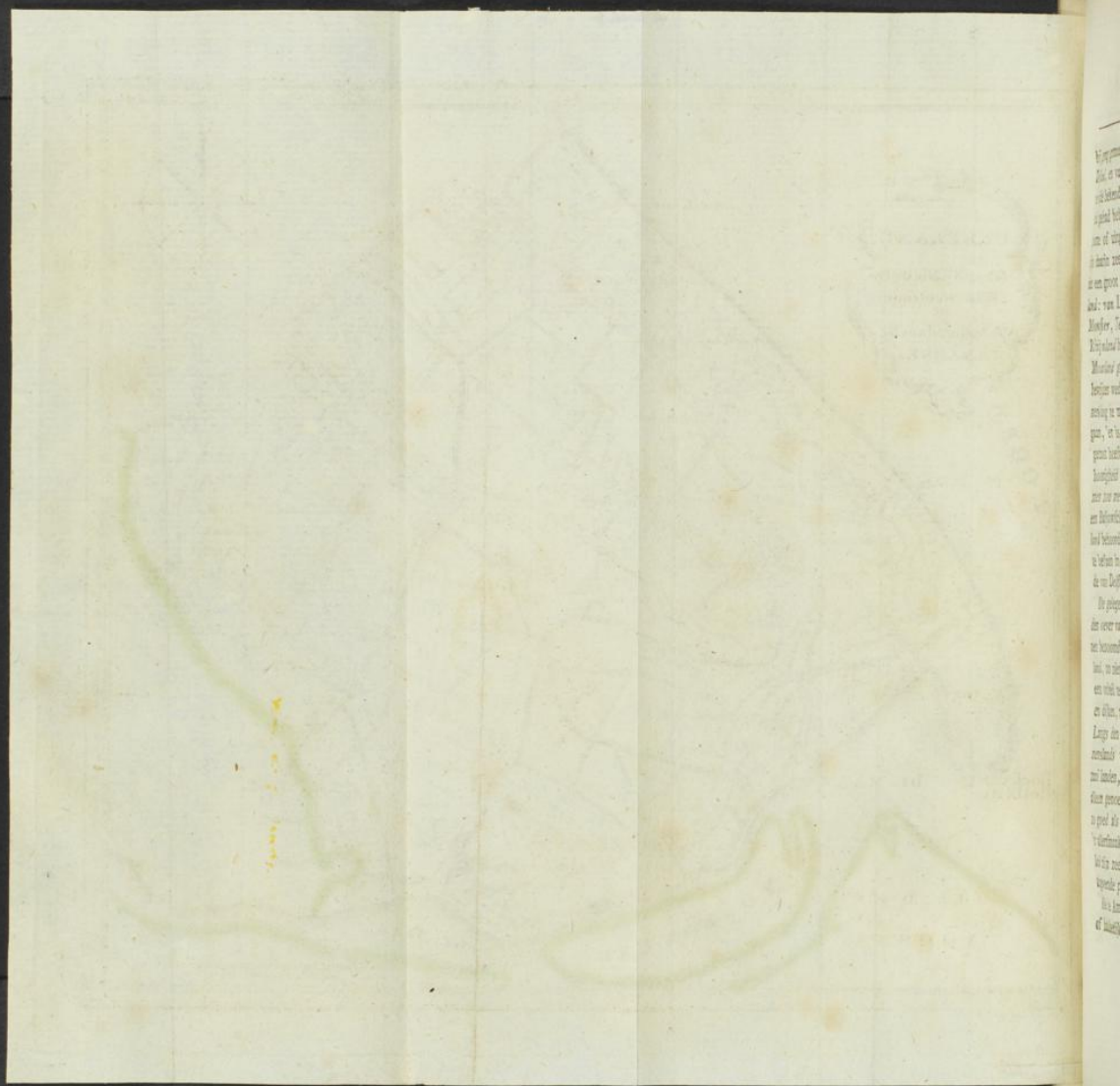
bij

AND.
 de de Nieuw-
 (hand noemt)
 met een
 ingaveen,
 in de Nieuw
 wederus ge-
 wint, rin-
 en haren van,
 te doerick,
 Ghed, Dor-
 and dier de
 en den Zem-
 de til van de
 gewest was,
 in de plaats,
 of Zijlen,
 bij den ge-
 Zijlen ge-
 le den naam
 op den hanc
 den naam van
 hite Land-
 inderkwe-
 Holland be-
 f, der rui-
 en gelyk
 overing,
 en an de
 eijwing,
 yst ont-
 echmet
 vrit niet
 , was
 bij

van Baarsfel, feest.

bij gewag gemaakt word, van het bestuur der Heemraaden van *Delfland*, en van eenige Ambachten en adelijke Huizen, toen ten tijde bekend; te zeggen dat dit landschap vroeger dezen naam zoud gehad hebben, steunt op gissingen zonder bewijs: wat de grootte of uitgestrektheid aangaat, de oudste schrijvers daarvan zijn daarin zeer verschillende; van sommigen wordt beweerd, dat een groot deel van *Delfland* voorheen behoorde onder *Rhijnland*: van *Leeuwen* in zijne *Costume van Rhijnland*, zegt dat *Monster*, *Ter Heide*, *Wateringen*, *Lier* en *Reiswijk*, onder *Rhijnland* behoorden: anderen willen een gedeelte daarvan onder *Maasland* gesteld hebben, dan deze stelling is met zo veele bewijzen wederproken, dat het onnoodig is daarop eenige aanmerking te maaken; doch wat de zo evengemelde plaatsen aangaan, 'er is reden te gelooven dat van *Leeuwen* daarin niet misgetast heeft; maar ten aanzien van *Reiswijk*, wordt de onderhoorigheid van *Rhijnland*, met grond in twijfel getrokken, en men zou met meer reden kunnen zeggen, dat *Reiswijk* oudtijds een Baljuwschap op zig 'zelve geweest is, zonder ooit tot *Rhijnland* behoord te hebben. De grootte van *Delfland* zegt men te bestaan in zes-en-dertig duizend morgen lands, wel verstaande van *Delfland* in 't algemeen, en niet van het Heemraadschap.

De gelegenheid of lands gesteldheid van *Delfland*, is langs den oever van de *Noordzee* op sommige plaatsen met zandduinen bezoomd geweest, doch die thans langs den hoek van *Holland*, zo niet geheel weg, ten minsten van weinig belang zijn, een onheil ten uittersten nadeelig voor de Hollandsche stranden en dijken, zo als wij op het Art. DUINEN zullen aantoonen. Langs den kant der *Maaze* heeft *Delfland* stevige dijken: binnenslands verlustigt het oog zig in zeer vruchtbaare wei- en zaai landen, waarvan de menigte van de keurlijke Delfsche Boter alleen genoegzaam ten bewijze strekt: ook is de grond 'er ruim zo goed als elders, ter voordbrenginge van boomvruchten, die 'er allermaaklijkst zijn: naar den kant van *Rhijnland* en *Schie-land* zijn zeer goede Veengronden, en een menigte van reeds uitgeveende plasfen.

Alle de Ambachten van *Delfland*, welken tevens geene hooge of halsheerlijkheden zijn, of niet onder eenen bijzonderen Bail-

juw staan, die door 'slands Staaten wordt aangesteld, behooren onder het Hoog-Bailjuwschap of de Hooge Vierschaar, anders het *Hof van Delfland* genaamd: deze Vierschaar wordt gespannen door den Hoog Bailjuw, zijnde tegenwoordig de Heer en Mr. *Jacob van der Lelij*, welke tevens Opper-Dijkgraaf van *Delfland*, Oud-Burgemeester en Vroedschap der Stad *Delft* is, zijnde de tegenwoordige welgeborene mannen van *Delfland*, *Nicolaas Daniël de Hoest*, Heer van *Holij*; *Jan Kagenaar den Ouden*; *Jasper van Erpecum*; *Dirk van der Eyk*; *Jacob van Swigt*; *Pieter van Gelder*; *Cornelis van der Swan*; *Willem Mooyman*; Dr. *Wilhelmus Leonardus Veerman*; *Abraham van Leeuwen*; *Adam Adriaan van Arle*; *Pieter Bree* en *Adriaan de Raad*. Schoon 'er reeds in het jaar 1200 van Heemraden gewag gemaakt wordt, zo zijn echter de eerste bewijzen van dit Collegie van het jaar 1316; zijnde de brief van Graaf *Willem van Henegouwen*, die wij hier bedoelen, ingericht, *an onsen Balue van Delflant en Schielant, die nu is jof hierna wesen sal*, waaruit men zou mogen opmaaken, dat *Delf* en *Schie-land* toen ten tijde door een Bailjuw beheerd is geworden, doch men kan het ook afzonderlijk verstaan; want in een volgenden brief van dien zelfden Graaf, van denjaare 1323, wordt gesproken tegen den Bailjuw van *Delfland*, zonder hem te gelijk Bailjuw van *Schielant* te noemen; en weder in een anderen van 1339, wordt *Fredrik van Boechorst*, uitdrukkelijk Bailjuw van *Delf*- en *Schie-land* genaamd: de verdere beampten aldaar, zijn een Secretaris, een Stedehouder van den Bailjuw, en een Rode: over geheel *Delfland*, zo wel ten aanzien van 't Hoog-Heemradschap, als van het Hoog-Bailjuwschap, en de bijzondere Bailjuwschappen, is een Land-Drost, wiens ampt bestaat in het naspooren, en in hechtenis bezorgen, van zulken, waarop men eenig kwaad vermoeden heeft: ook heeft deze Land-Drost een Substitut: het Collegie wordt gehouden alle veertien dagen, des maandags voordenniddag, op de *Waterlootsche*, of *St. Joris Poort* te *Delft*. Ook heeft den Heer Hoogheemraad het recht, zulks begeerende, om op deze poort te woonen.

Het Hoogheemradschap van *Delfland*, is, schoon den aanvang 'er van onbekend is, zeer oud, en al bekend geweest in het

het jaar twaalf honderd negentig of daaromtrent; want de brief waarin 'er van gewag gemaakt word, is van Graaf *Floris*, en gedagtekend op het door hem geslichtte huis *de Vogelsank*, dan de woorden daarin vermeld, doen ons zien dat de Heemraden toen reeds in wezen waren: want de Graaf zegt daarin dat hij hun alinc ende al gegeven hebben alle de schouwvlieden en koe-
 ringen, ende te berechten, al dat den Heemraad raekt en te mogen koeren tot onse luiden van *Delfland*, behoef in allen Steden en Dorpen, beleggen in *Delfland*, alwaert oick door en in onsen huisen en den Hage ende 't Sande. De nagestrecktheid van het Hoogheemraadschap van *Delfland*, was in ouder tijden even als tegenwoordig, doch daarbij moet in aanmerking genomen worden, dat Hoogheemraden geen rechtsgebied hebben over landen buiten den Maasdijk, als enkel de Kaden, die de uitwatering van het Hoogheemraadschap bepalen. In vervolg van tijd is het Hoogheemraadschap verdeeld in *Oost- en West-Ambachten*, welke Ambachten weder verdeeld worden in dertien sluizen, die echter alle niet meer aanwezig zijn, liggende de nog overig zijnde in de Maasdijk, tot uit- en inlaating in den boezem van *Delfland*. De *Oost-Ambachten* staan op een verdeeling van vijf sluizen, die in het jaar 1537 tot éenen sluis gemaakt zijn, welke men vindt tuschen *Schiedam* en *Vlaardingen*, en als nog den naam van *de Vijf Sluizen* heeft. De vijf Ambachten, die door deze sluis uitwateren, en in derzelver lasten gelden, zijn 1.) *Vrijenban*; 2.) 't *Hof van Delft* met *Poortland*; 3.) *Berckel*, waaronder ook *Schteeven*; 4.) *Ketel* met *Nooddorp*; en 5.) *Pijnaker*, en daaronder *Akkersdijk*: de omslagen van de Sluisgeldten worden in de *Oost-Ambachten* gemaakt bij morgentalen van twee duizend morgen, voor ieder Hoofd-Ambacht, zodat *Oost-Delfland* hieruit gemeenlijk begroot wordt op tien duizend morgen.

De *West-Ambachten* van *Delfland*, gemeenlijk *Westland* genaamd, zijn ten aanzien van het Hoogheemraadschap, verdeeld in agt sluizen, voor ieder van welken zes- en twintig honderd morgen lands, en dus kan voor 't geheele *Westland* twintig duizend en agt honderd morgen lands gerekend worden: de naam van *de Agt Sluizen* is, ten aanzien dezer verdeeling, nog

in gebruik, offchoon 'er thans niet meer dan zes sluizen, en 'er in het jaar 1652 drie tot één gebragt zijn, zijnde bekend met den naam van *de Boonersluis*: de Hoofdambachten van het *Westland*, die met opzicht tot het waterschap ook *Sluizen* genoemd worden, zijn als, 1.) *De Voorburgsche Sluis*, waaronder behooren *Tedingerbroek*, met 's *Gravezanden binnen en buiten*: 2.) *De Naaldwijkfche Sluis*, en onder deze *Lier*, *West-* en *Oost-Kamp*, twee Polders onder 't Ambacht van *Eikenduinen*: 3.) *De Maaslandsche Sluis*, geldende deze drie Ambachten tot de *Boonersluis*, die ten westen van het Dorp *Maaslandsluis* gelegen is, de overige der sluizen worden naar de volgende Ambachten genoemd, als: 4.) *De Monstersche Sluis*, en onder deze *Hontsholredijk* en 't *Kleine Hof van Delft*: 5.) *De Wateringsche Sluis*, mede op *Maaslandsluis*, aan de zuidzijde van de *Monstersluis*; leggende de andere drie nevens elkander in den Dijk, als men *Vlaardingen* van de landzijde inrijdt, zijnde bekend bij de naamen van de *Rijswijksche*: 6.) *Vlaardinge binnen*: 7.) *Schipluiden*, de twee laatste ieder met haare Lede-maaten, doch *Rijswijk* heeft 'er geene, en is dus gehouden alleen ten diensten van *Delfland* een sluis te onderhouden.

Behalven deze welëer dertien sluizen, is 'er nog een aan de *Oranje Polder*, de *Oranje Sluis* genaamd, die in het jaar 1673 op gemeene kosten van *Delfland* gemaakt is, in de *Maasdijk* aan het *Amersgat*, om, langs een vaart, naar *Hontsholredijk*, die toen mede gegraven werd, versch water te bezorgen in de vijvers van de koninglijke lustplaats van Koning *Willem*; naderhand heeft deze sluis mede begonnen te dienen tot de uitwatering van *Delfland*; nadat men het *Amersgat* verdiept, en de vaarten die derwaards heen liepen, gereinigt heeft. Dijkgraaf en Hoogheemraaden, benevens de Hoofdingelanden van *Delfland*, hebben in 't jaar 1675, bij een verzoekschrift aan den *Prins van Oranje*, als Stadhouder, getracht zig voor een gedeelte der kosten, van het maaken en vervolgends van het onderhouden van de *Oranje Sluis*, te ontslaan, gevende ten dien einde aan hoogstgemelde zijne Hoogheid te kennen, dat 't Hoogheemraadschap van *Schieland*, in de uitwatering van deze sluis mede zoude bevoorreecht wezen, en verzochten dus, dat zijne

Hoog-

Hoogheid geliefde te verklaren, dat de onkosten, zo wel bij het Hoogheemraadschap van *Schieland* als van *Delfland* zouden gedraagen worden: doch deze zaak is onbessist gebleeven: ieder van deze sluizen heeft zijnen bijzonderen Sluiswachter, die volgens eede verplicht zijn hun ampt waarteneemen naar de algemeene keuren van *Delfland*.

De dijkslasten, voor zo veel de *Maasdijk* aangaat, worden door de Ambachten gedraagen, en ook door bijzondere leden: te weeten, de hoofstlagen en verhoogingen van den dijk, geschieden door de Ambachten die ieder hun paal op den dijk hebben, en ook door eenige aangelegene landen: duister is het, waarom de Ambachten niet alles draagen, of de bijzondere alles, ten zij men dit wilde zoeken in het onderscheid der sluizen. De *Zeedijk* wordt door het Collegie onderhouden, en uit den Gemeeten, of uit den buitengewoonen omslag van *Delfland* betaald: onder de dijkslasten wordt ook gerekend het onderscheid van de landscheiding of hoeve zijdwinde, tuschen *Rhijn-* en *Delf-*land, waarvan ieder Ambacht zijn Banwerk heeft, volgens aanwijzing der paalen op de zijdwinde, uitgenomen *Berckel*, dat alleen de lasten draagt van deszelfs landscheiding tegen *Schieland*, alwaar geen paalen zijn.

Het Collegie van het Hoogheemraadschap bestaat uit den Opperdijkgraaf, zijnde tegenwoordig de Heer en Mr. *Jacob van der Lek*, en vijf Hoogheemraaden, al de Heeren *Arnout Joost van der Duijn*, Heer van *Maasdam*; *Albert Nicolaas van Aarsen van Beijeren*, Heer van *Voshol*; *François Cornelis van Aarsen*, Heer van *Sommelsdijk*; *Gerlach Jan Doys van der Does*, Heer van *Langeveld*; *Adam François van der Duijn*, bij afzijn van deszelfs Heer vader; en *Carel Vincent*, Heer van *Boetzelaar*, extraordinaris Hoogheemraad. Het ampt van Dijkgraaf is, zo ver men 'er van gemeld vindt, altoos gehecht geweest aan dat van de Bailjuw van *Delfland*; doch ten aanzien der geenen die hetzelfde van ouds bekleed hebben, is men tot aan den jaare 1323 geheel in het onzekere: de lijst der Hoogheemraaden gaat ook niet hooger, en men weet niet of hun getal vóór het jaar 1391 meer of minder geweest is, doch in dat jaar heeft Hertog *Albert van*

Beijeren, bij handvest van den 20sten November eene schikking gemaakt, hierin bestaande, dat de vijf Heemraaden, die hij aanstelde, gelijk ook hunne opvolgers, in hun ampt zouden blijven, geduurende hun leven lang, met magt om te keuren en te vonnissen tot 's Lands oorbaar, zonder zijn of iemands tegenzeggen, en wanneer iemand der Heemraaden kwam te overlijden, zouden de overigen een' ander kiezen, dien zij wilden, *nids dat deze tot vijftig morgen lands gegoed zij*; ook zouden zij de nieuwverkozenen in eed neemen; het welk alles tegenwoordig nog plaats heeft, wel verstaande sedert den 8sten December 1655, op welchen dag Heeren Hoogheemraaden van *Delfland*, zo wel als die van *Rhijnland*, door de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland* weder in hun voorig recht hersteld werden, waarop Keizer *Karel den Vijfden* eenige inbreuk gemaakt had: nog dient hierbij in aanmerking genomen te worden, dat onder het getal der Heemraaden, altoos een uit de veertig Raaden der Stad *Delft* zijn moest.

Tot dit Collegie behoort een Secretaris , welk ampt thans bekleed wordt door den Heer en Mr. *Adriaan van der Goes* , die door Dijkgraaven en Hoogheemraaden wordt aangesteld , en drie Penningmeesters , den een over de *Oost* , en de andere over de *West-Ambachten* , zijnde tegenwoordig de Heeren *Willem van der Goes* , Mr. *Gerrit Pieter Hooft* , en Mr. *Maarten Philebert Pauw* ; ook heeft het Collegie twee Advocaaten , zijnde de mindere bedienden , één Landmeeter , één gezwoorene Klerk , drie Bodens , twee Kasteleins op de gemeene Landshuizen van *Delfland* , een te *Delft* , en de andere te *Maaslandsuis* : deze bedienden worden aangesteld door den Dijkgraaf en Hoogheemraaden : welke Heeren hunne gewoone vergaderingen houden op den eersten Donderdag in ieder maand , in het gemeene Landshuis te *Delft* , uitgezonderd in de maand van Augustus : met die zelfde uitzondering van maand , vergaderd ook het Collegie in den *Haag* , in de *St. Joris Doelen* , op ieder tweeden Maandag , die na den gemelden eersten Donderdag volgt : ook heeft hetzelfde 't recht om op 't Raadhuis in 's *Hage* te mogen vergaderen .

De geschillen en oneenigheden, die welêr in het Hoogheem-
raad-

raadschap van *Delfland* ontstaan zijn, hebben aanleiding gege-
 ven tot het oprichten van het Collegie van Wel Ed. Heeren,
 verkoozen Hoofdingelanden van *Delfland*, die, gelijk in andere
 Hoogheemraadschappen; deze waardigheid niet bekleeden,
 uit hoofde hunner landgoederen, maar tot dezelve worden
 verkoozen en aangesteld, door de Staaten van *Holland* en *West-*
friesland en andere Collegiën en Steden, die hiertoe recht
 verkregen hebben: men vindt van deze verschillen reeds gewag
 gemaakt vóór den jaare 1453: in welken tijd zig de Burge-
 meesters van *Delft*, die in het bestuur van *Delfland* zeer veel
 belang hadden, tot Hertog *Filips van Bourgoudiën*, toen Graaf
 van *Holland*, keerden, met verzoek om herstel van de ingeslo-
 pene misbruiken: hierop volgde den 6den Mei des gemelden
 jaars eene *Sententie* van den Hertog, waarbij verscheidene za-
 ken werden afgedaan, en andere gelaaten aan den Stadhouder en
 Raaden van *Holland*: deze verhoorden partijen, namen kennis
 van zaaken, en slooten hunne verklaring op den 16den Mei
 1454, en deze werden door den Graaf op den 21sten dier maand
 goedgekeurd, en tien dagen laater uitgesproken: in 't jaar 1518
 beklagden de Ambachtbewaarders der agt sluizen zig aan Keizer
Karel, en verkreegen eenige uitbreiding op de bovengemelde
 Sententie en Verklaring: niet lang daarna, in het jaar 1522,
 keerden Burgemeesteren van *Delft* zig, in naam van hunne
 Poorters, Geërfdens en Gebruikers van de landen in *Delfland*,
 gevoegd met eenen Gemagtigden van de Ambachtbewaarders
 der agt Westsluizen, mede in naam van de Ingezetenen der Am-
 bachten, wederom aan Keizer *Karel*, met een verzoekschrift,
 waarin alle de punten van verschil bijzonderlijk waren opge-
 noemd: dit geschrift werd gesteld in handen van den President
 één' Raadshoofd van den Hove van *Holland*, en één' Meester
 van de rekeningen: het verslag 't welke deze gemagtigden, na
 onderzoek van zaaken, aan den Keizer deden, werd door hem
 te *Mechelen* op den 9den Maart des jaars 1522 gemaakt tot een
 Ordonnantie, waarin op ieder der bijzondere punten van ope-
 nigheid, schikking gemaakt werd: in vervolg van tijd reezen
 'er weder nieuwe verschillen, en uit die veele zwaare procesfen,
 tot merkelijke lasten van het gemeene land van *Delfland*, het
 welk

welk in de maand Junij des jaars 1589, door Ambachtsbewaarders en andere Ingelanden aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* werd vertoond: waarop de Heeren Staaten goedgevonden eenige van de voornaamste Ingelanden voor haar te doen beschrijven, en bij dezelve eenige gemagtigden te voegen, zo uit de Gecommitteerde Raaden, als uit de rekenkamer: deze zouden ta zamen middelen trachten uittedenken, waardoor de zwaarigheden zouden kunnen worden geweerd en weggenomen: om hier aan te voldoen, leverden de Ingelanden en Gemagtigden eene verklaring in, van het geene zij meest dienstig oordeelden, tot wegneeming der geschillen, en tot welweezen van het gemeene land van *Delfland*: en daarop namen de Staaten van *Holland* den 11den Julij des jaars 1589, eene Resolutie, welke den 19den October van dat zelfde jaar, bij herziening nader bevestigd werd, en in de meeste deelen overeenkwam, met de verklaring der Ingelanden en Gemagtigden, en daarbij werd vastgesteld, dat de Sententiën, Ordonnantiën en Verklaringen van de jaaren 1454 en 1522, zouden onderhouden worden: de verkiezing van negen perfoonen tot Hoofdingelanden zou worden ingevoerd, gelijk dezelve bij de beschreevene Ingelanden en Gevolmagtigden begreeven was: en naar dit begrip, zoude bij voorraad, voor den tijd van vier jaaren, zig laten gebruiken één Heer, die door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* zou worden verkoozen, één uit de rekenkamer, voor de belangen van de Domeinen van *Holland*, één van wegen zijne Doorluchtige Hoogh. den Heere Prinsse van *Oranje*, één wegens Burgemeesteren der Stad *Delft*, één wegens de Godshuizen dier Stad, en één wegens de Stad *Schiedam*; daarbij zouden nog te dier tijd gevoegd worden Jonker *Jacob van Egmond*, Heer van *Kenenburg*; Jonker *Jacob van Wijngaarden*, Raad in den Hoogen Raad; en Mr. *Dirk van Leeuwen*, Raad in den Hove van *Holland*; dewelke gelast zouden worden, om op de onderhouding der gemelde Sententiën, Ordonnantiën en Verklaringen, te letten, de overtreding te weeren, de procesfen die tusschen Hoogheemraden en Ambachtsbewaarders zouden mogen ontstaan, te bemiddelen, ja zelf zouden, zonder voorkennis van Hoofdingelanden, in vervolg van tijd geene procesfen bij Hoogheem-

raa-

raad beschreeven mogen worden
 welke reellen tijd door Hoogheem-
 raden, dat zekere beere van Hoog-
 heemraden den Maasdyk, onnen Va-
 der Stroom, de ver der tijd door
 over betruwentyt wel geeneheid, van
 geeneheid: de verneene Hoofdingelanden
 niet gelijk geene geeneheid, die van
 Holland in het jaar 1590 was geeneheid.
 De connoit of betruwentyt der verp-
 ingeladen en verneene geeneheid
 van Hoogheemraden worden de Ho-
 deland, in het beere van geeneheid,
 geeneheid en Ordonnantiën, die ver-
 doen betruwentyt, en kan van geeneheid
 doen reellen ver, de Hoogheemraden van
 verneene: de beere deelen der verp-
 van de geeneheid geeneheid, om volgende
 reellen in het beere, en die van geeneheid
 geeneheid van de beere worden beereheid
 In den ver deen der deen, hebben
 ingeladen de verneene verneene beereheid
 van der ver deen beereheid onder re-
 geeneheid, en in de geeneheid de Hoog-
 beereheid en voor de geeneheid: inge-
 reellen Hoofdingelanden eene beereheid
 de reellen van Hoogheemraden, de
 Ambachtsbewaarders en Hoogheemraden
 den beereheid: reellen beereheid de Staat
 Westfriesland, op den jaaren 1590
 den geeneheid een reellen beereheid
 de beereheid, en de beereheid van
 beereheid, II Deel, fol. 100, ditte

raaden of Ambachtbewaarders mogen worden aangenomen: ook werd op dien zelfden tijd door hoogstgemelde Heeren Staaten goedgevonden, dat zekere keure van Hoogheemraaden van *Delfland*, wegens den *Maasdijk*, omtrent *Vlaardingen*, en de *Maaslander Sluizen*, die ter dier tijd door de Ambachtbewaarders zeer bezwaarlijk werd geoordeeld, zou blijven opgeschort, of gematigd: de verkozene Hoofdingelanden zouden in andere zaaken gelijk gezach gebruiken, als aan Hoofdingelanden van *Rhijnland* in het jaar 1549 was toegestaan.

De convocatie of beschrijving der vergadering van Hoofdingelanden zou vooreerst gedaan worden bij Burgemeesteren van *Delft*: Hoofdingelanden zouden de Hoogheemraaden van *Delfland*, in het bedienen hunner ampten, volgens de gemelde Sententiën en Ordonnantiën, allen eerbied en gehoorzaamheid doen bewijzen, en hun van hunne daggelden doen betaalen op den zelfden voet, als Hoogheemraaden van *Rhijnland* betaald werden: de Staaten stelden deze vergadering in tot een proeve voor den tijd van drie jaaren, om volgens nader bericht, dezelve in stand te houden, zo als ten meesten nutte van het gemeene land van *Delfland* zouden bevonden worden te strekken.

Uit kracht van dezen last dan, hebben de verkozene Hoofdingelanden de zwevende verschillen beslist en vereffend: in het jaar 1621 werd deze beraamde order voor den tijd van tien jaaren verlengd, en in 1632 zijn de Hoofdingelanden zonder bepaling en voor altijd aangesteld: ingevolge deze oprichting, maakten Hoofdingelanden eene breede Resolutie, naar welke de zaaken van 't Hoogheemraadschap, door Hoogheemraaden, Ambachtbewaarders en Kroos- of Slijk-Heemraaden zouden werden bestuurd; welke Resolutie de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op den 12den Januarij 1591 bevestigden, en als nog tot een richtsnoer dient voor het bestuur van *Delfland*, zijnde de inhoud, zo als dezelve te vinden is in 't *Groot Plakaatboek*, II. Deel, fol. 2999, aldus:

Re-

Resolutie der negen verkooren Hoofst-Ingelanden van Delflandt, raeckende 't Hooge Heemraetschap vanden selven Landen, met Approbatie vande Edele Groot Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. In dato den 12 Januarij 1591.

„ De verkooren Ingelanden van Delflandt, gesien ende rijpe-
lijk geexamineert hebbende de Sententien ende Verklaringen
vande jaren 1454. ende 1522. gementioneert inde Aëte vande
Heeren Staten van Hollandt in dato den eenen twintighften Julij
ende negenthienden October 's Jaers 1589., ende 't gene van
wegen de Hooge Heemraden van Delflandt in gheschrefte daer
tegens is overgelevert, de beantwoordinge vande Ambachts-
bewaerders van Delflandt, midtsgaders het vorder gheduceerde
foo vande voorz. Hooge Heemraden, als vande Ambachts-
bewaerders by monde ende geschrefte daer op gedaen, ende naar
onderlinge conferentien ende communicatien daer op mette
voorz. Hooge Heemraden gehouden, ende visitatie van seecke-
re generale ende gheconcipeerde Heuren by de voorz. Hooge
Heemraden overgelevert, ende 't geene van wegen de voorz.
Ambachts-bewaerders is gheallegeert hebben tot beslichtinge van
alle uytgaende verschillen ende differenten, ende omme met
goede ordre 't Landt van Delflandt inde saecke het Waterschap
ofte Heemraetschap, metten aenkleven van dien sengaende, ten
meesten dienst ende minste koste te doen bedienen, volgende
de voorz. Sententie ende Verklaringe goet ende noodich be-
vonden: Inden eersten, dat Dijkgrave ende Hooge Heemraden
van Delflandt sullen ghedoogen, dat de Ambachten van Delflandt
sullen kiezen ende nemen hare Ambachts-bewaerders daer mede
sy bewaert zijn, midts dat die sullen woonen in 't Dijkgraeff-
schap van Delflandt, sonder dat Dijkgraeff ende Hooge Heem-
raden bij Keuren opte qualiteyt vande Ambachts-bewaerders yets
sullen vermogen te ordonneeren, ofte den Ambachten te pre-
scribeeren, ende indien gebreck in den Ambachts-bewaerders ofte
den

des landes, den van hier naar
van 't de besittinge van eenige behou-
den in Dijkgrave sal dat vyfdegen,
by den Ambachts-bewaerders ofte
te leere, die hier verhoel sullen
den, so verre 't gheschiedt by hem is, end
van des verhoel tijnde als 't behoort, en
ende ware sij te heere, so sullen
gheschiedt niet ende eenige sotte moer
winnen.

„ De Dijkgrave van Delflandt sal mede
wees een Hooge Heemraden, ende in 't
samen alle opzake behoude in een vande
wie en sullen Dijkgraeff ende Hooge He-
sinden daer op den Ambachts-bewaerders
als 't behoort, ende sullen de sotte van des
en daren, ende een Folger in hier gheschiedt
geen ende Hooge Heemraden als den meere
niet: Dijkgraeff sullen Hooge Heemraden
het in Dijkgrave niet en componen,
sullen gheschiedt ende gheschiedt worden by
Hooge Heemraden in samen, ende sullen
ende over het Keuren niet en minde
de Hooge Heemraden sullen dit, ende
meere die sotte Werken roven.

„ Den Keuren te vormen in gheschiedt
Keuren by en sullen gheschiedt te
te niet een van Hooge Heemraden, ende
geen, over van Hooge Heemraden de sotte
en, de werke den Ambachts-bewaerders
sullen in gheschiedt te worden over ghe-
in te overleiden, ende hier op sullen
niet sy sotten voor de Landen sullen
te sullen gheschiedt op den Keuren Dijkgraeff
sullen sullen over leeren, op dat
gheschiedt werden over behooren: Ende
ende Hooge Heemraden sullen sullen

den Penningh meester, daer van hier naer gheseyt sal werden valt, van de betalinge van eenige besteden ende opgenomen Wercken, de Dijkgrave sal dat uytleggen, ende 'tselve verhalen op den Ambachts bewaerders ofte heurluyder Ambachten. 't'synder keure, die haer verhael fullen hebben aen den Penningh-meester, so verre 't gebreck by hem is, ende indien den Dijkgrave des verfocht zijnde als 't behoort, onwillich ofte in gebreecke ware uyt te leggen, so fullen Hooge Heemraden op gelijcke recht ende executie 'tselve mogen uytleggen ende inwinnen."

„ De Dijkgrave van Delflandt sal mede over het Keuren wesen mette Hooge Heemraden, ende in 't selve Keuren sal hij stemme ende opinie hebben als een vande Hooge Heemraden, ende en fullen Dijkgraeff ende Hooge Heemraden niet Keuren, fonder daer op den Ambachts-bewaerders daer vooren te roepen als 't behoort, ende indien de selve ten beteyckenden dage niet en komen, ofte een Volger in haer plaetse senden, fullen Dijkgrave ende Hooge Heemraden als dan mette Keure voortgaen mogen: Desgelijcks fullen Hooge Heemraden mogen doen, indien den Dijkgrave niet en compareert, ende die Keurdagen fullen gheordonneert ende geleyt worden by den Dijkgraeff ende Hooge Heemraden te samen; ende fullen Hooge Heemraden in ende over het Keuren wesen ten minsten over Zeedijk, ende dat buyten Wercken aengaet drie, ende in binnelandtsche gemeene ofte nieuwe Wercken twee."

„ Ende sal van nu voortaan in plaetse dat de voorschreve Keure bij een Bode plach ghemaect te werden, den Dijkgrave met een vande Hooge Heemraden, ofte in absentie van Dijkgrave, twee vande Hooge Heemraden de selve voorkeure maecten, de welke den Ambachts-bewaerders acht dagen voor den Keurdach in gheschifte sal worden over ghelevert, omme de selve te oversien, ende daer op sommierlick stellen by geschifte het geene sy achten voor de Landen dienstich te wesen, 't welck sy luyden tydelyck opten Keurdach Dijkgraeff ende Hooge Heemraden fullen over leveren, op dat in 't keuren daer op gheleth mach werden naer behooren: Ende indien Dijkgraeff ende Hooge Heemraden opten keurdach bevinden noodich te

we-

wefen min ofte meer Wercken te keuren , als by de voorkeuren geraemt zijn , 't felve fullen fy den Ambachts-bewaarders opten Dijk opte plaetfen daer die keuren vallen fullen , (alwaer mitdien de Ambachts-bewaarders zelfs , ofte hare Volgers ghehouden fullen wesen te compareren) aangeven , omme hun advijs daer op te verftaan , ende daer naer keuren met meesten nutte ende dienfte vanden Lande : Alle welcke Keuren den Ambachts-bewaarders binnen acht dagen daer naer in gefchifte authentijcqueelick fullen werden overgelevert , ende indien de Ambachts-bewaarders daer uyt bevinden , datter eenige nieuwe Keuren van groote Wercken , als Sluyfen , groote Hoofden , ofte Elffe Dammen , groote verfwaringe ofte verhooginge vanden Dijk , ende andere diergelycke Werken van importantien te seer befwaerlijck zijn gemaect , fullen het felve binnen thien dagen daer naer mogen remonftreren aenden verkooren Hooft-Ingelanden , omme by de felve daer op gheleth , ende by den Dijkgrave ende Hooge Heemraden t'samentlijck by ghemeen ofte de meeste ftemmen vande Comparanten soo van Hooft-Ingelanden als Heemraden daer op gedaen ende geordonneert te worden naer behooren."

„ Ende fullen Dijkgrave ende Hooge Heemraden voornoemt keuren ende schouwen alle Wercken opten Maesdijk, Santdijk, Zeedyunen, alle buytendijcksche Wercken, de Houve Zijdtwint, Landscheydinge op alle gemeene-lantsche Vaerten, Vlieten ende Wercken, die tot laste van 't ghemeene Landt van Delflandt, 't zy vande West- ofte van Oost-Ambachten gemaectt ende onderhouden werden, ende berechten alle questien ende geschillen die ter saecke vande selve Wercken fullen mogen vallen ende opkomen, van gelijcken alle questien vallende tusschen twee ofte meer Ambachten ofte Polders. Item, fullen boven dien alle Wercken die van nieuws tot het voorz. Waterschap dienen, ende tot laste van eenige particuliere Polders ofte anderen fullen gemaectt werden, als nieuwe Molens, Bruggen, Heulen, Wegen, Zylen, ofte diergelijkke, voor d'eerste reyse staen ter Ordonnantie vanden Dijkgrave ende Hooge Heemraden voornoemt, ende in alle andere binnelantsche Wercken, 't Water schap ofte Heemrecht van Delflandt, ende den aenkleven

van

[illegible]

...in die Diefgrawe ende Hout
Vuyten noodich, follen de Site in
den Jacht-beraenken beftelt, ende
N. J. J.

van dien aengaende, sullen inde respective Ambachten ofte Po-
 lders achtervolcht, onderhouden ende gheexecuteert werden by
 den Schout ofte Molenmeesters, mette Schepenen, Geswoo-
 rens, Croos- ofte Slijk-Heemraden de Keuren ende Ordonnan-
 tien daer op hen luyden te leveren, sonder dat Dijkgraeff ende
 Hooge Heemraden hen dies sullen bemoeien, ten ware dat de
 selve Schout, Molenmeesters, Schepenen, Geswoorens, Croos-
 Heemraden, Slijk-Heemraden, ofte andere die het aengaet in
 ghebreeken waren, in welcken ghevalle Dijkgrave ende Hoo-
 ge Heemraden de selve Schout ende Geswoorens bevelen sullen
 daer in te versien binnen eenen seeckeren bequamen tijd, die
 sy de selve daer toe sullen stellen; ende indien Schout, Molen-
 meesters, Schepenen, Geswoorens, Croos- ende Slijk-Heem-
 raden, ofte anderen die 't selve aengaet, als dan daer af noch
 in gebreken blijven, soo sullen Dijkgrave ende Hooge Heem-
 raden 't selve als dan selver doen besteeden ende maecken, tot
 kosten vanden genen die 't behoort naer Dijcks-rechten."

„ De besteedinge van gekeurde Wercken sal by den Ambachts-
 bewaerders ende Penninghmeesters vande Oost ende Westfluyfen
 respective gedaen, openbaertlyck naer voorgaende Kerckgebo-
 den ende affixie van billietten, op sekeren korten dach by
 henluyden daer toe te beramen, ende sal de besteedinge ghe-
 schieden ten overstaen vanden Secretaris vande Hooge Heem-
 raden, om daer van Contrerolle te houden, sonder dat Dijk-
 grave ende Hooge Heemraden eenige besteedinge sullen doen,
 ten ware de Ambachts-bewaerders des vermaent wesende, 't
 selve verfuymende waren te doen, in welcke ghevalle de
 Dijkgrave ende Hooge Heemraden de besteedinge sullen doen
 tot laste van de selve Ambachts-bewaerders, ende als naer de
 tweede eerste schouwe de Wercken ongemaectt blyven, sullen
 Dijkgrave ende Hooge Heemraden de selve besteeden tot
 laste vande Aennemers ende haere Borgen, ende in subsidium
 tot laste van de Ambachts-bewaerders."

„ Ende indien Dijkgrave ende Heemraden bevinden eenige
 Vuyrwercken noodich, sullen de selve keuren, ende sullen by
 den Ambachts-bewaerders bestelt, ende tottet maecken der

felver geprocedeert worden, sulcks als vande principale gekeurde Wercken is geseft."

„Dijkgraeff ende Hooge Heemraden voornoemt sullen de Ambachts-bewaerders laten begaen in 't innen der penningen die de Wercken kosten sullen, elck inden synen omme te slaen ende te gaderen, sonder ter contrarie van dien eenige keuren te maecken, sullen oock ghedoogen, dat d'Ambachts-bewaerders, ende een yegelijk van hen hare penningen, soo wel de Wercken van Dijkagie als de Binnewercken aengaende, mitsgaders haer Margengelt inne winnen, 't zy voor Dijkgraeff ende Hooge Heemraden, ofte binnen den Ambachten, ofte elders daer sy het selve best sullen weten te krijgen, sonder 't selve meer te verbieden op de boeten ende correctien."

„De Ambachts-bewaerders sullen mogen bevoorwaarden in 't besteeden van haere Wercken, dat men het Hout, Yfer, Steen, ofte andere stoffe ende materie tot de Wercken noodich, van wegen 't Lant niet en sal betalen, maer dat sy van 's Lants wegen, midts betalende den Aennemer, vorder quijt ende ongehouden sullen wesen tegens den Crediteuren vander Aennemers, aengaende de stoffen ende materie die de Aennemers t'borge sullen halen, ende aen 's Landts Wercken verbeteren, ten ware dat de selve Ambachts-bewaerders ofte Penningmeesters die of ghesproocken, ofte daer vooren geseft ofte geloofd hadden, op dattet niet eerder betalen quijt mach wesen, 't welck also openbaerlijck ten dage als men 't besteed sal verkondicht worden."

„De Ambachts-bewaerders sullen volstaen, doende jaerlijcks reeckeninge elck in heuren Ambacht by den Schout, Schepenen, Ingelanden ende Rijkckdom naer ouder ghewoonste voor den eersten Februarij: ende sal den dach ende tijdt dat sy reeckeningh sullen doen, verkondicht worden openbaerlijck tot alle plaetsen daer 't van outs gebruyt is gheweest, ende in plaetse van Smaldeelders sal voortaan een Penningmeester over de West-Ambachten, ende een Penningmeester over de Oost-Ambachten gehouden, ende bij veranderinge uyt drie gequalificeerde ghenomineerde vande Ambachts-bewaerders van de West
ende

ende Oost-Ambachten respectie, by de verkooren Hooft-Ingelanden gecommiteert ende ge-eedt werden; wiens werck wesen sal te doen, 't gunt voortijds de Smaldeelders plagen te doen. Item, sullen de Penninghmeesters penningen ontfangen ende uytgeven, ende sullen de penningen mogen inwinnen 't zy voor Dijkgrave ende Hooge Heemraden, ofte anders soo sy de selve best sullen weten te gekrijgen. Item, sullen opte besteedinge vande Wercken de Ambachts-bewaerders assisteren, ende harer administratie jaerlijcx voor de verkooren Hooft-Ingelanden behoorlijke reeckeninge ende bewijs doen binnen Delft of inden Hage, ende dat alle jaers voor den vijfsden Januarij, ten overstaen vande Ambachts-bewaerders ende andere Ingelanden die daer by begeeren te compareren; daer toe den dage vande reeckeninge acht dagen te vooren inde Kercken vande Ambachten sal werden verkondicht, ende voor haere administratie sullen de voorsz. Penninghmeesters stellen borge, te weten den Penninghmeester vande West-Ambachten voor vier duysent ponden, ende vande Oost-Ambachten voor twee duysent ponden; ende sullen de selve Penninghmeesters den Aennemers der Wercken, op de Cedulle van de opneminghe der selver Wercken, vanden Dijkgraeff ende Hooge Heemraden gehouden wesen te betalen, ende d'ordinaris gagie vanden Dijkgraeff, Hooge Heemraden, heuren Advocaet, Secretaris, Procureur, Boden, Landmeeter, ende andere ordinaris lasten sullen sy mede betalen ter ordonnantie vande Hooge Heemraden, ende de extraordinaris lasten bij kennisse ende ter ordonnantie vande verkooren Hooft-Ingelanden."

„De ach West-Sluyfen van Delflandt sullen voortaan verscheyden ende ghesmaldeelt blijven elck op ses en twintich hondert margen, gelijk van oudts te wesen plach."

„Ende sullen de Oost-Ambachten mede gesmaldeelt blijven naer ouder gewoonte,"

„De Privilegien van Hooge Heemraden voornoemt, en sullen geen stadt grypen in alfulcke poincten daer inne by de Sententie vanden jaere 1454. eensamentlijck de Verklaringe vanden Stadthouder ende Raedt van Hollandt daer op gevolcht, ende de Sententie vanden jaere 1522. (in de poincten hier

vooren gheroert niet gemodereert), ende in desen andere ge-
ordonneert."

„ Sullen Dijkgrave ende Hooge Heemraden jaerlijcks hou-
den drie Recht Tagen naer de oude ghewoonte, daer van den
eersten sal wesen den eersten dach naer den Kerstdach, den
tweeden den eersten dach naer Odulphi schouwe, ende den
derden den eersten dach naer Jacobi schouwe, ende quame
eenige van dese dagen op een Sondach, soo sal het wesen
daechs daer aen, ende sullen Dijkgraeff ende Hooge Heem-
raden t'elcken dage de saecken voor henluyden vallende termi-
neren, ten minsten ten laesten dage vande voorz. drie Recht-
dagen, dat dan alle parthyen ghescheyden zijn, ende sullen
Dijkgraeff ende Hooge Heemraden omme d'absentie van een
ofte twee van hen, de selve Recht Tagen niet mogen versetten,
maer sullen d'andere gehouden zijn voorts te procederen,
ende de Recht Tagen te houden; Ende sullen parthyen die te
rechte op eenige vande voorz. Recht Tagen gheroepen wer-
den, daer af de wete aen henluyden Perfoon, ofte woonstede
gedaen sal wesen, gehouden wesen te compareeren ofte ge-
machticht te senden of verwonnen ende vervallen te wesen,
te namptifiseren de somme daer sy geroepen sullen wesen ten
minsten op cautie."

„ Ende sullen in Delflant gehouden worden drie ofte vier
Boden, daer van den Dijkgrave d'eene helft, ende de Hooge
Heemraden d'andere helft, of anders by beurte de verkiesinge
hebben sullen: Ende sullen soo wel d'eene als d'andere aen
den Dijkgrave ende Hooge Heemraden den behoorlijcken eedt
doen. Item, sullen soo wel Dijkgrave ende Hooge Heemra-
den, als Ambachts-bewaerders van Delflant, mitsgaders den
Stadhouder ende Presidenten vanden Hoogen ende Provincialen
Raden, hen gehouden wesen naer de voorz. Pointen, midts-
gaders de Sententie ende Varklaringe vanden jaere 1454. ende
de Sententie van den jaere 1522. inde pointen hier vooren
niet ghemodereert te reguleeren, ende tegens den geenen die
daer tegens sullen doen, decernerem alfulcke provisie van
Justitie, als naer Rechten sal bevonden werden te behooren,
ende als men in gelijcke saecken gewoon is te doen."

„ Den

„ Den Dijkgrave ende Hooge Heemraden van Delflandt , haren Secretaris , Boden , ende den Lantmeter , fullen by provisie voor den tijd van drie jaren eerstkomende , voor haren dachgelden vacerende in 's Lants saecken , getraeteert ende betaelt werden tot laste van 't Lant van Delflandt , volgende d'Akte daer van apart ghemacckt , ofte noch te maecken.”

„ Aldus gedaen ende eendrachtelick geresolveert by den voornoemden verkooren Hooft-Ingelanden , in den Hage den twaelfden Januarij vijftienhondert een ende negentich. Onder stont , Ter Ordonnantie vande Hooft-Ingelanden voorn. Ende was geteekent,

N. Doublet.

DE Staten van Hollandt , Gesien hebbende de Requeste by Hooge Heemraden van Delflant op huyden gepresenteert , ende daer op ghehoort 't rapport vande gekooren Hooft-Ingelanden van Delflandt , van 't gunt bij henluyden was ghebesoigneert opte voorgaende last ende Commissie vande Staten , tot goet beleydt ende welstant vande saecken vanden Heemraetschap van Delflandt voornoemt , ende daer op gesien de Poincten ende Articulen die tot dien eynde by den selven Hooft-Ingelanden eendrachtelick goet ende noodich bevonden waren , den Staten voornoemt overgelevert , hebben naer rijpe deliberatie met goede kennisse van saken verklaert ende geordonneert , verklaren ende ordonneren by desen , dat niet jegenstaende de remonstrantie van de Hooge Heemraden voornoemt , ghekooren Hooft-Ingelanden voorz. volgende haerluyder voornoemde last ende Commissie , in haerluyder besogne fullen continueren geduyrende den tijt daer inne gestelt ende gheordonneert. Ende alsoo de Staten de Poincten ende Articulen voornoemt mede hebben goet ghevonden ende gheaprobeert , Lasten ende ordonneren de Staten , dat dien selven de provisie geduyrende den selven tijt achtervolcht ende onderhouden fullen werden. Authoriserende den voorz. Hooft-Ingelanden van Delflandt van wegen de Staten voornoemt , de Processen ende andere Aften inden voorleden jare 1590. in prejuditie van haaren last ende Commissie begonst ende gpleecht , tegens allen den genen die

't selve aengaan mach, bij alfulcke beveelen ende interdictie Pœnael, als sy luyden sullen noodich bevinden, af te doen, ende voorts by ghelijcken beveelen den innhouden van haer luyder voorz. Commissie, ende de voorz. overgeleverde ende geapprobeerde Poincten ende Articulen by allen ende eenen yegelijcken des noot zijnde, den voorz. tijdt geduyrende te doen achtervolgen, ende jegens den onwilligen ende Contraven- teurs van wegen den Staten tot executie der voorz. beveelen ende penen te doen procederen, niet jegenstaende eenige oppositie ofte appellatie ter contrarie. Gedaen in den Hage onder 't Zegel vanden Staten voornoemt, hier opgedrukt den twaelfden Januarij Anno 1591. Onder stont, Ter Ordonnantie van de Staten. Ende was geteyckent,

C. de Rechtere.

De gewoone vergadering van Hoofd-Ingelanden, wordt jaarlijks gehouden in een der vertrekken van Gecommitteerde Raaden in 's *Gravenhagen*, op den laaften Dingsdag in de maand Mei, zo tot het opneemen en sluiten der rekeningen, als mede tot het bepaalen der omslagen van de Sluis. of Morgen-gelden: verder vergaderen dezelve zo dikmaals als zij door Dijkgraave en Heemraaden verzocht worden, of dat zij dezelve verzoeken, ter aanhooringe van de verschillen of klagten der gezamentlijke Ambachtsbewaarderen, of ook wel van eenig Ambacht in 't bijzonder.

In den rang van *Delfland*, als men 't zonder opzicht tot het Dijkgraaf en Hoogheemraadschap moet aanmerken, liggen daarin, behalven *Delft* als de Hoofdstad, thans twee onbemuurde Steden, meer dan dertig zo Hooge als Ambachtsheerlijkheden, die, of onder het hooge Bailjuwschap of andere bijzondere Bailjuwen behooren, met derzelver Dorpen, Buurten en Gehuchten.

Als, *Vlaardingen* en 's *Gravezanden*, de twee gemelde onbemuurde Steden; onder *Vlaardingen*, *Vlaardinger-Ambacht*; onder 's *Gravezande*, *Zand-Ambacht*; onder *Delft*, de landstreek *Poortland*: de Dorpen en Ambachten zijn, als: *Maasland*, *Maasfluis*, *Schipluiden*, *Overschie* ten opzichte van *Schieveen*, *Woud*, *Pijnaker*, *Noodoorp*, *Berkel*, *Ketel*,
Dorp.

Dorp- Ambacht, Hodenpijl, St. Maartensrecht, Woud- Har- nasch, Het Hof van Delft, Vrijenban, Ruiven, Biesland, Hoogeveen, Barberspolder, Spaland en Groeneveld, Nieuw- land, Kortlanden's Graveland, en behalven deze nog drie Bail- juwschappen, als: Wateringen en daaronder Zouteveen, Lier en Abisrecht: de Hooge Heerlijkheden zijn Rijswijk, Monster met Poeldijk, Ter Heiden, Half Loosduinen, Naaldwijk, 't Hoenderland, de Tempel en Nieuwveen: in Delfland ligt ook nog 't Ambacht Akkersdijk of Vrouwenrecht,

De kerken die in *Delfland* gevonden worden, behooren niet onder een en dezelve Clasfis, en echter moeten de meesten on- der *Delf- en Delf-land* geteld worden: de Predikanten van 's Gravezanden, Monster, Ter Heiden, Loosduinen en *Water- ringen*, zijn Leden van de Clasfis van 's Gravenhage, uitgeno- men te *Vlaardingen, Delfshaven* en *Maaslandsuis*, worden alle de Gemeenten ieder door één' Predikant bediend: de Roomsche- gezinde Statiën zijn te *Vlaardingen, Maasland met Maasland- suis, Wateringen, Poeldijk, Schipluiden, Pijnaker, Nooddorp, Berkel, Ketel, Nieuwveen* en *Rijswijk*, welke laatste alleen door een' Priester der Janfenisten bediend wordt.

Men vindt verscheidene kaarten van *Delfland*, die zeer goed zijn, doch de beste van allen is die, welke in het jaar 1712, op order van de Wel Edele Heeren Dijkgraaf en Hoogheemraaden van *Delfland*, gemeeten en in 't koper gebragt zijn, op vijf- en- twintig bladen, en voorzien met de wapenen van Hun Wel Ed. door de Geadmiteerde Landmeeters *Nicolaas en Jacobus Krui- kius*: gaande vooraf twee bladen, behelzende den titel, en een derde het Hoog Heemraadschap van *Delfland* in 't geheel.

Delfland, 1ste stuk, gaande van de hoek van *Holland* en de *Maas*, tot het *Noordland* en de *Nieuwe Maasdijk*, en van de *Noordzee* tot aan *Straalduinen*, begrijpende een deel van het *Noordland*, van de *Capittelduinen* en van de *Nieuwlandsche Polder*, met deszelfs *Buitenlanden* en *Gorszen*, enz.; zijnde het eerste blad van *Zand-Ambacht*.

2de Stuk, van het *Noordland* en de *Nieuwe Maasdijk*, tot de *Noord-Polaansche Steeg* en de *Poeldijk*, en van de *Noordzee*, tot aan *Het Opstal* en den *Poeldijk*, begrijpende de *Stad 's Gra-*

vezande, de Dorpen *Monster*, *Ter Heide* en de *Poeldijk*, een deel van *Capittel* en *Westduinen*, van 't *Noordland*, 's *Gravezande* binnen, de *Polder de Poelgeest*; zijnde dus het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van *Monster-Ambacht*, van *Naaldwijk*, en van het Kwartier van *Achterdijk*.

3de Stuk, van de *Noord-Polaansche Steeg* en *Poeldijk*, tot aan *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech*, en van de *Noordzee* tot aan *Poeldijk* en *Hoogwerff*, begriipende het Dorp *Loosduinen*, de *Poeldijk*, *West*. en *Oost-Merpolder*, een deel van de *Westduinen*, van *Dijk Teutshofs* en *Westkampsche Polder*; zijnde het tweede blad van *Monster-Ambacht*, en het eerste van *Segbroek* en *West-Escamp*.

4de Stuk, van *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech* tot aan de *Oostduinen* en *Waelddorp*, en van de *Noordzee* tot *Hoogwerf* en 's *Gravenhagen*, begriipende de Dorpen *Scheveningen*, *Eykenduinen*, het *Meentje* en het *Kleine Veentje*, met een deel van de *Oostduinen* en 't *Benoordenhout*; zijnde het tweede blad van *Segbroek*, en het eerste van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*.

5de Stuk, van de scheiding tusschen *Oost- en West-duinen*, tot de scheiding van het *Oost gemeene Duin*, en van de *Noordzee* tot aan *Klingendaal* en de *Noorder Klingen*, begriipende de *Oostduinen* en *Waelddorp*, en de *Waterkeringen* tusschen *Rhijn- en Delf-land*, door *Duin*; zijnde het tweede blad van *Haag-Ambacht*, en het eerste van *Zuidwijk*.

6de Stuk, van de *Mans* tot de *Nieuwe Maasdijk*, en van de huizingen op *Staelduinen* tot aan de *Korte-Kruisweg* in de *Oranje Polder*, begriipende *Staelduinen*, het *Zuider Gors*, de *Lange* en *Korte Bonnen*, een deel van de *Oranje* en *Nieuwlandsche Polder*; zijnde het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van de *Oranje-Polder*.

7de Stuk, van de *Nieuwe Maasdijk* tot aan de *Poeldijk* en de *Broekkade*, en van 't *Opstal* en de *Poeldijk* tot aan het voetpat in het *Zuidhuonderland* en de *Zweth*, begriipende het Dorp *Naaldwijk*, *Hontsholredijk*, de *Vliet* en *Nieuw Broeker Polder*, met een deel van de *Hoofd- de Oude Lier- en Groeneveldse Polder*; zijnde het vierde blad van *Zuid-Ambacht*, het tweede

van

van *Naaldwijk* en 't *Kwartier* achter den *Dijk*, het eerste van het *Hoenderland*, *Lier*, *Wateringen* en *Wout Harnas*.

8ste Stuk, van de *Poeldijk* en *Broekkade* tot de *Leyweg* en *Schaape Wysmoolensloot*, en van de *Poeldijk* en *Hoogwerf* tot aan de *Zweth* en *Vlietwegh*, begrijpnde het *Dorp Wateringe*, de *Wip* en *Oude Broekpolder*, een deel van *Dijk* en 't *Uithof*, *West-Escamp*, *Oost-Escamp*, *Oud* en *Nieuw Wateringen* en *Nieuw Wateringervelt*, *Schapewij* en *Hoekpolder*; zijnde het derde blad van *Monster* en het *Kwartier Achterdijk*, en het tweede van *Wateringen*, van *West-* en *Oost-Escamp*, en het eerste van *Rijswijk*.

9de Stuk, van de *Leiwegh* en *Schape Wijsmoolensloot* tot aan *Wervelaan* en *Voorburg*, en van *Hoogwerf* en 's *Gravenhage* tot *Vlietweg* en de *Vliet*, begrijpnde 's *Gravenhage* met de *Dorpen Voorburg*, de *Zuster* en *Noordpolder*, een deel van *Oost-Escamp*, *Schapewij* en *Noordenhout*, *Veen* en *Binkhorsterpolder*; zijnde het derde blad van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*, het tweede van *Rijswijk*, en het eerste van *Voorburg*.

10de Stuk, van *Wervelaan* en *Voorburg* tot over de *Hoeve Zijtwind* of *Landscheiding*, en van *Klingendaal* en *Noorderklingen* tot *Voorburg* en deszelfs *Oostbuurt*, begrijpnde het *Dorp Voorburg*, een deel van *Benoorder Houtveen* en *Binkhorsterpolder*; zijnde het vierde blad van *Haag-Ambacht*, het tweede van *Voorburg* en *Zuidwijk*, en het eerste van *Wasfenaar* en *Veur*.

11de Stuk, van de *Maas* tot aan de hoekwoning bij *Notweg*, en aan *Maasland*, en van den *Afrol* aan de *Korte Kruisweg* in de *Oranje Polder* tot aan *Maafluis* en *Maasland*, begrijpnde het *Noord Nieuwland*, een deel van 't *Hoenderland*, de *Oranjestede* *Oude-Camps-* en *Dijkpolder*; zijnde het tweede blad van de *Oranje Polder* en 't *Hoenderland*, en het eerste van 't *Ambacht* van *Maasland*.

12de Stuk, van de hoekwoning bij *Notweg*, en van *Maasland* tot aan *Hoogeheiden* en *Schipluider Koornmolen*, en van het voetpat van 't *Hoenderland* en de *Zweth* tot aan *Maasland* en de *Vogelkooij* in *Duifpolder*, begrijpnde het *Dorp Lier*, *Kraalingen* en *Dorppolder*, met een deel van de *Hoef*, *Oude Lier*,

Groeneveld, Hodenpijl, Oude Campsdijk, Commanduer Duxf en Zouteveensche Polder; zijnde het derde blad van 't *Hoenderland*, het tweede van *Maasland*, *Lier en Woutharnach*, en het eerste van *Schipluiden, Dorp en Hodenpijl*.

13de Stuk, van de *Hooge Heul* en *Schipluider Kooronmoolen* tot aan *Schapen Wijsmolensloot* en de *Stad Delft*, en van de *Zweth* en *Vlietweg* tot *Kenenburg* en *Delft*, begrijpande een deel der *Stad Delft*, de Dorpen *Schiplui* en 't *Wout*, de *Woutharnasch* en *Hodenpijsche Polder*, een deel van de *Oude Broek*, *Oud en Nieuw Watering*, *Velthoek* en *Plaspoel*, *Zouteveen*, *Voordyx*, *Hoorn*, *Krackeel*, *Papsou* en *Kerkpolder*; zijnde het derde blad van *Wateringen*, *Rijswijk* en *Woutharnasch*, het tweede van *Schipluiden* en *Hodenpijl*, en het eerste van het *Hof van Delft*, *Vrijenban*, *Delft*, *Poortland* en *St. Maartensrecht*.

14de Stuk, van de *Schapen Wijsmolensloot* en de *Stad Delft* tot *Voorburg* en het *Huis te Nieuwveen*, en van de *Vlietweg* en *Vliet* tot de *Stad Delft* en de achterbuurt van *Nootdorp*, begrijpande de *Stad Delft*, de Dorpen *Voorburg* en *Nootdorp*, de *Oude*

15de Stuk, van *Voorburg* en 't *Huis te Nieuwveen* over de *Hoeven Zijtwint* of *Landscheidinge*, en van *Voorburg* en deszelfs *Oostbuurt* tot aan 's *Gravenweg*, begrijpande de Dorpen *Voorburg*, de *Leidschendam*; 't kleine *Plaspoelsche Polderkje*, een deel van de *Tedingerbroek*, als ook van *Nooddorp*, *Heege* en *Nieuwveen*; zijnde het vierde blad van *Voorburg*, het tweede de van *Tedingerbroek* enz., en het eerste van *Stompwijk* en *Soetermeer*.

16de Stuk, van de *Maas* en 't *Scheur* tot aan *Maasland* en de *Groeneweg*, en van *Maasluis* en *Maasland* tot aan de *Groote Lucht*, aan de *Maasdijk* en *Groeneweg*, begrijpande de Dorpen *Maaslandsluis* en *Maasland*, de *Sluis* en *Tuinen Scheurpolder*, met een deel van *Dijk Commandeur* en *Foppenspolder*, *Aalskeet binnen en buiten*, 't *Eiland Rozenburg*, *Blankenburg* en *Ruigplaat*; zijnde het derde blad van 't *Ambacht van Maasland*, en het eerste van *Vlaardinger Ambacht*.

17de Stuk, van *Maasland* en de *Groeneweg* tot aan *Bystervelt*

en het 17de Maasland en de Vlietweg en Groeneweg, begrijpande een deel van Commandeur Dijk, Broek, Scherpe Lucht en Woutharnasch, zijnde het vierde blad van Wateringen en het Dorp Nootdorp en Soetermeer.

18de Stuk, van Bystervelt en Vrijenban, en de Groeneweg tot aan de Groote Lucht, aan de Maasdijk en Groeneweg, begrijpande de Dorpen Maaslandsluis en Maasland, de Sluis en Tuinen Scheurpolder, met een deel van Dijk Commandeur en Foppenspolder, Aalskeet binnen en buiten, 't Eiland Rozenburg, Blankenburg en Ruigplaat; zijnde het derde blad van 't Ambacht van Maasland, en het eerste van Vlaardinger Ambacht.

19de Stuk, van Maasland en de Groeneweg tot aan Bystervelt

en *Vrijlust*, en van *Maasland* en de *Vogelkooij* in *Duispolder* tot de *Groeneweg* en *Driehuizen*, begrijpende *Maaslandt* en *Zouteveen*, een deel van *Commandeur Duif*, *Zouteveen*, *Hollerhoek*, *Broek*, *Aalkeet* buiten en *Foppenpolder*, met de *Vlietlanden*; zijnde het vierde blad van *Maasland*, het tweede van *Vlaardingen* en het Dorp *Ambacht*, en het eerste van *Zouteveen* en *Spaeland*.

18de Stuk, van *Bijstervelt* en *Vrijlust* tot de *Stad Delft* en *Koekkoeksheul*, aan het zuideinde van *Delfgau* en *Kennenburg*, en *Delft* tot over de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul*, begrijpende de *Zuidbuurt* buiten *Delft*, de *Schie*, een deel van de *Kerkpolder*, *Papsou*, *Zouteveen*, *Holheerhoek*, *Noortketel*, *Delfgaufe Wip* en *Zuit*, met de *Ackerdijkso Polder*; zijnde het derde blad van *Vlaardingen*, *Schijpluiden*, *Dorp*, *Hodenpijl*, *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het tweede van *Zouteveen*, *Spaeland*, *Hof van Delft* en *St. Maartenregt*, en het eerste van *Abtsregt*, *Ketel*, *Ruyven*, *Vrouwenregt* en *Pijnaker*.

19de Stuk, van *Delf* en *Koekkoeksheul* tot aan *Brasfershof* en 't *Windaas* op *Strikkade*, en van *Delft* en *Nooddorpsachterbuurt* tot *Koekkoeksheul* en de *Hoog*, begrijpende de Dorpen *Pijnaker* en *Delfgau*, met deszelfs *Noortpolder*, een deel van de *Bieslandsche Wip*, *Zuid*-, *Nooddorpsche*-, *Pijnakersche*- en *Berkelsche-polder*; zijnde het vierde blad van *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het derde van 't *Hof van Delft*, het tweede van *Biesland*, *Nooddorp*, *Hoogeveen*, *Abtsrecht*, *Ruyven* en *Pijnaker*, en het eerste van *Berkel*.

20ste Stuk, van *Brasfershof* en het *Windaas* op de *Strikkade* tot over de *Landscheidinge*, en van 's *Gravenweg* tot over de *Strikkade* en *Pisfenkade*, begrijpende *Keulen* en *Katwijk*, met een deel van de *Polder* van *Nooddorp*, *Hoogeveen*, *Nieuwveen*, *Pijnaker* en *Berkelse Polder*; zijnde het derde blad van *Hoogeveen* en *Pijnaker*, het tweede van *Berkel* en *Soetermeer*, en het eerste van *Segwaart*.

21ste Stuk, van *Het Scheur* en de *Maas* aan de *Groeneweg* en de *Zuidbuurtse Afrol*, en van de *Groote Lucht* en de *Groeneweg* tot aan de *Maas*, beprijpende de *Kleine Vetten Oord*,

Oord, een deel van de *Jonge en Grooten Vetten Oord*, *Aalkeet binnen en buiten*, de *Eilanden Roosenburg en Blankenburg*, en de *Ruigplaat*; zijnde het vijfde blad van *Maasland* en het vierde van *Vlaardingen*.

22ste Stuk, van de *Groeneweg* en de *Maas* tot de *Heereweg* en *Torëndijk*, en van de *Groeneweg* en *Driehuizen* tot de *Maas*, *Schiedam* en *Schieland*, begrijpende de Steden *Schiedam* en *Vlaardingen*, het Dorp *Ketel*, de *Barbiers- en Harg-polder*, een deel van de *Grooten Vetten Oord*, van *West-Abtsholierhoek*, *Noordketel* en *Nieuwlandsche Polder*; zijnde het vijfde blad van *Vlaardingen*, het derde van *Zouteveen* en *Spaland*, het tweede van *Ketel*, en het eerste van *Barberspolder* en het *Nieuwland*.

23ste Stuk, van *Harreweg* en *Torendijk* tot aan de *Koekkoeksheul* en den *Tempel*, van de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul* tot aan *Schieland*, *Overschie* en *Doenkade*, begrijpende de Dorpen *Overschie*, de *Oost-Abts- en Schieveensche-polder*, een deel van *Westholiershoek*, *Noordketel*, *Arkerdijksche- en Berkelsche-polder*; zijnde het zesde blad van *Vlaardingen*, het vierde van *Spaland* en het *Hof van Delft*, het derde van *Ketel*, het tweede van *Vrouwenrecht*, en het eerste van *Rodenrijs* en *Overschie*.

24ste Stuk, van de *Koekkoeksheul* en den *Tempel* tot de *Strikkade* en *Swemkoop*, van de *Koekkoeksheul* en de *Hoog* tot over de *Landscheiding*, begrijpende en Dorp *Berkel*, een deel van de *Berkelsche- , Pijnakersche- , Akerdijksche- en Delfgauwsche-Zuidpolder*; zijnde het vijfde blad van het *Hof van Delft*, het vierde van *Pijnaker*, het derde van *Berkel* en *Ruyven*, het tweede van *Rodenrijs*, en het

25ste Stuk, van de *Strikkade* en *Swemkoop* tot aan de *Brienakker*, van de *Strikkade* en *Pisfenkade* tot over de *Landscheiding*, begrijpende een deel van de *Berkelsche Polder*; zijnde het vierde blad van 't *Ambacht van Berkel*, en het tweede van *Zegwaart*.

Zijnde deze kaart van *Delfland*, die zeer zeldzaam is, (waarom wij 'er ook uitvoerig verslag van gedaan hebben, welk verslag behalven dat dienstig is, om een volmaakt denkbeeld van deze

rd, Adlitz
Luttenburg,
land en het

de Herreweg
van de Maas,
Schiedam en
Hag; polder,
briksaemst,
et vifste had
Spaansd, het
Mer en het

e Kinnikel-
weg en Kinkel-
de, begijn-
terengche-
terrijke
en Vlaar-
dijst, het
het eerste

al tot de
Hag van
een deel
en Delf-
: Hof van
Bertel en

de Brink-
austhuir-
; zijnde
niet van

, (wan-
t, welk
veeld van
den

fatter
 burg,
 er her

 vrey
 Mar,
 der es
 pahr,
 land,
 die hat
 ed, her
 an her

 thier
 a Kol-
 bany
 opit-
 ruy-
 laur-
 , her
 anthe

 er se
 y se
 e del
 Dof-
 of van
 die in

 Bro-
 jilt-
 gyle
 e an

 was
 wof-
 ed va
 die

deze aangename en uitgestrekte landstreek te formeeren) is zeer keurig in koper gebragt door de beroemde meesters *T. Doesburg*, *L. van Ansen*, *Johan* en *Jacob Deur*, en *P. Sluyter*, en met kunstrijke ornamenten versierd door *A. Houbraken*.

DELFGAU, een klein Gehugt, een groot kwartier uur van *Delft*, behoorende onder het *Hof van Delft*.

DELSHAVEN, of *Haven van Delft*, gelegen twee uren gaans bezuiden *Delft*, tusschen *Rotterdam* en *Schiedam*: in het jaar 1394, den 8sten van de maand September, schonk Hertog *Albert van Beijeren*, aan die van *Delft* de vrijheid, op dat ze hunne bieren en andere koopwaren gemakliker uit *Overfchie* en de *Maas* zouden kunnen brengen, aldaar een gracht tot een haven te mogen schieten, zijnde dezen voorrechtsbrief van inhoud als volgt:

„ALBRECHT, by Gods genade Paltsgrave op ten Rhyn, Hertoge in *Beijeren*, Grave van *Henegouwen*, van *Holland* en *Zeeland*, ende Heere van *Vrieslandt*, doen condt allen luyden, dat wij geoirloft ende gegeven hebben, oirloven en geven onse lieve en getrouwen Stede van *Delft*, om meenige trouwe dienst, die zij ons en onsen voorvaderen gedaan heeft, ende ons en onsen nakomelingen noch doen zal, een vrije vaart, gaende uter Stede van *Delft*, tot inde *Maze* uten in te vaeren, met haren goeden, welke vaert sal gaen uit onser Stede voorschreven, die *Schie* langes, voor bij de Dorpen van *Ouderschye* ende oostwaerts van eenen *Hofftadt*, die men hiet *Sterrenburgh*, soo sullen onse goede Luyden van *Delft* graven doir den *Dijk* van der *Schijevaart*, en van den *Dijk* zullen zij graven tot aen den ouden *Maesdijk*, op ten *Oosthouck* van *Matheneser Dijk*, daer oirbaerlijkst gegraeven is, en dan zullen zij graeven buiten *dijk* tusschen *nieuwen Landen* en *Schoenerloo* tot in de *Maze* toe.”

„Voorts sullen sy maken buiten den *Dijk* een *Speulje*, ende in de ouden *Maesdijk* een goede *Sluyse*, die also sterk ende

ende also vast is , dat óns en onsen Raede dunckt , dat het land 'er wel mede verseeckt is."

„ Voorts sullen sy leggen een stercke brugge , met een goede schordeur in den Scheydijck , daer sy eerst beginnen te graven , ende dese vaert zullen sy maeken zes roeden wijd drijvens , ende van de aerden die uitter vaert valt , zullen zij maeken op eleken zijde een Dijck , beneden twee roeden wijd , zes voeten hoogh , en boven zes voeten breed , tweedeel loops buiten , en het derdendeel binnen , tot den ouden Maesdijck toe , ende vander Maesdijck totter Spuije toe zullen zij maeken eenen Dijck op elken zijde vander vaert , beneden drie roeden wijd , en agt voeten hoogh tweedeel loops buiten , en zes voeten breed , voort sullen sy eenen wegh houden op elken zijde vander vaert uitter Schie ten ouden Maesdijck toe twee roeden breed."

„ Voort zullen sy graeven een Colk van der Spuije tot in der Maze , daer sy die schepen in bergen mogen , en die aarde die 'er uit valt , zullen zij leggen als hun het nutst dunkt , ook mogen sy hoeftden ende palen maken off (zo veel) zij willen , en al 't land sy hier toe behoiren , dat zullen zij gelden , den geenen die 't toebehoort bij goede knapen , dattet waert is , en of daer in eenig sceel viel , dan souden zij 't gelden tot ons , en onses Raedts zeggen , of die geenen , die wij 't be-
veelen."

„ Voort mogen zij de voorz. vaert en de Schie diepen tot Delft toe , alsoe dik 't hem oirbair dunkt."

„ Voort en zal niemant woonen op die vaert binnen hondert roeden nae , dan die nu ter tijd wonen , en die geenen die de Sluizen , Speijen en Bruggen bewaaren zullen , en niemant zal anders geene neering doen , binnen die hondert roeden voorz. dan Lantneeringe , uitgezeit die geenen , die woonen op het Dorp Ouderschie , dat is te verstaen tusschen die hoele , die men vaert tot Rotterdam , en dat westeynde van de kercke te Ouderschie , en dese Vaert , Dijcken en Wegen , Sluizen ende Speijen met haer toebehooren , en sal niemant schouwen , dan onse Schout en Schepenen van Delft , en die mogen schouwen alsoe dieke hen nutte ende oirbaer duncken
sal ,

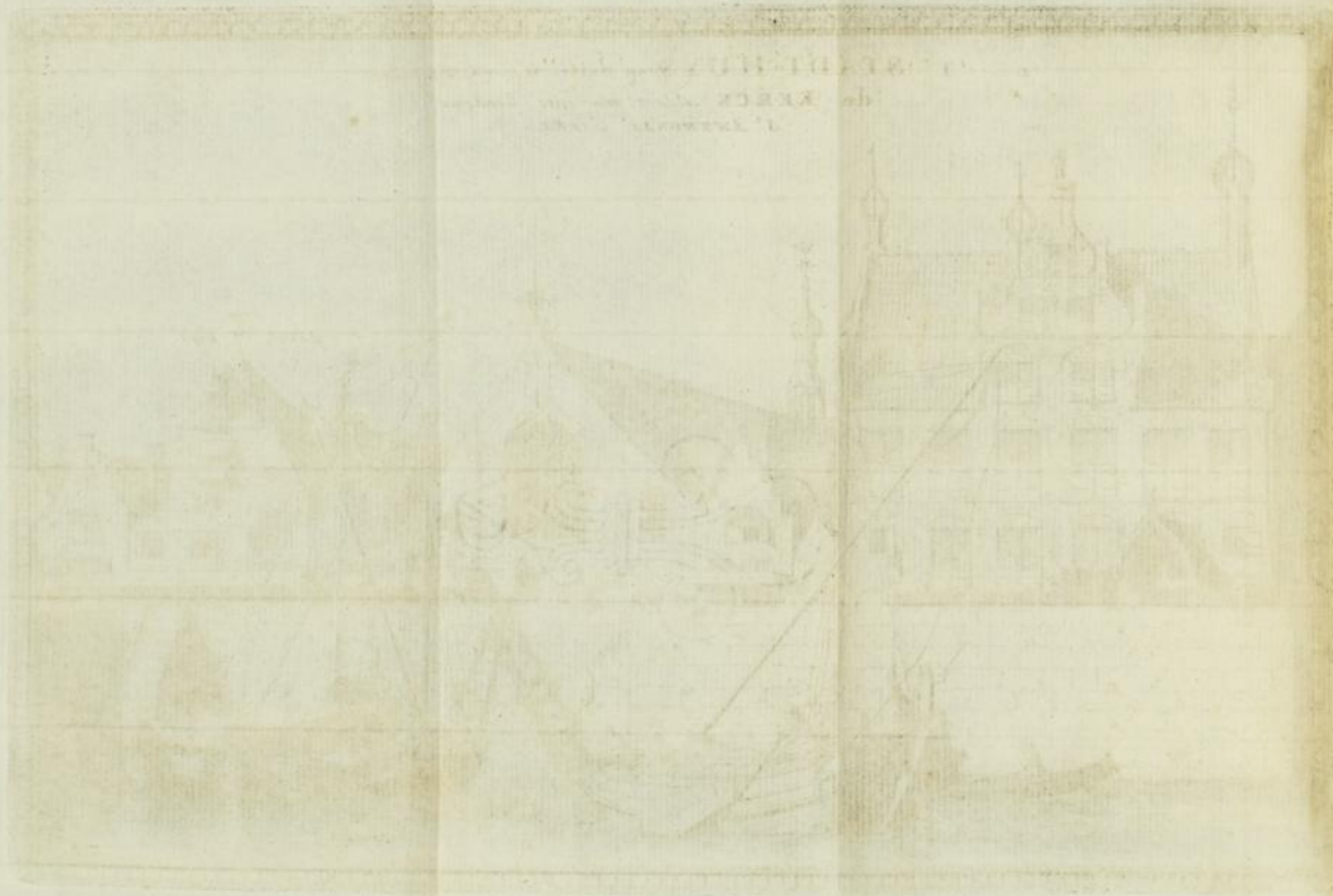
cs gaders

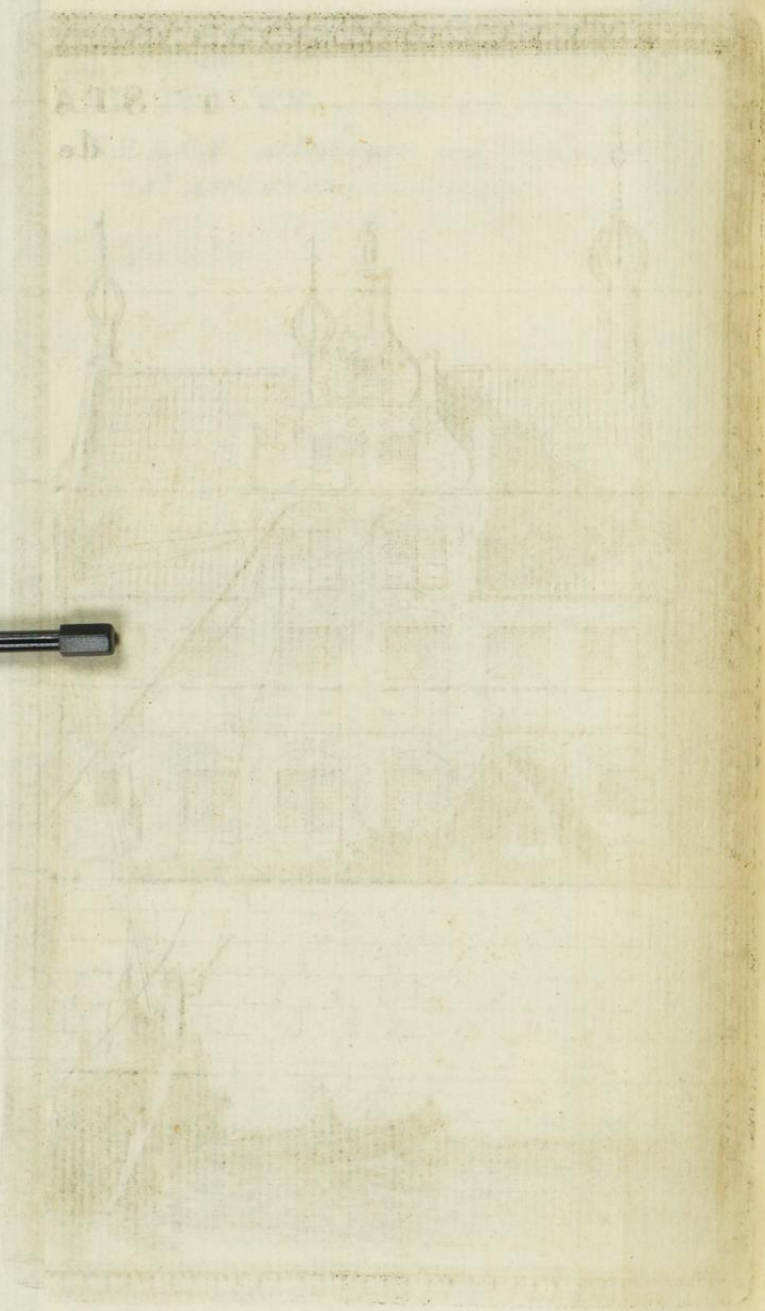
t'klock huys.

E. Smith ex. 11.

T' STADT-HUYS op Delfts Haven. Mitsgaders
de KERCK Aldaer. van outs Genaemt
St ANTHONIS CAPEL.

ZEE-MAGASYN VAND'
OOSTINDISCHE COMPAGNIE

staende op Stadts haven.

111
 fte, en dat de
 Stille of trede
 diele wij onze
 geen onken Ra
 is niet."

Voort en met
 en, en binnen
 in alle Steden,
 de Schout van L
 tij, bevoorrecht
 word, die hi me
 den gemen, die
 Stede van Delft

„Voort alle
 der vaart vullen
 die ad met her
 wie vader of mid
 berechten, die St
 „Voort tullen
 de Sping, niet o
 waer fulten, d
 konde hij ons l
 wille."

„Voort wat
 dede vaart te ve
 tot onse wete
 onsen Stede va
 en om dat wij
 penen belooft
 aanwendingen o
 nie hem daerom
 niet is, is te be
 reijgt moet en
 Tweedag Nij
 panteen negen

sal, ende waert, dat wij of onse Raden vernamen, dat in dese Sluizen, ofte toebehooren, eenige vreesse van ons lant aenlage, dat soudén wij onse goede Landen van Delfft also doen beteren, dat ons en onsen Rade dochte, dat ons Land daer mede versekert waer."

„ Voort en men tusschen Delfft en der Maze op dese voorz. vaert, en binnen haren weg sloten, op veertien roeden braet, op alle Sluizen, Bruggen, Spijlen niet mogen bezetten, dan die Schout van Delfft, ende die Boden die hij daer toe zetten zal, behoudende den Ambachtsheer haer recht en so wie bezer word, die sal men rechtevoort een onvertogen recht doen, van den geenén, die hem daer beset heeft, na rechten van onse Stede van Delfft."

„ Voort alle breuken, die in de beteykende Landen of in der vaart vallen sullen, staen totter Schepenen proevinge, en die zal men berechten, naer onse Steden recht van Delfft, mit wie vecht of misdoet, binne de Dorpen van Overschie dat sal berechten, die Schout van Ouderschie, als gewoonlijk is."

„ Voort zullen wij eenen nagel doen slaen in der Spoeije, de Spoeije niet op te doen, eer die nagel boven water is, en waert sulke, dat iemant hierin boven die Spoeije opendede, dat soude hij ons beteren, bij ons, en bij onse Raede tot onse wille."

„ Voort waert dat wij iemant namaels gunnen wouden, deur dese vaert te varen, en daer inne te komen, die soudén staen tot onse wette, en dat soudén zij gelden redelijken kost met onsen Stede van Delfft, tot taxceeren van ons en onsen Raeden, en om dat wij onse lieve getrouwe Stede van Delfft dese voorz. Punten beloofst hadden, en beloven voor ons, ende onse nakomelingen tot eeuwigen dagen wel vast en stade te houde, ende hem daertoe helpen, dat sy voortgank hebben sullen als voorz. is, so hebben wij in oolrkonden, hier of desen brieven bezegelt met ons Zegel, gegeven in den Hage, op onzer Vrouwendag Nativitas, in het jaar ons Heeren, duizent drie honderd en negen ende tachtig."

Wor-

Deze gunstbrief wordt gehouden als den oorsprong en opkomst van *Delfshaven*, dat zo veel zegt als *Haven van Delft*, gelijk wij 't reeds noemden. Sommigen willen dat de Delvenaars deze gunste zouden verkreegen hebben, als eene belooning voor den dienst dien zij aan den Hertog bewezen hadden, in een' veldslag tegen de Friezen, waarbij zij oorzaak geweest waren van de overwinning die de Hertog behaalde; dan zij, die zulks stellen, hebben grovelijk misgetast, want deze hulp door de Delvenaars aan den Hertog bewezen, is eerst geschied in het jaar 1396, en dus zeven jaaren laater, dan de giftbrief gegeven was, en zo wel als *Boxhorn* in zijn *Tooneel van Holland*, hierin mistast, zo rekend hij ook verkeerd, als hij zegt dat deze voorgemelde brief eerst verleend zij in 't jaar 1404. Die van *Rotterdam* jaloers op dit voorrecht, zochten de Delvenaars op zekeren tijd heimelijk te benadeelen, door het leggen van een steene heul, of een andere laage brug over de vaart, om den doorvaart van groote schepen te verhinderen, doch de Heeren van de Wet der Stad *Delft* het voor hun nadeelig oogmerk van die van *Rotterdam*, in tijds ontwaar wordende, hebben niet gezuimd, om dit bezwaar voor te komen en te verhinderen, en om voor dergelijke aanslagen in 't vervolg zeker te zijn, kochten zij voor eeuwig en ervelijk van den Heer van *Spangen*, een gepretendeerd recht, om een brug over de vaart te leggen, door welke koop zij zig meester van de vaart maakten.

Deze vrijheid dan de oorsprong van 't thans aanzienlijk *Delfshaven* zijnde, zo is het ook tevens geweest de oorzaak van den aanbouw van huizen, waarmede dit vlek van tijd tot vergroot is; niet alleenlijk vond men daar (1631) een aantal van vijf honderd en negentien fraaije gebouwen, die naar dien tijd nog vrij vermeerderd zijn, maar ook een aanzienlijk Raadhuis, en eene Kerk, waarvan de Pastorij door de Graaven van *Holland* plagt vergeeven te worden; behoorende 't instellen van den Pastoor, de Aartsdiacons van *Utrecht* toe; de kerk zelve was gewijd aan *St. Anthonij*, die daar als beschermheilig geëerd werd: aldaar was mede een Vikarij, die zo wel als het Kosterfchap, door die van *Delft* begeeven werd. Kort na de Reformatie was het getal der Roomschegezinden, te *Delfshaven*

do gepreijgen. Dieker tamen
ten *Utrecht* beidend weeten,
te *Utrecht* weder te negeamen,
Jou, in de eerste in dien tijd was
ning zijn 't vres.

Veel noodloosigheden heeft in
n's ongeheuschel, onder de ope
n wel eens in het jaar 1410, na
het Frans van *Brabant*, *Zuster*
vandaan naar *Delfshaven* trokken,
kroelen geleij, doch door den tijd
het weder spoedig opgehouwt: g
in het jaar 1572, want de *Wiering*
heide, kwam *Boja* met tijpse. S
reiven overvallen, en zichte
na, doch het *Heil* van *Holland*,
't veldgevecht, dat om de pla
kerk in maken: dan, al 't er was
maakt is, dan te voren, heeft men
Gloos de goede ghegheuk het
doen voornemen. Geel van den
geleken bij den wagen, waarin d
gebrachte werden, door den over
nied van den 14ten November, e
van het jaar 1772, waaraan wij een
in het II. Deel, van den Heere. J
gegeeling over *Holland* *Waters*
inhoud:

„Op den 14ten November beg
n vijf uur, zig teken zulk
men tegen een vres mede ee
rij in den vresgen nagepland
rie, had zimeit alder vres, d
nietpreten. Maarvan tijd tot t
zimeit, verommaten dat d
een ingelocht was. Het gro
de zijginge vloos vrij rekend
VI. Jm.

zo gering, dat zij geen' Priester kunnende onderhouden, door een van *Rotterdam* bediend werden, dan in vervolg van tijd is hun getal weder zo toegenomen, dat zij eenen *Erasmus van Broek*, als de eerste na dien tijd weder aannamen, doch tegenwoordig zijn 'er twee.

Veele noodlottigheden heeft dit vlek, dat sommige om deszelfs uitgebreidheid, onder de opene Steden tellen, ondergaan, en wel eerst in het jaar 1488, nadat de Hoeksche, onder Jonkheer *Frans van Brederode*, *Rotterdam* ingenomen hadden, en vandaar naar *Delfshaven* trokken, werd hetzelfde door hun in koolen gelegd, doch door den bijstand van die van *Delft*, werd het weder spoedig opgebouwd: geen minder nadeel leed het in het jaar 1572, want de Watergeuzen zig daar neergezet hebbende, kwam *Bosfu* met zijne Spanjaarden uit *Rotterdam* dezelven overvallen, en richtte 'er onmenschelijken wredeheden aan, doch het Hof van *Holland* gaf op den 29sten Julij van 't volgende jaar, bevel om de plaats met allen vlijt vast en sterk te maken: dan, of 'er toen wel zo veel spoed mede gemaakt is, dan te voorea, heeft men reden om aan te twijffelen, schoon de goede gelegenheid het weder in welstand zeer heeft doen toeneemen. Geen' van deze onheilen was echter te vergelijken bij den angst, waarin de bewooners van *Delfshaven* gebracht werden, door den verschrikkelijken storm en water-vloed van den 14den November, en daar aan volgende nacht, van het jaar 1773, waarvan wij een naauwkeurig verhaal vinden in het II. Deel, van den Heere *J. H. Hering*, in zijne *Be-spiegeling over Neêrlands Waternood*, zijnde van de volgende inhoud:

„Op den 14den November begon de wind des 'smorgens om vijf uren, zig uit den zuidwesten zo sterk te verheffen, dat men tegen agt uren reeds een zwaaren storm had. De wind in den vroegen morgenstond niet recht in het watergat zijnde, had niemand alhier vrees, dat het water zig ongemeent zoude opzetten. Maar van tijd tot tijd met groot geweld breder uitschietende, veroorzaakten dat de straaten om negen uren reeds ondergevloed waren. Het grootste gedeelte der huizen, die zig bij hooge vloedenvrij rekende, waren op dat uur om-

X I. DEEL.

K

der

der water gezet, zommige laage gebouwen stonden tot aan de eerste verdieping onder."

„Akelige vertooningen van vernielde thuinhuizen, heiningen, schuttingen, en drijvende geneverstukken in de haven, waren de aankondigers, van de vernieling die de eerste vloed reeds veroorzaakt had. De wind schoot op den middag breed in 't westen, blijvende met groot geweld aan het woeden."

„Alle de Burgers buitensdijs woonende, waren den gantschen dag, door het water, zo van den ander gescheiden, dat den eenen buur den ander niet kon bijspringen, doch ieder hoopte door de ebbe ontlasting te krijgen. Maar deze was zo gering, dat 'er zelfs bij het laagste water nog een ongemeene vloed aan de wal bleef. Dewijl 'er nu bij de ebbe zo weinig zakking gekomen was, en de wind met even groot geweld woedde, en van tijd tot tijd nog breder uitschoot, vreesden men niet zonder reden, voor een watervloed, wiens gelijke niemand beleefd had. En ook bij den uitkomst bleek, dat deze vreeze niet ongegrond was: want het water begon des avonds om agt uren, zo hevig op te zetten, dat het meest al de branderijën, op de haven staande, indrong, en ter hoogte van vier a vijf duimen overvloedde, zijnde die in den ogtevloed nog bevrijd gebleeven; dit veroorzaakte eene aanmerkelijke schaade, om dat het voorhande zijnde gedistilleerde, in extra groote kuipen in de grond staande, met overvloed van brak water besmet werd."

„Het was op dit uur, dat het werk onder de kransmuur zig begaf, waardoor het water zig een weg baanden, de straat ondermijnde, en met een ijsfelijke storting de kolk ras vol zette. Om dit wel te begrijpen, behoord men een levendig denkbeeld der gesteltenisse zo der kolk als der sluizen te hebben."

„De *Hooge Zeedijk* loopt door *Delfshaven*. Tot gerief der vaart is aldaar een spuije, die de Schie van de haven scheid. Over dezen doorvaart is een ophaalbrug, bij of onder dezen brug zijn twee sluisdeuren noordwaards, en twee even gelijke deuren zuidwaards, bij of omtrent de herberg het *Melkmeisje*. Tusschen deze deuren is een ruimte van twee-en zeventig voeten

ten

ten lengte, en een breete van vier-en-twintig voeten. Deze ruimte bekwaam om een groote brabantfche pleit te kunnen fchutten, is eigenlijk dan de voorfchreven fpuije. Dan heeft men de kolk, die ovaalswijze gemaakt is, lang circa drie honderd en zestig voeten, breed in het midden honderd en twintig voeten. Deze kolk dan ruim genoeg, om een aantal vaartuigen te kunnen bergen, is wederom van de haven, door twee fterke fluisdeuren gefcheiden, die deze kolk voor de vloed befchutten; tot gemak der bewoonders, is over deze fluisdeuren een overgang, zijnde een draaibrug. Wanneer het water aan het vloeijen is, worden deze deuren toegezet, en daardoor de kolk voor de vloed befchut. Dewijl nu voor deze fluisdeuren der kolk, die extra hoog en zwaar zijn, het water 's avonds, zo als gezegd is, buitengewoon hoog ftond, en deze kolk nog wel zes voeten water meerder konde dullen, zo moest 'er noodwendig door de perfing aldaar, iets droevigs voorvallen. Dit gebeurde ook, want het water ondermijnde de kransmuur, en boorden door de ftraat, die ze ten deele meenam, tot bij of omtrent de ftoepen van de huizen aldaar gelegen, makende zig een geweldige doortogt tot aan de kolk. Aldaar veroorzaakte het een ijsfelijke ftoeting, waardoor de kolk ras zo vol werd gezet, dat de fluisdeuren bij omtrent de gemelde Herberg, meer dan twaalf duimen overliepen."

„Ieder kan zig gemakkelijk verbeelden, hoe fterk de perfing in zo een hevigen vloed, op deze deuren en het werk daaromtrent gelegen, geweest is; te meer, wijl de fchutplaats, hier voor befchreeven, van twee-en-zeventig voet lengte, andermaal onvoorzien was, van het nodige water, om dus het werk binnen waards, voor het geweld van buiten te onderfchragen: de geenen, die, daaromtrent, den vrijen toegang hadden, beving een kille vrees, dewijl zij zagen, dat het water wel twaalf duimen hoog over de fluisdeuren, bij meergemelde Herberg heen liep. Daar uit sproot een voorzigtige waarfchouwing aan de Burgers, binnendijks, of aan de Schiekant woonende, om zig bij tijds vandaar te begeeven, ter berging van hun leeven, dewijl men openlijk betuigden, dat het werk bij of omtrent de voorzeide deuren in gevaar ftond van zig te begeeven

en een onherstelbare doorbraak te veroorzaken: de ontfeltenis was groot: het geloei van het vee, dat in de duisterheid den dijk opgejaagd werd, het geringe licht, het bruischen van 't invallend water, en het geschreeuw van allen, die 'er tegenwoordig waren, vermeerderden in alle opzigten, de naarheid van deze akelige toestand."

De Sluiswachter, door dit onverwacht toeval verslagen en radeloos zijnde, vervoegden zig bij *Cornelis Coeberg*, Wijnkooper bij de brug woonagtig, om in deze omstandigheden hem bij te springen, en waarlijk niet zonder reden: want het voorgevallene aan de kransmuur gaf gegronde oorzaak om te vreezen, dat het geene aldaar was voorgevallen, hier insgelijks zou gebeuren. *Cornelis Coeberg*, na alvorens *Hendrik Hoos*, aangeroepen had, was aanstonds bereid alle nodige hulp toe te brengen, vervoegden zig ter plaatse daar het gevaar hulpe nodig had. *Hendrik Hoos*, Kastelein in de gemelde Herberg het *Melkmeisje*, een ladder toegeworpen zijnde, schoot over dezelve insgelijks ijlings toe, om door onderling beraad en hulp, dit gevaar te voorkomen. Zonder lang te draalen begreepen deze brave Burgers de schotenop te haalen, en dus doende, de schutplaats van het benodigde water, tot onderschraging van het gantsche werk, te voorzien."

„Dit werd aanstonds van hun verricht, en was door de Goddelijke voorzienigheid van dat gewenscht gevolg, dat alles aan en bij den brug in staat gehouden werd. Geen minder nut deed de valling van vier duim water, welke onverwachte valling waarschijnlijk veroorzaakt werd door de inbraaken van de dijken op de Eilanden *Roozenburg* en *Blankenburg*, in *Overmaze* en elders, dat merklijk toebrachte aan het behoud van de sluizen alhier. Want zo men eens begrijpt, dat het reeds in 't selfste der vloed was, toen ter hoogte van twaalf duimen, de voornoemde deuren overstroomt wierden; indien 'er nu nog vier duimen waters meerder bij gekomen waren, welke een magtige perfsing zou zulks veroorzaakt hebben; dus kwam deze onverwachte valling van vier duimen hier zeer gelukkig, vermids anders de sluisdeuren ter hoogte van twintig duimen hadden kunnen overstroomen."

„ Uit

„ Uit dit egt verhaal volgt dan van zelf , dat het ophaalen der schoten alleen niet in staat zouden geweest zijn , dat geweld te keeren , maar dat de noodlottige ongelukken onzer nabuuren , deze plaats buiten alle verwachting zijn te stade gekomen. ”

„ Daags na dezen vloed , zijnde den 15den November , zag men de verwoesting , die door dezelve veroorzaakt was . Bijna geen gebouw in het westen staanden , was bevrijd gebleeven , van den slag van het water , heiningen , schuttinge , vengsters , deuren , waren meest aan dien kant al vernielt ; steenen en houten thuinhuizen om ver gespoeld , het westerhoofd ten eenemaal verwoest , en de lange houten brug , over de oude haven leggende , door de perssing uit zijn staande paalen gelicht , en ten deele weggespoeld. ”

„ Op de schans , alwaar de meeste lustthuinen leggen , zag het 'er deerlijk uit ; een ieder zag met aandoening hoe ellendig deszelfs vruchtboomen enz. geteisterd waren : ja twee vischschuiten van *Schiedam* , waren van haare touwen losgespoeld , en gedreeven over Maaskade , in het weiland , waarvan de eene verwart raakten in een klein boschje , maar de andere wel vijftig treeden verder gedreeven zijnde , boorden door de heggen van de thuin , alwaar dezelve in het voorname gangpad , tot ieders verwondering nog een wyl tijds zijn blijven leggen , welke alles bij een genomen , zo men ligt vermoed , groote schaden veroorzaakten. ”

Dan ook van dit onheil heeft men zig aldaar hersteld , en door vlijt en naarstigheid alles weder in deszelfs voorige staat hersteld.

Behalven de twee voorname gebouwen , het Raadhuis en de Kerk , vindt men aldaar een deftig Magazijn , der Oostindische Maatschapij , gebouwd aan de Scheeps-Timmerwerf van de kamer *Delft*. Voortijds was daar mede een huis en pakhuizen van de Groenlandsche Maatschapij.

De Gereformeerde Gemeente is 'er zo talrijk , dat dezelve door twee Predikanten , die voorheen onder de clasfis van *Schieland* , doch nu onder die van *Delfland* behoorende , bediend worden : ook is 'er een Stadschool , en meer andere nodige inrichtinge tot onderhoud der noodlijdende.

De handel der Ingezetenen van *Delfshaven*, bestaat genoegzaam eenig en alleen in de zeevaart en vischvangst, en in het maaken en bereiden van dat geene daar toe behoord, wordende aldaar verscheidene Haringbuizen en Zoutenvischschepen uitgerust, als ook ter verscher vischvangst: verder vindt men 'er federt eenige jaaren herwaards, verscheidene Geneverstokerijën, Branderijën, twee aanzienlijke Zoutkeeten, en verder allerlij neeringen en handteeringen. Dat *Delfshaven* grootelijks onderscheid van andere Dorpen, en waardoor het, zo wij gezegd hebben, door sommige onder de opene Steden geteld wordt, is, dat aldaar eene Compagnie Schutters is, die haaren Capitein, Lieutenant, Vaandrig, vier Sergeranten en agt Corporaals heeft, ook is 'er een Wachtmeester die door de Regeering van *Delft* wordt aangesteld, welke Wachtmeester te gelijk Stads Castelein is: buiten dezen zijn 'er tot de Regeering, vier Commisfariſen van de Wet, bij welke, als vijfde, de gemelde Wachtmeester gesteld is, om de burgerlijke zaaken te helpen waarneemen, doch hij is als Schrijver de minste van hun; verder is aldaar een substitut Schout, een Gerechtsbode, en verscheidene Lands-Admiraliteits en andere bediendens: jaarlijks, ten tijde van de begeevening der kleine ampten, stellen de Heeren van Wet, de gemelde vier Commisfariſen, uit de gegoedste vreedzaamste Ingezeetenen en Schutters, aan. De Commisfariſen zijn alle jaaren vrij, hun ampt neder te leggen, doch dienen doorgaands twee jaaren, terwijl 'er jaarlijks twee aanblijven, en twee afgaan, wanneer die geen, die twee jaaren gediend hebben, twee jaaren stil zitten. In sterfgeval van dezen, gedurende den tijd van hun bestuur, wordt de plaats door bovengemelde Heeren vervuld, en het gebroken jaar voor vol gerekend: vier gewoonlijke rechte dagen worden jaarlijks door Commisfariſen gehouden, als 'smorgens ten tien uren, op de eerste Maandagen in Februarij, Mei en November, en de laatste Maandag in de maand van Julij: zittende in die vergaderingen, als dan, een Heer uit de Wet van *Delft* voor, die op de eerstgemelde rechte dag de Commisfariſen bedankt, en de aankomende bij handtasting in den dienst bevestigt: op deze rechte dagen geven Commisfariſen verlof van inwooning, neemen nieuwe Schutters aan

en

, bestat ge-
 inget, en in be-
 woord, wordende
 volkscheppen uitge-
 der vindt men 'er
 Gerechtshofsteden,
 en vele dierlij-
 v grovelijks onder-
 st, zo wij gezegd
 den geeld word,
 e haren Capitein,
 : Corporals best,
 geering van d'offi-
 lijke Sinds Castin-
 rier Commissarier
 elde Wachteren
 en wazneemen,
 rder is aldareen
 scheidene Land-
 ven tijde van de
 eren van Weg, de
 e vreesbaare lo-
 tisten zijn als ge-
 ienen doorgans
 en, en rwe al-
 end hebben, we-
 iurende der tij-
 ngemelde haren
 rekant: met ge-
 commissarier ge-
 eerte Mandagen
 : Mandag in de
 , al dan, een
 gende recht-
 de bij hand-
 geven Com-
 : Schoutman
 23

*A. Radeemaker fecit.**OOST-POORT tot Delft.*

N.

besluit genoeg-
 ges, en in be-
 oord, worden de
 schepen uitge-
 t vint men 'er
 genevelingen,
 en verke eldij

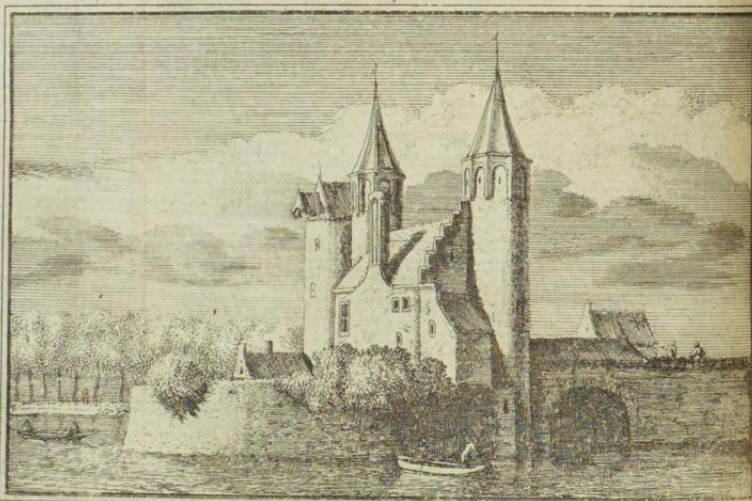

verre Maningen
 Maning in de
 , al dan , een
 genelde rech-
 de bij hand-
 geven Cim-
 : Schutterman
 en

A. Rademaker fecit

Ein gedeelte der STADT DELFT.

A. Rademaker fecit

OOST-POORT tot Delft.

hadde noch jonck zijnde van eenen sekeren Corneliaerdt
binder/in den winckel des voorszeyden Laurens ende
ne: hoe dat dese conste eerst was gebonden geweest
ghesept hebben/ende daer nae verbeter/verciert enarls
was ghereghen hadde/het welcke hy septe met sweest:
hitticheyt/dat als hy van den Dief vermaende/hy eens
quelde hem selven in sulcher voeghen / dat hy wenpaer
Beul te moghen zijn om hem te hanghen soo hy teheet
ware/hem selven verfoepende ende gram zijnde de Lie
met hem gedient hadde/ ende in een camer met he. p.
pen. Dit hebben wy hier wel willen by voeghen / hoe zy
die van Ments de eere van de eerste inventie van aer af
kerpe haer soecken toe te schijven / ende die van llant
t'onrechte te benemen.]

melis
berdt

Van Haerlem zijn ghebozen gheweest Nicolaus Doorz
sen/ een seer gheleert ende eerweerdich Prelaet : ghewest
bzecht Jansen/een Vrouwenboeder/een hooch geleert te
die veel verschepten boecken heeft gemaecht. In loninc
van Haerlem (so Meyer vertelt ende de jaert 1403/eten/
Hollant verskeren / ende den gemeynen roep oock ander
is in het jaer 1403/een Meerminne oft Zeewijf gebghen:
weest/al naecht ende stom: ende was ghevangen in zeem
mer/ een Meer van Hollandt/ aldaer doortempeest Pl
gedreven. Dit wijf wert geleet/ ende ghewent t'et
melck ende anderen cost: leerde daer nae spinnen enen sal
re diensten doen: hetoonde ooc eere den Crupce/ ende aen
dere ceremonie die zy hare vrouwe/welcke een wedie van
sach doen: ende leefde aldus veel jaren/ altoos stom htsche
Oock mozt hier ghesep ende voorszeker gehouden vus af
gers/dat outrent veertich jaren geleben/ in de Drie igen.
een Zeeman ghevanghen is geweest / oprechtelijc

Zeeman
gestalte als
een Bif
schop in
Doorzweg

Plin. lib. 9.
cap. 5. histo.
natur.

S. Hieronimus in
leben van
Paulus
derste
Berumpte,

E-

tyras
14. An-
Flan-
2.
re wijf tot
aerlem
choede,

emau ij
te stande,

Hadde noch sonck zijnde van eenen sekeren Coznelis Boeckbinder/in den winkel des voozsepden Laurens Jans sonne: hoe dat dese conste eerst was gebonden geweest/so wy gheseyt hebben/ende daer nae verbeteret/verciert ende aenwas ghecreghen hadde/het welcke hy seide met sulck eene pitticheyt/dat als hy van den Dief vermaende/kreet/ende quelde hem selven in sulcher boeghen/dat hy wenschte den Deul te moghen zijn om hem te hanghen soo hy te crijghen ware/hem selven verfoepende ende gram zijnde dat hy opt met hem gebient hadde/ende in een camer met hem geslapen. Dit hebben wy hier wel willen hy boeghen / om dat die van Ments de eere van de eerste inventie vande Druckerpe haer soecken toe te schryven / ende die van Haerlem t'onrechte te benemen.]

Van Haerlem zijn ghebozen gheweest Nicolaus Symonssen/ een seer gheleert ende eerweerdich Prelaet : ende Melchrecht Jansen/een Vrouwenboeder/een hooch geleert man/die veel verscheyden boecken heeft gemaecht. In dese stadt van Haerlem (so Meper vertelt ende de jaertijdboecken van Hollandt verskeren / ende den gemeynen roep oock ypt geest) is in het jaer 1403/een Meerminne oft Zeewijf gebracht geweest/al naecht ende stom: ende was ghevangen in de Purmer/ een Meer van Hollandt/ aldaer dooztempeest der Zee gedreven. Dit wijf wert gecleet/ ende ghewent t'eten bzoot/melck ende anderen cost: leerde daer nae spinnen ende andere diensten doen: betoonde ooc eere den Crupce/ ende dede andere ceremonië die zy hare vrouwe/welcke een weduwe was sacht doen: ende leefde aldus veel jaren/altoos stom blijvende. Oock woxt hier gheseyt ende voozseker gehouden van de bozgers/dat ontrent veertich jaren geleden/ in de Driessche Zee een Zeeman ghevanghen is geweest / oprechtelijc ghestelt

van maechsel ghelijc wy: hadde oock soo zy seggen/haerdt ende hapt als wy/maer seer rouw ende bozstelachtich: ende wert ghewent t'eten bzoot ende andere gemeyne spijse. Men seyt dat hy ten aller eerste seer wilt was/ende wert namael tam ghenoech/maer niet geheelich: ende is ooc stom geweest: hy leefde veel jaren/sterf ten lesten van de pest: daer hy eens af genesen was gheweest. M. Nicolaus Nicolai een waerachtich ende geloofweerdich man/hoben veel ander bescheits welck hy hier af hadde/heeft wy gesept/dat M. Jaspas Veenfsoon Raetsheer in den Raedt van Hollandt/ende M. Peter Secretaris desselven Raedts/ hem hadden vertelt hoe zy desen Zeeman dickmael hadden ghesien/verclarende daer af veel besondere dinghen. Diesghelijc vintmen inde Hollandtsche jaertijdboecken/ende is oock doen ter tijt dooz Coznelis van Amsterdam tot Rome gheschreven aen M. Gilbertt Physick ende Medecijn/hoe dat in het jaer 1531 in de Doozwegische Zee/by de Stadt Clepach een ander Zeeman ghevangen is geweest/alsoo ghestelt dat hy oprechtelijc scheen te wesen een Bisschop met zijn habijt: ende wert den Coninc van Polen geschoncken; maer want hy niet en woude eten/en leefde niet langher dan drie daghen/ sonder eenighe ander stemme oft spjaecke te gheven dan groote versuchtinghen: waer af ic het beeldt hy wy hebbe. Dit zijn voozwaer vzeemde ende nieuwe dinghen: maer die wel aenmerckt dat Plinius ende andere geloofweerdighe Schryvers verclaren van dierghelijche Zeemannen t'anderen tijden gebonden / en sal hem dies niet verwonderen: ja noch veel min indien hy aenmerckt tgene dat de selve schryven van de Tritons/ende van andere Zeewousteren/ende selfs van de Satyren/ aerdtische Faunen ende wilde Monteren / daer Sint Hieronimus af verhaelt/als van waerachtighe ende onghetwijfelde dinghen.

Zeeman b.
gestalte als
een Bisschop
in
Doozwege

Plin. lib. 9.
cap. 5. histo.
natur.

S. Hieronimus in
leben van
Paulus
derste
Beruppte.

Z3 iij

BE.

leyeras
b. 14. An-
d. Flan-
diz.
sewijf tot
haerlem
geboort.

zeeman in
zeelandt.

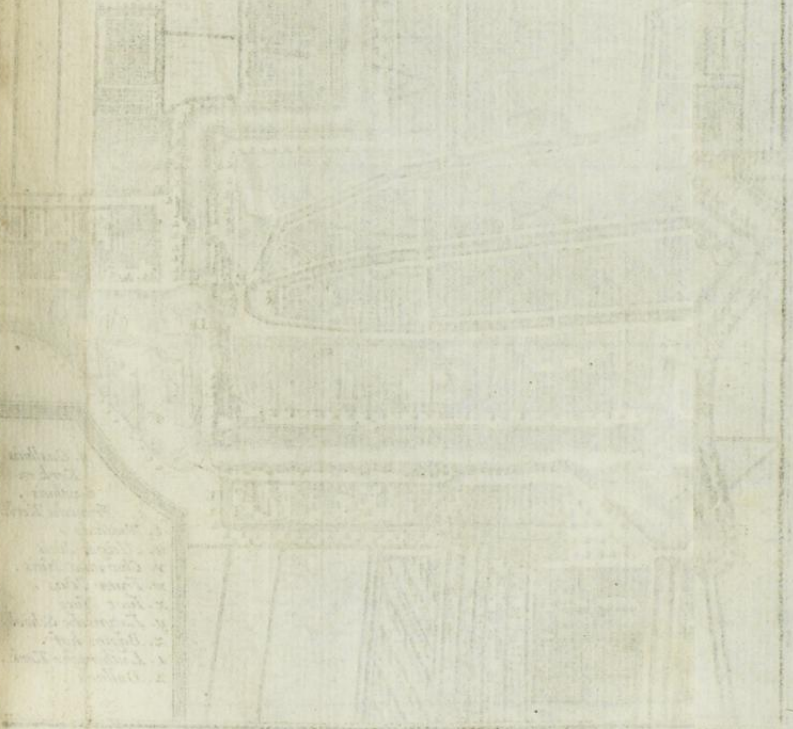

DELF T

1. Die Kirche
 2. Die Schule
 3. Die Wache
 4. Die Post
 5. Die Apotheke
 6. Die Brauerei
 7. Die Mühle
 8. Die Schmiede
 9. Die Ziegelei
 10. Die Gerberei
 11. Die Leinwandmanufaktur
 12. Die Baumwollmanufaktur
 13. Die Seidenmanufaktur
 14. Die Färberei
 15. Die Weberei
 16. Die Spinnerei
 17. Die Kattunmanufaktur
 18. Die Leinwandmanufaktur
 19. Die Baumwollmanufaktur
 20. Die Seidenmanufaktur

1. Die Kirche
 2. Die Schule
 3. Die Wache
 4. Die Post
 5. Die Apotheke
 6. Die Brauerei
 7. Die Mühle
 8. Die Schmiede
 9. Die Ziegelei
 10. Die Gerberei
 11. Die Leinwandmanufaktur
 12. Die Baumwollmanufaktur
 13. Die Seidenmanufaktur
 14. Die Färberei
 15. Die Weberei
 16. Die Spinnerei
 17. Die Kattunmanufaktur
 18. Die Leinwandmanufaktur
 19. Die Baumwollmanufaktur
 20. Die Seidenmanufaktur

Grond tekening
der Stad
DELFT.

- A. Sluysche Poort.
- B. School Poort.
- C. Waterflootsche Poort.
- D. Schiedamsche Poort.
- E. Rotterdamsche Poort.
- F. Oost Poort.
- G. Koe Poort.

2. Amst. by de Sluys
1742.

Aanwijzing
van de
Markten
en Publieke
Gebouwen.

- a. De Grootte Markt.
- b. Paarden en Beesten
markt.
- c. Vismarkt.
- d. Weekl. Beesten markt.
- e. Haver brugge.
- f. Stad huis.
- g. Het oude Prinzen Hof.
- h. Gemeen Lands huis
van Doffland.
- i. Artillery magazyn
van Holland.
- k. Annuittie magazyn
van Holland.
- l. Generaals magazyn.
- m. Oost Indisch Huis.
- n. De Waag.
- o. Doele.
- p. Oude Kerk.
- q. Nieuwe Kerk.

- r. Gasthuis
Kerk en
Gasthuis.
- s. Fransche Kerk.

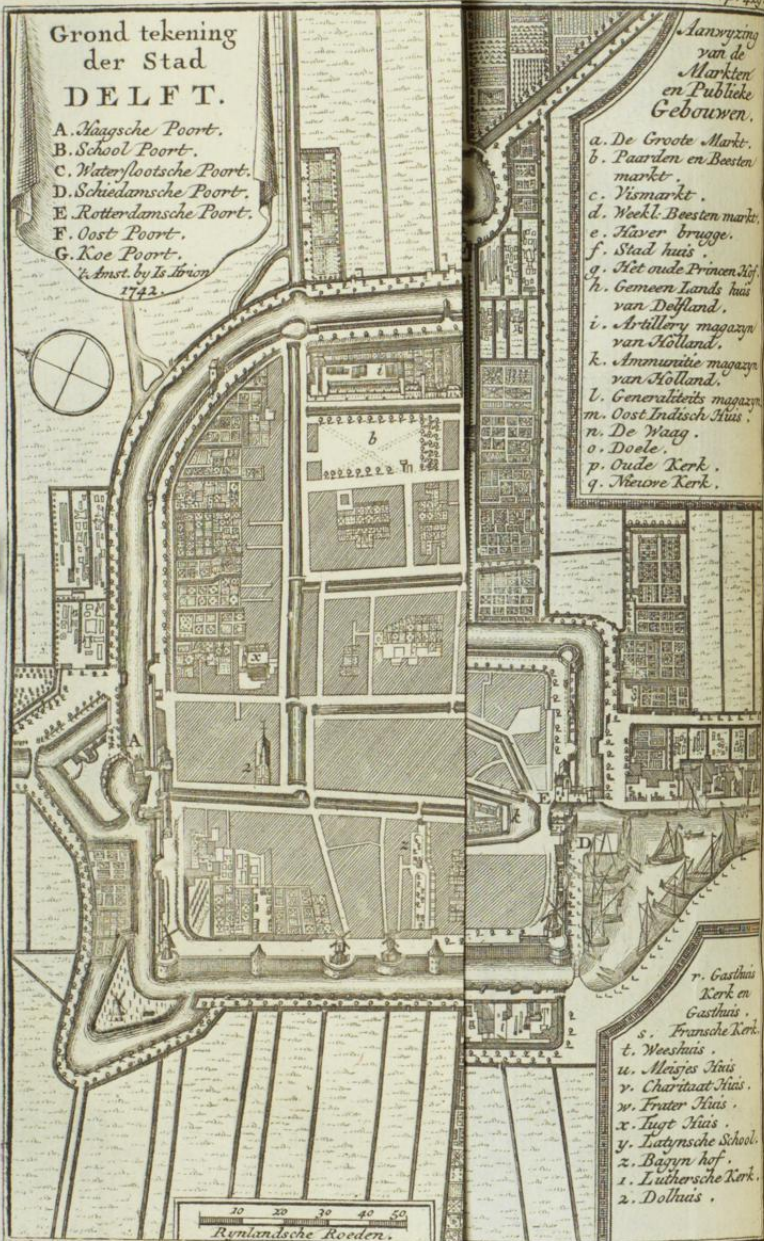
- t. Weeshuis.
- u. Altes Huis.
- v. Charitat Huis.
- w. Frater Huis.
- x. Iugt Huis.
- y. Latynsche School.
- z. Bapyn hof.
- 1. Lutherische Kerk.
- 2. Doffhuis.

30 20 10 0
Rijnlandische Roeden.

Grond tekening der Stad DELFT.

- A. Haagsche Poort.
- B. School Poort.
- C. Waterslootsche Poort.
- D. Schiedamsche Poort.
- E. Rotterdamsche Poort.
- F. Oost Poort.
- G. Koe Poort.

Vanst. by Is. Ibrun
1742.

Aanwyzing van de Markten en Publieke Gebouwen.

- a. De Groote Markt.
- b. Paarden en Beesten markt.
- c. Vismarkt.
- d. Weekl. Beesten markt.
- e. Haver brugge.
- f. Stad huis.
- g. Het oude Prinsen Hof.
- h. Gemeen Lands huis van Delfland.
- i. Artillery magazyn van Holland.
- k. Ammunition magazyn van Holland.
- l. Generalskants magazyn.
- m. Oost Indisch Huis.
- n. De Waag.
- o. Doele.
- p. Oude Kerk.
- q. Nieuwe Kerk.

- r. Gasthuis Kerk en Gasthuis.
- s. Fransche Kerk.
- t. Weeshuis.
- u. Meijes Huis.
- v. Charitat Huis.
- w. Frater Huis.
- x. Tuylt Huis.
- y. Latynsche School.
- z. Bagyn hof.
- 1. Lutherische Kerk.
- 2. Dolhuis.

10 20 30 40 50
Rynlandsche Roeden.

en beëdigen dezelve; ook begeeven zij alle de ampten of Officiers plaatfen in de Schutterij, en neemen toezicht op die geenen die tot de Brandspuit vereischt worden. De voorrechten die deze genieten, zijn, dat zij als Commisfarissen van de Wet, gedurende hun bestuur, zitting boven de andere Inwoonders in de regeeringsbank in de kerk hebben, dat zij vrij van Wacht en Stads Excijnzen zijn.

Zie BLEISWYK *Beschrijving van Delft. Oudheden van Zuidholland, enz.*

GELEGENHEID EN NAAMSOORSPRONG.

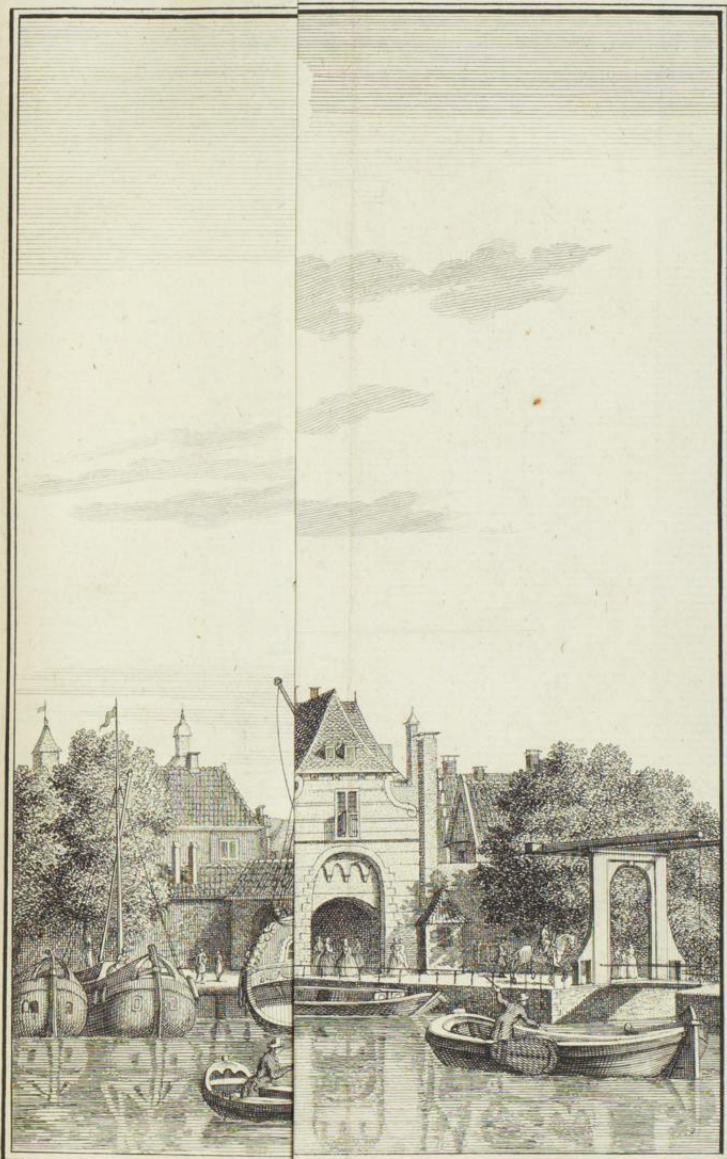
DELFT, eene zeer aangename en zindelijke Stad, de derde in den rang der stemhebbende Steden van *Holland*, de Hoofdplaats van *Delfland*, waarin genoegzaam zij in 't midden gelegen is, een groot uur gaansch ten zuidoosten van 's *Gravenhagen*, twee uren ten noordwesten van *Rotterdam*, drie ten zuiden van *Leiden*, en vier ten westen van *Gouda*: wat de zindelijke netheid dezer Stad betreft, dezelve is veel toe te schrijven aan de ligging der grachten en straaten, doordien zij alle eenigermate daalende zijn, zo dat de vallende regen ze als wasfchen en de vuiligheid in de grachten en riolen doet afspoelen, wordende 't overige vuil dagelijks door den *Asbeer*, zo als men die daar noemt, met schuiten weggehaald, een Fransch Reiziger, zegt hieromtrent in het verhaal zijner reizen, *wij arriveerden ten zes uren tot Delft, welke omringt en doorsneden is met watergrachten, wij deden niet als zeer haastig daardoor te passeeren, sulks dat ik weinig kost overwegen de nettigheid van de straaten, de fraaiheid van de huizen, verre aangenaamer als tot Rotterdam, bovendien dat zij aldaar hebben schoone graften met rijen van meest Lindeboomen op de kant beplant: eenige dagen daarna verhaalde dat hij van den Haag weder te Delft kwam, zegt hij: den 7den Augustus voer ik met de schuit in gezelschap van N. N. voor twee stuivers de man, (thans twee en een half) wij verwonderden ons over de fraaiheid van de straaten, haar breedte, menigte van watergrachten en geboomte, dat haar verciert, zijnde de wegen alle zo regt en regulier, dat men dezelve ter*

fond kent: de naamsoorsprong van *Delft*, en niet *Delff*, zo als sommige verkeerdelijk geschreeven hebben, werd afgeleid van het woord *Delven*, anders gezegd *Graven*, zo als dit in *Zeeland* nog gebruikelijk is, alwaar men een graft of sloot een *Delft* noemt, waaruit dan volgt, dat naar moest alle oude Schrijvers, deze Stad haaren naam gekregen heeft, van de gracht die door de Stad loopt, en nog tegenwoordig om haare oudheid het *Oude Delft* genoemd wordt: zijnde ook als nog die zelfde gracht, die in het agt-en-veertigste jaar na *Christus* geboorte, op bevel van *Domitius Corbulo*, den Romeinsche Veldheer, aldaar gegraven is; welk gezegden *Ph. Cluverius* zo bondig bewezen heeft, in zijn boekske *over de drie Monden van den Rhijn*, dat 'er geen de minste twijfeling daaromtrent over blijft, schoon wij niet ontkennen, dat 'er zijn die willen, dat de Stad haaren naam ontleend heeft van 't delven van de *Schie*, doch minder verschil is 'er over derzelver

oudheid.

De meeste onzer Nederlandsche Schrijvers, stemmen genoegzaam overeen, dat deze Stad, door Hertog *Coverd*, bijgenaamd *met de Bult*, gesticht zoude zijn; enkel *Melis Stoke* en *Beke* maken 'er geen gewag van, doch dit doen zij niet alleen ten opzichte van hun; omtrent gemelden Hertog *Coverd*, maar zij spreken van de stichting der Stad in 't geheel niet. dus dan hun zwijgen een voldoende bewijs tegen alle andere is, zo moest *Delft* door niemand gesticht zijn, en dit kan echter van niemand gezegd worden: maar zwaarder is het verschil, namelijk, of den gantschen aanvang van *Delft* aan hem moet worden toegeschreven, dan, of op dien zelven plaars of grond, daar te vooren al een Gehucht of Dorp, bekend met den naam van *Delft*, geweest is: men leest in een oude Chronijk, geschreven bijna in het midden van de zestiende eeuw, dat Hertog *Coverd* de Stad *Delft* gesticht heeft niet alleen, maar ook dat het een volkplanting van Brabanders, dat is, dat hij eenige Brabanders tot zig zoude ontboden hebben, om zijne nieuwe Stad te bevolken; en hierom zoude, volgens dien Schrijver, de *Delvenaars* beschaafder en beleefder geweest zijn, dan de Inge-

ze-

C. Brunk ad viv. del.

J. C. Philips fecit, 1742.

rien.

niet Doff, a
, werd afge
raven, zo als
in een grafte of
van meer alle
opge heit, van
opgewing om
it: simpel ook die
verrichte van de
Crisis, die ho-
ek gezegen is
boeken over de
minste wijding
men, dat de ge-
teit van de de-
dermelier

ommes genog-
Coverd, bijge-
t. Mals. Stale en
en zij niet dier
ing Coverd, maar
eel niet, die dan
lere is, zo moet
echter van de
schil, namelijk,
voet waken so-
d grond, dat de
r der naam van
uut, geidre-
re, de Heng
mar ried dat
bij enige Ure-
e anuwe. Snd
Schrijver, de
dan de lap

C. Drenth ad. 750. del.

Gezicht van de Stad Delft, van de Schie te zien.

J. C. Philips fecit, 1792.

meer andere Hollandsche So
 velen tijt, ons melende
 en, laten wij dit to het tij
 is zij geweest, dat den hier
 is boudgewij met muure
 handen kon derwaerts ge
 met, dat Delft een onde
 schijn genomen zijt, du
 tte, noch Dorp, noch be
 niet meer dan zeker, dat
 stamst van Henog Coert
 in 1572, want Graaf Fl
 ngt tot 1622, heeft daan
 enige gescheuten, en den
 Graaf Arment, de dertien
 jaar 988 tot 993 regende,
 den naam van Delft al bek
 en van de Abdij van Egm
 mule van telere Twende
 uit den van Kaarten vlijde
 ger, dan die van meere
 weest: dan of het toen
 willen, dan of het maar
 was, is met geene de min
 bewijst beweerd achter h
 te is, voor Coerts tijt, e
 der voor blyfenge, zijn den
 min vindt, dat Delft oer
 te te denken staet, dat men
 van Sted zonde onleggen, h
 van haren gesluis stad, di
 men konde bevolcken worden
 sijk door anderen, wunde te
 in de Nieuwe Beschrijving
 mer tijt te spreken, of te
 meer Henog Coert tot en
 t (jare Dorp was, zo me
 K

zamen in andere Holland
 den van den 14^{den} ons met
 niet ik, hien wij die zo
 den zijn geweest, den 1
 Stadsgevijs met u
 bidders ben derwa
 tuer, dat Delft een
 wickijn gekomen zi
 che, noch Dorp, no
 riet meer dan riet,
 komst van Hertog G
 ur 1672, want Gra
 1648 tot 1662, deed
 eenige geschenken, e
 Graaf Armat, de de
 jaar 1681 tot 1693 regte
 den naam van Delft 2
 van aan de Abdij van
 mak van tebeze. Tie
 uit den van kanten
 ger, dan die van n
 weest: dan of het
 willen, dan of het
 was, is met groene d
 Miswijf beweerd ee
 dat is, voor Coverts
 hier voor bijbringe,
 mak vindt, dat Des
 hier te denken hui, d
 grote Sme zoode and
 u van buiten gestan
 men konde beruikt
 mijk door anderen
 na de Nieuwe Ref
 hier tegen te foree
 in vitor Hertog G
 Den (een Dorp wa

zetenen van andere Hollandſche Steden : dan niemand van de oude van zijn tijd, ons meldende of dit zijn gezegde waar of valsch is, laaten wij dit zo het zij, ſchoon het niet onmogelijk zoude zijn geweest, dat den Hertog, die ter zijner verzekering *Delft* Stadsgewijs met muuren en poorten verſterkten, eenige Brabanders kon derwaards gelokt hebben : dan het is verre vandaar, dat *Delft* eerst onder *Goverd met de Bult* zou ten voorscijn gekomen zijn, dat is, dat 'er te vooren noch Gehucht, noch Dorp, noch bevolkte plaats zou geweest zijn: het is niet meer dan zeker, dat 'er al een *Delft* geweest is voor de aankomst van Hertog *Goverd* in deze landen, dat is, voor het jaar 1072, want Graaf *Floris de Eerſte*, die regeerde van 1048 tot 1062, deed daaraan, zo wij ſtraks zullen zien, reeds eenige geſchenken, en deze niet alleen, maar zelfs ten tijde van Graaf *Arnout*, de derden der Hollandſche Graaven, die van 't jaar 988 tot 993 regeerde, en van zijne vrouw *Luitgard*, was den naam van *Delft* al bekend, gelijk kenbaar is uit hunne giften aan de Abdij van *Egmond*, wordende daarin meldinge gemaakt van zekere Tienden, tusschen *Delft* en *Schieland*; waaruit dan ten klaarſten blijkt, dat den naam van *Delft*, veel vroeger, dan die van meergemelde Hertog *Goverd*, bekend is geweest: dan of het toen ter tijd een Dorp was, gelijk sommigen willen, dan of het maar een Gehucht of Sterkte, of iets anders was, is met geene de minſte zekerheid te bepaalen; de kundige *Bleiswijk* beweerd echter heel ſterk, dat het voor het jaar 1070, dat is, voor *Goverd's* tijd, een Dorp was, en de reden die hij daar voor bijbrengt, zijn deze, om dat hij geene melding gemaakt vindt, dat *Delft* ooit vergroot of uitgelegt is, en het niet te denken ſtaat, dat men van den beginne af aan, zo een groote Stad zoude aanleggen, indien 'er niet reeds een goed getal van huizen geſtaan ſhad, die binnen de nieuwe veſten en muuren konde betrokken worden; welk gezegde van *Bleiswijk*, namelijk door anderen, wordt tegengesproken, zo als men zien kan in de *Nieuwe Beſchrijving van Delft*, in folio, bl. 7.

Zonder tegen te ſpreken, of te bevestigen, dat *Delft*, voor dat het door Hertog *Goverd* tot een Stad gemaakt werd, een Dorp, of geen Dorp was, zo moeten wij, ten aanzien van het

gezegden van *Alting*, deze aanmerking hier bijvoegen, dezen wil dat het ten tijde van *Aarnout*, en zelfs nog vroeger, niet meer dan een *Rent*, of *Pachthoeve*, of *Manfus* was; dan eens gesteld dat *Delft* in het jaar 888, niet meer dan een *Hoeve* was, kon het daarom tusschen 888 en 988, dat is, in honderd jaaren tijds, tot geen *Dorp* zijn aangegroeit? ook bewijst de brief, daar de geleerde *Alting* zig op beroept, niets ten zijnen voordeelen, want in dezelve staat niet dat *Theolf* (*Delft*) *eene Hoeve* was, maar *daar lag eene Hoeve in Theolf, of Delft*: schoon wij gaarn ook toestemmen, dat, het geene *Bleiswijk* bijbrengt om te bewijzen, dat het voorheen een *Dorp* was, ook niet meer dan gissingen zijn: ook zijn wij verplicht te erkennen, dat het gezegde van dien anders naauwkeurige naspoorder, van al dat geene zijne geboortestad betreft, ten aanzien dat *Delft* nooit vergroot zou zijn, zo juist is, dat de latere Schrijveren geen volkomen regt zouden gehad hebben, hem daarin tegengespreken, neen, deze had daartoe het volkomenste recht, want in de *Groote Hollandsche Chronijk* leest men: dat de *Stad Delft* door *Koning Willem vermeerderd en vergroot is*, wijzende de woorden *augere & ampliare*, meer en beter aan het uitzetten van muuren en vesten, dan het vermeerderen van huizen, welk laatste, ook eigenlijk meer het werk der *Ingezeten*, dan dat van den *Vorst* was: dit dan daar latende, zij het genoeg, dat het vast staat, dat *Delft* in het jaar 1070 reeds bekend was, en dat *Hertog Govert*, of *Codevaard*, om de magt die hij in *Holland* door het zwaard verkreegen had, willende behouden, *Delft* als de plaats zijns verblijfs koos, en om daar meerder veilig te zijn, hetzelfde aan het zuidelijk gedeelte van het *Oude Delft*, met wallen deed omringen; en ter plaatse daar nu de *Rotterdamsche poort* staat, ééne vesting bouwen, en 'er dus een *Stad* van maakten, door welke aanleg *Delft*. zo men ziet, als één der oudste *Hollandsche Steden* moet worden aangemerkt. Geheel onzeker is 't, of gemelde *Hertog*, zo men wil, terzelver tijd aldaar een *Kasteel* heeft doen bouwen, en even onzeker is 't, zo ja, waar het gestaan heeft? de meeste *Oude Chronijken*, stemmen echter in het eerste allen overeen, zo dat wij weinig reden hebben daaraan te twijfelen: dan, al wat men vindt

van

van de plaats, daar het zoude gestaan hebben, zijn enkel gis-
singen, en nog wel de zulken; die elkander direct tegen spree-
ken, dus wij ons daarmede niet zullen bezig houden.

GROOTTE, GETAL VAN HUIZEN EN BEWOONERS.

Dit van de Oudheid dezer Stadt gezegd hebbende, moeten
wij zien haare grootte aantewijzen, men rekt dezelve te be-
slaan omtrent vier duizend pasfen: in het jaar 1631 werd het
getal der huizen, met die der Voorsteden, begroot op dat
van vier duizend drie honderd en drie-en-twintig, honderd
jaaren daarna, met *Delfshaven* daar onder gerekend, vijf
duizend agt-en-tagtig, en binnen de Stad vier duizend
twee honderd en zes-en-dertig, dan als de telling thands ge-
schiedde, zou men het veel verminderd vinden, wijl sedert
eenige jaaren, door het verval der fabrieken, zo van Pateel-
bakkerijën als Brouwerijën, de smalle gemeente aldaar zeer is
roegenomen: de huizen, zo in huure: als waarde, zo zeer
veranderd zijnde, dat een groote meenigten, in straaten en
steegen, welker volkrijk bewoond, tot afbreuken verkocht,
en in thuiuen veranderd zijn, waar tegen echter de Heeren
van de Weth, op aanzienlijke graften, en in de beste stra-
ten, de noodige voorziening gedaan hebben: de voorige bloei-
stand van *Delft* kan worden opgemaakt, uit het geen van
Stads wegen voor belastingen werd opgebracht, van het jaar
1506 tot 1524, vindt men dat aan de Graaflijke Rentmeester
in den *Haag*, was opgebracht 371413 ponden en 11 schellin-
gen Hollandsch: van 1696 tot 1623, was 'er van het Gemaal
en Bieren uit *Delft* en *Delfland*, opgebracht 1870000 guldens,
van 't Zout 289000 guldens, en van de Turf 234000 guldens,
hebbende, volgens het oordeel van *Bleiswijk*, alle de andere
Imposten, wel agtmaal zo veel als deezen, met malkanderen
opgebracht, zo dat 'er binnen *Delft* en *Delfland*, in zeventien
jaaren tijds, agttien millioenen, negen honderd en vier duizend
guldens waren opgebracht: bij de laatste telling, werd het getal
der Inwooners gerekend op ruim twee-en-twintig duizend:
de verdeeling van de Stad is geschied in zes kwartieren, die
ieder verscheiden Wijken hebben, van elf tot zeventien toe;
of

of volgens het Quohier der verpondinge, dat bij de laatste opgave bedroeg 28819 guldens en 13 stuivers, werd de Stad verdeeld in agt kwartieren.

STERKTEN EN POORTEN.

Oudtijds werd *Delft* mede onder de sterke Steden van *Holland* geteld, en uit de nog overige toorens op de wallen, die door een stevigen muur plegen aaneen gehegt te zijn, blijkt het, dat dezelve wel ter verdediging was aangelegd; dan, van haare muuren is dezelve tegenwoordig genoegzaam geheel ontbloot, zijnde enkel als een gedenkteken der oudheid, nog eenige rondeelen of zogenaamde kruittorens overig: het getal der Poorten, behalven eenige uitwateringen, tot doortocht van vaartuigen dienende, is zeven, welke dezen zijn: de *Haag*-, of *Haagsche poort*, de *School-poort*, de *Waterlootsche*-, de *Schie-damsche*- en *Rotterdamsche-poort*, de *Oost*- en de *Koe-poort*: de *Haagsche-poort*, die oudtijds verscheidene benamingen had, als de *Noord-poort*, of *Noorddorper-poorthuis*, of de *Poort van 't Noorden*, heeft twee uitgangen, zijnde de tweede en minstgebruikte de *Wateringsche-poort*, welke in vroeger tijden van elkander gescheiden, doch naderhand vereenigd zijn, en wel in den Spaanschen oorlog, toen Prins *Willem* zijne Hofhouding binnen deze Stad hield, werd 'er eerst een ravelijn gelegd tot defensie van de *Haagsche*- en *Wateringsche-poorten*, en dit gelegd zijnde, werden de beide poorten met een sterk gewelfden brug, die als nog des nagts met een ijzerene hek gesloten werd, aaneen gehegt, om door eene weg, te weten, door de tranée van de *Haag-poort*, achter het voorzeide ravelijn omheen te gaan, op deze brug, die na uitwijzing van het jaartal, van binnen even de hoog staande, in het jaar 1571 schijnt gemaakt te zijn, is een bekwaame wachtkamer, die wel eer voor een Corps de Garde voor de Soldaaten dienden, het bovenste gedeelte daarvan, is in laater tijden veel veranderd, en dient nu tot de woning van den Poorrier en tot andere gebruiken: de *School poort*, een van de kleine Stadspoorten, heeft waarschijnlijk haaren naam gekreegen van het *Groote of Latijnsche School*, blijkende niet alleen uit den naam van de *School-*

1707.

dat bij de hand
en, werd de Staat

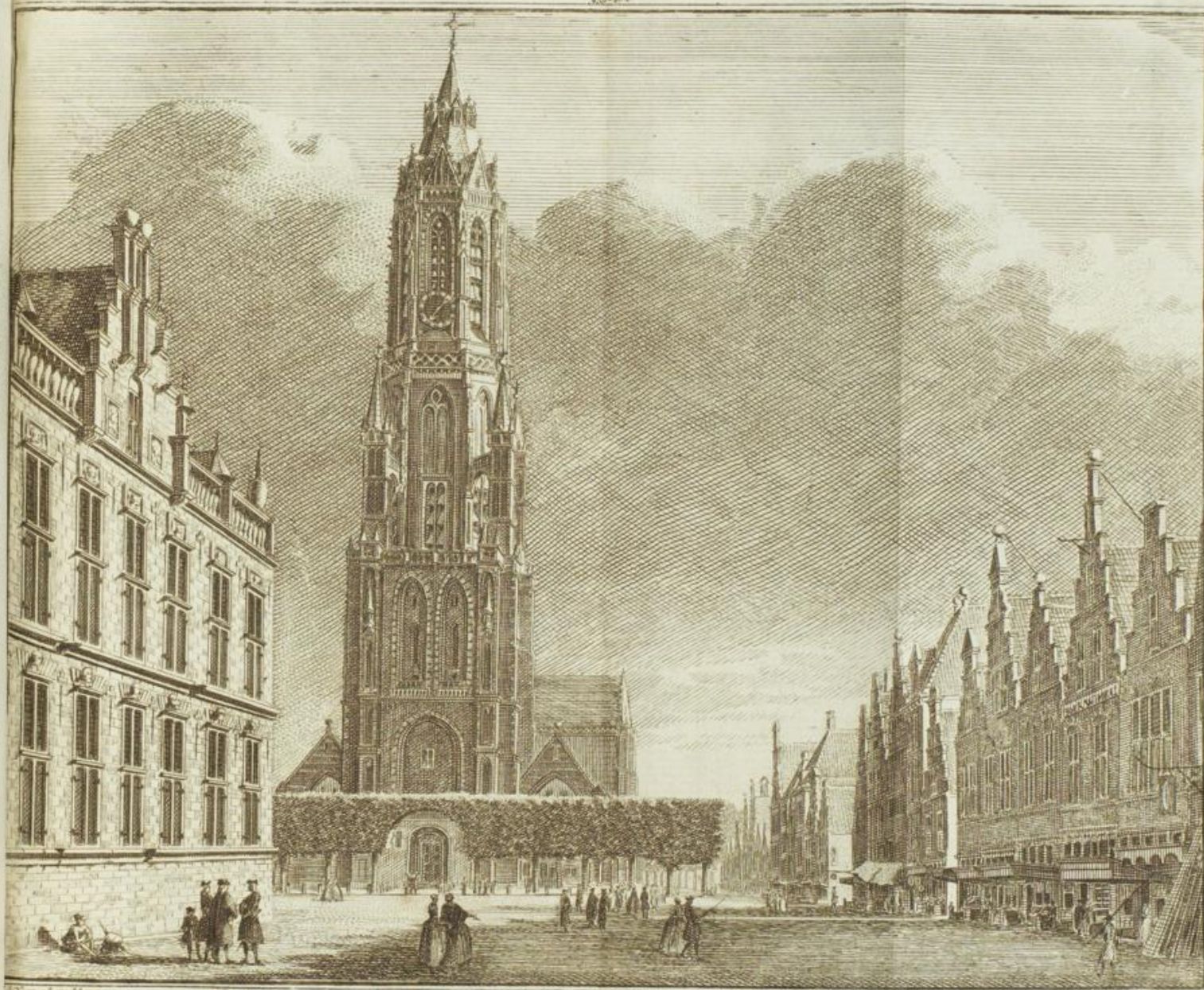
de beelden van Holland
y de wille, de land
te zijn, bijzitten, dat
legd; dan, van twee
aan gebied oordelen,
eld, nog eenigeve
het geest der Poort
oornoot van van
in - de Hage, of
rpluifde, de bein
14 en de Knapen
te bevestigingen bij
ut, of de Poort
de te veele en
te in vreesge tijden
reuegelyc zijn, en wel
ken zijne Hiflau-
een navelle geleg-
fche-paart, en
met een fiek ge-
lijterane het ge-
weg, te water,
het voorzide n-
vrijingraat
in het jaar 1771
thamer, dave-
gen dien, het
af verma, en
1 tot andere ge-
Schaapporten,
het Groute d
en naan van de
Schaap

de Haerl. ad 1771 del. 1793

Gedeelte van de DELFT.

A. Spilman fecit

Gedeelte van het Stadhuis, de Nieuwe Kerk en de Groote Markt te DELFT.

N. Spilner del.

Schulder, en
hijne, en
en vint, van
aan, onder
en tijde van
en, of van d
rij was dese
met een bekw
de Waterfuer
ge dertig in
Heeren, en
wordende, u
ge viefstam
den Stadhou
in de ziele ve
de dert door
Nederland p
de Kist-por
en die tijde
van de Ruc
tuum, ook
getuind, i
met een d
gongde Ruc
Sche, van
Rusterdan
poort, ook
oetland m
monde Al
vintat, in
lijen van e
ma, een
ter, fider
ten was
prijd, de
opstane
en dert

Schouw, met oot
 ingewilt, en Schou
 ering voor de
 een, onder deze
 van tijde van de l
 an, of van den re
 tijds was deze alle
 met een bekwame
 de Waterpoetsche
 de befting in het vi
 floonen, en eenen
 woordende, zo op l
 ge vierfchaar van l
 den Stadsrader va
 in dezelve verftel
 de deze door alle de
 Nederland gehoud
 de Elzel-poort gena
 met die tijde van de
 van de Rotterdam
 daarom ook wel,
 genaamt, zijnde
 met een kloot en
 gezegde Rotterdam
 Schie, van de vo
 Rotterdam; voort
 poort, ook werd
 ontfand naar den
 maede Abbt van
 vinkens, hebbend
 tijden van cortsp
 me, aan de prin
 vte, weder de in
 ne was noggem
 pte, dat mede
 opftaemengvel
 van salting van d

Schoolstraat, maar ook uit de afbeelding, die men boven den ingang ziet, een *Scholier* verbeeldende. boven dezelve is mede een wooning voor den Poortier, met een ronde steene tooren daaraan, onder deze is mede een gevangenhuis of kerker, waarin ten tijde van de Inquisitie, veele ongelukkige zijn omgekomen, of van den tooren in het water geworpen werden; oudtijds was deze alleen een waterpoort, doch is thans voorzien met een bekwaame valbrug: doch welke onder alle uitmunt, is de *Waterlootsche*, of welêer genoemde *St. Joris-poort*, zijnde deftig in het vierkant opgehaald, en met drie fraaije schoorsteenen, en eenen sierlijken voor- en achter-gevel voorzien, wordende, zo op het Art. DE FLAND gezegd is, aldaar de hoo-ge vierschaar van *Delfland* gespannen: wordende bewoond door den Stadhouder van den Bailjuw en Dijkgraaf; ook zijn op en in dezelve verscheidene bewaarplaatsen voormisdaadigers, worden deze door alle kenners, als een der sterkste poorten van gantsch *Nederland* gehouden: de *Zuid- of Schiedamsche*, doch meest de *Ketel-poort* genaamd, na de Ambachtsheerlijkheid de *Ketel*, aan die zijde van de Stad gelegen; buiten deze is het, zo wel 't *Veer* van de *Rotterdamsche* als *Schiedamsche* havenschuiten, en word daarom ook wel, doch verkeerdelijk, de *Rotterdamsche-poort* genaamd, zijnde wel een oud, doch sterk gebouw, voorzien met een klok en twee uurwijzers: daarop volgt de eigenlijk gezegde *Rotterdamsche-poort*, alleenlijk door het water van de *Schie*, van de voorige gescheiden, en genaamd naar de Stad *Rotterdam*; voorheen had ze den naam van de *St. Jacobs-poort*, ook werd ze wel de *Witte Vrouwen-poort* genaamd, ontleend naar den uitgang die men daardoor had, naar de vermaarde Abdij van *Coningsveld*; de gedaante van deze is regutier vierkant, hebbende een voorpoort, die met muurwerk en galerijën van correspondentie, wederzijds den doortocht heenloope, aan de principaale poort vast gehegt is, welke doortocht, federt de in deze dage inkwartiering der Soldaaten, van binnen was toegemaakt, en tot een wachtplaats dienden; dit poorthuis, dat mede zeer hegt en sterk is, pronkt aan deszelfs opperste binnengevel, met eene zeer welgelijkende afbeelding van den Hertog van *Alba*, in zijn krijgsmans gewaad; in voor-
rige

rige tijden hielden op hetzelfde de Redenrijkers hunne bijeenkomsten, welk vertrek thans tot een Schippers Gildekamer dient: de *Oost- of Catharijne-poort*, wordt als een der oudsten van alle gehouden, wijl dezelve in de noodlottige brand der Stad, niet alleen geheel en onbeschadigd is gebleeven, maar nog die zelve gedaante heeft, die ze daar te vooren had, makende haar twee spitse toorens, langs het oostende aftezien, geen onaangenaam gezicht uit; het onderste gedeelte van deze pleeg mede tot een gevangenplaats voor de Soldaaten te dienen, ook pleegen in de voorpoort welêr schotbalken te hangen, die men 'er niet meer vindt, recht voor de principaale poort, lag ook welêr een hooge batterij of stormkat, die mede veel van haar voorige gedaante verlooren heeft, en genoegzaam niet meer kenbaar is; de voorige sterkte van deze ziet men echter nog, in den doorgang of binnerruimte tuschen de beide ruimtens, als zig niet rechtuit strekkende, maar met een half gedraaide bocht rond loopende, zo dat men in de eene staanden door de tweede niet zien kan, op die zelve wijze als de *Haarlemmer-poort* te *Amsterdam*: de *Koe-poort*, zo wel de kleinste als laatste, loopt even als de *School-poort*, door de wal door, zijnde boven op dezelve van een kleine wooning voor de Poortier voorzien, hebbende ook mede, zo wel als de laatstgenoemde, een goede ophaalbrug, en is sedert weinige jaaren merklijk verbeterd: het getal der toorens aan de Stads wallen, die wij zeiden daar meest vernietigd te zijn, was voorheen vier-en-twintig. Onder de

KERKLIJKE GEBOUWEN

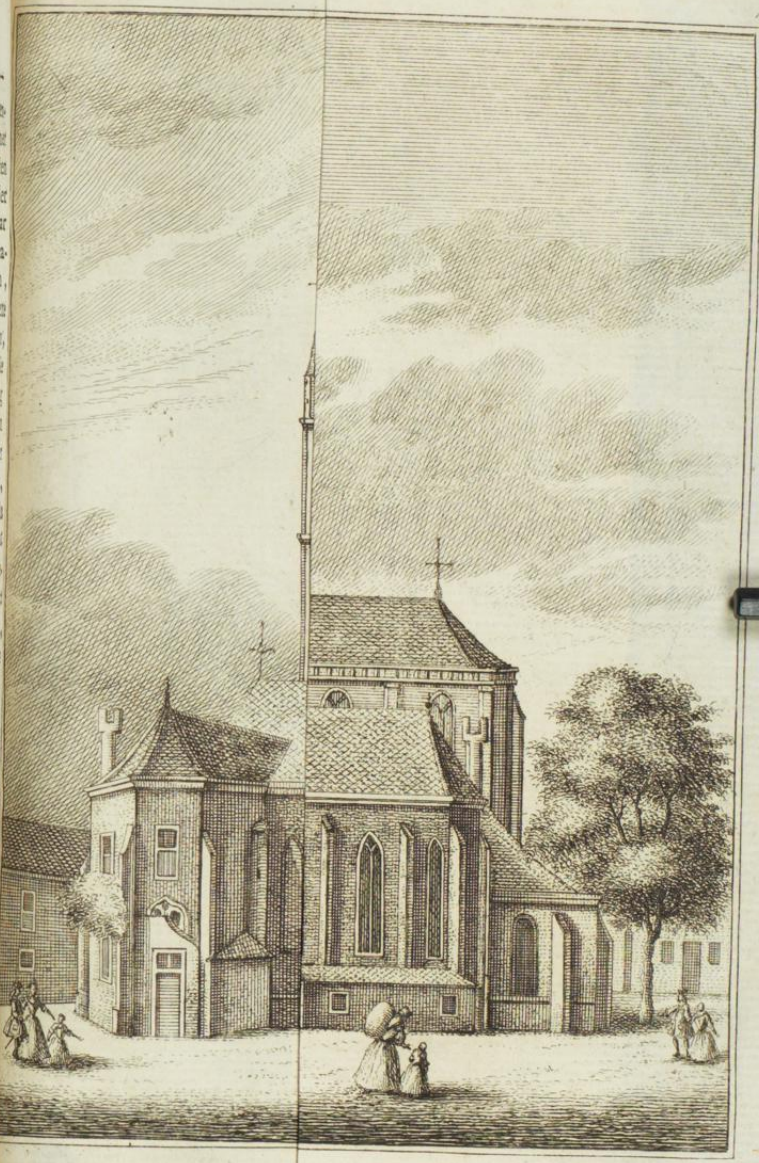
Behooren allereerst genoemd te worden de drie Gereformeerde kerken, zijnde de *Oude, Nieuwe* en *Gasthuis Kerk*: de eerste of *Oude St. Hippolitus Kerk*, meend men dat in het jaar 1240, door eenen *Bartholomeus van der Made* gesticht is, zijnde een aanzienlijk gebouw, hebbende in de midden een kruiswerk van witte arduinsteen, en eenen zeer hoogen tooren, die van boven vijf spitsen heeft, welker middelste hoog boven de vier anderen uitsteekt, zijnde tot aan de spitsen toe, recht vierkant, waardoor dezelve minder hoog schijnt, dan ze wezenlijk

voet van de Oude Nieuwe

iunne tijde
 Gudekome
 n der oudste
 ge brand der
 even, maar
 ren had, ma-
 nte situacien,
 eelte van den
 sten te dwer-
 te hangen, de
 le poort, in
 mede veel nu-
 nam niet meer
 t echte nog,
 ruimen, in
 draande bod-
 vor de rwe-
 ramer-poort
 als laatste,
 zijde boven
 et voorzien,
 , een geest
 chetens: het
 zeiden dat
 ring. O-

erei omme
 Kerk: in
 in het jon-
 sticht is,
 aler een
 dooren,
 boven
 , reit
 : ween-
 14

Gesigt van de Oude Vicille.

kunne bijen-
 Gledkme
 der oudities
 e brand der
 even, maar
 en tal, mas-
 de stien, en
 van deze
 van n dier, re
 hangen, die
 le poort, lag
 mede veel van
 naam niet meer
 n echter nog,
 e ruims, sta
 vande bodt
 door de rves-
 lemer-goort
 le als lantje,
 tijnde boven
 rier voorzie,
 de, een goede
 verbeterd: het
 ij reiken daer
 vring. On-

Gersim-
 is Kerk: de
 dat in het jaar
 gelicht is,
 minen een
 gen tooren,
 hoog boven
 toe, reit
 in ze wem-

Gesigt van de Oude Kerk.

Vue de l'Eglise Vieille.

hij is, en inden
 van wie minde
 het punt oeg, is
 op de groote chon
 dene een ijzere
 opper der Nati
 chende prachige
 Ritterschap Hei
 gulliede van Juki
 Rijk van Mar
 den Colonie Koo
 wij op het gelich
 voorbijgeen met
 hadden roeren z
 waarop het volge
 es in het nederl

Grinde
 ELISAB
 Hier vdi

Ofges
 en Dichter
 En vdi
 't Zij genog v

't Wk

Hij is een ander hee
van uitmuntten ;
het purgel, is ee
opgewone choor a
dus een tyerne d
opuit der Kerk
indene prachtige ;
Heteraen Heis :
gullede van Jonkv
Rijpe van Marix,
den Colonel Larell
wij op het geslachte
voortuigzaam meldt
hadden moeten zeg
waerop het volgent
en in het nederdu

Gezante
ELISAB
Hier ud

Gespen
een Dochter
m
En man
't Zij geneg wij

't Weth

lijk is, van onderen heeft dezelve een vooruitsleekend portaal van witten arduinstein; binnen de kerk, aan de westzijde van het grootte orgel, is een ruime gallerij voor de Weeskinderen; op het grootte choor aan de zuidzijde, heeft men een kapel, die met een ijzerene deur van buiten is afgeslooten, en tot een comptoir der Kerkmeesteren dient: in deze chooren zijn verscheidene prachtige grafsteden, als dat van den Zeeheld *Pieter Pieterszoon Hein*: ten einde van het noorder choor, ziet men grafstede van Jonkvrouw *Elisabeth van Marnix*, dochter van *Filips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, Huisvrouw van den Colonel *Karel Morgan*; van welke *Elisabeth van Marnix*, wij op het geslachte van *Aldegonde*, in ons II. Deel, hadden voorbijgegaan melding te maaken, en op bl. 530, na regeltwee, hadden moeten zeggen, dat hij haar had nagelaten: het voetstuk waarop het volgende grafchrift rust, dat in 't latijn gemeld is, en in het nederduitsch dit te kennen heeft:

Gedenkteken van de Wel Ed. Vrouwe
ELISABETH VAN MARNIX,
Hier onder rust ik ELISABETH, huisvrouw
van MORGAN.

Gesprooten uit een deftig aloud Geslacht,
een Dochter van MARNIX, een naam die niet
onbekend in de waereld is,

En ondanks de tijden zal onsterflijk blijven.

't Zij genoeg mijner deugden, dat ik eenen Echtgenoot

lief en waardig was;

't Welk eene zo dierbaare liefde voor mij
betuigd.

en

en verder :

*Den Allergoedsten en Allerhoogsten Godt
ter Eere ,*

En ter gedachtenisfe van

ELISABETH VAN MARNIX.

des Edelen Heere

PHILIPS VAN MARNIX,

van St. ALDEGONDE, Dochter.

*Eene Hoog Edele Vrouwe , Gewenschte en Eerbaare
Gemalinne, Godvruchtige en allertederste
Moeder , heeft*

CAREL MORGAN, Ridder ,

*tot haaren opentlijken lof dezen steen
gelegd.*

*Ik heb geleefd , gelijk gij leefd , en gij zult sterven ;
als ik gestorven ben.*

*In het Jaar 1608 , den 10den van Sprockelmaand ,
nalatende den Vader , een Dochtertje*

ANNA MORGAN,

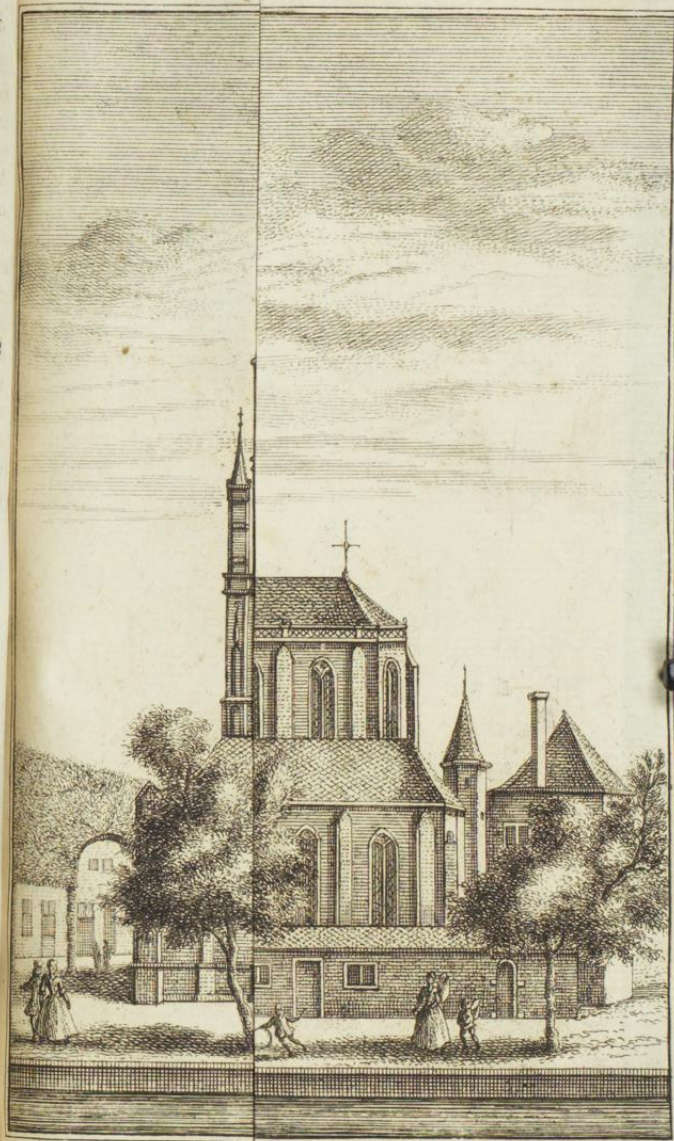
*er is een algemeene wet , die beveeld geboren te worden
en te sterven.*

Dit voetstuk , waarop dit met goudene letteren staat uitgedrukt , draagt vier colommen met toetssteene schaften , welken een wit marmer verhemelten onderschraagen , waaronder het lichaam van deze Edele Jonkvrouwe , in een wasfen kleed , met ontbloot aangezicht , handen en voeten , kunstig van wit marmer is uitgehouwen.

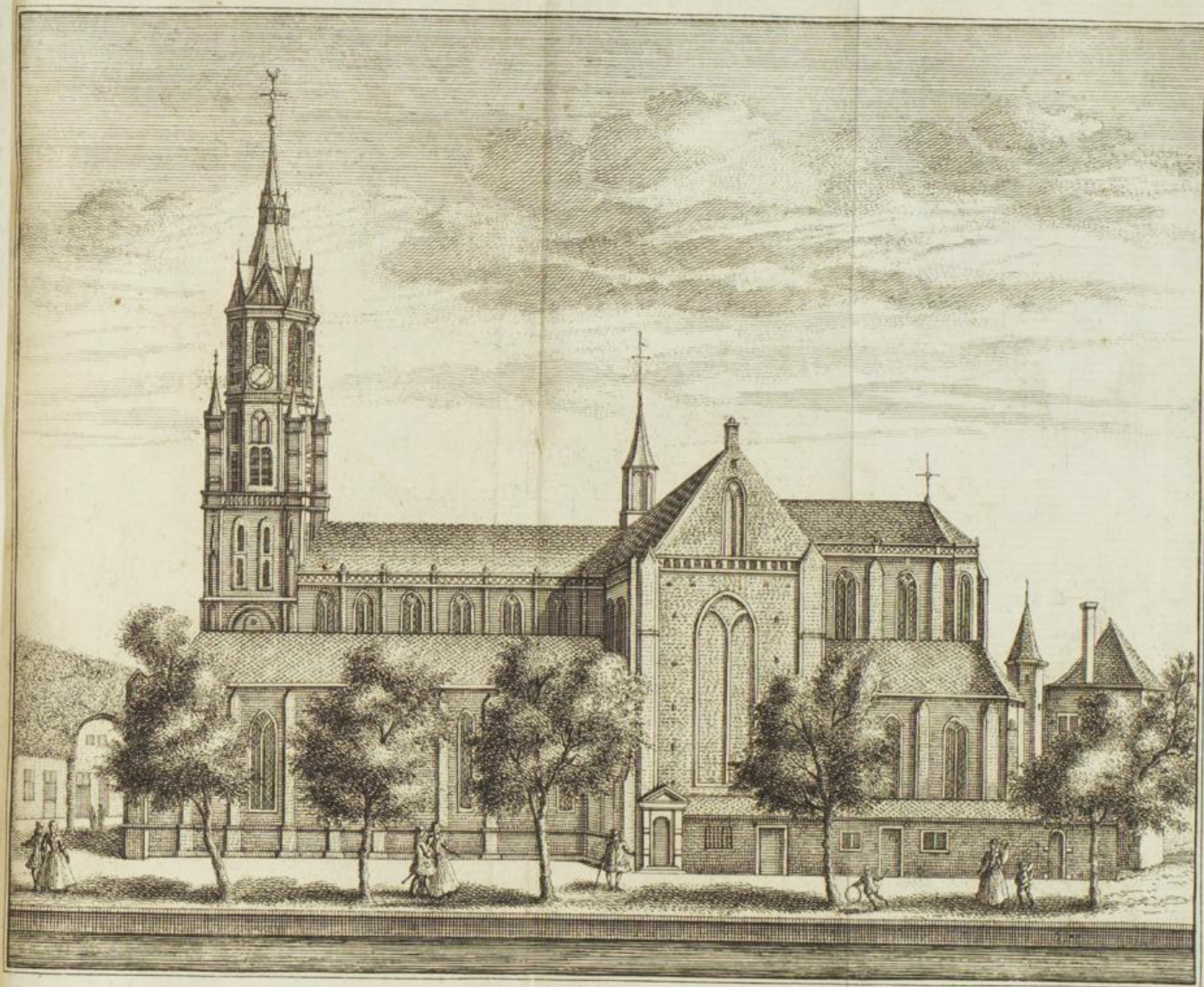
De overige min of meer aanzienlijke grafplaatfen in deze kerk , zijn die van *Willem Jansz. du Brasfer* , en zijne huisvrouwe *Aachte Wouters* ; *Cornelis van der Hooge* ; *Mattheus Olgersz. v. d. Howe* , en zijne huisvrouwe *Maertgen* ; *Jacobs dochter* ; *Cornelis Huigensz. van Rijck* ; *Lijsbeth Jansz* , eerste huis-

voet van de Vrouwe.

Gesigt van de Nieuwe.

Gesigt van de Nieuwe Kerk.

Vue de l'Eglise Neuve.

13
Instituut van S.
Van Adm.; V.
Franc van der
Cecil Adriaan
de J.; Corn
Molles; De
Opia van M
me Gerard
Duspen; A
oppe bruise
Overchie;
Adriaan a
Hendrick
Duspen; Y
Adriaan
Overgaau;
Hof; Ma
brecht van
Dijck; Jan
Patru Hel
jaert; Al
wijk; Co
vrouwe;
Bleiswijk;
Oudwijk;
kint van
Zwoud va
der Hof
Bleiswijk;
van Delft
van der Ma
nd Junius;
Hurica van
Beyne de D
Bartholomeus
Francis Beye
van Bleiswijk
XI. Dijk.

huissman in Sebut Co
 Jan del; Vincent W
 Franc van der Meer,
 Gomb Adrianse van
 de d; Cornelis Eng
 Hoken; Dr. Engello
 Jolius van Moasland;
 mr Gerard Janta Gr
 Dusen; Antoni Bo
 tijne huisvrouw; Hij
 Overficht; Jacob Schut
 Adrianse de Beuren;
 Hendricze van Leven
 Dusen; Juffr. Clara
 Adrianus van Overf
 Overgaen; Franc Re
 Hooft; Maria de Dije
 brecht van der Wel
 Dijk; Jan Jacob Gra
 Petrus Heijghen; Mr.
 haert; Abel Arnoldi
 wijck; Cornelis van Bi
 vrouwe; Jan van
 Bleiswijk; Jacobus I
 Cluswijk; Jacob Paas
 kema van der Borch;
 Zwaard van de Dusen
 der Hoff; Maria Elz
 Bleiswijk; Dirk van de
 van Delften Anna van
 van der Mast en zijne
 en Junias; Dirck van
 Maria van Kayven; A
 bergh dr. Diddel; Erke
 Bartholmeus van der M
 Francke Bogert; Mr. Bi
 van Blompe en Gullianus
 XI. Dijk

huisvrouw van *Sasbout Cornelisz. van der Dussen*, enz.; *Dirck Jan Bokels*; *Vincent Willemsz*; *Jan Willemsz*; *Adriaan Vrankez van der Meer*, en zijne huisvrouw *Kathrijn Dirksz*; *Cornelis Adriaansz van der Meer*; *Agnisfen Vranke*; *Dr. van der A*; *Cornelis Engelbrechtsz van Maasland* met *Sophia Matheus*; *Dr. Engelbrecht Cornelis*; *Dr. Johan Bafius* met *Sophia van Maasland*; *Baertgen Engelbrechts van Maasland* met *Gerard Jansz Graswinkel*; het graf van *Sasbout van der Dussen*; *Anthoni Boni Jacobsz* en *Soetje Arends* dochter, zijne huisvrouw; *Hijnriek Adamsz v. d. Burch*; *Junius Overschie*; *Jacob Schot*; *Tda Dirxdr van Heemskerk*; *Wouter Adriaansz de Beuzen*; *Arnout van Duivenvoorden*; *Albert Heyndricxz van Leuningen* en *Agnes Bruinen*; *Jacob van der Dussen*; *Juffr. Clara van Sparwoude*; *Gerrit Meerman*; *Adrianus van Overschie van Adrichem*; *Cornelis van der Overgaeu*; *Franck Reijersz van der Burch* en *Agatha van de Hoeff*; *Maria de Bije* en *Frans Meerman*; *Cornelis Lambrchts van der Wel* en *Christina*, dochter van *Pieter van Dijck*; *Jan Jacob Graswinkel Boot*; *Johan van Lodestijn*; *Petrus Heinsius*; *Mr. Johannes Stalpard*; *Hendrik Vockestaert*; *Albel Arnoldi van der Graaff*; *Adriaan van Coolwijk*; *Cornelis van Berestein* en *Corvina Hofdijk*, zijne huisvrouw; *Jan van Lodestijn* en zijne moeder *Maria van Bleiswijk*; *Jacobus Vallengs* en zijne vrouwe *Maria van Cloodwijk*; *Jacob Paauw*; *Johan de Sallengre*; *Reijer Frankensz van der Burch*; *Margaretha de Fonge del Baartwijk*; *Ewoud van der Dussen* en zijne huisvrouwe *Catharina van der Hoeff*; *Marten Harpertse Tromp*; *Ewoud Evertsz van Bleiswijk*; *Dirk van der Dussen*; *Pieter van Santen*; *Jacob van Delf* en *Anna van Hogenhouck*; *Gerard Welhouck*; *Claas van der Mast* en zijne huisvrouw *Catharina de Graaff*; *Jacob Junius*; *Dirck van der Lee*; *Pieter Hogenhouck* en *Catharina van Ruyven*; *Adriaan Anthonisse Heinsius* en *Maria Bruyns dr. Dedel*; *Erkenraad Heinsius* en *Maria Heinsius*; *Bartholomeus van der Mast* en *Sabina Liefing* en *Susanna Francoise Bogert*; *Mr. Bartholomeus Bogert*; *Dirck Gulianus van Bleiswijk* en *Gulianus van Bleiswijk* enz.; *de Acquet*;

XI. DEEL.

L.

Mr.

Mr. *Anthonij Teerens*; *Jacobus Schagen*; *Ardus van Hell*; *S. F. H.*; *Anthonij van Leeuwenhoek* en zijne dochter; *Dirk Schol*; *Petrus Gribbuis*; *Mr. Gaspar Rodolf van Kinschot* en vrouwe *Maria Dedel*; *Mr. Nicolaas Dierkens*; *Mr. Willem van Aspendelft*; *Leonardus de Voogt* en echtgenoot Maria van *Zanten*; *Jonkheer Anthonio Maurique*; *Arnout Bereslein*; *Dirk van Sinnewaart*; vrouwe *Clara van Sparwoude*; *Mr. Willem van Bleiswijk*, en meer anderen.

De *Nieuwe Kerk*, die op de groote markt staat, is een groot en aanzienlijk gebouw, eertijds aan *St. Ursula* gewijd; haar eerste aanleg was van hout, doch in het jaar 1383 werd dezelve van steen gebouwd, in den fellen brand van 1536 werd dit gebouw geweldig beschadigd: de fraaije vierkante toren is geheel van witte arduin- of hard-steen opgehaald, tot omtrent de hoogte van drie honderd voeten, zijnde van boven met vier kleine torentjes omringd; deze zo wel als de *Oude Kerk*, rust van binnen op twee reijen pilaaren, geschikt na de *Gottische wijze*, zijnde met een fraai orgel voorzien: dan dat deze kerk in de *Nederlanden* het meest berucht maakt, is de overheerlijke graf-tombe der *Prinsen van Oranje*, ten koste der *Staaten*, in het jaar 1609, ter gedachtenis van den *Edelen voorfander der Vrijheid, Willem den Eersten*, opgericht, welke tombe door *Keizer Joseph den Tweeden*, in den jaare 1781 bezocht is geworden; en buiten deze, vindt men in dezelve de grafplaatsen van *Lambrecht Arentz* en *Maertgen Lambrechts* zijne huisvrouwe, van *Mr. Claas Barthouts*, *Cornelis Rose* en *Jacob Rose*, *Tomas Tillius*, *Govert Willemse Brasser*, *Catharina van Bereslein*, *Christiaan Anthonisz. van Tiggelsteijn*, *Jan Barentsz. van Voorburg*, *Adriaan Hodenpijl*, *Adriaan Tedding Berchout*, *Dirk Utenhage* en zijne huisvrouwe *Elisabeth Utenhage*, *Fredrik Utenhage van Ruyven* en *Cornelia de Vries*, *Paulus Bereslein* en *Volkera Nicolai*, *Frank van Diemen*, *Jacob d'Assignij enz.*, *Michiel Baalde*, *Frans Gerritsz. Ouweman* en *Aeltgen Arens van Gijplant*, *Jan van Ophoven*, *Michiel Willemse van der Hoef*, *Georgius Reinhardus Wiederholt*, *Johannes Gordonius*, *Adrianus Ravestein*, *Wilhelmina Luitz Kitteslein*, *Johan van der Cijs*, *Johann van Binkvliet*, Mr.

Mr. *Van de Grint*
Maria van Leeuwen
de Grint huisvrouwe
Van de Grint, *Mar*
Van Willem van Port
Mendeijf en *Agne*
van Bleiswijk, en v
erfte van der Mar
Gerard van der Wo
Burch en zijne huisv
van Bleiswijk en zijn
Arentz Ten, *Maria*
Drang, *Wilhelmina*
Huis Aertus Bontro
van Schagen, zijnd
kennelijk aan hunne
zouwen en pilaren g
de grafplaats van den
deze was, eettlich
naderen, welke allee
zijn, pronkende me
derzijde de agt kw
bestemde in de wap
reze, van Aijken,
der Duijlen, van W
men in overweeg
zijner geborne, een l
voor Erasmus gema
wegen bijvondende, te
vervaardigen in het d
geering volkomene
en ontwerp, schoon l
gting was, zo als m
een kinder in Altem
den, is het daarvan, o
voor omstijgenooien
was het, in het choor

Mr. Willem de Groot en zijne huisvrouw *Alida Graswinkel*, *Maria van Leeuwen* en Mr. Jan de Groot haaren man, *Maria de Groot* huisvrouw van *Fredrik Wolphert van Overschie*, *Alida de Groot*, *Maria de Groot*, *Françoise de Groot*, *Lambert Willem van Portman*, *Catharina Lodesteyn*, *Gerrart van Aspendelft* en *Agnieta van Hoppestein van Leeuwen*, *Dirk van Bleiswijk*, en meer andere van dit geslachte; *Claes Commertse van der Mark* en *Elisabeth Thomas van der Molen*, *Gerard van der Wel*, *Jacob Graswinkel*, *Guilhelmus van der Burch* en zijne huisvrouw *Antonia van de Casteelen*, *Adriaan van Bleiswijk* en zijne echtgenoot *Quirina van Wel*, *Maria Arents Tou*, *Maria Jacobs van der Burg*, *Willem Albregtse Droog*, *Wilhelmina Jacobs van Noorden*, *Theodore Verburgh*, *Huig Aertsz Buisrogge*, *Gerrit Dircsz. van Rhoon*, en *Anna van Schagen*, zijnde deze alle, zo wel als in de *Oude Kerk*, kennelijk aan hunne opschriften, als wapenkasfen, waarmede de muuren en pilaren geheel en al bedekt zijn: tot hiertoe pleegde grafplaats van den vermaarden *Hugo de Groot*, voor hun die dezelve met eerbied voor 's mans gadelooze geleerdheid wilde naderen, mede alleen aan eene opgehangene wapenkas kenbaar te zijn, pronkende met 's mans wapen in de midden, en aan wederzijde de agt kwartieren, zo van 's vaders als moeders zijde, bestaande in de wapenschilden van *de Groot*, *Heemskerk*, *Cornetz*, *van Alphen*, en van *Overschie*, *van Adrichem*, *van der Dussen*, *van Woord*: reeds kort na 's mans overlijden, had men in overweeging genoomen, hem te *Delft*, als de plaats zijner geboorte, een standbeeld, even als die van *Rotterdam* voor *Erasmus* gedaan hebben, op te rechten, dan dit achtte wegen blijvende, besloot men, hem een prachtige tombe te vervaardigen in het choor der *Nieuwe Kerk*, waartoe de Stads regeering volkomene vrijheid verleenden: dan ook dit bleef bij het ontwerp, schoon hetzelfde 'er toe vervaardigd en in prent gebragt was, zo als men zien kan in 's mans *Leven*, in folio, een kleinder in *Alkemade*, *Ceremonieel der Begraafenisfen*, Jan, de eer daarvan, om wat reden, is ons onbekend, scheen voor onze tijdgenooten bewaard te zijn: in het jaar van 1781 was het, dat het choor dezer kerk versierd werd met een zo

schoon als konstrijk gedenkteken voor dezen beroemden Delfenaar, op last en ten kosten van hun, die zig kunnen beroemen van zijn nog overige maagschap te zijn: de plaats daar dezelve gesteld is, is ter zijde van de Vorstelijke graftombe: de gedaante bestaat uit een antique Ariclecteur, van extra fraai gepolijst arduinstein, in zig bevattende eene half ronde nisse of holte, waarin eene piramide of naald van zwart marmer, met een sluijer van wit marmer omgeeven; voor deze naald staat op een verheven voetstuk, in het midden eene Urne of Lijkbusse, met een krans van cypressenbladen omvlochten, ter rechte zijde een Genie of Kinderbeeldje, hebbende eene omgekeerde uitgeblustte fakkel in de slinker, en het wapen van *Hugo de Groot* in de regterhand; ter slinkerzijde 's mans beeltenis in eene medaillon, met een lauwerkrans gekroont, rustende op zijn alom beroemd Werk *de Jure Belli ac Pacis*, (*Recht des Oorlogs en Vrede*) terwijl zijne overige schriften, waaronder bijzonder uitmunt zijn *Bewijs voor den Christelijken Godsdienst*, in het oog vallende, daarnevens liggen: het geheele werk boven aan 't frontespice, en doorgaande met eenige verdere sieraaden, weinig in getal, om het eenvoudig schoon door overmaat van bijwerk niet te ontluisteren, voorzien, staande hetzelfde geheel op een bordes, drie treden hoog, zijnde door een ijzerene hek afgesloten: voor het voetstuk zelve is een tablet van wit marmer geplaatst, met het volgende opschrift:

H U G O N I G R O T I O

S A C R U M.

Prodigium Europæ, docti stupor unicus orbis,

Naturæ, augustum se superantis opus:

Ingenii celestis apex, virtutis imago,

Celsus humana conditione decus:

Cui peperit Libani lætas de vertice cedros

Defensus veræ Religionis honor:

Quem

Quem lauru Mavors, Pallas decoravit oliva,

Quem bello & paci publica jura daret :

Quem Thamefis Batava miraculum, & sequana terre

Viderat, adseruit Sueonis aula sibi :

GROTIUS *hic situs est: tumulo discedite, quos non*

Musarum & patriæ fervidus urit amor.

PETRUS BURMANUS SECUNDUS.

't welk in 't Nederduitsch, hierop uitkomt :

TER GEDACHTENISSE

V A N

H U I G D E G R O O T.

Europa's wonder, dat geleerdheid doet verstommen ;

Het pronksuk, waar Natuur zig zelve overtreft ;

Het beeld der Deugd, 't verstand, tot 's Hemels top geklommen ,

't Cieraad, dat boven 't lot des menschedoms zig verheft ,

Dien waare Godsdienst, voor wiens eer hij sreedt beloonde

Met de etlsie cederen, van Libans kruin gehaald ,

Dien Pallas met olijf, en Mars met lauwren kroonde ,

Toen hij de wet voor Vrede en Oorlog heeft bepaald ;

Dien Theems en Seine, om strijd een wonderwerk beleden

Van Neerland, dien de Zweed zig eigende als Gezant ,

DEGROOT ligt hier. *Wijkt van dit graf met snelle schreden,*

Gij, die door Vaderlands- noch wijsheids-liefde brant.

Zijnde dit roemwaardig en konstig gedenkstuk vervaardigd ,
door *Hermanus van Zwol*, Mr. Beeld- en Steen-houwer te
Delft, die ook beloofd heeft, hetzelfde in 't koper te laten
brengen.

Wat verder het gebouw dezer kerk aangaat, wordt, zo als

L 3

de

de andere Stads gebouwen, aldaar in een zeer goede order onderhouden: blijken daarvan, de verbetering, geschied aan deszelfs voorgevel en ingang op de markt, sedert het jaar 1781.

De derde kerk der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente is, die van het Gasthuis, waaraan dezelve is vastgehecht, zijnde een ruim en zindelijk gebouw, pronkende welker met een sierlijk torentje van duifsteen, dat echter met de geheele verbetering dezer kerk, om deszelfs bouwvalligheid, 'er afgenomen is; wordende deze kerk door een vast Predikant bedient, welke niet onder de klasfis behoord, maar door de zes Regenten van het Gasthuis verkooren, en na bekomene goedkeuring van Burgemeesteren, beroepen wordt.

In de tijden voor de Reformatie, waren deze hier gemelde *Oude en Nieuwe Kerken*, de Parochiekerken der Stad, en buiten dien waren 'er nog veertien, die aan de kloosters behoorden; zijnde aldaar in groot aanzien geweest, dat der Minderbroeders, Alexianen of Cellebroeders, Hieronimianen, het klooster van *St. Ursula*, van *Klarisse*, van *St. Anna*, *St. Agnes*, *St. Agatha's*, *St. Barbara's*, *Bagijnhof*, *St. Anthones Kapel*, *Oude Gasthuis Kapel*, enz. en buiten de Stad het *Pesthuis*, dat mede door een Priester bedient werd. Den Leezer verwachte van ons geene beschrijving van alle de menigvuldige mirakelen, die aan de *Oude en Nieuwe Kerken*, of liever aan die geenen, waaraan deze kerken gewijd zijn, worden toegegeschreeven: enkel om van deze gebouwen afstappen, zeggen wij, dat beide de kerktorens voorzien zijn van zeer goede uurwerken, en uitmuntende klokkenspellen.

Ten dienste van de Gereformeerden, werden aldaar, van het begin der Reformatie af, bekwaame Predikanten beroepen, hun getal was in den jaare 1588 vier, in 1601 vijf, en sedert 1640 zes, en in 1767 vermeerderd tot zeven, buiten die van het *Gasthuis*, welke 'er nog tegenwoordig in dienst zijn: verder is aldaar een *Waalſche Gemeente*, en daartoe twee Predikanten, welke den Godsdienst verrichten en waarneemen in de van ouds genoemde *St. Aagte Kapel*, staande op den grond van het *Princehof*, wordende aldaar des Sondags tweemaal, en in de week eens gepredikt: de Lutherſchen hebben aldaar zo wel als de

de Remonstranten, die
Protestanten & Rooms-
ken, en de ander
kerken, die een
klooster aangaat,
Heren en Vrouwen
van de vrouw van
Caretachuis, en
huisjes, als het Hof
de Huisjes van der
Hoffe, de Huisjes i
der Dagen, 't Ra-
is aldaar een Tugt-
ſche School.

De WERELD

Zijn: het Stadhu
Dijland, Oorlogs M
Huis, Waag, en Be
Grijne- en Stoffe-
mer en Bank van
zijn, zo om hem

De REGEN

Deze Sint beheet
Hooftklooster, zere
Raadpenſionaris en t
ſte amptenaar, van
Heren-Meeſters.
De Heeren Veertig
ſte de benoeming di
College van Raaden
Sonder van het ja
ten Gede, zijnde di
Dit is Vreſſchap
bij haar leden, die

de Remonstranten, ieder een aanzienlijk kerkhuis, en elk één' Predikant: de Roomschegezinden, en bijzonder de Janfenisten, zijn aldaar vrij sterk in getal, hebbende de Janfenisten 'er twee Priesters, en de andere één' Priester, van de orde der Minderbroeders, die een Kapelaan onder zig heeft: wat verder de Godshuizen aangaat, deze zijn het *Gasthuis*, *Pesthuis*, *Oude Mannen* en *Vrouwenhuis*, *Weeshuis*, *Meisjeshuis*, het huis van de vrouw van *Renswoude*, de Kamer van *Charetate* of *Charetaathuis*, en buiten deze verscheidene Hofjes of Armhuisjes, als het *Hofje van Overschie*, het *Hofje van Gratie*, de *Huisjes van Arend Sasbout van der Dusen*, het *Klaus-Hofje*, de *Huisjes in de Romkamspoort*, het *Hofje van van der Dusen*, 't *Roomsche Weeshuis* en drie *Armscholen*, ook is aldaar een *Tugt- en Del-huis*, en een zeer aanzienlijk *Latijnsche School*.

DE WERELDLIJKE GEBOUWEN

Zijn: het *Stadhuis*, *Prinsenhof*, *Gemeene Landshuis van Delfland*, *Oorlogs Magazijn van Holland enz.*, *Oostindiesch Huis*, *Waag- en Boter-huis*, *Vleeschhal*, *Lakenhal*, *Saai- Grijne- en Stoffe-hal*, *Stads Doele*, *Anatomie* of *Ontleedkamer* en *Bank van Leening*, alle gebouwen die bezienswaardig zijn, zo om hun oudheid als forsse, gedaante en sterkte.

DE REGEERING

Dezer Stad bestaat uit vier Burgemeesteren, één' Schout of Hoofdofficier, zeven Schepenen, en veertig Raaden, één' Raadpensionaris en twee Secretarissen, als zijnde de voornaamste amptenaars; verder één' Thesaurier, drie Wees- en twee Haven-Meesters.

De Heeren Veertigen of Raaden der Stad *Delft*, zijn het, die de benoeming doen der gemelde Heeren van de Wet; dit Collegie van Raaden of Vroedschappen is aangesteld den 7den September van het jaar 1445, door Hertog *Filips*, bijgenaamd *den Goeden*, zijnde de voornaamste inhoud daarvan:

Dat die Vroetschap en Rijkdom der Stad zouden kiezen, bij haaren eeden, die sy dair toe oirbairlijk doen sullen,

veertigh perfoonen , die rijxste , eerbairste , notabelste ende vrederijkste der Stad , om tien achter een volgende jaaren te dienen , en geduurende dien tijd bekend en geroepen te wesen in aller saeken zijner en de Stad aengaende.

Verder moesten deze Vroedschap jaarlijks benoemen twintig perfoonen , waaruit den Graaf of deszelfs gemagtigten zouden kiezen vier Burgemeesteren en zeven Schepenen : blijken zijn 'er menigvuldig voorhanden , dat deze verkiezing door de Landvoogdesse , door den Stadhouders in der tijd , en door het Hof van Holland gedaan is : dan deze Handvest van *Filips* , moet ons bedunkens eerder worden aangemerkt , als dienende ter bevestiging van de verkiezing der Heeren Veertigen , dan wel als één , waarbij de aanstelling van dat Collegie eerst in wezen zou gekomen zijn ; want bij *de Riemer* , in zijne *Beschrijving van 's Gravenhagen* , II. Deel , p. 91. vindt men een brief van het jaar 1355. waarvan het hoofd is : *Wi Schout , Schepenen en Raetsmannen der Stede van Delf* , doen cond allen luden enz. ook maakten *Willem den Zesden* , in het jaar 1408 , al gewag van *Raaden* , door welke geene anderen , dan de Veertigen of Vroedschappen konden verstaan worden , of men moet stellen , dat de Vroedschappen , in plaats van de Raaden gekoozen zijn.

Dit aanzienlijk Collegie houd aldaar jaarlijks vijf gewoone vergaderingen , de I. op den 16den December , of dezen dag op Sondag , Donderdag , zijnde de Marktdag invallende , dan op den 17den , in welke vergadering de openstaande Vroedschapsplaatfen , bij meerderheid van stemmen , vervuld worden : de II. op den 23 of 24ften December , in welke een aanblijvend Weesmeester , en om de zes jaaren een Thesaurier werd aangesteld , ook geschied alsdan de keure voor den tijd van drie jaaren , tot een afgevaardigden in het Collegie van Gecommitteerde Raaden , en in het Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze* : de III. op den 30sten December , wordende alsdan bij meerderheid van stemmen , eene benoeming der Heeren van de Wet , voor het volgende jaer gemaakt , bestaande de Nominatie uit agt perfoonen tot Burgemeesteren , en veertien tot Schepenen : den 131sten December de IV. , in welke tijden , of onder eene Stadhouderlooze regeering , de Electie uit de gemaakte Nominatie gedaan

daar niet in het b
waar de bepaalde
tijd , rond welkoo
Wassieren , Ho
de zamen van Ho
de Schout word
de in November
De Burgemeest
door vrouw Jan
achten December
daar veel meer
geen schijn niet a
dan eens meer , e
1660 word van
De Thesaurier
het jaar 1445 , w
togen.

STADS VO
Zijn voornam
de Stad , door Ko
gebeftier betref
zinge ; 1265 v
Floris ; 1280 de
Broodhuus en Vle
1301 het gemeld
door Hertog Albe
voordeele van de
Gravengeld ; 1340
die van Delfland
het recht tot het
de Lakenmeest , d
Jusmarkten , Kaa
1374 het recht om
in te ligen , Veste
rechtsheld tot op
gratie ; Voortem

daan wordt: in het begin van Januarij de V. of laatste, doch waarvan de bepaalde dag aan de keuze van Burgemeesteren afhangt, word besloooten tot de aanstelling van de aankomende Weesmeesteren, Havenmeesters en afgevaardigden ter dagvaard der Staaten van *Holland*.

De Schout word om de drie jaaren, op den eersten Maandag in November, benoemd.

De Burgemeesters schijnen aldaar eerst te zijn aangesteld door vrouw *Jacoba van Beijeren*, bij een Privilegie van den 20sten December 1417; dan het Collegie van Schepenen is aldaar veel vroeger, zo als in andere Steden, bekend, doch het getal schijnt niet altijd op zeven bepaald geweest te zijn, maar dan eens meer, en dan eens minder, in een brief van den jaare 1260 wordt van dezelve al gewag gemaakt.

De Thesaurier, waarvan mede al melding gemaakt wordt op het jaar 1448, wordt, zo gezegd is, verkoozen door de Veertigen,

STADS VOORRECHTEN

Zijn voornaamlijk dezen: als die van het jaar 1246, waarbij de Stad, door Koning *Willem*, begiftigd, met voorrechten het Burgerbestier betreffende, als mede vrijheid van huur, en cijnswinninge; 1265 vrijheid van Tollen, haar verleend door Graaf *Floris*; 1280 den Muddenpenning; 1295 het recht voor een Broodhuis en Vleeshalle, en het rechtsgebied over de *Geer*; in 1301 het gemelde verlot om een Haven te mogen schieten, door Hertog *Albert*, en *Willem van Beijeren*; vrijheidsbrief ten voordeele van de Brouwers, ten opzichte van 't betaalen van het Gruitgeld; 1340 door denzelve; 1342 een vrijheidsbrief voor die van *Delfland*, schenkende aan de Stad het Schrijf-Ambacht, het recht tot het opbouwen en houden van een Lombardhuis, de Lakenmaat, de Botermaat, Schoole, Vismarkt, Week- en Jaar-markten, Kaas- en Paarde-markten, het Boderecht, enz.; 1394 het recht om Poorthuizen te mogen maken, Deuren daar in te hangen, Vesten te diepen enz., uitbreiding van des Stads rechtsgebied tot op dertig roeden, de Vischerij in de Stads graften, 't Poorterrecht betreffende, dat niemand, 't zij man

of vrouw, zijn lijf en goed niet meer dan zestig ponden, en in geval van doodslag, niet meer dan tagtig ponden en zijn lijf verbeuren mag; dat alle zaaken aldaar zullen berecht worden door Schout en Gerechte der Stad Delft; verder bevestiging van alle de voorige Privilegiën, en meer andere, die men alle vermeld vindt in de *Nieuwe Beschrijving van Delft* in fol. II. Hoofdstuk.

De GILDENS

Zijn aldaar dertig in getal, als: het *Schippers*, het *Vleesch- en Spek-verkooopers*, *Brouwersknechts Busse*, *Timmerlieden*, *Turfdragers*, *Mandemakers*, *Schoenmakers*, *Kuipers*, *'t Komans*, *Kleeremakers*, *Metzelaars* en *Leydekkers*, *Smits*, *Warmoefers*, *Lindweevers*, *Bierkruijers*, *Collegio Med.*; *Chirurgicum*, *Bakkers*, *St. Michiels*, *Schoenlappers*, *Viskooopers*, *Lakenbereiders*, *St. Lucas*, *Tappers*, *Knoopmakers*, *Olijflagers*, *Hoedemakers*, *Corters*, *Lakenwerkers*, en *Wijn- en Brandewijn-verkooopers Gilde*, die ieder hunne Overlieden, doch op een ongelijk getal, hebben, als ook ieder zijne Gildeknacht.

Van de SCHUTTERIJ.

Behalven de broederschap van de *Handbus*, het eenigste genootschap, dat van de oude Delftsche Schutterij nog is overgebleeven, en welke hunne vergadering houden in één van de zaale in de *Stads Doelen*, op den eersten Maandag van ieder maand, op welke bijeenkomsten zij verplicht zijn met de handbus te schieten, zijnde ten dien einde naast de zaal een kunstig schietstuk gemaakt, alwaar ook jaarlijks op den eersten Saturday in de maand van October, naar de Gans geschoten wordt, hij, die dezelve affchiet, wordt voor Schutter Koning verklaard, en door de Dienstvaagd uit de *Doel* een blaauw lint over de schouders gehangen, aan het welk een gouden penning is, die hem door de broederschap vereerd wordt, geëvende hij daarentegen eene vereering aan de Dienstvaagd, ook is hij het gantsche jaar vrij van Stads pachten: buiten deze, is de Schutterij verdeeld in agt Compagniën, twee in ieder der vier kwartieren, waarin de Stad verdeeld is, heb

behoort tot Compagnie
dij. Schutten en
van de kwartieren
de Orde twee,
wie niemand wordt
in zijn eigen goed
gunde alles in een
zij het voorrecht.
Voedschappen mag
der agt van die is
dat een Schutter in
van andere en van
namen heeft: ook
ge geboortelijken,
der Prinsen van O

WAPEN EN

Het tegenwoordige
op een wit veld, we
wants verbeeld, te
ge andere gegrave
wapen, met twee
het schild, in pla
Zegel, hangende
zo ook op eenige
den ammen, waarop
MEN GELT IN I
den deze Latijnsche
GITER FIDELIUM
Animesen strijdt
die zelfde munt als
wapen is 'er, waar
onderwerfde Toren
van gebouw lijken
Dijp veruond zig
den met de voorst
ver val, hebbende

hebbende ieders Compagnie zijn Capitein, Luitenant, Vaandrig, Hoofdmannen en Rondassiers, en is verdeeld in drie rotten: de kwartieren zijn onderscheiden door het vaandel, als het *Groene* twee, *Oranje* twee, *Witte* twee, *Blaauwe* twee: niemand wordt aldaar als Schutter aangenomen, dan die van zijn eigen goederen, beroep of ambacht bestaan kan: gaande alles in een zeer geregelde order, ook heeft de Schutterij het voorrecht, dat niemand tot één der Veertigen of Vroedschappen mag verkoozen worden, ten zij hij onder een der agt vaandelen is ingeschreven, waarvan het spreekwoord, *dat een Schutter van Delft zo goet is, als een Vroedschap van andere een weinig geringer Steden*, zijn oorsprong genomen heeft: ook heeft de Schutterij van *Delft*, bij plechtige gebeurtenissen, als inzonderheid bij de begraving van een der Prinzen van *Oranje*, zig altoos roemwaardig gedraagen.

WAPEN EN ZEGELS DER STAD.

Het tegenwoordige wapen van deze Stad is een *zwarte paal op een wit veld*, welke zwarte paal men wil, dat een loopend water verbeeld, ter aanduidinge van *de oude Delft of eenige andere gegraaven vaart*; echter vindt men nog een ander wapen, met twee overeindstaande of klimmende Leeuwen, in het schild, in plaats van torens of burgten, op zeker Stads Zegel, hangende aan een open' brief van het jaar 1351, en zo ook op eenige duiten, geslagen in het jaar 1545, voor den armen, waarop om den rand te leezen staat, *DEN ARMEN GELT IN DELFT*, en aan de keerzijde, in het midden deze Latijnsche woorden, *DANS ELEMOSINAM LARGITER FIDELIBUS*, dat is: *aan de Geloovige mildelijk Aalmoesfen uitrijkende*; men zegt dat 'er ook stuivers van die zelfde munt aldaar geslagen zijn: nog een ander soort van wapen is 'er, waarop men ziet een onderste gedeelte van een *ouderwetsche Toren of Burgt*, welke veel grover en zwaarder van gebouw lijkt, als anderen, uit de poort van dezen Burgt vertoond zig een brullende Leeuw uitspringende, houdende met de voorste poot een *Schildje*, van een wit of zilver veld, hebbende in de midden een regtopgaande zwarte Paal,

Paal, ongebroken: dit wapen lange jaaren in gebruik geweest, wordt nog hedendaags gebruikt tot publieke zaaken, en als het zegel der Stad.

KOOPHANDEL EN NEERINGE.

Wijd en bijna door de gantsche wereld mag men zeggen, dat *Delft* oudtijds vermaard was door haare Brouwerijen en Wolleweverijen; zijnde de fyne lakens, *Delfts puik* genaamd, in de dertiende en veertiende eeuw zeer vermaard, dan deze tak van bestaan, is aldaar geheel en al te niet gegaan en verlopen; de Brouwerijen hebben hun eerste verval te wijten aan de drukken- de en bezwaarende lasten, door Keizer *Karel den Vijfden* en zijnen Zoon, daarop gesteld: in het jaar 1600 telden men 'er aldaar twee en tagtig, waarvan 'er naauwlijks tegenwoordig tien overig zijn: wat het gevolg zijn zal van de Branderijen, als waar men 'er zig thans meer dan te vooren schijnt op toe te leggen, zal de tijd moeten leeren. Van geen minder tak van bestaan voor de *Delfvenaaren*, namelijk van de Pateelbakkerijen, daarvan hebben wij reeds gesproken op het Art. AARDEWERK, in ons I. Deel, waarbij wij alleenlijk voegen, dat deszelfs tegenwoordige staat, eerder schijnt toe, dan af te neemen, en nog meer floreeren zou, zo de Meesters dier fabrieken konden goedvinden, hunne arbeidslieden edelmoediger te behandelen, en ten opzichte van de Commertie, een ruimer credit aan hunne Correspondenten te verleen, waardoor deze nog eenige hoofdtak van bestaan, verder in welstand ongetwijfeld zou toeneemen: verder is te *Delft* een zeer aanzienlijke handel met de Delflandsche Boter en Leidse Kaas, Vee word 'er wekelijks, op Donderdag, de gewoone marktdag, in overvloed ter markt gebragt: zeer aanzienlijk is 'er mede de groote en kleine Kaasmarkt, waarvan de eerste gehouden wordt, de eerste Donderdag in de maand September, en de tweede op het eind van de maand October: niet min verdient in aanmerking genomen te worden, de jaarlijksche Paardemarkt, op den 7den Junij en twee volgende dagen: de Koornhandel is 'er thans mede niet zo groot dan weldeer, echter is 'er een nette en zindelijke marktplaats voor de Graanhandelzaars, die des Donderdags van *Rotterdam* en *Schie-*

213/172

dan komen,
dus veranderde, ver-
terijde burgers met
dijfde bestaan beno-
de eerste verval va
nagetien het hun no
an vriendelijkheid o
lij den Haag, en
niet den Haag heb-
zijn, hier is goed
daar.

VOORNAAMT

Da het deze also
Mannen, en 't ool
gen van de zuiken,
pen hebben algemeen
honne Geboorteland i
hebben, Wiljvuidet
en heb op 'hun Ar
groote menigte dar
Prins Fredrik Ho
Pieter Pieteraan
wordt echter mede
geend.

Onder de Geleer-
sijke, Dirk van
Desphier, François
Veldur, Adam Sa
van den Berg,
Gies, J. C. He
Blotus, Mr. Jan
van den Eynde, H
land van Bologen
Christiaan van Alder
meer, Johannes Dijk
hief de zegen, Cor

dan derwaarts komen, doch naar mate dat de brouwneering aldaar verminderde, verslapten ook dezen handel: verder geneeren 'er zig de Burgers met de gewoone handwerken, die tot het daaglijks bestaan benodigd zijn; dan, vraagt men hun, *waaraan het meeste verval van hunne handwerken is toeteschrijven*, aangezien het hun noch aan ijver, noch aan bekwaamheid, noch aan vriendelijkheid ontbreekt? zij antwoorden: *wij zijn te dicht bij den Haag, onze groote en aanzienlijke lui, moeten alles uit den Haag hebben, of het deugd niet, schoon wij zeker zijn, hier zo goed en tot minder prijs te werken, dan aldaar.*

VOORNAAME MANNEN.

Dat het deze aloude Stad nog niet ontbreekt aan bekwaame Mannen, en 't ook nooit ontbroken heeft, aan het voortbrengen van de zulken, die in geleerdheid, kunsten en wetenschappen hebben uitgemaakt, en hun Vaderland in 't algemeen, en hunne Geboortestad in 't bijzonder, tot eer en roem verstrekt hebben, blijkt uit de naamen van hun, die wij hier doen volgen, en ieder op hun Artikel nader zullen leeren kennen: onder die groote menigte dan, munten uit, de mannen van aanzien, als: Prins *Fredrik Hendrik van Oranje*, de vermaarden Zeeheld *Pieter Pieterszoon Hein*, schoon te *Delfshaven* geboren, wordt echter mede, en niet zonder reden, onder de Delvenaars geteld.

Onder de Geleerden en Staatsmannen, *Claes van Bleiswijk*, *Dirk van Delft*, *Egidius Delphius*, *Johannes Delphius*, *François Sonk*, *Martinus Dorpius*, *Jodocus Sasboldus*, *Adam Sasbout*, *Adriaan van der Meer*, *Frans van den Berg*, *Walricus Lithodorus*, *Aart van der Goes*, *J. G. Ifferman*, *Adriaan van der Goes*, *Hugo Blotius*, *Mr. Jan van Bleiswijk*, *Hermanus Schinkel*, *Jacob van den Eynde*, *Hermanus van Overschie*, *Cornelis Musius*, *Bartel van Bodegem*, *Christiaan Wapenvelt*, *Arent Sasbout*, *Christiaan van Adrichem*, *Pontus Heuterus*, *Lucas ab Opmeer*, *Rolandus Delphius*, *Arnoldus Cornelii*, *Cornelis Matelief de Jongen*, *Cornelis Grotius*, *Leonard Vooght*, *Sasbout*

Vas-

Vosmeer, Jacobus Eyndius, Pieter van der Meer, Abram van der Meer, Michiel Vosmeer, Johannes Hagius, Tieleman Vosmeer, Cornelis Pijnacker, Jan Janszoon Graswinkel, Fredrik van de Mey, Jacob van den Eynde, Petrus a Naaldwijk, Jacobus Rolandus, Frans Burgersdijk, Martinus Hortentius, Johannes Meursius, Hugo Grotius, Simon Groenewegen van der Made, Nicolaas Kinschot, Willem de Groot, Dirk Graswinkel, Christophorus Delphius, Anthoni van Leeuwenhoek, Dirk van Bleiswijk, en meer anderen.

Onder de Kunstenaars, als Schilders, enz. *David Joris, Augustijn Joris Verburg, Willem Daniëls van Tetrode, Pieter de Smits zoon, Lange Jan, Christiaan Jansz. van Biezelingen, Arper Fransz., Jacob Willemsz. van Delff, Hubertus Grimani, Pieter Cornelisz. van Rijck, Palamedes, Stevers, Jacob Wouter Vosmeer, Michiel Jansz. Miereveld, Pieter Gerritsz. Montfoort, Pieter Dirkse Cluyt, Willem van der Vliet, Johan van Nes, Cornelis Willemsz. van Kittensteyn, Carel Fabricius, David Beck, Evert en Willem van Aalst, Jacob Delff enz., Pieter van Bronkhorst, Adriaan van der Venne, Christiaan van Kouwenberg, enz.*

ONHEILEN.

Onder de onheilen, deze Stad in vroegere jaaren overgeko-
men, verdient hier melding gemaakt te worden, van die, wel-
ke door zwaare branden veroorzaakt zijn, en wel eerst van die,
welke in het jaar 1536, waardoor de gantſche Stad in een puinhoop
veranderde, blijvende 'er niet meer dan drie honderd huizen ove-
rig; dan de florissante staat der Brouwerijëen, in dien tijd, werd
aangemerkt als de oorzaak, dat dezelve veel schooner als te
vooren uit haare asche verrees: andermaal werd zij in het jaar
1618 met gelijk noodlot, door den brand des Stadhuis, ge-
driegt, wordende dat gebouw genoegzaam geheel in koolen ge-
legd; grooter dan dit, was het nadeel dat de geheele Stad leed,
op den 12den October van het jaar 1654, door het springen van
den kruidtoorn, die des voordemiddags om half elf uren, met
meer dan tagtig duizend ponden buskruid in de lucht vloog,
zodat 'er niets van overig bleef, dan een stinkpoel met vijftien

of zestien voeten waters; de naastbelendende huizen werden verpletterd, of geweldig beschadigd, de gantsche Stad en omliggende Dorpen daverden en dreunden, wordende de slag tot op *Texel*, en nog verder, gehoord, veel menschen kwamen daarbij om 't leven, en andere waren op de deerlijkste wijze beschadigd; eene menigte van bijzonderheden, die niet dan schrik en medelijden konnen veroorzaaken, worden daarvan verhaald, het getal der omgekomenen word tuschen de vier en vijf honderd begroot, en van vijf honderd huizen, waren 'er twee honderd geheel verwoest, en de overigen merklijk beschadigd: op den 4den December van het jaar 1665, sloeg de blixem in de oude kerkstoren, doch deze werd gelukkig gebluscht: in het jaar 1723 leed de Stad weder groot nadeel, door het springen eens kachels, van de kruidmakerij, een vierde nūr ten westen van de Stad gelegen; maar op den 8sten Februarij des jaars 1742, was het gevaar en de schade merklijk grooter, toen dien zelfden kruidmakerij, des nademiddags om twee uren, met twee geweldige slagen, als eerst die van het korrelhuis, en daarna de kachel in de lucht vloog, waardoor agt molens vernield, vier arbeiders vermorzeld, en verscheiden paarden gedood werden, de brand was reeds in de hooizolder geslagen, doch gelukkig geblust, waardoor ook de twee naast bijgelegene kruidmagazijnen bewaard bleeven: de slag intuschen vernielde alle de omliggende warmoesfiers, tuinen, en rukten de boomen daaromstreeks met wortel en al uit den grond, zijnde de schade aan huizen zo binnen als buiten de Stad niet gering: een onheil van een gantsch anderen oorsprong dreigde de Stad in het jaar 1672: de anderszinds vreedzaame en regeeringminnende Burgerij, werd ter gelegenheid van de verkiezing van zijne Hoogheid Prins *Willem den Derden*, in 't harnas gejaagd, en ergwaan tegen hunne Regenten, het gevaarlijkste dat ooit voor den welstand van alle Ingezetenen kan bedacht worden, ingeboezemd, door de zilke die hunne grootheid bejaagden: zie hier het middel waarvan men zig bediende, en de haatlijkste gevolgen welke het na zig sleepten: een hoop Vischers en Boeren, vergezeld van eenige Burgers uit de naaste Steden, trok op den 30sten Junij

van

van dat jaar, regt toe regt aan op *Delft*, na de poort in een oogenblik, wyl men 'er op niets bedacht was, bemagtigd te hebben, begaven zij zig naar 't Stadhuis, en dwong en de Wethouderschap eene schriftelijke beloften af, dat zij den Prins tot Stadhouder zouden verklaaren; goede raad, zo men zegt, duur zijnde, gaf de Wethouderschap deze miltzuchtige genoe- gen, waarmede zij vertrokken: het gezach van hun die 't Stads bestuur was toebetrouwd, hiermede een aanmerklijke krak ge- kreegen hebbende, zo kostte het minder moeite de Ingezeten en in het harnas te brengen; dan dit afschuwelijk vuur van twee- dracht tuschen Regenten en Burgers, smeulde tot in de maand van Augustus, eer het uitbrak: de reden waarvan men zig be- diende, om openlijk te doen zien, waarop het genunt was, was deze: men zeide dat in twee Herbergen, nabij de Rot- terdamsche Poort, eenig oorlogstuig gebragt was, de Burgers voor een der Herbergen bijeen vergaderd zijnde, vroegen wat men daarmede voorhad? een ten onpasse spijtig antwoord, maakten de gemoederen gaande, men viel op de Herberg aan, die geplonderd werd: dit spoorloos bedrijf verricht zijnde, verzocht de Burgerij, den Prins, nu reeds Stadhouder zijnde, schriftelijk, de Wethouderschap te willen ontslaan; deze, vrij- willige afstand gedaan hebbende, geschiedde de buitengewoone verandering der Regeering aldaar den 10den van de maand September: wijslijker gedroegen zig Stads Ingezeten en in de jaaren 1747 en 1748, zijnde 'er alles toen zonder groote beweeg- ing toegegaan, en wel zo, dat, als men de beroertens van dien tijd, in de Hollandsche Steden bijeen neemt, *Delft* on- genoemd blijft. Volgens onze aangenomene orde, hebben wij deze zaaken geschikt onder de *Onheilen*, en gaan nu over tot een kort verslag van de

GESCHIEDENISSEN.

De Vlaamingen, onder *Jan den Tweeden*, in den jaare 1304, uit *Holland* verdreven wordende, viel 'er in deze Stad een bloedige slagting onder hun voor, de plaats daar dezelve ge- geschiedde, heeft als nog den naam van de *Vlaamestraat*, en de brug waarop zij stand hielden de *Bloedbrug*: onder de regeerin- ge

ge van *Jan Albert* van *Graveland*, leed veel ongelukken had *Rum* verzet, onde- was ingezondene g- in van *Polanen* en *Bi- j* handen in 't *Grave* nageris, en voerden over meer verhoed, rade den tijd van die beigen, en zig door i *Borne*, van den *Hertog* geeld; dan, tevens kw plonderinge, van de- onde schilden, of v stellen vast, dat de t een doudschil is, en van 200-en vijftig stu- len, en hante muren in (1966), de *Engel* Friezen bezet tijnde den, zo verzecht hi *Hoarim*, hem bije de *Engelichen* in de van die van *Delft*, i woonde: *Alkewel* w of bevestig zijn, en i geren, zenuw, dan hebben moeten durf- verzen zijn, zullen: te algemeen ons mi- inden smaat, en i niet gelden, d inden. Wij zullen roud, in *Uw* nit woe- het om, aan onze mag- zijn, naar maar de *Al. Dru.*

ge van Hertog *Albert van Beijeren*, eerst Ruwaart, en daarna Graaf van *Holland*, leed de Stad *Delft* in het jaar 1359 zeer veel; de Delvenaars hadden zig driftig tegen zijne aanstelling als Ruwaard verzet, zonden zelfs volk tegen de Hoeksgezinden, welke uitgezondene groote verwoestingen aanregtede, de sloten van *Polanen* en *Binkhorst* plonderende, ja wat meer is, zij haalden in 's *Gravenhage* de Gevangenen uit 's Graaven gevangenis, en voerden ze met zig naar *Delft*: de Hertog daarover zeer verbitterd, belegerden de Stad zeer gestreng, gedurende den tijd van tien weken, waarna de belegerden moesten buigen, en zig door tusschenpraak van Ridder *Walraven van Borne*, aan den Hertog overgeeven, mids behoudende lijf en goed; dan, tevens kwam 'er bij, dat zij tot afkoop van de plonderinge, aan den Hertog zouden betalen veertig duizend oude schilden, of volgens *Vosfius* zestig duizend; doch wij stellen vast, dat de tien duizend ponden, bij *Boxhorn* gemeld, een drukfeil is, en zal moeten zijn zestig duizend, ieder van zes-en-vijftig stuivers, daarenboven om vergiffenis finecken, en hunne muuren en wallen afbreken: eenige jaaren daarna (1396), de Engelschen, in dienst van den Hertog, door de Friezen bezet zijnde, en in gevaar van alle verslagen te worden, zo verzocht hij eerst die van *Dordrecht*, daarna die van *Haarlem*, hem bijtestaan, doch daar deze weigerden, zig voor de Engelschen in de bres te stellen, deed hij hetzelfde verzoek aan die van *Delft*, waarop een van de Delvenaaren hem antwoordde: *Alhoewel wij, terwijl de andere Steden of onwillig of bevreest zijn, en met recht ook wij desen bijstant mogen weigeren, temeer, daar wij zo eene harde belegering, van U hebben moeten doorstaan, en onze Stadswallen omverre geworpen zijn, zullen wij echter toonen, dat de welvaart van het algemeen ons meer ter harte gaat, dan het gevoel van geleeden smaat, en den loon ons aangedaan, zal bij ons zo veel niet gelden, dat gij U in uw verzoek zult bedrogen vinden. Wij zullen gaan, om de Engelschen uit hunnen nood, en Uw uit uwe bekommernissen te verlossen. Ook zal het ons, aan onze magt ontbreken, of gij zult Overwinnaar zijn, indien maar de Engelschen zo veel moed wille betoo-*

X. DEEL

M

nen,

nen, dat, wanneer wij tot het ontzet naderen, een uitval willen doen. Maar ook verzoeken wij, deze weldaad niet te vergeeten, maar dat ze ter zijner tijd mag vergolden worden: zo spoedig deze Delfsche Redenaar zijne reden geëindigd had, maakten zijne stadgenooten zig alle gereed, en vloogen, sehoon weinig in getal, naar de Friezen toe, die zij na een hardnekkig gevecht sloegen, en dus de Engelschen, in de sterkte waarin zij belegerd waren, ontzette; voor welke dienst den Hertog hun bij opene brieven vrijheid verleenden, tot het wederopbouwen van poorten, muuren en vesten, de graften te verbreed en te diepen, met meer andere voorrechten: het verschil dat 'er ontstaan is over de jaar- en dag-tekening van dezen vrijheidsbrief, is tot op heden onbeslist gebleeven: zonder ons in een verschil, waaraan geen einde te maaken is, in te laaten, merken wij hierbij alleenlijk aan, dat deze giftbrief echter in eenigen deelen gebrekkig was, wijl hun daarbij geen vrijheid verleend was, hunne muuren met torens te versterken, waartoe hun eerst verlof gegeven werd in 't jaar 1448, door *Filips*, Hertog van *Bourgondiën*.

In den aanvang van de Nederlandsche beroerten, en daarop volgende Spaanschen oorlog, hielden, die van *Delft*, zig als onverschillig weigerachtig om, hoewel zij, zo wel als die van andere Steden, naar vrijheid haakten, handen aan het werk te slaan, om de verdrukkers der vrijheid te verjaagen; maar toen zij zagen dat 'er meerder lucht kwam, begaven zij zig mede in de Unie, zeggende te vooren, dat het hun ongeraaden voorkwam, andere verbindtenisfen aantegaan, en, in tegendeel, dat zij dachten, dat raadzaamst was, zig aan de vrede van *Gend* te houden; dan in dit vermaarde vereenigings verbond getreden zijnde, hebben zij, hunne daarbij gedaane beloften, tot hier toe altoos ongeschonden bewaard en nagekomen, ook vindt men na deze gemelde gebeurtenisfen weinig stoffen, om van *Delft* te gewagen: enkel voegen wij, als bijzonderheden, tot slot van dit Art. hierbij, dat binnen derzelver muuren, op den roden Julij 1584, de beruchte moord, door *Balthazar Gerards*, aldaar aan Prins *Willem den Eersten* begaan, en den Vorst aldaar begraven werd, zo als naderhand aldaar mede met groote plech-

tig.

tigheid lagren wij
dri. / Van de Twe
hans, en in stil
gepen.

De Delfswijs,
enl.

Delft, (Mr.)
Aldrecht van Bel
derwijzen, tot v
gepromoot werd,
welke zeden, hem
jaanijks penison, u
deringe gaven en g
ker raman: men z
ganden brief.

, Aldrecht van,
, Dirk van Delft,
, Urecha, jaanijks
, hij Doctoe en Th
, in de Godheid,
, ander in orde her
, dat wij hem nu u
, die hij als ons we
, koste verkopen he
, van verminpoken d
, of Goot wil sile d
, desco brieven na
, eenen Schild getel
, herwijzen jaanijks
, vier zyden Kerse
, velen onsen Tre
, twij Mr. Direct v
, des tij voorde, uite
, syne velen van de
, rekmen, funder mee

tigheden begraven zijn, de Prinzen *Maurits*, *Fredrik Hendrik*, *Willem de Tweede*, *Willem de Vierde* en zijne gemalinne *Anna*, en in stilte eenige kinderen, uit het Vorstelijk huis gesprooten.

Zie BLEISWIJK, en de *Nieuwe Beschrijving vaa Delft*, enz.

DELFT, (*Mr. Dirk van*) was een voedsterling van Hertog *Aalbrecht van Beijeren*, die hem ten zijnen kosten deed onderwijzen, tot zo verre, dat hij tot Doctor in de Theologie gepromoveert werd, dat in dien tijd iets zeldzaam was, om welke reden, hem den Hertog, als zijnen begunstiger, een jaarlijks pensioen, tot een premie toeleidde, en om zijne zonderlinge gaven en geleerdheid, daarenboven tot zijn Hofprediker aannam: men ziet het bewijs van dit gezegde in dezen volgende brief.

„ *Albrecht* enz., doen condt allen luyden, want wij *Mr. Dirk van Delft*, van der Predicaren orde ter Jacobijnen te
 „ Urecht, jaarlijkt tot scoolen geholpen hebben, also lange dat
 „ hij Doctor en Theologia geworden is, dat men heet meester
 „ in de Godtheid, daar ons sonderlinge lieve toe is, want geen
 „ ander in onse landen is, als wij vernomen hebben, ende om
 „ dat wij hem nu niet wille verlaaten, na den voorz. gratie,
 „ die hij als ons wail aangebracht is, met grooten arbeide ende
 „ koste verkregen heeft. Soo hebben wij *Mr. Dirck* voorz.
 „ om ontfanlycken dienst, die hij ons gedaan heeft, endenoch
 „ of Godt wil alle dagen doen mach gegeeuen ende geven mit
 „ desen brieuen xx ouden schilden jaarlijks, Lx grooten tot
 „ eenen schild gerekend, die wij hem bewijst hebben, ende
 „ bewijzen jaarlijks te ontvangen, uit onsen Thesorij binnen de
 „ vier hyligen Kersdagen naastkomenden, ende ontbieden en
 „ bevelen onsen Thesorier, die nu is, of naemaels wesen sal,
 „ dat hij *Mr. Dirck* voorz. de voorz. wedden alle jaaren op
 „ den tijd voorz. uitryken en betalen, ende daar af neemen
 „ syne brieuen van kwijtinge, om voor ons daar mede te
 „ rekenen, sonder meer gebods of beveeling van ons daer ar

„ te hebben, vooirt ontfanen wij Mr. Dirck voorfz. met defe
„ brieven voir onfen dienair ende familiair in onfe Capelle voir
„ ons te leeren ende te Prediken, alst wel Goddelykende leer-
„ lyc is, en beveelen alle onfe Huiggezinnen, dat fy denfel-
„ ven Mr. Dirck dair voir houden ende fterken, dit fal gedeu-
„ ren tot onfen wederleggen, in oirconde, gegeeven in den
„ Hage op den 17den dag van December, Anno 1399.”

Zie BLEISWIJK, bl. 755.

DELFT, (Gillis van) of gelijk men hem noemde *Egidius Delphus*, was een uitmuntend Hooggeleeraar in de Godgeleerdheid, begaafd met veele zonderlinge bekwaamheden, als onder anderen met die van de edele dichtkunst; *Erasmus* getuigt niet alleenlijk van zijne bekwaamheid, maar zegt, dat hij ten naasten bij de geheele H. Schrift in verfen gebragt heeft: hij bloeide in 't laatst van de veertiende eeuw: bij *Sweertii* vindt men zijne fchriften gemeld.

Zie BOXHORN in zijn *Toneel*, en BLEISWIJK *ibid*.

DELFT, (Johannes van) of *Johannes Delphius*, mede dus genaamd naar zijne vaderlijke geboortestad, heeft veele jaaren Wij-Bifchop te *Straatsburg* geweest, hij heeft gefchreven in de latijnsche taal, van de magt der Pauzen; van de kenaken der waare kerk enz.; welke fchriften na zijn dood gedrukt zijn.

Zie *ibid ibidem*.

DELFT, (F. Rolandus à) of *Delfius*, deze broeder *Roeland* was minderbroeder te *Utrecht*: *Boxhorn* roemt deze Delvenaar, als een man van zonderlinge zedigheit en geduld, onder de Monnikken van zijne orde, die zelfs hem ter zijner eere in hunne kerk een loflijk grafchrift gefield hebben, van dezen inhoud:

ME

DELFT (Lang)

ME
MENDO D
MORUM M
AD M
MONASTIC
LAU
ETE
HUNC

Ergo pro n

DELFT, (Lang)
geertling van den ver
die, aan de kunst
van de

DELFT, & De
Schilder, van wien
zien zijn, schoon
van 'lands kruis
van deszelfs klein
tugevoegd en herfel
hebbende gehad die
ren, zijnde *Cornelis*
Cornelis van *Haarlem*
goed *Portrettschilder*
ling van de *Officie*
ant, op de *Doele*,
niet heeft, die he
in, waardoor het
van *Willem*, die al
vrom *Schilderij* med
munt *Janrijder*,
velden, in *gehand*

MEMORIÆ SACR.

ROLANDO DELPHIO ORD. FRATERUM
MINORUM MODESTIÆ ET PATIENTIA.

AD MIRACULUM PREDITO.

MONASTICARUM OBSERVANTORUM

LAUDI NATO HARUNDEM

ÆTERNO DAMNO DENATO

HUNC TITULUM ET TUMULUM

MOESTI POSS.

Hospes prece me vivus juva, mortuus Juvabere

CL. IO. CH. ibid Septb.

DELFT, (*Lange Jan van*) was een zeer goed Schilder, leerling van den vermaarden Mr. *Cornelis van Haarlem*, doch die, om de kunst ten toppunt te brengen, te vroeg gestorven is.

DELFT, of *Delft*, (*Jacob Willemsz.*) mede een goed Schilder, van wiens kunststukken op de Stads Doelen nog te zien zijn, schoon door de vernielende brand, met het springen van 's lands kruidmagazijn deerlijk gehavent, doch door toezicht van deszelfs kleinzoon, den Heere *Jacob van Delft*, weder bijgevoegd en hersteld: *Jacob* overleed den 5den Mei 1601, hebbende gehad drie zoonen, alle in de kunst zeer wel ervaren, zijnde *Cornelis* zelfs een leerling van hem, en daarna van *Cornelis van Haarlem*: de tweede, *Rochus van Delft* was een goed Portraitschilder, gelijk als nog te zien is aan de afbeelding van de Officieren van het Oranje Vaandel, in de blauwe zaal, op de Doele, schoon dit stuk mede op verre na die grootte niet heeft, die het had vóór het springen van het kruidmagazijn, waardoor het deerlijk beschadigd is geworden: de derde was *Willem*, die als Vaandrig van 't Oranje Vaandel, in het voorsz. schilderij mede afgebeeld staat; deze van een zeer uitmuntend plaatfnijder, te veel bekend om iets ten zijnen lof te melden, was gehuwd aan de dochter van *Michiel Mierevelt*,

wiens afbeeldzels van voornaame personaadjen, hij meest alle in 't koper gebragt heeft, en die met geen geringe luister onze Atlasfen en Vaderlandfche Historie prentverzamelingen versieren: *Willem Delff* overleed den 11den April 1638, oud zijnde agt-en-vijftig jaaren.

DELFF, (Jacob) zoon van den zo evengenoemde *Willem Delff* en van *N. Miereveld*, werd uit dat huwelijk geboren den 24sten Maart 1619: hij oefende zig mede in de kunst van schilderen, onder het opzicht van zijnen grootvader, daardoor, en begaafd met ijver en lust, bragt hij het zo verre, dat zijne stukken, die van *Miereveld* genoegzaam evenaarden, gelijk 'er onder anderen één van hem te zien is op de Doelen in zijne geboortestad, waarop alle de Officiers van het Witte Vaandel ten voeten uit geschilderd zijn, hangende aldaar tusschen twee stukken van zijn beide grootvaders, zo van vaders als moeders zijde: deze was Raad en Havenmeester der Stad *Delft*, en overleed den 12den Junij 1661, hebbende ter vrouwe gehad *Anna van Hogenhouck*, welke na zijn overlijden ter zijner eere, door den kunstigen Beeld- en Steen-houwer, een sierlijk uitgehouwen steenwerk boven zijn graf, in het choor der *Oude Kerk*, heeft doen oprichten, met dit latijnsch opschrift:

DEO OPT. MAX.

ET

Pie Memoriae Amplissimo viro

J A C O B O D E L F F,

Qui Senatoria Aediliciaque, in urbe Delfensi, dignitate cum laude functus, prid. Id. Jun. Anº MD. LXXº. Aetatis vero suae XLIIº. vita cum Morte, commutata, desideratus beatorum resurrectionem hic expectat.

MARITO CHARO.

A N N A H O O G E N H O U C K,

ABRAHAMI FILIA:

Hoc quale Monumentum Merens posuit

SEQUAR TE DILECTISSIME CONIUX.

dat

*De Delftse
gilden en
verma-
ning van
Delft, met
van Somer-
42 jaaren,
verwachten
van gilden
genouch,
delft met
Echgenooten*

en op den graf

sepul
JACOB DELFF,

STATO DEN 1

*De afbeelding
de plant, pag. 40,
Nederland, door 1*

*Delft, een
Stedje, in het oos-
ten de Eem, van
leem loopt: deze
menen, want die
de kunnen Erftheer
en aangewezen ze
naar hinde, was een
om een dat hinnen
loofspijzen was,
loofspijzen; zul*

dat is:

Den Allergoedsten en Allerhoogsten Godt, en ten Eerlijke gedachtenise van den Heere JACOB DELFF, die de waardigheid van Raad en Havenmeester in de Stad DELFT, met veel lof heeft bediend; en op den 12den van Somermaand des jaars 1661, in den ouderdom van 42 jaaren, het leven met den dood heeft verwisseld, verwachtende alhier een zalige opstandinge voor haaren geliefden Echtgenoot; heeft ANNA VAN HOOGENHOUCK, Abrahams Dochter, dusdanig een gedenksuk met bedruktheid gesteld. O Allerwaardste Echtgenoot! ik zal u volgen.

en op den grafzark leest men:

SEPULTURE VAN DEN HEER
JACOB DELFF, IN ZIJN LEVEN RAAD ENDE HAVENMEESTER
DER STADT DELFF,
STARFF DEN 12 JUNIJ, ANNO 1661 OUDT 42 JAAREN.

De afbeelding van dit gedenkteken, vindt men op de zevende plaat, pag. 40, in de *Verzameling van Gedenksukken van Nederland*, door P. Timareten.

DELFZIJL, eene sterke groote Schans, of klein welbemuurd Steedje, in het oosterdeel van *Groningerland*, aan de mond van de *Eems*, vermaard door de Haven, daar de *Tyvel* in de *Eems* loopt: deze plaats werd de Gelderschen door *Schenk* ontnomen, want die hadden Hertog *Karel van Gelder*, den eed, als hunnen Erfheer, gedaan, zo als nader op 't Art. *GRONINGEN* aangewezen zal worden. *Alba* in de *Nederlanden* gekomen zijnde, was ten uitersten verbitterd op die van *Emden*, om reden dat hunne Stad de schuil- en berg-plaats voor de geloofsgenooten was, zij hun behoefkens toezonden en in alles behulpzaam waren; zulks nam hij voor, om van *Delfzijl* een

M 4

Stad

Stad te maaken , waartoe hem de gelegenheid van de plaats , zo
 ren aanzien van den koophandel als anderzints , zeer dienftig en
 geschikt scheen , om die van *Emden* geheel te onder te bren-
 gen: doende terftond eene afperking maaken , van wallen , graf-
 zen en bolwerken , trekkende het Dorp *Farnsum* daar binnen ;
 ook had hij beflooten deze zijne nieuwe Stad *Marsburg* te noemen ,
 en had reeds door den nieuw aangestelden Bifchop van *Groningen* ,
Johan Knijff , een gedeelte van de grond , tot het bouwen van
 een Parochiekerk , laaten weijen , daar hij zelve beval een mis-
 fe op te doen : doch die van *Groningen* vertoonden hem , dat
 het bouwen van 't Dorp *Delfzijl* tot eene Stad , hem veel meer
 dan die van *Emden* , ten nadeel zoude ftrekken , ook dat het
 ftrijdende was met hunne oude voorrechten : dus bleef dan dit
 ontwerp achterwegen , voltrekkende *Alba* alleenlijk de fchans ,
 die Graaf *Lodewijk van Nassau* daar had begonnen te maaken ,
 voor dat hij door de Spanjaarden , bij *Jemmitge* , geflagen was ;
Groningen naderhand aan de Staaten gekomen zijnde , begeer-
 den , dat de Schans , als tegen het verdrag ftrijdende , zou ge-
 flegt worden , dat hun door de Landvoogdesfe *Maria* was toe-
 geftaan ; maar vermids de Provintie van *Holland* zeer veel aan
 het behoud daarvan gelegen was , werd ze op nieuw , in plaats
 van geflecht , gefterkt.

In het jaar 1580 , werd dezelve door den verraderlijken
Rennenberg belegerd en ingenomen : in 1589 werd ze door
 Graaf *Willem* te vergeefsch aangetast , doch den 2den Julij van
 het jaar 1591 , overmeesterden Prins *Maurits* dezelve , bij zig
 hebbende vijf metaale ftukken kanon , en zes ijzerene gotelin-
 gen : daarna deden die van *Friesland* , de Schans grooter
 en fterker maaken , zelfs poogden zij , daarvan eene Stad te
 maaken , doch dit zo wel , als het oogmerk van *Alba* , bleef
 onuitgevoerd : in den nacht van den 12den Februarij des jaars
 1394 , hadden die van *Groningen* een aanflag op *Delfzijl* ge-
 meent ter uitvoer te brengen , doch die van binnen dit tijd-
 genoeg ontwaar wordende , werd 'er aan weerskanten wel een
 uur hevig gevochten ; tot geluk van hun die 'er binnen lagen ,
 lag 'er zeer nabij een wel gemonteert fchip , dat , nader komen-
 de , de *Groningers* met zestien ftukken hevig befchoot ; zodat

zij

zij naftien moeste
 fterft en doodden
 die in binnen verlor
 de legaat , en neg
 ander was het na
 ftien leed , door ee
 nu van het jaar 15
 beesten : en van g
 dergelijk ongeval
 als ook den poffen
 werdt. Nair de
Groningen te verg
 wij hij daarmede
 geboort 'er de 1
 pin , op eene zo
 Engelfchen ontfan
 der geluk zijnde
 noegzaam gefchut e
 ze wel als door de
 gen , Delfzijl ver
Groningen , niet
 den aanflag van
 zooge omwende
 en wij den daard
 noeden was , da
 welken zij zelve
 verdt.
 Het nu van de
 ve doorgaandacht
 van *Coekehorn* , li
 ind aan gelegd :
 te verftreft genoe
 non zijnde , met
 die tijt bolwerken
 de ventide van
 brug vechten ,
 geat.

zij met schaden moesten afrekken, sleepende wel vijf-en-dertig fteeden met dooden met zig, en lieten 'er nog zeven achter, die van binnen verlooren daarbij één Kapitein, één Vaandrig, één Sergeant, en negen Gemeenen.

Sterker was het nadeel, dat zo wel *Delfzijl*, als andere Schan-schen leed, door een zwaare watervloed op den 18den Augus-tus van het jaar 1598, verdrinkende aldaar veele menschen en beesten: en van geen minder belang was het nadeel, dat door dergelijk ongeval, op den 28sten Februarij van het jaar 1662, als ook den 30sten October van det zelve jaar, aldaar geleeden werdt. Nadat de Bischoep van *Munster*, in het jaar 1672, *Groningen* te vergeefs schreng belegerd had, wilde hij ook, ter-wijl hij daarmede bezig was, *Delfzijl* opflokken; maar wat gebeurd 'er? de *Nederlandsche Oost-Indische Compagnie Schepen*, op eene zonderlinge wijze de roofzuchtige klauwen der Engelschen ontfnappt, en bij *Doggerszant* voorbijgezeilt, en al-daar geland zijnde, voorzagen zij de vesting terstond van ge-noegzaam geschut en andere oorlogsbehoefkens, waardoor dan, zo wel als door de mislukking van het inneemen van *Gronin-gen*, *Delfzijl* verschoond bleef; ook moet ter eere van die van *Groningen*, niet verzwegen worden, dat zij, zo spoedig zij den aanslag van den Bischoep ontwaar werden, alle behoorlijke zorge aanwendde, om deze sterkte van het noodige te voorzien, en wijl den daarin zijnde Commandant, bij sommigen in ver-moeden was, dat hij verstand met den vijand hield, zo be-werkten zij echter, dat 'er een ander in zijne plaats gesteld werdt.

Het nut van deze plaats, is oorzaak geweest, dat men dezel-ve doorgaandsch wel versterkt heeft gehouden; *Menno*, Baron van *Coeboorn*, heeft 'er in 't begin van deze eeuw de laatste hand aan gelegd: de oude Schans is echter in wezen gebleven, en verstrekt genoegzaam tot een Citadel; dan dezelve is aan de noordzijde, met eene dubbele boven- en beneden-wal omgeven, die vijf bolwerken heeft, benevens eene goede gracht, en aan de overzijde van het water een Hoornwerk, dienende om de brug te dekken, over welke men van *Delfzijl* naar *Farmjum* gaat.

Ook heeft deze plaats drie poorten, buiten de *Farmsummer* aan het hoornwerk, ook eene die *de Water*-, en de andere de *Land-poort* genaamd wordt: de haven is redelijk ruim, en gerieflijk om uit- en in-teloopen, des noods kan dezelve gedekt worden door het geschut der twee bolwerken, die oostwaards hun uitzicht op de mond van de *Eems* hebben.

Tweemaal is deze haven, of liever gezegd *rée*, die maar even buiten de haven is, van zonderling nut geweest, ter beveiliging der Nederlandsche Schepen; het eerste in 't jaar 1665, toen de Admiraal *de Ruiter*, met de geheele Westindische vloot, en dertig genomene Engelsche schepen, uit *Guiné* terug gekeerd, de vijandlijke vloot, die een geruimen tijd voor de zeegaten op hem gewagt had, gelukkig ontzeilden, en door het gat van de *Wester Eems*, den 6den December voor *Delfzijl* ten anker kwam, vanwaar de rijke buit terstond ontscheept, en door *Groningen* naar *Holland* gevoerd werd; het tweede geval gebeurde in den jaare 1672, toen dezen *Staat*, tegen de *Engelschen*, *Franschen* en *Bischof van Munster*, tegelijk in oorlog was, in welk ongelukkig tijdstip, de zo evengemelde Oostindische schepen, tot veertien in getal, zig zelven in *Delfzijl* beveiligden, en daarna door den zo evengenoemden Admiraal *de Ruiter*, vandaar gehaald, en behouden binnen *Texel* gebragt werden.

Ofschoon noch in, noch bij *Zelfzijl*, eenige zodanige erfgonden gevonden werden, die het recht geeven, om onder de *Ommelanden*, ter Landfchapsvergadering te verschijnen, was echter dat recht aan deze plaats toegestaan, als zij in het jaar 1659 mede onder de Kerspelen van *Fivelingo* geplaatst werd, waartoe Prins *Willem Fredrik van Nassau Diest*, als Erftadhouder, beneven de Heeren van de Monsterring, in 1661 de dispensatie verleenden: dan terwijl dit recht in laater tijd de Ingezeten en meermaale is betwist geweest, zo werd in 't twaalfde Artikel, van het nieuwe Reglement, ontworpen door Prins *Willem den Vierden*, verstaan: dat de Ingezeten en van *Delfzijl*, die een eigen huis bewoonen, en hoofd- en haardslegeld betaalen, voortaan gerechtigd zijn, om één of twee Gevolmagtigden, ten Landfchap te zenden, doch niet meer ge-
bijk in andere Kerspelen, met hun beiden, maar ééne stem-
heb-

hellen: mende de
vering door den He
Dit is zijnde kerk
is gebouwd, en aan
bronderen van dien
deve van een goed o

te daarna werkljk ver
de Clasius van *Apping*
dikant, die zo wel al
geteld door de Edel
van die Provincie: na
of cinkel, zijn aldaar
zeer regelmatig, krul
overige gedeelte, in
stroom verdelde.

In vroetijndt best
Douchement van rive
Carnizoen van *Groni*
sigeloor: de dat tijnd
cisme en bewaken,
ouder bevel van één

Zie *POSTANUS*,
mus, Val
ningen.

DELPHICUS, (C
Dionis, Koninklijke
General van dezelfde
ordinaris Ambassadeur
eenige Nederlanden
naam, bij het conve
ten Dingenmeesteren o
en in gevolge daarvan
in 15den Maart die
toeg en Inhooring,
te tuingekeld onder
't kam, op welke
werd, van *Nicolaas L*

hebbende; wordende de samenroeping der Ingezetenen tot die verkiezing, door den Hopman der Schutterije gedaan.

De aldaar zijnde kerk, is op kosten der Provincie in het jaar 1614 gebouwd, en aangelegd naar het gelang van het getal der Inwoonderen van dien tijd, en dus niet groot, doch echter is dezelve van een goed orgel voorzien: de Gereformeerde gemeente daarna merklijk vermeerderd zijnde, is thans de grootste van de Clasis van *Appingadam*, en werd bediend door éénen Predikant, die zo wel als de andere kerkbediendens, worden aangesteld door de Edele Mogende Heeren Gedeputeerden Staaten van die Provincie: naast bij de kerk, ten noorden van de schans of citadel, zijn aldaar de meeste huizen; de straaten loopen 'er zeer regelmatig, kruiswijze elkander doorsnijdende, zijnde het overige gedeelte, hoewel minder bebouwd, mede regelmatig in straaten verdeeld.

In vredenstijd bestaat 'er de krijgsbezetting gemeenlijk uit één Detachement van twee of drie Compagniën, behoorende tot Guarnizoen van *Groningen*, welke bezetting jaar om jaar werd afgelost: de daar zijnde Militaire hebben vrije wooning in de caserne en barakken, die bij de wal staan; staande deze vesting onder bevel van één Commandeur en één Major.

Zie PONTANUS, VAN MEETEREN, MIERIS, BOR, WINSEMIUS, VALKENIER, BACHSNE, *Oudheden van Groningen*.

DELPHICUS, (*Christophorus*) Burggraaf en Graaf van *Dhona*, Koninklijke Rijksraat van *Zweeden*, en Marschalk Generaal van deszelfs krijgsmachten, en in het jaar 1667 Extraordinaris Ambassadeur van wegen dat Hof bij den Staat der *Vereenigde Nederlanden*: werd geboren te *Delft*, en daarna genaamd, bij het ontvangen van den H. Doop, waarover de Heeren Burgemeesteren ten dien tijd als getuigen geslaan hebben: en in gevolge daarvan, werd dezen Graave van *Dhona*, aldaar den 15den Maart des gemelde jaar 1667, als een doorluchtig Burger en Inboorling, plechtig door de Magistraat onthaald, en ter Stad ingeleid onder het gelui van klokken, en losbranden van 't kanon, op welke inhuldiging een latijnsch vers gemaakt werd, door *Nicolaii Lilius à Westerhovia*.

DEL-

DELSTRAHUIZEN, één der agttien Dorpen van de Frijsche Grietenij *Schoterland*, in 't kwartier van *Zevenwolde*, ten zuidoosten van de *Tjeukemeer*.

DELWIJNEN, een Dorp en Heerlijkheid in de *Bommelerwaard*, niet verre van *Kerkwijk*, en een en een halve mijl van *Bommel* gelegen, aldaar is een Gereformeerde kerk.

DEMER, *de Demer*, of *Demere*, een riviertje in *Nederland*, in 't Hertogdom *Brabant*, dat zijn oorsprong neemt in het Bisdom *Luik*, niet verre van *Maastricht*, en het Stedek *Bilsen*; loopende voorbij *Sichem*, *Hasfelt* en *Aarschot*, waarna het zig vereenigt met de *Deile*, en vandaar voortvloeit naar en door *Mechelen*, alwaar het stoot aan het riviertje *Nethe*; of volgens *Guiciardijn*, heeft de *Demer* haaren oorsprong bij *Tongeren*, in het land van *Luik*, en westwaards vlietende, loopt het door *Bilsen*, *Hasfelt*, *Diest*, tot in de *Deile*: in dezelve valt ook de rivier de *Gete*. enz.

Zie *RAIJ* en *GUICIARDIJN*.

DEMMEK, van ouds eigenlijk *Denemarken* genaamd, een Dorp in het Nederkwartier van 't Sticht: *Regius Prumensis* heeft al op het jaar 880 van dit Dorp gesproken: toen de Noormannen of Deenen, in deze Landen gevallen waren, hebben zij deze plaats naar hun vaderland genoemd, welke vervolgens in *Demrick* verbasterd is; hedendaagsch is het een zeer kleine streeks lands, tusschen den *Oppervecht* en den *Amstel*, die zonder twiifel te vooren veel grooter was: de Noormannen vielen daarin ten tweedemaale, na de bemagtiging van *Duisberg*, en waarna zij den *Rhijn* kwamen opvaaren: naderhand wil men dat 't een erfgoed geweest is, van een doorluchtig geslacht, het welk van *Denemarken* genaamd werd, van welk geslacht men ook wil dat de vier-en-veertigste Bisschop van *Utrecht* afkomstig was, *Demmerik* behoorden laatst met *Vinkeveen*, als eene Ambachtsheerlijkheid, aan de Heer *de Geus*.

DE

DEMER, was welken
land, na den *Valentijn*
Gauw Oostervant,
van den Koning *Pieter*
niet al hun goed, 2
Gronken: bij deze
den Grave van *Alber*
de *Marchal de Villars*.

DENDERMONDE
rende onder *Oostervant*
zeer sterk, liggende na
de *Brabanters* de *Stad*
gelandert; 1511 d
door de *Spanjaarden*
in den jaare 1700 g
eigen aan de *Boulogne*
Zie *GUICIARDIJN*.

DEWEIN, (*Pieter*
Leiden, den 16den
jaaren de *Steenhoort*
chemische *Weeten*
zichelende, waarin
voornemen, door onv
te zo verre, dat hij i
onderwijs te geeven,
hebbers van die wet
Schuld, in hame
zij bestaan mede h
waarvan hem in het
in hij *Stads Steenho*
eekunst, oelende hij
jan 1639.

de *HOUTBRAN*, 1

DENAIN. DENDERMONDE. DENEIN. (*P. Pieterse*) 189

DENAIN, was welker een vermaarde Abdij in de *Nederlanden*, tusſchen *Valencien* en *Douay*, die van *St. Adelbert*, Graaf van *Oostervant*, en deſzelfs Gemalin, die een nicht van den Koning *Pipijn* was, geſicht is geworden, en door wien al hun goed, aan tien Dochters en de eerſte Abdiſſe ſchonken: bij deze plaats werden de Bondgenooten, onder den Graave van *Albemarle*, op den 24ſten Julij 1712, door de *Marchal de Villars* geſlagen.

DENDERMONDE, een Stad in de *Nederlanden*, behoorende onder *Oostenrijks Vlaanderen*, door natuur en kunst zeer ſterk, liggende aan de *Dender*: in het jaar 1488, kregen de Brabanders de Stad met list in; 1572 werd ze door *Oranje* geplonderd; 1581 door de Franſchen ingenomen, en daarna door de Spanjaarden, onder den Hertog van *Parma* heroverd: in den jaare 1706 ging *Dendermonde*, na een beleg van twee dagen aan de Bondgenooten over.

Zie *GUICIARDIJN*, *LINDANUS*, *MIRÆUS* en *BOURGUNDIUS*.

DENEIN, (*Pieter Pieterse*) of van *Nein*, geboren te *Leiden*, den 16den December 1597, leerden in zijne jonge jaaren de Steenhouwerij; dan zijn geest dreef hem tot de *Mathematifche Wetenfchappen*, en verder tot de *Bouw- en Doorzicht-kunde*, waarin echter zijne geringe middelen hem beletten voorttegaan, door onvermoeide arbeidzaamheid bracht hij het echter zo verre, dat hij in ſtaat werd, aan eerstbeginnende eenig onderwijs te geeven, en hierdoor geraakte hij onder de liefhebbers van die wetenfchap bekend, en bijzonder onder de *Schilders*, in hunne kunst vorderde hij zo verre, dat hij 'er zijn beſtaan mede kreeg, oefenende daarbij de Steenhouwerij, waarvan hem in het jaar 1632 het geluk zo ver gunſtig was, dat hij Stads Steenhouwer werd, en dit bedrijf en ook de *Schilderkunst*, oefende hij tot zijnen dood, welke voorviel in den jaare 1639.

Zie *HOUBRAKE*, I. Deel.

DENENBURG, een Lustplaats in 't Sticht van Utrecht ; onder de Heerlijkheid van Driebergen.

DENICHEM, een Overijsels Dorp , onder het Landdrost-
 amt van Twent : de begeevening van de Pastorij , wierd bij beur-
 ten , dan , door de Oppermacht , en dan door den Bisschop van
Deventer , begeeven , zijnde in dezelve twee Vicarijën gesticht ,
 als een van *St. Anthonij* , en de andere van *St. Catharina Ag-
 nes* : thans heeft het den naam van *Denekamp*.

Zie *Oudheden van Deventer* , II. Deel , p. 355.

DENNETIER , waarschijnlijk afkomstig van het geslacht
 van *Dennetieres* , voortgesproten uit dat van *Abbeville* , dat ten
 hoogsten toppunt van Staat is opgeklommen : *Lodewijk Denne-
 tier* , was in dienst van den Prins van *Chimaj* , in handen van
Parma vallende , verliet hij de partij der Staatfche ; doch *Ni-
 colaas Dennetier* , die tot de samenverbondene Edelen behoor-
 den , schijnt daarbij standvastig gebleeven te zijn.

Zie STRADA. *Jaarboeken van Brugge*. TE WATER ,
 bl. 332.

DENSE , (LA) mogelijk uit het Vlaamsche geslacht van
Deinse , dat eeuwen lang te *Gent* in de Regeeringe geweest is :
la Dense was mede een der ondertekenaars van het zo evenge-
 melde verbond.

Zie TE WATER , *ibid*.

DENIJS , (Jan) één der Gendfche Hoplieden , welke zig in
 den jaare 1492 , gedurende de onrusten in *Vlaanderen* , zeer
 berucht maakten : *Denijs* met *Bollaart* zame vereenigd zijnde ,
 verrasten met een hoop Gentenaars , in een strenge koude en
 duistere nacht , in de maand Januarij , de Stad *Dixmuiden* , en
 bediende zig van dat tijdstip , wijl zij wisten dat de Edelen van
 het *Vrije van Sluis* 'er vergaderd waren , die hun groote buit
 moesten verschaffen : dan , de Graaf van *Nassau* had 'er zo
 haast geen bericht van , of hij zamelden al de krijgsmacht , die
 mogelijk was , bijeen , en rukte derwaards , plantende straks
 zijn

zijn gellier voor de Stad
 furen , en mede deed zins
 gaan , nadat zij wel ve
 luit menen achterlaaten
 ten in spoedig Denijs
 de verlaaten van Dixm
 zijtig dus niet veilig a
 gien , naar het Slot te
 pondersen zo lang g
 van Gend , Joris Jan
 Bisschen , Hymen der
 volk belegen , en n
 hanzelve in koolen lag
 den , dan de Veevelde
 Denijs ; wordende de
 zonden , en Denijs op
 Zie de Excellence

DERGHEER , een
 Zie Oud-Nieuw.

DERHOOT , een
 het Sticht van Utrecht
 geweest is , als : Co
 Franciscus , was eerst
 in Pestoon te Emmenes
 de Tekoop en Kerkge.
 Zie Oudheden van

D'RIJX , (Pieter)
 oorlog van Delft , 2

DESMARETS , (C)
 bodend in de Griek
 Schattingen zijn ,
 V. L. AND.

zijn geschut voor de Stad, dat de Gentenaars, bevreest voor storm, de moed deed zinken, en terstond tot verdrag deed overgaan, waardoor zij wel veilig terug keerden, doch de bekomene buit moesten achterlaten, en de Stad in handen van *Nasau* stellen: zo spoedig *Denijs* binnen *Gend* terug kwam, werd hij, om het verlaten van *Dixmuiden*, van plichtverzuim beschuldigd; hij zig dus niet veilig achtende, vluchtte met honderd van de zijnen, naar het Slot te *Hosdom*, alwaar hij zig met roven en plonderen zo lang geneerden, tot dat de Hoog-Bailjuw van *Gend*, *Joris Jan van Schoonhoven*, en *Gillis van den Bosfchen*, Hopman der Witte Kaproenen, hem met macht van volk belegerden, en met eenen storm het slot ontweldigden, hetzelve in koolen lag, en niemand van de bezettingen spaarden, dan de Bevelhebber *Montmorencij*, en den Hopman *Jan Denijs*; wordende de eersgenoemde aan *Filips van Kleef* gezonden, en *Denijs* op de markt te *Gend* onthalt.

Zie de *Excellente Chronijk van Vlaanderen*, fol. 272.

DERGMEER, eene bedijking in of onder *Oud-Kerspel*.
Zie OUD-KERSPEL.

DERHOUT, een naam van mannen die onder de Edelen, in het *Sticht van Utrecht*, en onder de Geestelijken vermaard geweest is, als: *Cornelius Derhout*, de oudste broeder van *Françiscus*, was eerst Kapelaan op het Bagijnhof te *Delft*, daarna Pastoor te *Emmenes* en te *Naarden*: *Françiscus* was Pastoor te *Tekkop* en *Kokenge*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, III. Deel.

D'RIJK, (*Pieter*) of *van Rijk*, een vermaard Schilder, geboortig van *Delft*. Zie RIJK. (*Pieter van*)

DESMARETS, (*Jodocus*) een Jesuit te *Antwerpen*, zeer doorleerd in de Grieksche en Latijnsche taalen, waarvan zijne *Schriften* getuigen zijn, die men vindt aangewezen bij

VAL. AND.

DES.

DESMARES. (*Samuël*) Zie MARESUS.

DESSENIUS, (*Bernardus*) bijgenaamd van *Kronenburg*, geboren te *Amsteldam*, in het jaar 1510, studeerde te *Bononiën* in de Geneeskunst, in welke wetenschap hij daarna te *Groningen* en *Keulen*, Hoogleeraar was, en in welke laatstgenoemde Stad hij in 1574 overleed: van zijnen arbeidzaam aart, zijn zijne schriften de spreekendste bewijzen.

Zie VAL. AND., VAN DER LINDEN. *Descript. Med.*

DEURHOFF, (*Willem*) werd in de maand Maart, des jaars 1650 te *Amsteldam* geboren, alwaar zijn vader was, *Abraham Deurhoff*, en zijne moeder *Johanna Senguard*, eene zuster van den Hoogleeraar *Arnoldus Senguardis*, beide eerlijke en onbesprooke lieden: het burgerlijk bestaan van dezen hunnen zoon, was het maaken en verkoopen van koffers, waarmee hij 23 in de *Warmoesstraat* rijkelijk met zijn huisgezin geneerden, en had *Deurhoff* in zijne denkbeelden, omtrent Godgeleerde zaken, zo stil en bezadigd geweest, als in zijn beroep, zijnen naam zou na zijnen dood min berucht geweest zijn: dan daar *Deurhoff* zig eene bijzondere Godgeleerdheid, enkel op loutere denkbeelden, even als in de *Philosophie* op die van *Spinoza*, gebouwd, zamenstelden, en dat zamenstel niet alleen smeedde, na de begrippen van *Spinoza* en *Descartes*, maar 'er openlijk mede voor den dag kwam, veroorzaakte dit hem groote moeite met de *Amsteldamsche Kerkenraad*, die oordeelden, tegen de verkeerde begrippen van *Deurhoff*, die een Ledemaat van de kerk begeerden te zijn, te moeten waaken.

Deurhoff, had noch kennis van talen, noch van eenige schoofsche geleerdheid, en was alle zijne kunde grootendeels verschuldigd aan het leezen van eenige vertaalde werken van *Descartes*: het zamenstel zijner Godgeleerdheid, was door hem uit de grond opgehaald, met berooing van zaken, die, zo hij meende, dat buiten de openbaaring kennelijk, doch die in de H. Schrift als waarheden veronderfeld waren: zijne schriften werden eerst door hem zelfs in zes stukken in 8°, van 1684 tot 1702, bij gedeeltens uitgegeeven, en in het jaar 1715 bij-

WILLEM

B. Poort del.

WILLEN DEVR60FF.

B. Picart del.

B. Bernerdt sculp.

Vat was een swaer als icherp bedroef
 Dat was tot in zyn ziel bedroef
 Niet zake die hiet heest te sterven
 Nog niet op zyn vromheid sta
 Gelyc op een onbesmet geweten
 Door geen verdicht tot een gelyken
 Nog angstet, door talle wraen
 Een vreesende tot voorbeeld
 Het was de onghewone verouderd

Wat was de zandheid en de roek
 In dat de mond en den te hiet
 De zandheid voor te hiet

De Vrijheit De Heilichheit
 De Gelychheit den gelyc

De Gelychheit den gelyc
 De Gelychheit den gelyc

De Gelychheit den gelyc
 De Gelychheit den gelyc

De Gelychheit den gelyc
 De Gelychheit den gelyc

bijge
 van
 de
 ge
 ge
 nel
 ge
 men
 ding
 ge
 van
 kr
 Na
 ge
 een
 G
 ber
 da
 Tu
 de
 ge
 der
 en
 vo
 H
 de
 die
 bi
 ser
 wa
 vr
 al
 en
 de
 en
 X

blijven ginder, in twee
van *duur* / *Gedeele*
de, in hij inselchen,
gave en geschrift,
gave werk door ve
niet te zelve in den ja
gemaakt, doch in hand
innen zijnde, gemaak
ding en proces, u
geven heeft, in een
van *duur*, of *G*
kerand, in 1665.

Niet alleen de Kerk
regen hem, als eerfel
een geschrift, onder
Gedeele; dat
het opschrift van: *d*
dama verzeze zig teg
Til en Haina, die hij
de *Vollagene* *Afhangh*
ge ooraaken, in 177
der voordeel, gelicht
en meer anderen, di
voornaamste regent
Hinert, en wel bepe
de *Waarschijge Weg*
die *duur* vollogen
hijvoegde van enige
sertwederings, *Dru*
wannege hij weder
vrucht der *Ouden*,
niet, onder den tijtel
Van alle de *Schrijver*
en vinderdelijk arbeit
den, *die Verlaoring*
en vouten verhandigh
doet *de*, waarvan de
XII, *Dru*.

bijeen gesmolten, in twee dikke deelen in 4to, onder den tijtel van: *Deurhoff's Godgeleerdheid*: dit werk in zijne geboorte zijnde, had hij intuschen, onder de hand, aan zijne vrienden gegeven een geschrift, aangaande 's *Menschen Verlossing*: dit gemelde werk door veel naschrijvens gebrekkig geworden zijnde, werd 't zelve in den jaare 1694, door hem met den druk gemeen gemaakt, doch in handen van de Amsteldamsche Kerkenraad gekomen zijnde, geraakte hij daardoor met dezelve in onderhandeling en proces, waarvan hij zelfs een omstandig verhaal gegeven heeft, in een boekske, onder den tijtel: *de goede zaak van Deurhoff, of Geloofsonderzoek van de Eerwaarde Kerkenraad*, in 1695.

Niet alleen de Kerkenraad, maar ook andere, verzette zig tegen hem, als eerstelijk, de Proponent *Johannes Duker*, in een geschrift, onder den tijtel van: *geopende Deure, tot de H. Godgeleerdheid*; dat door *Deurhoff* beantwoord werd, onder het opschrift van: *de Overtuigende Kracht der Waarheid*; daarna verzette zig tegen hem Doctor *Buchys*, Professor van *Til en Halma*, die hij wederleidde met een boekske, getijeld: *de Volslagene Afhanglijkheid aller Schepselen, van de eeuwighe oorzaaken*, in 1702: ook heeft tegen hem, doch met minder voordeel, geschreeven, *Jacob Koelman*, *Jacob Schuts*, en meer anderen, die hij niet naliet te beantwoorden: dan, zijn voornaamste tegenstander was den Hoogleeraar *T. H. van den Honert*, en wel bepaaldelijk in deszelfs doorwrochte werk, *de Waarachtige Wegen enz.*, II. Deel, van pag. 51—173, die *Deurhoff* volslagen beantwoord meende te hebben, in een bijvoegzel van eenige brieven in 1707, waartegen *van den Honert* weder uitgaf, *Deurhoff's Hardnekkigheid en Verlegenheid*; waartegen hij weder in 1708, achter zijn boek van *de Godvrucht der Ouden*, deed ten voorschijn komen, een aanhangzel, onder den tijtel van *Aanmerkingen*.

Van alle de schriften, van dezen, hoewel in veelen opzichten verkeerdelijk arbeidzaamen man, wordt als het beste gehouden, zijne *Verklaaring over den Tweeden Brief van Petrus*; en voor het verstandigste, schoon meest onrechtzinnigste, zijn *Boek Job*, waarvan de uitgave gerechtelijk belet is geworden.

XI, DEEL.

N

Zij

Zij die het zachtste oordeel over hem vellen, zeggen, dat hij, door het bestrijden van *Spinoza*, ongelukkig een volslagen Spinozist geworden is; andere, en wel de meeste van zijnn Leezers, beschuldigen hem, dat hij zig, of liever zijne gevoelens, altoos achter zijue woorden verschoolen heeft, en dat daardoor zijne zonderlinge denkbeelden *over de Geesten, en hunne bewegingen*, onverstaanbaar zijn gebleeven; anderen, die hem meenden te verstaan, en dus zijn gevoelens omhelsden, kreegst na hem den naam van *Deurhovianen*, die, zo als het dorgaandsch gaat, nog vreemder stellingen gestaaf en verbreid hebben, dan hij zelven: dan, dit erkennen zijne grootste tegenstanders eenpaarig, dat in alle zijne schriften een groote godvrucht doorstraalde, en met met dit getuigenis is hij ook gestorven, in het jaar 1717; in welk jaar het eerste deel van zijne *Overnatuurkunde* in het licht kwam. Als zijne verdere tegenschrijvers, kan men hier nog bijvoegen *Wittichius, Andala, van Heusden*, enz. Na zijn overlijden kwam ten voorschijn zijn *Leer en Eer verdedigd, tegen alle soort van Dominees, Predikanten, Vermaners, Krankbezoekers*, enz., in een wel geestige, doch min godvruchtige *Zamenpraak*, tusschen *Aletophilus Veredicus*, en eene *Deurhoviaansche Dame*, waarvan als Schrijver werd gehouden *F. Burman*: zijn afbeeldzel staat voor zijne Godgeleerdheid.

Zie GOEREE, HUBNER, BAYLE, enz.

DEURNE en *Liesel*, twee afzonderlijke Heerlijkheden in *Staats Brabant*, onder *Peelland* behorende, die beiden onder één Heer staan, gelijk ook de beide Gereformeerde kerken aldaar te zaamen vereenigd zijn, ook werden ze te zaamen als ééne Heerlijkheid aangemerkt: in het jaar 1397 hadden deze Heerlijkheden (toen maar één zijnde) niet meer dan een laag en slechts middelbaar rechtsgebied, waarna in 1559 het hoog of halsgerecht gevolgd is: in den jaare 1660 werd de verpanding, waaronder de Heerlijkheid *Deurne* stond, wel afgelost, doch maar alleen voor een korten tijd, terwijl de Heerlijkheid nog in dat jaar weder erflijk verkocht werd aan den Heer *Rogier*, Baron van *Leefdaal*: niet lang daarna, in 1678, hebben Hunne

Hoog

Hog Mogel De
ell den als e
de digens daarv
niet als anttel
gemak werl. I
het Iteador de
Holland, en oud
dan het recht w
crearis, Vorlier
in de beide Dorp
van de Jager, Visi
eigenaar van dez
aan de Heerlijk
voortrecht, door
van deze grond
Liesel, van de
weiland bewan
trekt.

Het Dorp Deu
van Helmond, b
gemeende vore
spits in 't jaar
den bitrem in
geest wasch, l
voortge gedaam
gen herkennd
dezeive in het ja
mans Ledemate
volgens Resolu
Juli 1767 wede
rijke beroeping.
Buiten het Do
en vervallen is;
zo niet verand
lijk woonhuis ver
oorzaak van de
tergraken, hebbe

Hoog Mogende *Deurne* en *Liefel* van elkander gescheiden, en elk derzelven als eene bijzondere Heerlijkheid verklaard, en aan de eigenaars daarvan vergund, in ieder van die een' bijzondere rechtbank aantestellen, waarvan eerst echter lang daarna gebruik gemaakt werd. De laatstvoorgaande bezitter daarvan, was de Heer *Theodoor de Smeth*, die te gelijk Heer van *Alphen*, in *Holland*, en oud Schepen der Stad *Amsterdam* was, welk aldaar het recht had van aanstelling van Drosfaart, Schepen, Secretaris, Vorster, Schutters, Kosteners en Schoolmeesters; hebbende in de beide Dorpen, tot de Heerlijkheden behoorende, het recht van de jagt, Vischerij, Houtschat en andere Domeinen: ook is de eigenaar van deze grond, Heer van een gedeelte der *Heide*, aan dé Heerlijkheid onderhoorig, schoon de Inwoonders het voorrecht, door hun gekocht in het jaar 1325, en uit kracht van deze grondheerlijkheid is het, dat de Heer van *Deurne* en *Liefel*, van ieder morgen der ingegraaven, en tot bouw- en wei-land bekwaam gemaakte *Heide* jaarlijks zes stuivers cijns trekt.

Het Dorp *Deurne* ligt anderhalf uur gaansch ten zuid-oosten van *Helmond*, hebbende een tamelijke groote kerk, met een gemetzelde toren, die met een hooge spits voorzien is, welke spits in 't jaar 1734, beneven een gedeelte van den toren, door den blixem in den brand geraakten, en waardoor de klokken, gelijk wasch, smolten, doch kort daarna is alles weder in de voorige gedaante hersteld: aldaar was een tijd lang een volledigen kerkenraad, doch door gebrek van bekwaame mannen, is dezelve in het jaar 1760, tot op een halve gefmolten, doch de mans Ledemaaten na dien tijd weder aangenomen zijnde, werd volgens Resolutie van Hunne Ed. Mog. dezelve den 29sten Julij 1767 weder hersteld, en heeft als nu weder het recht van vrije beroeping.

Buiten het Dorp staan twee Kastéelen, welker ééne zeer oud en vervallen is; dan het andere is ook wel, doch door den tijd zo zeer veranderd en verbeterd, dat het tot een fraai en gemakkelijk woonhuis verstreken kan: het staat een vierde uur gaansch oostwaard van de kerk, is allerwegen omringd met breede watergrachte, hebbende sierlijke thui- en plantagiën: welke

beide Kasteelen in het jaar 1512, toen *Deurne* door de Gelderschen verbrand werd, mede in asch en puinhoop veranderd waren.

DEURNE, een ander Dorp van die naam, mede in *Staats Braband*, doch onder de Heerlijkheid *Ravestein* behoorende. Deze beide gemelde Dorpen worden ook wel *Doorne* genaamd.

DEUSINGIUS, (*Anthonius*) werd den 15den October 1612 te *Meurs* geboren, alwaar zijn vader toen als Vaandrig in dienst van den Staat der *Vereenigde Nederlanden* zig bevond: *Antonius* tot de studie opgeleid zijnde, volbracht dezelve te *Harderwijk* en te *Leiden*; in het jaar 1637 werd hij tot Doctor in de Medicijnen bekwaam verklaard, en in het volgende jaar werd hij Hoogleeraar op de Illustre School te *Meurs*, kort daarna in de Philosophie te *Harderwijk*, en ook in 1639 in de Geneeskunst; in den jaare 1647 bekleedde hij die waardigheid te *Groningen*, en in 1652 werd hij Lijf-Artz van Prins *Willem Fredrik van Nassau*: na zijn overlijden heeft hij een meenigte van schriften nagelaaten, waarvan 'er veele gedrukt zijn.

Zie M. ADAMI, *Vite Prof. Groningæ*, en VAL. AND.

DEUTEKOM, *Deutechem*, *Deutichem*, *Doetinchem*, *Dotinchem*, *Dotechem*, en oudtijds *Duiktingen*, of gelijk in de brieven, die het klooster *Betlehem* betreffen, *Dittinkheim* genaamd: was een Gerechtsdorp in de landstreek *Leemerike* of *Limersche*, die certijds tot hiertoe en nog verder zig uitsprekte, zo als blijkt uit eenen giftbrief van het jaar 838, van *Heda*, in het leven van den Bisschop *Alfricus* bijgebracht: over de naamsoorsprong worden veele gedachten bij deze en geene schrijvers opgegeeven, doch dezelve bestaan maar in gissingen, en kunnen daarom worden voorbijgegaan: het is de derde Ssad van het kwartier van *Zutphen*, gelegen aan de rechterzijde van de rivier den *Ouden Ijsel*, vier mijlen van *Zutphen*, en twee van *Doesburg*: de Stad is vrij-volkrijk, dezelve is met een steenen muur en een dubbelde gracht en aarde wal omringt; in

VOO.

voorige jaaren zouden 'er eenige penningen van zeer oude stoffe zijn uitgegraven, waaruit men wil opmaaken, dat 'er in oude tijden ook Romeinen geweest zijn, als zulks zo is, dan is de Stad van een oude datum: zij heeft vier poorten, als, de *Gruit-*, de *Hamburger-*, de *Water-* en de *Heesen- of Hesfen-Poort*; boven een van dezelve leest men: *Verzint eer je begint*; de Inwoonders zijn groote lief hebbers van de jacht, zodanig, dat men van dezelve met *Thomas Morus* mag zeggen:

*Tum etiam defessa Thoro cum membra reponunt,
Mens tamen ad Sylvas et sua lustra redit.*

Schoon men 'er dit ook van kan getuigen, dat zij altoos dapper zijn geweest: toen de Vorst van *Cleve*, in dienst van Keizer *Maximiliaan*, in 1499 deze plaats eenigen tijd ingesloten hield, moest hij zulks flaken, om dat de Geldersche partijën in zijn eigen land gevallen waren.

In 1572, toen de zogenaamde Watergeuzen den *Briel* hebben overrompeld, nam den Graaf *van den Berg*, behalven veele andere Steden in *Gelderland*, *Overijsel* en *Zutphen*, ook deze plaats in.

In 1598, toen de Admirand van *Arragon* over den *Rhijn* gekomen was, om *Doesburg* te belegeren, en daardoor gelegenheid te krijgen om in de *Veluwe* te vallen, trok hij eerst op deze Stad, en nam dezelve den derden dag bij capitulatie in, maar wederom vandaar vertrokken zijnde, tastte Graaf *Willem Lodewijk van Nassau*, de Stad ook aan, en werd dezelve na een beleg van vijf dagen wederom machtig: in den jaare 1599, den 7den Augustus, is het aan de *Vereenigde Nederlanden* gehecht. Toen de Francken in 1672 in de *Nederlanden* kwamen, deden de Staaten eenige Vestingwerken om deze Stad maaken, die meer dan dertig duizend guldens kostte; hoewel nog niet voltrokken zijnde, deed nochtans de Commandant *Molckman*, de naderende vijand, onder bevel van Monfr. *de Bouvise*, op den 9den Junij, met zijne nieuwgeworvene Compagniën, zo veel tegenstand, dat eenige bespringers ten eersten onder de voet geraakten, en hij zeer eerlijke

conditiën bedong; toen kreeg de Stad Munstersch Guarnisoen, onder het commando van den Ovefste *Post*, tot dat de Franschen haare overwinningen in de *Nederlanden* moesten verlaaten; sedert zijn de vestingen eenigzins vervallen; met houd aldaar thans een klein Guarnisoen.

Den Schrijver van *den Tegenwoordige staat van Gelderland*, de Stad *Deutekom* beschrijvende, geeft dezelve op als de zodanige, die bijna geene aanzienlijke gebouwen in zig bevat, dat ik daar laate; oudtijds is 'er een kerk aan de *H. Catharina* toegewijd, die een Pastoor kreeg uit het genoemde bijgelegene klooster *Betlehem*, wier Proost het recht van benoeming had; thans word dezelve door twee Gereformeerde Predikanten bediend: aldaar was voortijds een *Gasthuis Kerk*, ingewijd op den naam van de *H. drie Koningen*, die thans niet meer gebruikt wordt, staande bij het Gasthuis, in hetwelke de Burgers haar kost koopten: men heeft hier voor weinige jaaren een Luterfche kerk gesticht, en die met een Predikant voorzien: in de Stad zijn veele Roomschegezinden, doch hunne kerk staat buiten dezelve, onder het gebied van 's *Heerenberg*, wordende bediend door een waereldlijken Priester, die niet dan met consent van Burgemeesteren in de Stad mag komen: aldaar is ook een Latijnsche School, staande onder het bestuur van een Rector; eertijds waren 'er twee Kloosters, een voor Nonnen, en een voor Monnikken, het eene was binnen de Stad, en het andere even buiten dezelve gesticht; het eerste stond onder de bescherming van *St. Antonius* en *Agnes*, en had den naam van *Sion* aangenomen; zekere *Johanna*, weduwe van *Gerard van Hekeren*, werdt voor de stichteresse van dit klooster gehouden, hetzelve is reeds voor lange vernietigd; het tweede, dat buiten de Stad stond, en *St. Laurentius* toegewijd was, werd *Betlehem*, of door de wandeling *Bilheim* genoemd, was van Reguliere Konnonnikken, van *St. Augustinus* orde bewoond, en door *Hendrik de Eerste*, Graaf van *Gelderland* en *Zutphen*, in 1179, als hij uit *Italiën*, daar hij *Fredrik de Tweede*, tegen de *Milaneesen* gediend hadde, gesticht; het was een zeer roemruchtige Proostdij, en is in 1579 geslecht, daar staat nog een Boerenhuis, het *Klooster* genaamd. Het is bekend, dat in het Graaf-

Gravinsch Dap
in de gans een
ze die dood zi
beid zijde,
men deze Stad
veelke Yzerv
Krijgshof, in
ong der Lar
in deze Yz
font had H
voor hem o
Bachene no
worden jaan
tig jaar v
Landen het
ren zig het
nuttige bezig
Officier te recht
gaurtur, ni
alchius, n
bouwlieden
en door ne
wets der B
en Burgers
zes persone
Schepenen e
het Riechten
dross van h
omleggende
er, tien m
Gecommitte
Gildens; die
hine van de
het jaar 1713
tinnen de An
chies
Die steg

Graaffschap *Zutphen* en elders in de Provincie van *Gelderland*, in de grond een zekere Yzer-Erts of Oer werdt gevonden, deze Ertz doet zig hier omstreeks ook op, welke gezuiverd en bereid zijnde, worden daarvan alhier op een Yzermolen, omtrent deze Stad gelegen, Handgranaaten, Bomben, Kogels, en veelerei Yzerwerk, tot huislijk gebruik, gegooten: de Heer *Kraijenhof*, in zijn *Korte Historische en Geographische Beschrijving des Aardkloots*, vergist zig, wanneer hij bl. 397 schrijft, dat deze Yzermolen in de Stad zoude zijn gelegen; doch deze fout had *Hubner*, die hij schijnt in dezen gevolgd te hebben, voor hem ooz begaan, het geen mij verwonderd, dat de Heeren *Bachiene* noch *Cramerus* niet hebben opgemerkt. Te *Deutichem* worden jaarlijks vier marktdagen gehouden, op welke veel volks zig laat vinden, als zijnde voorzien met zaaken, die ten platte Landen het meest van dienst zijn. De Inwoonders aldaar generen zig het meeste met de veefokkerij en de bouwerij, twee nuttige bezigheden voor het menschdom, en waarvan *Cicero de Offic.* te recht schrijft: *omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*; doch men kan alle geen bouwlieden zijn, het land moet bebouwd, en ook geregeerd, en door negotie in stand gehouden worden; het eerste is het werk der Boeren, en het laatste dat van den Adel, Stedelingen en Burgers. De regeering van de Stad *Deutichem*, bestaat uit zes perſoenen, waarvan twee Burgemeesteren, en de overige Schepenen en Raaden zijn, deze zijn één Secretaris toegevoegd: het Richteramt werd 'er door één Richter, die door den Landdrost van het Graaffschap *Zutphen* werdt aangesteld, over het omleggende land waargenomen; twintig Gemeensluiden waren 'er, tien uit de Burgers, en tien uit de Gildens, en veertig Gecommitteerden, twintig uit de Burgers, en twintig uit de Gildens; die voormaalen de Burgemeesteren, volgens een resolutie van de Heeren Staaten van *Gelderland*; van den 4den Mei des jaar 1719 verkooren, doch dat thans ophoud. De Admiraaliteit te *Amſterdam*, houd aldaar een Commies, ter recherche.

Zie *Geographisch Beschrijving van Gelderland.*

N 4

D E.

DEVEL, (De) een der binnewateren van de *Zwijndrechtſche Waard*: uit den loop, wijde, diepte en oevers, houdt men dit voor een kil of buitenkreek, zijn alleen door indijking (1331) een binnewater geworden: ten einde van *van Meerdermont*, aan *den Devel*, ſtaat het ſlot *Devel*.

DEVELSTEIN, dat met zijn tienden en andere gerechtigheden, onder *Zwijndrecht* behoort: oudtijds was dit Slot zeer ſterk en zwaar van muuren, zo als nog aan de grondſlagen te zien is, liggende op een hooge weſ, met hooge graſten omvangen: de ſichter daarvan, was Heer *Willem van Duven* of *Duivenvoorde*, Ridder, die dit *Develſtein* als een adellijke Hoffſad bezat, en als een leen van de Graaven, tot in het jaar 1315, doch naderhand is het door andere geſlachten, als een onleen bezeten: in het jaar 1594 is hetzelfde ten deele weder opgebouwd, en uit de overblijſzelen van den brand in 1572 ten voorſchijn gebracht, met verbetering van plantaadje: laaſtelijk behoorden het aan Jonkheer *Michiel van Beveren*.

DEVELKERKE. Zie LINDEKERKE.

GELEGENHEID.

DEVENTER, eene ſterke en welbewoonde Stad, in het zuiderdeel ten weſten van de Provintie *Overijſel*: van deze vrije Keizerlijke Rijkſ-, en door den koophandel vermaarde Stad, is van meest alle Schrijvers met roem geſproken: *G. Sijlvanus* zegt in zijne *Korte Beſchrijving* daarvan: Deventer is eene der Keyſerlyken vryen Hanſen Steden, ghelegen op die riviere de *Iſel*, de derden en noordoſten van den *Ryn*, in eene opene gheſonde lucht ende van goede landouwe, zijnde aan die eene zijde langs die riviere meest uitweerden ende wylanden, de reſt landwaarts in goede koornakkers. Sy is de eerſte en voornaamſte Stadt in 't Land van *Overijſel*, eene der drie Hoofdſteden des ſelven Lands, een wel gepoliceyde en wel gebouwde Stad, die door haare koopmanſchappen wyt ende verre vermaart is. Zie daar, in weinige woorden alles wat tot lof van eene Stad kan gezegd worden; *Guiciardijn* maakt

HET ROER

Zwijndrecht
oovers, bond
door indijking
van Meerdere

e protogio-
u in die zee
de grachten
booge pafan
v van Dore
eer oedeijde
, toe in het
fchouten, als
ten dichte we-
rand in 1770
afte - 1770
en,

land, in het
van deze
vermaarde
ken : G.
Deventer
togen p
fhy, in
, afgebo-
g ende
i in de
eene
ide en
ryt en-
m alles
iandje
tand.

DEVENTER

Deser Francken onghelooffelijcke dencht ende cloeckhepdt
van liff ende leben/ stoutmoedichept van herten/ ooc heur oef-
feninghe in wapenen/ Cesar seer ghepzen heeft. En ghe-
bypchten gheen wijde noch bzeede kleeberen/ maer die aen't
lyf ghespannen waren/ soo Sidonius ghetuycht heur ghesien

te hebben: met eenen bzeeden riem omgoydt. En en noch
tans radt in het wenden ende keeren met heur lange lancien/
hebbende daer beneffens korte hanghers ofte poingiaerdtz/
om heur te verweeren in noodt.]

Z I

BE

eenen breedten riem omgordt. En en noch
 niet wenden ende keeren met heur lange lantien/
 fe: beneffens korte hanghers ofte poingiaerdtz/
 by: weeren in noodt.]

LI

BE

HET KOERHUIS, ZICH VERTOONDE IN DEN JAARE 1770.

HET KOERHUIS, EN OUDE WAGT - TOREN BUITEN DEVENTER, ZO ALS HET ZICH VERTOONDE IN DEN JAARE 1770.

DEVENT

maakt het o
en vult, m
al byzondere
men metrek
het ingez
Nederlands
q dyle wij
naar Ant
de de Ne
lingh doe
der eenig
gemen an
E. van A
in het ve
Antwerp
derland
deftelijk
getien. d
in eerste
Wille, d

N
Zeer
en wel
beeld in
Davant
Davant
Devent
Tavento
gen, z
loring
niet, z
van de
de hant
re hant
oud T
ne, d

DEVE

maakt d
en vult,
als zyjn
men noot
lar. Inge
Nederlan
op dese v
naast Al
alle de
langte d
der een
geenen
E. van
in het
Antwer
der lan
deeltelij
gezien.
de eerste
Tijds,

N

Zee
en we
beeld i
Davan
Davon
Deven
Taven.
gen,
spoon
heeft,
van de
de van
ter ha
oude
te, l

maakt het echter nog korter , als hij zegt : *de Stad is groot en wydt , vol van allerhande schoone huizen , soo wel gemeine als bysondere , en de Hoofdstadt des gantschen Lands.* Wil men nodrukkelijk woorden , zo wel tot lof van de Stad , als haar Ingezetenen strekkende ; men leeze bij *Reyd* , in zijne *Nederlandsche Oorlogen* , in het VI. Boek , deze woorden : *op dese wijze is de beroemde Stad Deventer , wesende bij velen naast Antwerpen ende Amsterdam , voor de derde Coopstad van alle de Nederlanden geacht , verlooren , na dat sy tien jaar langh door haare eigene Borghers was bewaard geworden , sonder eenigh garnisoen , met soo goede wacht en orde , als in geenen anderen Steden onder de Borgeren ghevonden wordt.* *E. van Meteren* noemd haar mede *een rijke Koopstad* , zynde in het verbondt der *Hanssen*. Ook *Hooft* telden haar , naast *Antwerpen en Amsterdam* , voor de derde *Koopstad in de Nederlanden*. Uit *Silvanus* , hier boven gemeld , hebben wij gedeeltelijk de plaats dezer Stad , als liggende aan de rivier den *Tisfel* gezien. *A. Moonen* toond ons dezelve nader aan , als hij zegt : *de eerste dezer Steden is Deventer , aan de rechte zijde des Tisfels , drie uren beneden Zutphen en zes boven Zwolle enz.*

NAAMSOORSPRONG EN OUDHEID.

Zeer verschillende werdt de naam dezer Stad geschreven , en wel zo verschillend , dat 'er van andere Steden geen voorbeeld is bij te brengen , men schreef : *Dabentria* , *Davontria* , *Davantre* , *Daventer* , *Daventria* , *Daventre* , *Devemetria* , *Davontur* , *Danontria* , *Dauantria* , *Deventria* , *Deventen* , *Deventeri* , *Deventre* , *Deventurium* , *Dewenter* , *Dauentricum* , *Taventri* , *Taventriensis* , enz. ; zo verschillende deze spellingen , zo verschillende zijn ook de gedachten over den oorsprong daarvan : *Cluverius* is die geene , die het sterkst gepleit heeft , om den naam en oorsprong van deze Stad afteleiden van de oude *Nabalìa* , of *Navalia* , grondende zijn bewijs op de kaarten van *Ptolomeus* : *A. Schoonhovius* wil , dat *Deventer* haaren naam en oorsprong zou verschuldigd zijn aan de oude *Tenters* , zeggende : *van die stroom af tot aan de Vecht toe , lagen de Tenters , nabuuren van het Graaffschap Ben-*

hem: deze zijn eerst Teventers genoemd, waerom hun Hoofdstad, mede aan den Tysel gelegen, ook den naam van Teventer, of Deventer heeft: waarmede Hermanus Comes Nucnarius en Gregorius Braun, mede overeenstemmen: van die zelfde gedachte is mede genoegzaan Pontus Heuterus: H. Junius wil dezelve hebben afgeleid van de Ansuariers, weder andere van de Oude Catte, die zig aldaar bij Avontuur zouden hebben neergeslagen, en daarvan den naam Davontuur zou gekreegen hebben, en naderhand veranderd in Deventer, zo als men volgens de vertaaling van A. Moonen, een latijnsch vers leest, in de gevel van de middenste Brinkpoort, onder het afbeeldzel van het Fortuin, en luidt aldus:

*De Kat door oproer uit zijn Vaderlant gevaaren
Besloeg op mijn geleij dit onbewoont gewest,
En sichte een kleine Stad voor meer dan duisent jaaren,
En noemde DAVENTEUR naer mijnen naem dees' vest.*

Een ander ongenoemd Schrijver, schrijft den oorsprong of stichting der Stad toe aan Drusus, zeggende: dat die Stat Deventer, eine seer olde Stat sie, is gheinen twijfel aen, wessende eine der Casteelen durch Drusus an den Rhijn gebouwt: dan, deze heeft de woorden van Florus, lib. 4. cap. 12. niet wel verstaan, want kenlijk is 't, dat de kasteelen van Drusus, niet aan deze, maar aan geene zijde van den Rhijn zijn aangelegd: weder anderen zoeken deze naam afte leiden van een vermogend man, onder de Saxers Davo genaamd, die zij dan, schoon ten onrechte, voor de slichter houden. De geleerde Alting, had mede hieromtrent zonderlinge gedachte, meenende dat Deventer zo veel betekende als De-enter Stad; zeggende: den naam meine ik, ontleend te zijn van het eerste deel of Ente des Opperstichts waarvan ze de Hoofdstad is, zijnde door tusschenwerping van de letter V, uit De-enter, welluidendheidshalve, gemaakt Deventer, of van de evenetreden, of Davonstrede: ook worden 'er gevonden, die, dit weder anders plooijen, en zeggen dat de naam van deze Stad niet moest

ge.

gehoofd worden Deventer
het dierwilde de, en
religieus tot de koopman
want, zeggende zo veel
heeft Davo's Veste, of
in deze allen is min
de deze Stad hebben
gedachte van van Dev
op verre na zo oud niet
niet kan aantoonen, dat
ter mede gezet hebben,
over dezen naamsoorspr
ders ingeleeten, wijl
zekeheid daarvan, dat
ook dertelvet onbepa
het eenige dat wij bies
gen en grijzen onderd
mings Daventria, zo
koopt munt, aldaar g

STERKE EN

De gedaante der S
is volgens de besch
legd, hebbende vee
he, dat aan de een
landzijde, daar de B
met veel goede toren
samen gebouwt, en ac
behalven dit, twee
is bezijden de Brink
opgetoogen en omst
stukken, en van bo
vel grooter, en hoe
se in uiterste gede
Tijding aanhegde,
stemen, daarna met
vanden d' uurg gezand

gespeld worden *Deventer*, maar *Devente*, als zaamgesteld uit het lidwoordeke *de*, en het oude bekende woord *vente*, betrekkelijk tot de koopmanschap, die daar voorheen gedreeven werdt, zeggende zo veel als de markplaats, waaruit men gemaakt heeft *Davo's Vente*, of *Markt van Davo*: dan, dit gevoelen van deze allen is min zwakker, dan van hun, die willen, dat deze Stad haaren naam zoude verschuldigd zijn, aan het geslachte van *van Deventer*, want niet alleen dat dit geslachte op verre na zo oud niet is, als de Stad, maar ook om dat men niet kan aantonen, dat de afstammelingen daarvan, zig aldaar ter neder gezet hebben, veel min vandaar afkomstig zijn. Breder over dezen naamsoorsprong, hebben wij ons hier, dan wel anders uitgelaaten, wijl dit konde dienen, om zo wel als de onzekerheid daarvan, dat deze Stad met veele anderen gelijk heeft, ook derzelver onbepaalden ouderdom aantetoonen: dit dan is het eenige dat wij hiernit geleerd hebben, dat ze een zeer hoogen en grijzen ouderdom bereikt, dat haare Latijnsche benaamingis *Daventria*, zo als men ook nog in 't jaar 1663 op de kopere munt, aldaar geslagen, gesfeld vindt.

STERKTE EN POORTEN.

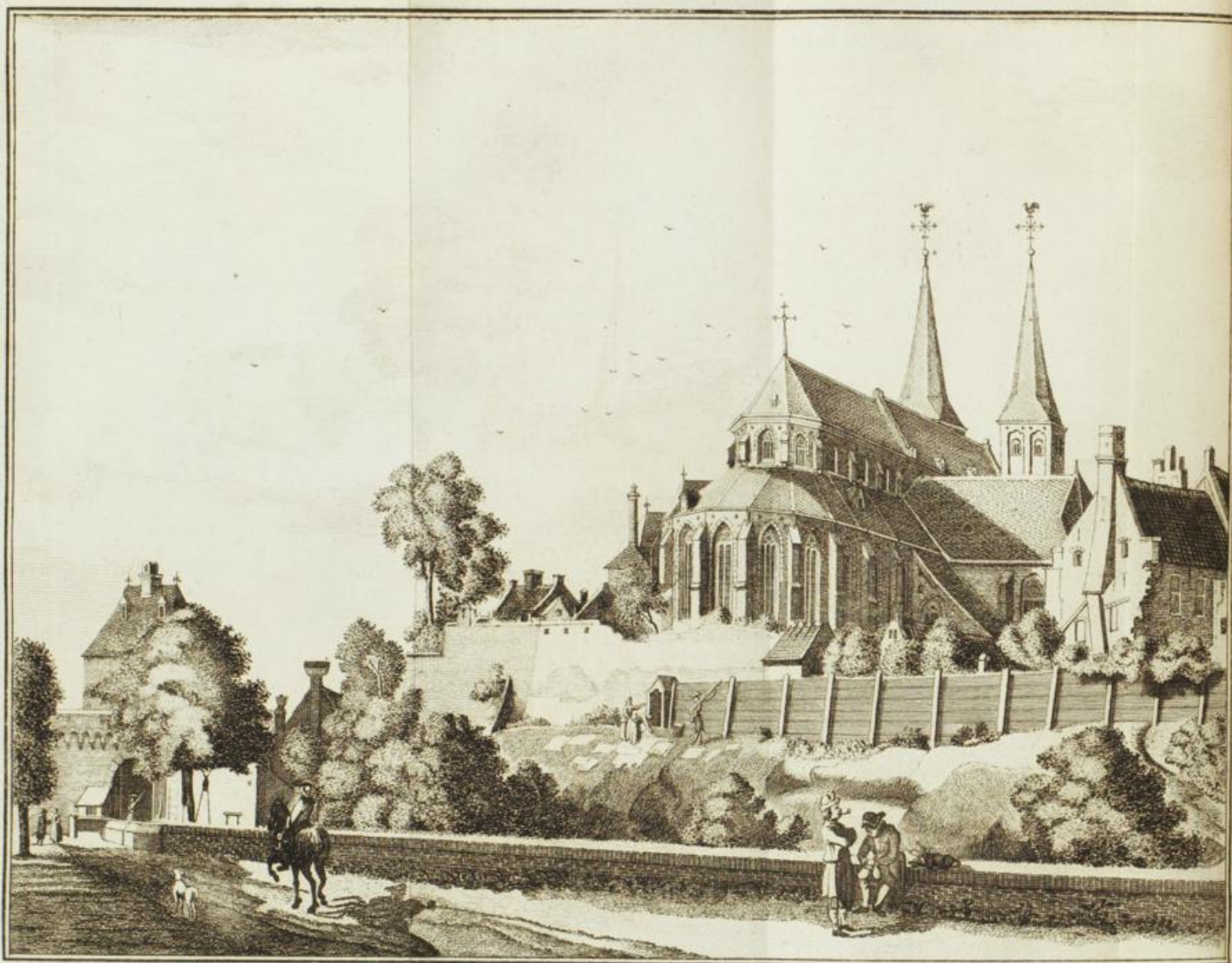
De gedaante der Stad, waaraan de sterkte veel aan afhangt, is volgens de beschrijving van *Sijlvanus*, ovaalswijze aangelegd, hebbende veel overeenkomste met de gedaante van een ije, dat aan de eene zijde ingedrukt is, en wel meest aan de landzijde, daar de *Brinkpoort* is: rondsom is dezelve voorzien met veel goede torens, die met hooge en dikke muuren zijn aaneen gehegt, en achter die muuren zijn goede aarde wallen; behalven dit, twee bolwerken, welker zeer aanzienlijk, 't een is beziiden de *Brinkpoort*, rond, en met een muur uit den grond opgetoogen en omfingeld, welke muur beneden diend voor het afzakken, en van boven tot defensie van de gracht: het andere veel grooter, en hoekig, met rechte flanke, legt aan het laagste en uitterste gedeelte van en om de Stad, daar welker de *Tijfelbrug* aanhegde, van den grond af opgehaald met graauwe steenen, daarna met techelen, en eindelijk met aarde opgezet; vandaar af terug gaande naar het hoogste einde van de Stad, 't welk

welk de *Bergpoort* is, zijn ruime en diepe grachten, ter wederzijde opgezet met hooge muuren, in 't midden van deze grachten is een aarde wal gelegd, in de gedaante van een eiland, waarop van ouds af en nog tegenwoordig, eenig vee haar voedsel vindt: vandaar af nederwaards naar den *Tsfel* gaande, is een groote en breede haven, tusschen de Stad en de zo evengenoemde weide, die voor een gracht diend, en de schepen daarin leggende, des winters bewaard voor ijsgang en andere ongemakken: langs deze haven een poort gepasseert zijnde, eindigd de tweede in den *Tsfel*, die vandaar af, de rest van de Stad omsingeld, zodat de schepen, waar men wil, langs de halve Stad kunnen laaden en lossen: tusschen de Stad en de Haven, en voords tusschen de Stad en den *Tsfel*, is een breede Wen, of Welle, hebbende voor zig een dikke muur, uit den grond van de Haven en den *Tsfel* opgetoogen, van blaauwe steenen en gebakken klinkers, staande op een rooster van elfe paalen, die tegen het welzant, zeer vast in de aarde geheid zijn, zo ook zijn tegen den aandrang des waters, van de haven af nederwaards, nog een beschot van ingeheide eiken balken, en met even van dezelve balken, van boven aan een gehegt, om de schepen, zo wel voor de aanwrijving tegen de steenen, als voor de ijsgang te beschermen; wordende dergelijke werf, noch aan den *Rhijn*, noch aan de *Waal* gevonden: staande deze balken bijna anderhalve voet hooger dan de muur, die met de straat van de werf gelijk is, ter verhoeding van ongeluk van menschen of beesten. Dit is (zegt onzen Schrijver) de oude fortificatie: maar nu zijn 'er buiten dit, nog zeven nieuwe aarde Bolwerken, te zaamen gevoegd met aarde Coertijne van ongemeene dikte, hebbende buiten zig op de barm een faulfibrai, en daar buiten nog een breede diepe gracht, en contrescherpen: dit werk begint van den Ijsfeloever boven de Stad, zodat het de haven mede omgeeft, en eindigd aan *Noordbergerpoort*, daar het correspondeert met het voorgemelde oude bolwerk, dat het achterste is, de grachten zijn zo diep, dat ze het water uit den grond krijgen. Buiten alle deze, zijn te *Deventer* in het jaar 1702, door den vermaarden Baron van *Coeboorn*, noch verscheidene andere buitenwerken afgeperkt, en daarna met het

nieu.

Posten.

dichters, ver-
 middelen van deze
 staat van een ei-
 nige, enig ve-
 ran van den *Tijdel*
 schijn de Sud en
 tracht dijn, en
 met van ijning
 pout gesheet
 wende si, de
 , waar men wil,
 sichten de Sud
 en *Tijdel*, is een
 en dikke maar,
 es, van huu-
 r noot van
 aard geleid
 de hoven
 n. Mogen,
 een plagen,
 de thans,
 gefijne waf,
 n. fenne de-
 ur, die met
 geglief van
 et) de mode
 nieuwe nat-
 ije van de
 (latijn),
 richtingen:
 onder het
 regent,
 est, dat
 naar uit
 r in het
 , noch
 met de
 190-

DE BERG KERK EN BERG-POORT TE DEVENTER, VAN DE HOUTMARKT TE ZIEN, ZO ALS DEZELVE ZICH VERTOONDEN IN 'T JAAR 1758.

DE BERG KERK EN BERG-POORT TE DEVENTER JAAR 1758.

nieuwe coninc, of
ons inge met de bescheit
zig schouwen, zullen w
thun even in getal zij
nen in drie buiten, e
hebbende, volgden me
POORT, 2. Dijkpo
POORT, 5. SANTI
4. BERGPOORT,
POORT, 11. Veer
kerspoort, 14. Mafel
Fischpoort, 17. KLE

Die hiervan met kap
die nog in wezen zi
zeggen. De drie 1
Brink en Noorderie

1. De DUIN, DU
delijk dus genaamd, u
had den naam van de l
legene Konijne Duine
de MELKSTERPO
stersteeg, hebbende
Boeremelden door
ken, en niet van he
1465, door koop 22
beneden Deventer g
onderscheidene schrij
het jaar 1394, was
der schoone Stads
spitze op de vier h
Pothoof in wezen
waarmede men de h
el 20 anderen die n
en voer van den 1
Stads Burg. waar
de 5. de BRINKPO
waaren laatste gren

nieuwe contrescharp, of tegenschoeizel, voltrokken. Zonder ons langer met de beschrijving van Stads- en Land-weeringe bezig te houden, zullen wij overgaan tot de Stads Poorten, deze thans zeven in getal zijnde, waren in vroeger dagen agtien binnen en drie buiten, en ieder hunne bijzondere Poortwachter hebbende, volgden malkander in deze order, als: 1. DUINPOORT, 2. *Dijkpoort*, 3. *Verwerspoort*, 4. MELKSTERPOORT, 5. SANTPOORT, 6. *Raampoort*, 7. *Heefpoort*, 8. BERGPOORT, 9. BRINKPOORT, 10. NOORDERPOORT, 11. *Veerpoort*, 12. *Schoenmakerspoort*, 13. *Vulgerspoort*, 14. *Muschelpoort*, 15. *Kraanpoort*, 16. *Groote Vischpoort*, 17. KLEINE VISCHPOORT en 18. *Pijperspoort*. Die hiervan met kapitale letteren staan uitgedrukt, zijn het, die nog in wezen zijn, en waarvan wij iets meerder zullen zeggen. De drie buitenpoorten waren de buitenste *Berg-, Brink- en Noorderberg-poorten*.

1. De DUIN, DUIM of DUEMPOORT, schoon verkeerdelijk dus genaamd, werdt in het jaar 1626 geheel vernieuwd, had den naam van de DUINPOORT, na de daar tegen overgelegene Konijne Duinen, in de vijftiende eeuw geslecht: de 2. de MELKSTERPOORT, opgericht aan het einde van de *Melkstersteeg*, hebbende haaren naam ontleend, om dat de meeste Boeremelden door deze steeg naar de weide gingen om te melken, en niet van het *Veer te Melk leden*, welk Veer in het jaar 1465, door koop aan de Stad gebracht werdt, doch welk Veer beneden *Deventer* gelegen was: de 3. de SANTPOORT, in onderscheidene schriften *Xantpoort* genaamd, en aangevangen in het jaar 1394, was nog in 1578, gedurende het beleg, een der schoonste Stads poorten, doch werd toen van haar hooge spitze op de vier hoeken staande torentjes berooft; voor dat het *Pothoofd* in wezen was, pleeg daar een vaartuig te leggen, waarmede men de haven overvoer: de 4. de BERGPOORT, of zo anderen die noemen, de BURGPOORT, gebouwd aan den voet van den Berg, waarop in vroeger tijden de *Oude Stads Burg*, waarvan niets meer overig is, gebouwd was: de 5. de BRINKPOORT, tot welke benaming, *de Brink*, waaraan dezelve grensden, gelegenheid gegeven heeft: de 6.

de

de NOORDERBERGPOORT, hebbende haaren naam ontleend van den *Naorderberg*, al voor lange geslegt: en de 7, KLEINE VISCHPOORT, in tegenoverstelling van de *Groote Vischpoort*, welke mede, zo wel als deze, aan de vischmarkt was; deze KLEINE VISCHPOORT, is in het jaar 1616 geheel van nieuws af uit den grond opgemetzeld: wat de drie buitenpoorten aangaan, de *Noordbergpoort* is gebouwd in het jaar 1606, de *Brinkpoort* in 1617, en de *Bergbuitenpoort* in 1619,

OUDE EN NIEUWE VERDEELING DER STAD, ZO IN HET KERKLIJKE ALS WAERELDLIJKE.

In het kerklijke behoorden *Deventer* allereerst geheel onder de *Lieve Vrouwe Kerk*, doch naderhand is het, met toestemming van de Bischof van *Utrecht*, verdeeld in twee Kerspelen, door den *Brink* van elkander gescheiden, zijnde door de Priesters van de *Lieve Vrouwe Kerk*, aan die van *St. Nicolaas Kerk* overgelaaten, het kerklijk bestuur niet alleen over de geheele *Bergzijde* dezer Stad, maar ook over de Buurtschappen *Hooge en Laage Weteringen*, *Ortele*, *Efsen* en *Overloo*, in de Provincie van *Overijsel* gelegen, beneven de Buurtschap *Epse*, onder het Graaffschap *Zutphen* behorende, voor hem en zijne nazaaten, behoudende voor zig het geestelijke bestuur over het ander gedeelte der Stad, als ook over de Buurtschappen *Riele*, *Lettele*, *Linde*, *Ockenbroek*, *Overloo*, *Rande*, *Tieuce* en *Borgel*, daar om heen geleege: over welke Buurtschappen, nevens de voorige: *Epse* alleen uitgezonderd, naderhand de toezicht in het kerklijke alleen toevertrouwd is, aan de Predikant van *Diepenveen*. Tegenwoordig is *Deventer* in 't kerklijke verdeeld in vijf deelen, na het getal der Predikanten. Ten aanzien van het waereldlijke, werdt *Deventer* eerst verdeeld in de Land- en Water-zijde, en vervolgens in *Berg- en Hof-zijde*. en eindelijk in agt Wijken of Vaandels, en genaamd naar de straten, als: de *Polstraat*, *Engelstraat*, *Asfenstraat*, *Bischofsstraat*, *Kleine en Groote Overstraat*, *Smedenstraat* en den *Berg*, of anders *Polstraat*, *Waterstraat*, *No-*

ren-

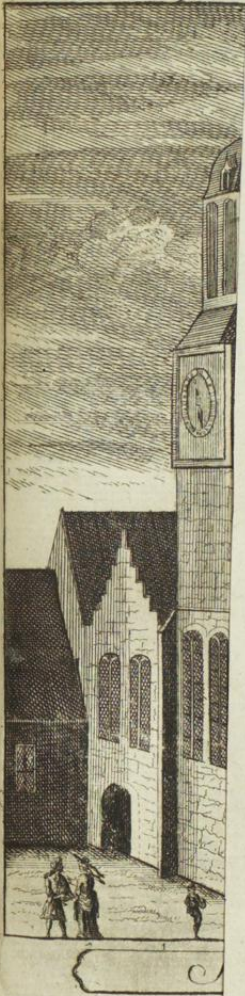

keeling der stad in

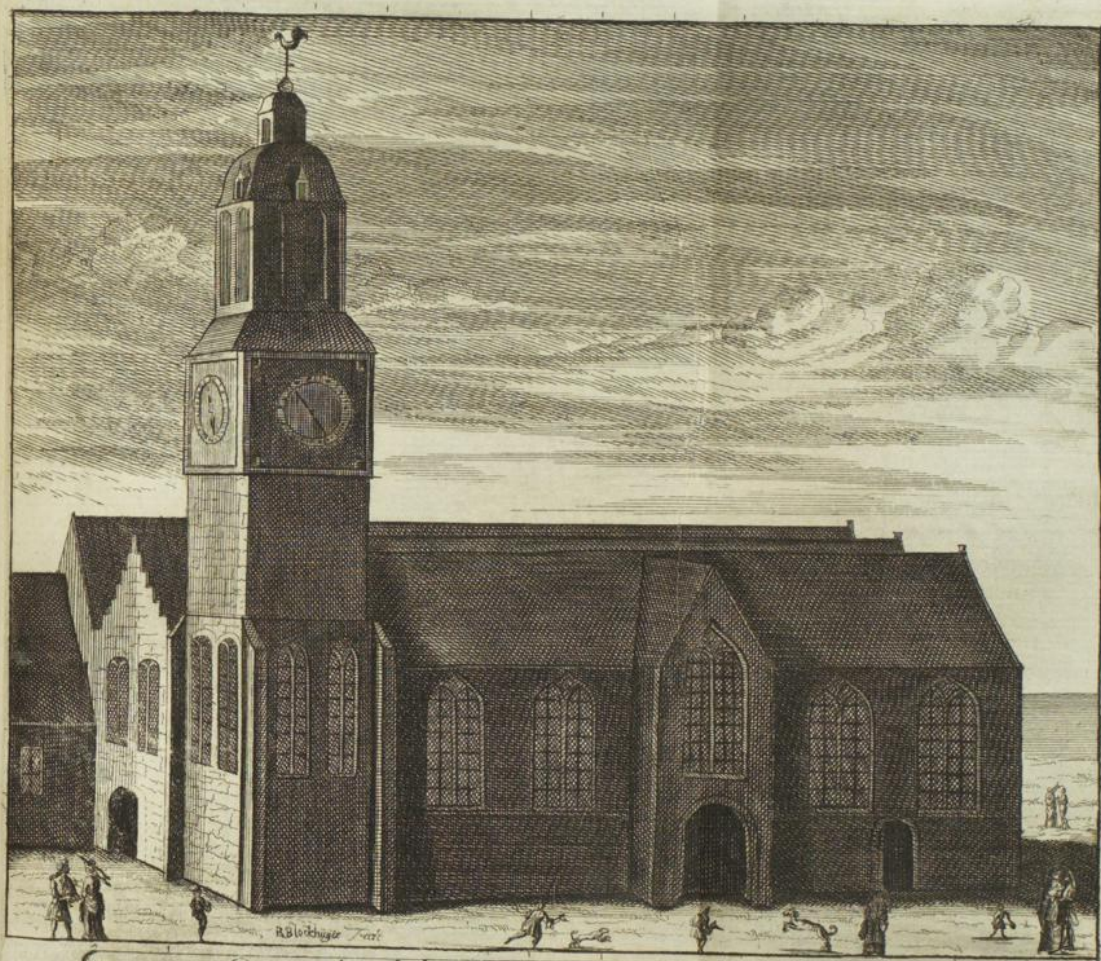
e haeren naam
geleegt : en de
ding van de Grot
van de wiesdom
in het jaar 1616 ge
rand : was de drie
f is gelyk in het
Bergschapen in

raad, zo en was

een gemaal onder
het, met welken
in twee Kijp
rijnde door de
18. Meestal
een over de
Bourchappen
Overin in
de Bourch
ide, voor een
essive beten
de Bourch
en, Roue
welke Bour
geonden in
rennen in een
in devent in
der Preb
ment verat
in in Berg
en ge
ut, Afsen
t, Smelt
traat, 18

14

Sancti Leuini ecclesia Darentia.

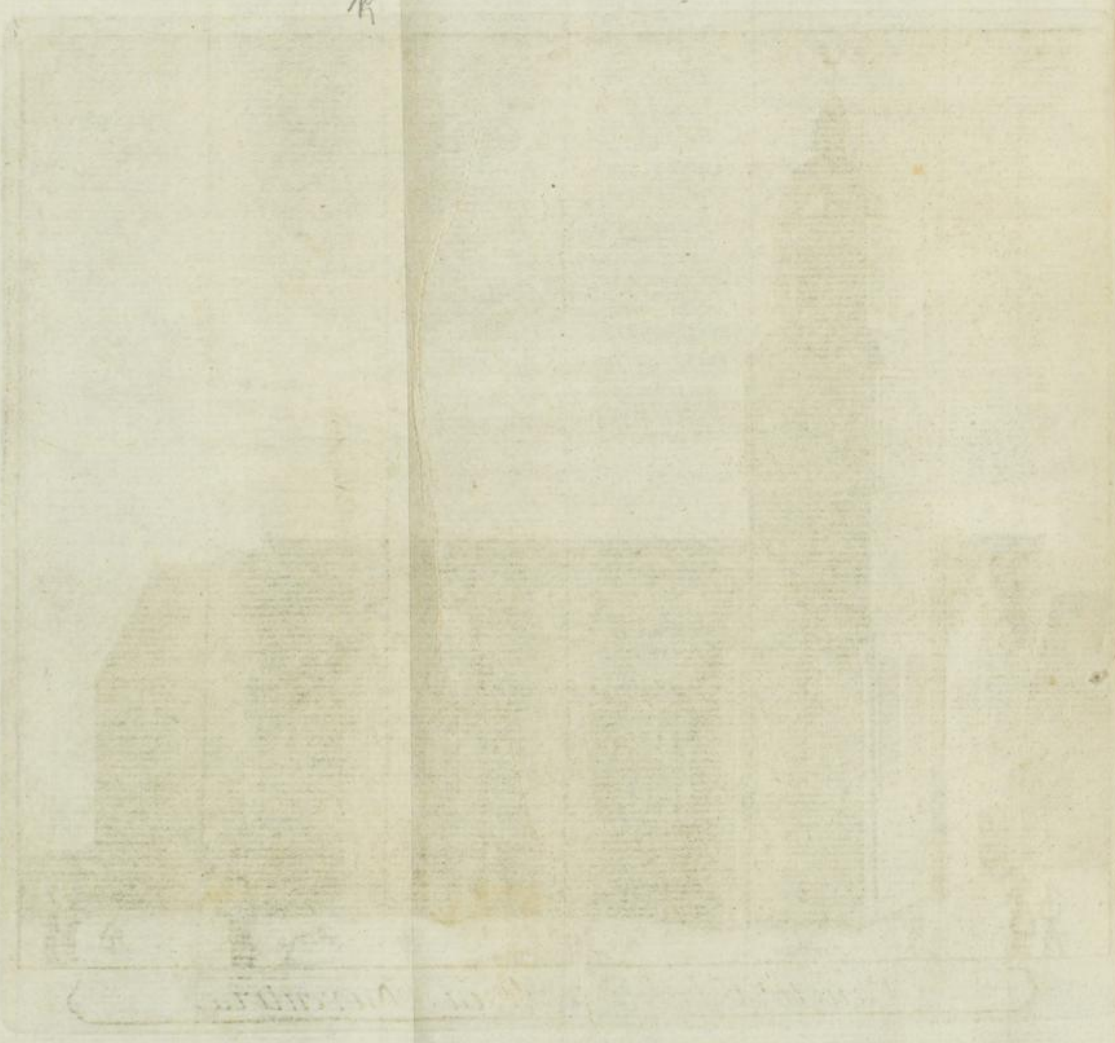
19

DEV

renberg
Berggrau

Enlijen

Oute deze
hies, St. D
ingrijd van
door Lebuine
voor het jar
keinst gelie
hij zoudt ge
en dat de tw
gefollet van
de Soen in
door hun
geboawd d
Bischof v
ring van d
kloen het
kerken, S
bouwden
ver deed
de kerke
en Fran
meest als
zints va
den teg
ben: "t
den, en
kleden.
irken
verschen
verande
te bein
wel ee
voort
bouw

renberghout, Engesraat
Berghout en Asjesraat.

Samen Gebouwen
Onder deze verdiensten al
wint, St. Nicolaas en
ingetijd van de eerste na
door Lebuinus geschied
voor het jaar 785 moet
binnen gehorven is, zel
hij zoude gelicht hebbe
en dat de tweede, zelf
geschied zoude zijn in
de Saxon in het jaar
door hun geschied is i
gebouwd door Ludger,
Bischoep van Munster
ring van Bernulp, van
scheen het de heetliche
kerken, schoon hegt
bouwden, dat een bu
ver deed zeggen: om
de kerken, door de g
in Frankrijk, schier
meest altemaal in een
sint van noden hadde
den tegen elkander on
ben: 't was even ons
den, en den vorderden
vreden. Eindelijk i
kerken der Bishoppes
verscheide Heiligen,
vanderd: Bernulp
te beimen, en kon m
wel een nieuwe kerk
voortaan zelfs had te
bouwen, waarom hij de

renbergstraat ; Engestraat ; Bischofsstraat ; Overstraat ,
Bergstraat en Asenstraat.

KERKLIJKE GEBOUWEN EN GODSDIENSTIGE GESTICHTEN.

Onder deze verdienen alleerst genoemd te worden de *St. Lebuinus*, *St. Nicolaas* en *O. L. Vrouwe Kerken* : wat de stichtingstijd van de eerste aangaat, werd niet gemeld, doch zo dit door *Lebuinus* geschied zij, kan men zeker gaan, dat het reeds voor het jaar 785 moet geweest zijn, zijnde dat, waarin *Lebuinus* gestorven is, zelfs werd 'er verzekert, dat de eerste die hij zoude gesticht hebben, reeds bij zijn leven was afgebrand, en dat de tweede, zelfs door hem zou zijn opgebouwd, dat geschied zoude zijn met de verwoesting van *Deventer*, door de *Saxen* in het jaar 760, het welke ten tweedemaale weder door hun geschied is in het jaar 780, zijnde dezelve weder opgebouwd door *Ludgerus*, toen Pastoor dier kerk, en naderhand Bischof van *Münster*. Gedurende de Bischoffelijke regeering van *Bernulp*, van 1010 tot 1027, ten weinig te vooren, scheen het de heerschende smaak te zijn, dat men de oude kerken, schoon hegt en sterk, afbrak en nieuwe in de plaats bouwden, dat een buitenlandsch, toen in leven zijnde Schrijver deed zeggen: *omtrent het jaar 1003, is het gebeurt, dat de kerken, door de gantsche waereld, maar vooral in Italië en Frankrijk, schier altemaal vernieuwd werden, hoewel ze meest altemaal in een behoorlijken staat waren, en zulks geenzints van noden hadden. De Christenen, zo het scheen, streden tegen elkander om prijs, met de fraaiste kerken te hebben: 't was even eens als of de waereld haar zelve uitschudde, en den ouderdom de zak gaf, om de kerken in 't wit te kleeden. Eindelijk toen hebben de geloovigen bijna alle de kerken der Bischoffelijke Steden, midsgaders de kloosters van verscheide Heiligen, en kleiner Dorp kerken, in beter kerken veranderd: Bernulp dan, scheen ook deze heilige jaloersheid te bezitten, en kon mede niet dulden, dat Deventer niet zo wel een nieuwe kerk zou hebben, als andere Steden, zijn voorzaat zelfs had te Utrecht wel een nieuwe Domkerk doen bouwen, waarom hij dan ook dezelve deed afbreeken, en van*
nieuws

nieuws opbouwen, die in die staat bleef tot in het jaar 1200, in welk jaar dezelve genoegzaam geheel en al verbrandde, weder opgebouwd zijnde, trof haar dat zelve lot in het jaar 1334, wanneer op den 21sten Julij, door een vervaarlijken brand, twee derde deelen van de Stad, deze en ook die van O. L. V. kerke, in de asche gelegd werd: in het jaar 1416, in alle rondsom leggende Steden en Dorpen, penningen tot den wederopbouw ingezameld zijnde, en de Stad ook het zijze toegebracht bebbende, werd ze sierlijker opgebouwd dan te vooren: met die wederopbouw, was het voorneemen, om ten noorden en ten zuiden, 'er een uitspek aan te maaken, waardoor ze gedaante van een kruiskerk zou gekregen hebben, doch dit is alleen volbragt aan de noordzijde: deze kerk, zo ze thans is, is een zwaar gebouw, hebbende omtrent de lengte van drie honderd, en de breedte van honderd en tien voeten: de toren, die, ten aanzien van het gebouw, niet zeer groot is, werd eerst daarna, op kosten van de Magistraat gebouwd; in het jaar 1613 is op dezelve een nieuwe agtkantige kap geplaatst, die een zonderlinge fraaije gedaante heeft, meest van Benthemersteen, rustende op agt pilaaren, hebbende van binnen een kunstig klokkenspel; op de vier zijde, beneden de kap, staat met vergulde letteren, op een zwarten grond in steen uitgehouwen:

FIDE DEO, VIGLIA, CONSULE, FORTUS AGE.

Het plein rondsom deze kerk, droeg van ouds den naam van 't *Vrijthof*, ten bewijs, dat het eene vrijplaats was, voor die geenen, die aan manslag of andere dergelijke misdaaden schuldig, en daar voor eenigen tijd vrij waren.

Een der Parochie kerken van *Deventer*, was gewijd aan *St. Nicolaas*, staat aan het zuidoostelijk deel van de oude Stad, deze is, zo men wil, gesticht in de twaalfde eeuw: deze in later tijd (doch onzeker wanneer) te klein bevonden wordende, werd afgebroken, en een grooter in derzelver plaats gesteld, wordende als nog als een fraaije kruiskerk beschouwd, pronkende met twee nevens elkander staande torens, deze

deze op een hoogte
om de *kerk* get
Lieve Vrouwe Kerk
want negenveven,
ni de verwoesting
houd, doch ook
tiede eeuwte afg
van grooter en fra
Kerk behoefte in
brechte zestiig voet
het muurwerk nog
niet meer noodig
Godsdienst gebruik
Grote Kerk, is
van kamor en a
twee Parochiekerk
van bloeters, en
die muren en dri
mede gerekend, he
in 1510 in een
ge ten deelen afg
gemaakt, zo als
ciscanen, eets d
de hervorming
door de Waalsche
gebruikt word.

Ook hebben di
aldaar zeer wijde
nen Godsdienst.

Als een der *St*
Illustre School, op
voorgenoemde kic
men de *Stads Op*
Latijnsche School.
De verdere God
nenigvuldig, en w
van *Lehin*, de *P*
XI. Dini.

deze op eene hoogte nabij de *Bergpoort* staande , word daaronder de *Bergkerk* genaamd : de tweede Parochiekerk , is de *Lieve Vrouwe Kerk* , waarvan de stichting mede aan *Lebuinus* wordt toegeschreven , doch was toen niet meer dan een houte loots , na de verwoesting in 1334 , werd 'er weder een andere gebouwd , doch ook maar zeer gering , wordende die in de vijftiende eeuw afgebrooken , om plaats te maaken voor een van grooter en fraaijer gedaante : de *Nieuwe Lieve Vrouwe Kerk* besloeg in de lengte honderd en twintig , en in de breedte zestig voeten , zijnde dit 't zelve gebouw , waarvan het muurwerk nog in wezen is , maar zedert de Reformatie niet meer noodig geacht wordende , om tot den openbaaren Godsdienst gebruikt te worden , wegens de nabijheid van de *Groote Kerk* , is dezelve tot een Arsenaal , ter bewaaring van kanon enz. aangelegd. Behalven de Collegiaale en deze twee Parochiekerken , was *Deventer* in voorige tijden rijkelijk van kloosters , en daarbij staande kerken voorzien , namelijk , drie mannen en drie vrouwen kloosters , zijnde onder de laatste mede gerekend , het Bagijnen klooster , of oude convent , dat in 1580 in een arm Kinderhuis veranderd is , zijnde de overige ten deelen afgebrooken , of tot andere gebruiken gemaakt , zo als de *Broeren* welker de *Kloosterkerk* der Franciscanen , eerst door de Gereformeerden , bij de invoering van de hervorming aldaar in 1579 gebruikt werd , en thans nog door de Waalfche Gemeente , die aldaar één Predikant heeft , gebruikt wordt.

Ook hebben de Lutherschen , Doopsgezinden en Roomschen , aldaar zeer welgeregelde vergaderplaatzen , ter oefning van hunnen Godsdienst.

Als een der Stads voorrechten , beschouwd men aldaar het *Illustre School* , opgericht in den jaare 1631 , zijnde mede een der voorgenoomde kloosters daartoe bekwaam gemaakt , waarnaast men de Stads *Openbaare Bibliotheek* vindt : ook is 'er een *Latijnsche School*.

De verdere Godsdienstige gestichten aldaar , waren voorheert menigvuldig , en wel deze : het *Bischofs Hof* , het *Kapittel van Lebuin* , de *Proostdij* , het *Prioraat* , de *Kapelle van het*

XI. DEEL.

O

Het

Heilige Sacrament, het *Rijke en Arme Fraterhuis*, *Heilige Geest*, *St. Elisabeths*, *St. Junius*, *St. Geertruids* en *Boevinks Gasthuizen*, het *Oude Manhuis*, *Haverhuis*, *Sacramentshuis*, *Burgerweeshuis*, *Spinhuis*, en verder een menigte van Hofjes.

ONDER DE WAERELDLIJKE GEBOUWEN

die 'er welêer, en als nog gevonden worden, muntte aldaar uit het *Raadhuis*, zijnde van buiten met eene schoone hartsteene gevel, in 1691 merklijk verbeterd, en van binnen met zeer ruime vertrekken voorzien, hieraan grensd het gebouw den *Bruinenberg* genaamd, in het jaar 1364 door de Stad gekocht voor vier honderd Brabandsche Schilden, welk gebouw voorheen dienden om 'er openbaare verpachtingen en verkoopingën, als ook zamenfraken en onderhandelingen met uitheemsche Gezanten in te houden, doch tegenwoordig dient het tot eene vergaderplaats voor de Gedeputeerde Staaten der Provincie van *Overijsel*: verder komen daar in aanmerkinge 't Stads Wijnhuis, 't Vleeshuijs, de Proviant-Schuuten, 't Gruithuis, de Boterwaag, de Groote Waag; de Krijtwaag, de Vederwaag, de Rosmolens, de Polijstmolen, de Slijpmolen, de Timmerplaats, het Oude en Nieuwe Turfhuis, 't Stads Leijenhuis, 't Oude Gildehuis, en Oude Bank van Leening, reeds opgericht 1546; ook zou men hier nog kunnen bijvoegen, de Ijskelder en Badstooven: in het jaar 1774 werd de vermaarde *Noorderbergertoren*, welêer een der voornaamste sterkteis van de Stad, die reeds lang tot een Kruidmagazijn gediend had, geheel en al weggebroken.

De openbaare MARKTPLAATSEN

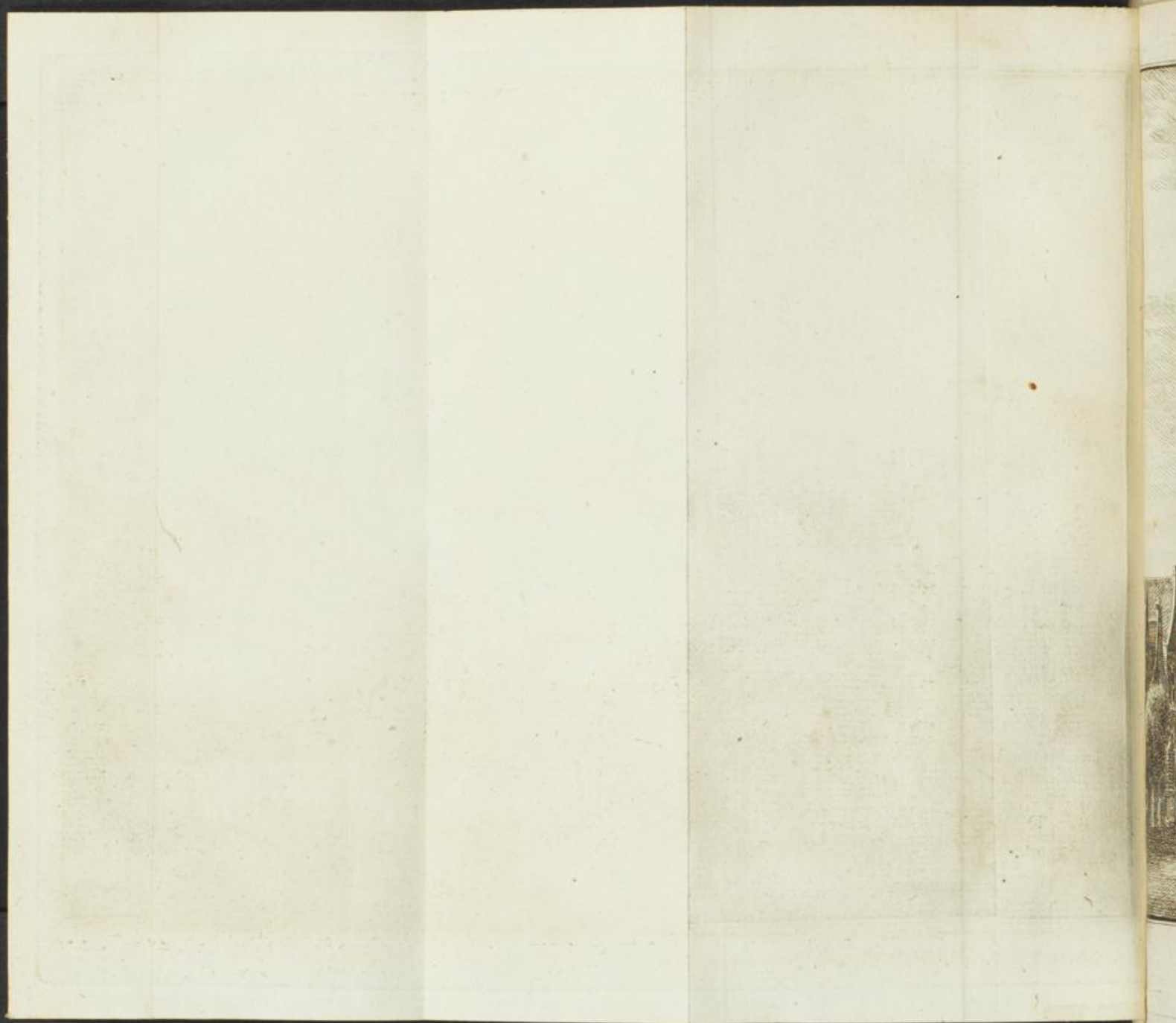
zijn deze: als, I. *de Brink*, zijnde voorheen een open plek voor de Burgt, in het jaar 1392 werd dit plek met keisteenen bestraat, wordende het opzicht daarvan gegeven aan een' die men *Brinkgraaf* noemden, houdende deze zijne woning tusschen de beide *Brinkpoorten*: thans diend dezelve om van de vrije Jaarmarkten, Ossen- en Leder-markten, die aldaar gehouden worden, geene melding te maaken, tot een verzamelpplaats van allerhande waaren, die aldaar op de gewoone weeklijkse Markt.

DE GROOTE KEET STADHUIS EN 'T LANDSHUIS.

DE GROOTE KERKHOF TE DEVENTER MET DE DUIN-POORT, 'T STADHUIS EN 'T LANDSHUIS.

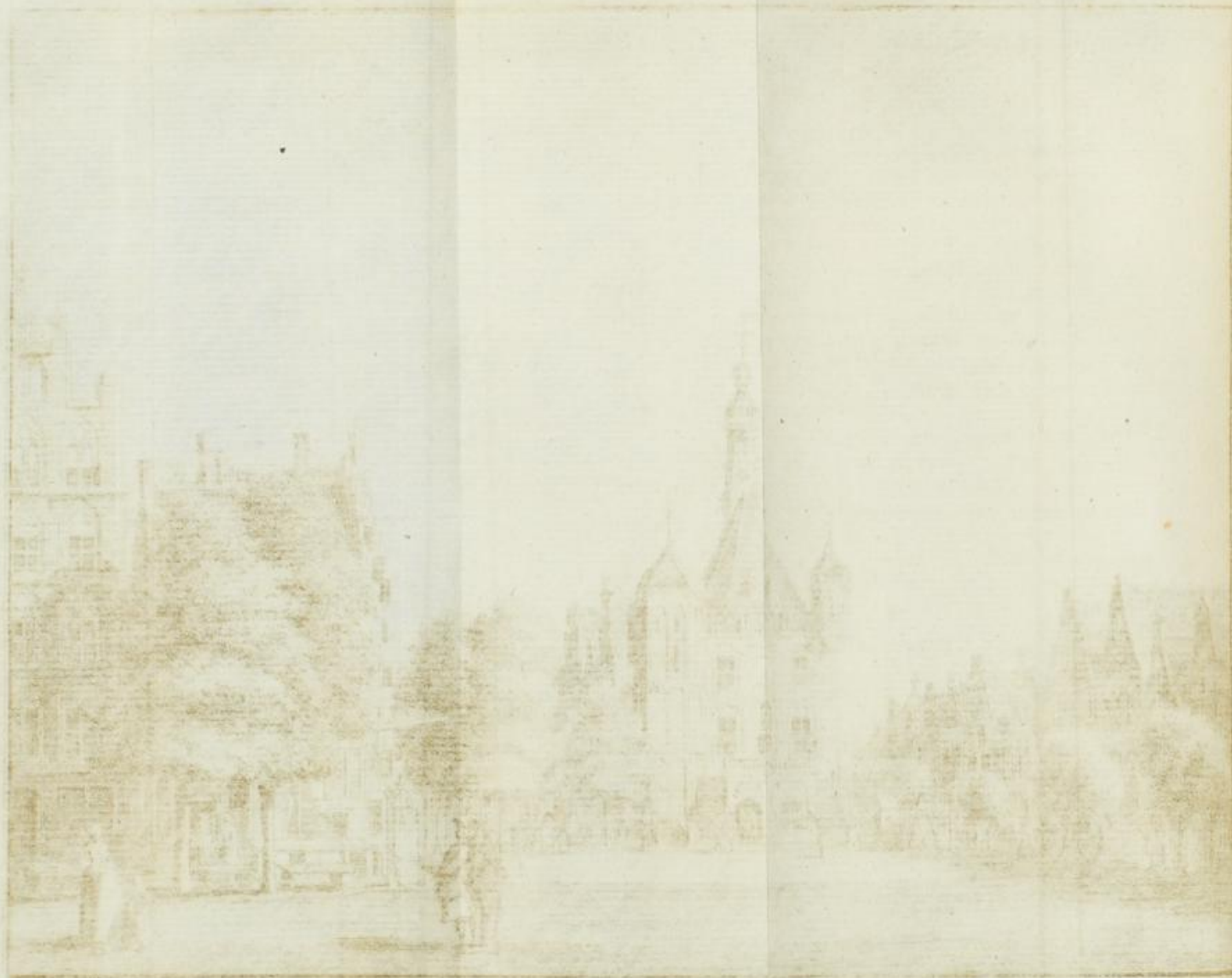

E DEVENTER.

DE WAAG EN HOOFDWAGT TE DEVENTER.

DE WAARD EN HOOFDWACHT TE DUSSELDORF.

Min
gen en
de Nier
de eeuw
door een
den jaare
voegen,
dert die
de gewo
Koom,
Turf- en
dat men
Devent

Wa
betref
twaalf Sc
in het jaar
jaar, Pri
Steden de
anderd h
verminde
ringsperi
Burgeme
daar gem
mijns we
1365; 22
(vindende
tit. I. § 2.
fes deelen
een jonck
wanden.
In oude
Burgemeef
ken, die i
tig omme
voor de b

Marktdagen, des Woensdags en Zaturdags, van buiten met wagens en karren worden ingebracht: de tweede, de thans genaamde *Nieuwe Markt*, deze was voor het eind van de zeventiende eeuw veel kleiner van beslek, dan tegenwoordig, zijnde door een gedeelte van het *Bischops-Hof* merklijk vergroot, in den jaare 1608 opgehoogt en met keisleenen bestraat, in diervoegen, dat het vallend water daar gemaklijk van affloopt: Sedert dien tijd worden daarop de Kermiskraamen geplaatst, en op de gewoone weeklijkfche Marktdagen, markt men aldaar met Koorn, Boter, Groente, enz.: verder de Vischmarkt, Stroo, Turf- en Hout-markt, welke in voorige tijden zo vermaard was, dat men tot een spreekwoord had, *het is 'er zo druk als te Deventer op de Houtmarkt.*

Wat de REGEERING

betreft, deze bestond eertijds uit vier-en-twintig Leden, als twaalf Schepenen en twaalf Raaden, welk getal nog plaats had in het jaar 1591: dan, op den 4den Junij (oude stijl) van dat jaar, Prins *Maurits*, met voorkennisfe van Ridderfchap en Steden der Provintie van *Overijsfel*, de Magiftraat aldaar verandert hebbende, werd goedgevonden het getal der Raaden te verminderen, tot op vier, en dus werd het getal der Regeeringsperfoonen gebracht tot op zestien, wanneer de naam van Burgemeesters, of zo men daar zegt Borgemeesters, thans aldaar gemeen aan Schepenen en Raaden, is ingevoerd, vindt men mijns wetens nergens gemeld; dit weet men, dat ze in het jaar 1365, aan de Heeren in der tijd, dat is: die toen regeerden, (vindende men in het Stads recht, op dat jaar gemeld, I. Deel, tit. 1. § 2.) *bij de twaelf Schepenen het geheele jaer lottinge in ses deelen gedeelt, also, dat twee Schepenen, een oudt ende een jonck Schepen, als Burgemeesteren in der tijd, twee maanden in regeeringe zijn.*

In oude Stads papieren vindt men ook gewag gemaakt van Burgemeesters bij de Nacht, waardoor men verftond, de zulken, die in tijden van onlusten, en inzonderheid als de vijand zig omtrend de Stad liet zien, het *Woord* of de *Leuze*, zo wel voor de Burgerij, als Bezetting, gaven, en die ook des avonds

en des nachts hetzelfde gezag voerden, als de Heeren in der tijd, draagende deze ook wel den naam van *Raad bij Nachts*.

Het Schoutsmpt, schoon dat aldaar mede door een bijzonder persoon, zo als elders in gebruik is, bekleed werdt, is niet meer in wezen, wordende thans waargenomen door den oudsten Heer Burgemeester, verdiend echter zijne aanmerking.

Sedert den tijd dat Keizer *Hendrik den Derden*, (die regeerden van de jaaren 1039 tot 1056) zijn recht dat hij binnen deze Stad had, aan de kerke van *Utrecht* affond, werden de Schouten van *Deventer*, door de Bischoppen in der tijd aangesteld, doch waren echter gehouden hun eed te doen in handen van de Magistraat der Stad, en zo de Magistraat daarin maar eenigzins vertraagden, werden zij door de Gezwoorene Gemeente daartoe aangezet, blikens de onderhandelingen in 1538 en 1574, daarover gehouden: op dit recht zocht ook niemand voor Bischof *David van Bourgondiën*, eenige inbreuk te maaken: dan nadat door dezen, in den jaare 1475, een' *Arent van Beverveurde*, tot Schout was aangesteld, en die volgens Stads recht eed aan de Magistraat gedaan had, schreef gemelde Bischof aan de Stads regeeringe, dat hij verstaan had, en dat hem met bevreemding was te vooren gekoomen, dat de Magistraat van *Arent van Beverveurde*, eischten eenen zonderlingen eed, voor het aanvaarden van het Schoutsmpt binnen *Deventer*, waarin niet konde noch wilde bewilligen, ja, dat volstrektelijk niet versond, dat *Arent van Beverveurde*, gemelden eed afleggen zoude; en in geval onvermoedelijk de eedleisting door hem bereids mochte geschied zijn, de Magistraat alsdan dezelfde daarvan weder ontslaan zouden, en zo niet, zij zouden vallen in zijn hoogste ongenaden: doch, nadat de Magistraat daarop aan den Bischof geantwoord had, dat *Aarent van Beverveurden* aldaar in naamens zijner Hoogwaardigheid het Schoutsmpt bedienden, en dat den eed dien hij gestaaf had, geene andere was, dan, die de voorige Schouten, voor meer dan honderd jaaren gedaan hadden, hoopende dat zijne Hoogwaardigheid, ingevolge zijne zo mondelinge als schriftelijke beloften, gedaan bij zijne blijde inkomsten (huldiging), hun zou willen laten in het gerust bezit van voorrechten en Pri-

vi-

villagie, enz. v.
verle

Wt de magt of
dane besond vor
dan over schulda
de van schuld, t
tijen, dat hun be
van Vreemden of
misdaden buiten
toebetroond: het
nadat *Deventer* n
erkend werd, veel
ke rechtsdwang v
de Schout, wijf
over de misdade
zijne Keurgenoot
alleen over misdad
deeling reeds seden
aldaar tot Schout w
in 1571, was Wi

Dit Schepenen
ten tegenspraak;
gewag gemaakt o
paalen, hoe groot
er eenige van vi
tijd af, al bewij
koonen werden, i
alleen, en eindelijk
ver men kan naga
lijke bepaaling, d
mocht weigeren, i
in. 1. art. 30. sta
gemeente op Petri
sijne sal men vers
hebbende: ende so
kes Raat mochte i
nen de Stad of de

vilegiën , enz. : vondt de Bischof zig verplicht daarvan aftezien.

Wat de magt of rechtsoefeningen dezer Schouten betreft , dezelve bestond voortijds , en in den aanvang hunner bediening , alleen over schuldzaken , zo als zelfs het woord *Schout* , afgeleid van *Schuld* , te kennen geeft , en dus is 't eerst in laetere tijden , dat hun het opzicht over lijfstraffelijke misdaden , 't zij van Vreemden of Inwooners , zonder onderscheid , zo wel van misdaden buiten en binnen *Deventer* , werd aanbevoolen en roebetrouwd : het is echter zeer waarschijnlijk , dat hun gezag , nadat *Deventer* tot een Stad verklaard , en onder de Rijkssteden erkend werd , veel verminderd is , ten minsten nadat de lijfstraffelijke rechtsdwang verdeeld is geworden tusschen de Magistraat en de Schout , wijl van dien tijd af de Magistraat het vonnis sreek over de misdaden binnen de Stad begaan , en de Schout met zijne Keurgenooten , dat twee Schepenen uit de Stad waren , alleen over misdaden daar buiten gepleegd ; hebbende die verdeling reeds sedert het jaar 1362 plaats gehad : de laatste die aldaar tot Schout werd aangesteld , door *Filips den Tweeden* , in 1571 , was *Willem Doijs*.

Dat Schepenen aldaar van ouds bekend zijn geweest , is buiten tegenspraak , zelfs vindt men te *Deventer* al van Schepenen gewag gemaakt op het jaar 777 , doch men is buiten staat te bepalen , hoe groot hun getal geweest is , dan van zo vroeg men 'er eenige van vindt , was het twaalf : ook vindt men van die tijdt af , al bewijzen , dat ze door den Graaf en het volk gekooren werden , uit de Stads Burgers , naderhand door het volk alleen , en eindelijk door de Gezwoorene Gemeente , en wel zo ver men kan nagaan , altoos voor één jaar , met die uitdrukkelijke bepaling , dat , die tot Schepen gekoren werdt , zulks niet mogt weigeren , want in het Hedendaagsch Stads Recht , I. Deel tit. I. art. 30. staat : *die tot Schepen of Raedt of ter geswore gemeente op Petridag gekoren zijnde , zulks weigerende , deselve sal men vervolgen soo lange hij binnen Deventer goet is hebbende : ende so hij dan vlugtig werde , sal hij de plaats des Raets nochte der Munte , nimmermeer besitzen , noch binnen de Stadt of derselver Vrijheid woonen*. Ten opzichte van

het Schepensampt, moet hier ook nog gemeld worden, dat oudtijds den Schepenstoel onwaardig geacht werden, die geen, die 's Heeren klederen droegen, (dat is, de zulke die in dienst van den Bischof, als Heeren van den Landen van Overijsel waren), en 's Heeren gezworens Raaden waren, die geene vaste goederen binnen *Deventer* bezaten, of niet redelijk gegoed waren, wijl men niet oorbaar dacht, tot een Oversten van 't Volk te zetten, (die, die geen brood noch klee in huis hadden) die onecht, of manslachtig waren, die lijfeigenen waren, welkers vaders of broeders in den Raad zaten, waarbij naderhand nog gevoegd is, dat zij zes jaaren gezeten Burgers moesten geweest zijn.

Buiten dezen waren aldaar van oudsher Raaden, in het latijn *Consules* genaamd; hunnen oorsprong is mede onzeker; dan in brieven van de dertiende eeuw, worden ze al mede gemeld, doch niet in dat gezag en waardigheid, als wel jaaren daarna: men vindt dat aan haar was toevertrouwd, te spreekken over het oude Stads Recht, 't opzicht over de Bruiloften, Kinderbedden, Begraafenisfen en dergelijken; doch niet over Stads Vesten of Gebouwen, waarover het opzicht Schepenen aan hun hadden gehouden: dan zedert 1566, wijl hun gezag reeds zo ver was toegenomen, dat het genoegzaam met dat van Schepenen gelijk stondt, werd tusschen die beiden, op den 18den Maart, eene overeenkomst geslooten, waarin hun reeds vermeerderd gezag bevestigd werd: dan *nooit* hebben de Graaven eenige invloed gehad op het verkiezen der Raaden aldaar, maar berustten aloos bij het volk, in wiens plaats naderhand de Gezworene Gemeente gekomen is, en geen wonder, dewijl ieder Gemeente vrije macht heeft, omtrend het bestuur haarer zaaken, offchoon de gantsche Gemeente geen Rechtsgebied heeft, en men in geen deelen vermengen mag de rechtsdwang of de plaats, die de Overigheid toekomt met den eigendom der plaatfen, welke aan het lichaam der gantsche Gemeente behoort; en de Magistraat, welke de rechtzaaken oeffent, een ander is als die, welke regeerd bestuurd de zaaken van de gantsche Gemeente. Reeds hebben wij gezegd, dat hun getal oudtijds twaalf, en in 1591 tot vier verminderd is. Van deze dan komen wij tot de

GE-

GEZWOORENE GEMEENTE,

veeltijds onder den naam van *Gemeents mannen*, of *Meente*, voorkomende, den oorsprong van deze, is zo hier als elders, mede onnaspoorbaar, van haare oudheid kan alleen gezegd worden, dat men hun reeds genoemd vindt in het jaar 1336: in den beginne werden ze gekoozen door de leden van de Burgerij in ieder wijk, die zelfs veele jaaren herwaards, de open zijnden weder door andere vervulden; dan in vervolg van tijd is dit gelaaten aan de aanwezende leden van de Meente, welke daarvan, tot op dezen dag, in het vol bezit gebleeven zijn, zonder dat ooit of ooit de Magistraat daarin kon of mogt te zeggen hebben, als in een enkel geval, wanneer de vier straaten tegen vier waren, en dus de stemmen staakten, wanneer de Magistraat alsdan het overwicht gaf aan die straaten, waar ze zig bijvoegden: wie nu daartoe verkiesbaar zijn, blijkt ten klaarfsten uit het *Stads Recht van Deventer*, I. Deel, tit. 2, §. 2 en 3, alwaar gezegd wordt: *Ter Gezwoore Gemeente sal niemant gekoren worden, (ten) sy hy drie jaaren binnen Deventer Burger geweest is, (en om hiervan zeker te zijn, hebben zij ten tijden van de keur, bij zig een boek, waarin de naamen der nieuwe Burgeren van ieder jaar geschreeven zijn,) geen eygenhorige, manslachtige, onechte, ofte soo met eenige eer-roerige misdaad besmet syn, sullen ter Gezwooren Gemeente gekoozen worden: waarop dan volgt, wie in een en dezelve straat niet kan gekoozen worden, als: Vader ende Zoon, of Schoonzoon, Stiefvader en Stiefzoon, Broeders of twee Swagers, sullen niet te gelijk in eene straate gekoozen worden: en by so verre naderhand, door nieuw houweijk of anders sodane verwantschap mochte voortvallen, sal tussehen sodane verwanten alleene de boone getrokken worden.*

Wat aangaat hun getal, in oude tijden was hetzelfde zes-en-negentig, doch naderhand verminderd tot agt-en-veertig, dat is, dat uit ieder der agt straaten, (hiervoor genoemd bij de verdeeling der Stad,) thans zes, in plaats van twaalf, gekoren worden: het recht van dezen was oudtijds zo uitgebreid, dat de Magistraat huiten hunne toestemming, geene van de Stads goederen mogt verkoopen of bezwathren, noch geld uitleenen, of opneemen,

ten

ten ware Schepenen en Raaden op hunnen Eed konden verklaren, sonderling ten voordeele van de Stad te zullen dienen; ook vermochten die buiten hun voorweten geen nieuwe wetten of punten stellen in het Stads recht; ja zelfs vindt men, dat eenige van hun verzocht zijn geworden, om den Magistraat voor eenigen tijd met raad en daad bij te staan.

Te *Deventer*, ten opzichte van verkiezing zo van Schepenen, Raaden, als van Gemeensluiden, bijzondere gewoontens, dan wel elders plaats hebbende, zal niet ondienstig zijn, de wijze, waarop zulks geschied, alhier ter neder te stellen.

De jaarlijksche keurdag van Schepenen, Raaden en Gemeenslieden, is aldaar den dag van *Petri Cathedram*, of den 22sten van de maand Februarij.

Eenige dagen te vooren, doet de Magistraat in hunne vergadering een verzoek of voorstel, waarbij gezegd wordt, dat de Magistraat verzoekt aan de vrienden van de Gezwoorene Gemeente, op den 20sten Februarij, 'smorgens tegen tien uren te zenden op het Raadhuis in de Raadkamer, haare Zende-boden, (zijnde doorgaandsch twee Gemeensluiden uit ieder straat) om aanthooren het voorlezen der uittrekzelen uit den *Gulden Adelaar*, (welke *GULDE ADEDAAR behelst de voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer*) en de Gezwoorene Gemeente verklaard, of geeft doorgaandsch daarop tot antwoord, haare Zende-boden te zullen zenden, den tijd en plaats voornoemd; den 20sten Februarij daar zijnde, en de klok des morgens tien uren geslagen zijnde, zo voege de Heeren zig op hunne plaatsen, en laaten met opene deuren terstond door de jongste Secretaris, luidkeels voorlezen, de gemelde uittrekzels uit den *Gulden Adelaar*, waarna de Zende-boden der Gezwoorene Gemeente, door den Kameraar en beide Heeren in der tijd (Burgemeesteren) in de groote zaal van 't Raadhuis worden onthaald, op Spaanschen Wijn, Rhijnsche Brandewijn, enz.

Op *St. Petri Avond*, (doch deze op Zondag invallende, dan daags te vooren) 'smorgens voor tien uren, vergaderen de Straatheeren en Straatbroeders, van de Overstraate, met mantels omhangen, op de Raadkamer in het Raadhuis, (de reden waarom de Overstraat dit voorrecht boven de andere geniet, is mij on-

be-

bekend) en die der zeven andere straaten, mede met mantels omhangen, in de *St. Lebuines Kerk*, op zekere bijzondere zerken, door ieder straat daartoe te vooren uitgekoozen; de klok tien uren geslagen zijnde, gaat ieder straat bij paaren, (voor en achter zig hebbende eenen Stads Boden, met den Degen op zijde, en zijnen paarsen Mantel om,) vandaar ieder naar zijn wijk, om onderzoek na de putten en pompen, daar in zijnde, met die daarbij behoorende brandemmeren te doen, na welke verrichting ze weder naar de verzamelplaats terug keeren, en na een kort verblijf, afscheid van elkander neemen, en des namiddags weder bijeen gekomen, begeeven zij zig iedere straat naar hunne bijzondere Herbergen, om den dag verder met eeten en drinken doortebrengeu; uitgezonderd die straat, welker Straatheer Kamerlaar in der tijd is, die alsdan op het Raadhuis op Stads kosten onthaald werd.

De tijd van den plechtigen keurdag daar zijnde, gaan des morgens de leden der Gezwoorene Gemeente in het zwart gekleed, en met zwarte Mantelen omhangen, van het Raadhuis naar de Groote Kerk, ter aanhooring van de Predikatie, na 't eindigen van de dezelve, die altoos op deze plechtigheid toepasfelijk is, verlaaten de Gemeenslieden hunne plaatsfen, en schaaren zig naar den rang der straaten, in eene rij, langs het choor, wordende kort daarop gevolgd door de Magistraat, haare Secretarissen bij paaren ieder naar zijnen rang, voor zig hebbende Stads vier roedragende Bodens, met hunne roeden rijkelijk met zilver beslagen, in de handen, en gedekt met hunne paarsse Mantelen, pasfeerende dus de geschaarde Gezwoorene Gemeente, en door de deur bij het *Stads Wijnhuis*, onder het geschal van Cornetten en Basuinen, uit de Kerk naar het Raadhuis in de Raadkamer, daar de tafel gedekt staat: hierop volgd de Gezwoorene Gemeente, paar aan paar, naar order der straaten, langs dien zelven weg naar 't Raadhuis, treedende al groetende voorbij de Raadkamer, begevende zig naar boven op het *Groote Wanthuis*: daar gekomen zijnde, worden door de agt Stads Dienaars, voor ieder straat gezet, drie tinne schotels, eene met een kouden Ham, eene met gebakke Vooren, of bij gebrek van die, een schotel Stokvisch, eene gevult met Soupe

van Vleeschnat, (voorheen was dit Haringfoup,) en twee tinne borden, eene met Boter, en eene met zoetemelks Kaafen, verder ruimte van wit en roggen Brood, Wijn, Mol, dik Bier, enz.

In de Raadkamer wordt voor de Magistraat insgelijks naar gewoonte opgedischt. een groot stuk gekookt Rundvleesch, twee schotels met Hammen, twee met gebrade Lamschvlees, twee met gebakken Voorens, twee met Stokvisch. en twee met wit en grof tarwenbroods Soupe; voor de tweede opdissing wordt opgebracht, Boter, Kaas, en gerookte Osfetongen; zijnde de drank even als voor gemeld.

Tusfchen twaalf en één uren, treden doorgaands de twee Weide Greven, uit de Gezwoorene Gemeente (dat is, die opzigt over de Stads Weide hebben, zijnde vier in getal, als twee uit de Magistraat, en twee uit de Gezwoorene Gemeente, hebbende vier Schutters onder zig) tot elkander, en wandelen een of tweemaal heen en weêr over het *Wanthuis*, (waarop het overig zijnde eeten wordt genomen, de deuren van het genoemde huis gefloten, en de andere Gemeensluiden tot dus verre bevoegt om met elkander te fpreken, begeeven zig afzonderlijk bij hunne ftraaten) vervoegen zig eerst bij de Leden van de Polftraate, en daarna bij die der zeven andere ftraaten, alle na order gezeten, met deze woorden: *de Vrienden believen verdacht te zijn op de keur van eenen nieuwe Weide-Greve*, dan gaan dezelve voor de tweedemaal alle de agt ftraaten langs, zeggende: *tot Weide-Greve wordt voorgesteld de Perfoon van N. N.*, weinig tijds daarna vervoegenze zig ten derdemaal, bij alle agt ftraaten, op het gedaane voorftel, met deze woorden: *tot Weide-Greve is voorgesteld de Perfoon N. N.*, hoe behaagd de Vrienden de Keur? niets te zeggen vallende, is het antwoord: *de Man is goed*; doch zo niet, dat echter maar zelden gebeurd, wordt gezegd, *een beter Keur*: hierop gaan de *Weide-Greven* naar beneden, en laaten zig bij de Heeren van de Magistraat aandienen, die dan laaten afneemen het geene nog of tafel ftaat, op hunne plaatfen gaan zitten, en door de jongfte Secretaris de *Weide-Greven* verzoeken van binnen te komen, deze binnen gekomen, en op verzoek

VAN

van de oudste
oudst van hun
de ftaande l
vrienden den
in de gekoon
amgetekend
honne ftraater
de gekoorene
zo wordt de
deur open ge
Scheppen en
toed hebben
den Secretaris
zijnde, volgt
fen binnen zi
rang, zeggen
den lauten a
na men ziet,
Recht, I. Deel
en indien 'et
ontbreken,
Leden van d
de jongfte S
éene zilver v
men, laat, d
door ieder L
met het oud
voort naar b
gefchied volg
Recht, waari
die gelykheit
worden afgeb
Dit gefchie
keur verbleve
langzaam en n
die in alle m
Scheppen en

van den oudsten Heer in der tijd zig gedekt hebbende, zegt de oudste van hun: *de Gezwoorene Gemeente heeft in plaats van den afgaande Weide Greve N. N., wederom tot Weide Greve verkooren den Persoon van N. N.*; waarna, zo haast den naam van de gekoorenen, door den oudsten Secretaris in het keurboek is aangerekend, zij weder naar het *Wanthuis* gaan, en zig bij hunne straaten voegen: de Magistraat hoofd voor hoofd over de gekoorene gestemd hebbende, en ook hebbende goedgekeurd, zo wordt de jongste Secretaris naar boven gezonden, die, de deur open gedaan zijnde met luider stemme roept: *de Heeren Schepenen zullen aanspoods boven komen*, en daar zo lang vertoefd hebbende, tot dat Schepenen, met den oudsten en tweeden Secretaris in rang van ouderdom, in het *Wandhuis* getreden zijnde, volgt hij mede Schepenen, dus met de drie Secretarissen binnen zijnde, voegen zig bij de Politraate, als de eerste in rang, zeggende de oudste Heer in der tijd: *Schepenen en Raaden laten zig de keur der Weide-Greven welgevallen*; waarna men ziet, (volgens Ordonnantie van het oude *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 1.) of die straat voltallig is of niet; en indien 'er één of meer Leden in de straaten afzijn, of ontbreken, treed men voort tot de eedleistung, doch alle de Leden van de straaten voltallig en tegenwoordig zijnde, slijt de jongste Secretaris zes boonen, te weeten vijf zilverene, en ééne zilver vergulde, in den hoed, drukt die van boven te zamen, laat, dezelve om hoog houdende, daaruit van ter zijde, door ieder Lid van de straat een boon uittrekken, beginnende met het oudste Lid, en hij die de vergulde boon trekt, gaat voort naar beneden, in de Bonisten kamer, welke boontrekking geschied volgens de zo even gemelde Art. van het oude *Stads Recht*, waarin gezegd wordt: *ende sal in iegelyke straate om die gelykheid in 't stemmen te vermyden, die seste persoon worden afgeboont.*

Dit geschied zijnde, leest den oudsten Secretaris, aan de ter Keur verblevene Leden, den naam van *Keurnooten* draagende, langzaam en met eenige tuschenpoozingsn, de Keureed voor, die zij alle met deze woorden moeten nazeggen: *die wy tot Schepenen en Raaden en der ter Gemeente kiezen sullen,*
dat

*dat wij die kiezen sullen, voor de wijste, nutste ende bequaemste tot onser Stads behoef, wesende voorstanders van de waare Christelijke Gereformeerde Religie, namentlijk die tot nog toe in dese Verëenigde Provinciën openbaarlijk is geëxerceert, ende in het Sijnode Nationaal tot Dordrecht, Anno 1619, geaprobeert ende bevestigd. Dit al mede gedaan zijnde, zegt den oudsten Heer in der tijd: de vrienden zullen geen zwaarigheid maaken, dit met handtastinge te bekrachtigen, en met ceden nader te sterken; deze door buiging met het lichaam, hebbende te kennen gegeven, daartoe bereidwillig te zijn, neemt dien zelve Heer, hun hoofd voor hoofd, van den oudsten tot den jongsten, de handtasting af, en doet ze vervolgens met opgestookten vingers, deze woorden nazeggen: dat ik daar beloofd hebbe, dat ik dat achtervolgen zal als een vroom man, en een eerlijk man, ZO WAARLIJK HELPE MIJ GODT ALMACHTIG. Waarna de Schepenen zig voegen bij de Waterstraat, en zo vervolgens bij de zes anderen, daar het voorschrevene insgelijks verricht wordt, gevende de derde Secretaris, bij het vertrek der Schepenen, aan den oudsten van de Polstraat, eenen brief, waarop de naamen der twaalf Schepenen en vier Raaden van het voorleden jaar geschreeven staan, om te kunnen weeten in welke vier straaten of wijken, voor het aanstaande jaar, Raaden moeten zijn: dit op dezelve wijze bij alle de agt straaten afzonderlijk verricht zijnde, gaan de Schepenen met de Secretarissen wederom naar beneden in de Raadkamer, wordende de deur van het *Wanthuis* gesloten: zijnde dit alle Ceremoniën en omstandigheden, die in acht moeten genomen worden, eer men tot de Keur gaat.*

Het *Stads Recht*, het richtsnoer daarvan zijnde, spreekt 'er dus van, I. Deel, tit. 4, §. 4. *De straaten, in dewelke eenige Gemeensluiden ontbreeken, zullen eerst uit de gemeene Burgerij, andere bekwaame Persoonen ter keure kiezen, tot den getale van vijf toe, en den zesden daarna; en §. 5. Wanneer het getal der Gemeensluiden sal vervuld zijn, sullen uit de oude Schepenen ende Raaden, en uit de Gezwoorene Gemeente tot de Regeeringe der Stadt verkoren worden twaalf Schepenen en vier Raaden: zodat 'er, eer men treden mag tot de Keur*

van

DE
van Schepenen
pluim vervul
van de eenige
Gemeensman
in beginne
negen en mi
verder vervul
zijn, en de
nieuwgekoort
tal toe, zo
keur, door
lijk kennis
Dienars hui
Raadhuis te
pleggewand
President, n
een verklaare
niet beloof
vingers, de
alleggen; zij
daar wij toe
te tot vord
ende ons ze
eenig profy
maangschap,
DAT ONS
gemelden ee
waarna zij
ne bijzond
kiezene Ge
pen doen.
Deze dan
verkiezing v
den rang der
en daarna di
de maer wie
aan opower

van Schepenen en Raaden , vooraf de openstaande Gemeens-
 plaatsen vervuld moeten zijn ; omtrent welke vervulling, inge-
 val 'er eenige in deze of geene straat of straaten, meer dan eenen
 Gemeensman ontbreekt, men hebbe gade te slaan , dat voor in
 den beginne der keure het getal dier gebreekende Leeden , in
 voegen en maaten , als uit het vervolg nader blijken zal , niet
 verder vervullen , dan tot daar in die straaten weder vijf Leden
 zijn , en de plaatsen der overigen daarna ; om reden , dat alle
 nieuwgekoorene Leden , van ieder straate , tot het gemelde vijf-
 tal toe , zo haast ze door de Magistraat , waaraan van deze
 keur, door de zestien Zendebodyn , in de Raadkamer plechte-
 lijk kennis gegeven is , zijn goedgekeurd , terstond door de
 Dienaars hunner opzichtige straaten worden verzocht op het
 Raadhuis te koomen , daar gekomen zijnde , in het gewoone
 plegtgewaad binnen de Raadkamer , aan handen van den eersten
 Prefident , met handtastinge in plaats van den eed , vooraf moe-
 ten verklaaren tot het bekomen van hun Gemeensmansplaatsen ,
 niets belooft , of gegeven hebben , en daarna met opgestookten
 vingeren , de eed der nieuwgekoorene Gemeensluiden moeten
 afleggen ; zijnde den inhoud daarvan deze : *tot der Gemeente,*
daar wij toe gekooren zijn , dat wij daar in het gemeene bes-
te tot vordernisse der Stad Deventer zoeken ende doen sullen ,
ende ons zelfs niet zoeken : ende dat wij niet doen zullen om
eenig profyt , nochte dat gemeene beste te laten , door gunst ,
maagschap , noch door mede , noch door gave , noch door nijdt
DAT ONS GODT ALSO HELPEN : en dan den hier boven
 gemelden eed , die de voorige keurnoten reeds geslaafd hebben ;
 waarna zij naar boven op het *Wandhuis* worden geleid , bij hun-
 ne bijzondere straaten , zo om de keur , der nog overige te
 kiezene Gemeensluiden , als van Schepenen en Raaden , te hel-
 pen doen .

Deze dan op hunne plaatsen gezeten , vaart men voort met de
 verkiezing van de nog overig ontbreekende Gemeensluiden , na
 den rang der straaten , stellende de voorzittinde eerst den zijnen ,
 en daarna de andere haare straaten voor , op dusdanige wijze ;
 de straat wiens beurt het is , om één tot haaren zesden Gemeens-
 man optewerpen , zend haar twee Zendebodyn naar den ring ,

(dit

(dit is een plaats tusſchen den ſchoorſteen en de deur van het *Wandhuis*, alwaar de Zendebodyen bijeen koften, en zig in een kring ſtellen, om de voorſtellen aan te hooren, en de meening haarer ſtraaten, daarover te nitten. Op welke plaats voor eenige jaaren in de vloer met kopere ſpijkeren een groote kring gemaakt is, uitwaards in agt gelijke deelen verdeeld, bevattende de eerſte letter van ieder ſtraat, na de orde verdeeld, binnen welke de Zendebodyen zig plaatſen,) welke daar gekomen zijn, de, overluid plachten te verzoeken, dat de andere ſtraaten, aan den ring haare Zendebodye wilde zenden, om aan te hooren hun voorſtel, en zo dit niet ſpoedig geſchied, dan te ſtampen met de voet: welke laaſte nu alleen in gebruik is. Dezen dan in hunnen rang ſtaande, zegt de oudſten der voorſtellende ſtraat: *de N. N. ſtelt voor tot haaren zesden Gemeensman, de Perſoon N. N.*, waarop de ring word gebroken, en de Zendebodyen der andere ſtraaten, daarvan verſlag gaan doen, aan hunne ſtraatbroeders, die dan ieder in de haaren daarover hoofd voor hoofd ſtemmen, en met de meeste ſtemmen beſluiten de voorgelagene perſoon goed te keuren, of te verwerpen: niet lang daarna begieven zig de Zendebodyen weder naar den ring, en ſtampen als vooren met de voet op de vloer, waarop de Zendebodyen der andere ſtraaten, zo ras het beſluit der hunne wetende, zig ook aan den ring op hunne plaats voegert, daar de oudſten der voorſtellende Zendebodyen, alſdan deze woorden gebruikt: *de N. N. ſtraat heeft voorgelield tot haaren zesden ſtraatbroeder den Perſoon van N. N., hoe behaagd de Vrienden de Keur?* en het antwoord alſdan is ook altoos, *de Man is goed*, of *beter Keur*: indien 'er vijf of meer ſtraaten zijn, die de voorgelielden hebben goedgekeurd, gaat men op die zelve wijze voort met de keur der andere Leden; dan zo eenen door vijf of meer verworpen zijnde, moet die Zendebodyen, wiens voorſtel verworpen is, terſtond, voor dat de kring gebroken is, zonder eenig nieuw beraad, met de andere ſtraatbroeders, een anderen, (zo men zegt) uit de mouw ſchudden, waarvan de Zendebodyen, weder als vooren, verſlag doen: dan in geval, dat vier ſtraaten zeggen *de Man is goed*, en vier ſtraaten een *beter Keur vorderen*, dan gaan de zesden Zendebodyen naar be-

ne.

heden, n. ten
voor ſchietve
want inge he
de punten op
den van Sch
pluigigheden
anekenen, g
antiaande ja
haare Zendebo
voor tot ha
moet hebben
zelve voorſtel
zeven ſtraaten
bende, dan l
wijze haare
ze ontbreken
ſ. 11. is hie
ſchepen met d
niet weder za
Gemeente een
geſtemt is,
Zo dan nu
zesden Zende
ſtraat, in de
naar inhoud
mag wederle
ten ware de
beſchreuen,
Bij dezen dan
den weder ne
en Raaden, a
bekend te ma
de Zendebody
pen en Ra
order gegeeve
geſchied is, e
indien 'er oke

neden, en brengen zulks met de gewoone plechtigheden, hier-
voor beschreeven, voor de Magistraat, en waar dezelve bij-
vallen (zegt het Stads Recht) daarop verblijft de zaak: alle
de plaatsen op deze wijze vervuld zijnde, zo gaat men over tot
de keur van Schepenen en Raaden, waarbij genoegzaam dezelve
plechtigheden gebruikelijk zijn: waarvan wij dit alleen wij kortelijk
aantekenen, gesteld de Polstraat als de eerste in rang, in het
aanstaande jaar twee Schepenen moetende hebben, doet door
haare Zendebodyen aan den ring aanzeggen: *de Polstraat steld
voor tot haaren oudsten Schepen, de persoon N. N.*; en zo ze
moet hebben één Schepen, en één Raad, wordt dat bij het-
zelve voorstel gedaan, en zulks doen mede de andere overige
zeven straten, ieder op hun beurt, en zij alle gekoozen heb-
bende, dan steld, in 't eerste geval, de Polstraat, op dezelve
wijze haare tweede Schepen voor, en zo ook de andere, daar
ze ontbreken, enz. Volgens *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4,
§. 11, is hieromtrent deze bepaling gemaakt: dat, *die voor
Schepen met die meeste stemmen is afgestemt, voor Schepen
niet weder zal voorgesteld worden, ten zij de heele Gezwoore
Gemeente eerst ware voorgesteld, maar die voor Schepen af-
gestemt is, weder voor Raad zal mogen gestemd worden.*

Zo dra nu de keur geheel is afgelopen, word ze door de
zestien Zendebodyen, ter goedkeuringe aan de afgaande Magi-
straat, in de Raadkamer gezeten, voorgesteld, die dezelve
naar inhoud van het *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 6, *niet en
mag wederleggen* ofte versleggen in eenigerhande manieren*,
*ten ware dezelve om eenige Pointen ende redenen hier voor
beschreven, daartoe niet zouden mogen toegelaaten worden.*
Bij dezen dan zijnde goedgekeurd, gaan de gemelde Zendebo-
dyen weder naar boven, om het goedvinden der oude Schepenen
en Raaden, aan de overige Leden van de Gezwoorene Gemeente
bekend te maaken; die kort daarna vaneen scheiden, latende
de Zendebodyen zo lange op het Raadhuis, tot dat door Sche-
penen en Raaden den eed is afgelegd; wordende intuschen
order gegeven de klok te trekken, tot een teken, dat de keur
geschied is, en een' roedragende Bodyen naar boven gezonden,
indien 'er nieuwe Leden van deze in de Magistraat verkooren
zijn,

zijn, om in de Raadkamer te verzoeken, waarnatoo zij, afzonderlijk van twee Leden van die straat, waardoor zij verkooren zijn, geleid worden, alwaar zij den eed van zuivering moeten afleggen, eer zij plaats kunnen neemen.

Dan wordt volgens de inhoud van het meergelde *Stads Recht*, I. Deel, tit. 1, §. 2, *bij twaalf Schepenen het geheele jaar bij lootinge in zes deelen gedeeld*, also dat twee Schepenen, één oud en één jonk Schepen, als Burgemeesteren in der tijd twee maanden in regeeringe zijn; daarop gaat de Magistraat bij paaren uit de Raadkamer, voorbij de zestien Zendebooden, in twee rijen op het plein van het Raadhuis geschaard, naar hunne gestoelens in de groote kerk, om God te danken, en om zijne gunst te smeeken, dat het hem behaagen mag, hun in het nieuw getreden jaar hunner regeeringe, te ondersteunen enz.; vanwaar zij bij paaren terug keeren op 't plein van het Raadhuis, daar zij bij beurten, ten overstaan van de meergemelde zestien mannen, van de Gezwoorene Gemeente, in het openbaar den eed afleggen. De maaltijd op 't Stads Wijnhuis, die, toen de keur des voordemiddags geschiedde, dien eigen avond pleeg gehouden te worden, is naderhand, wyl met voorgemelde bezigheden, dezen dag rijkelyk ten avond daalt, verschoven tot den volgende dag, wordende alsdan plechtig gehouden. De hedendaagsche tijdsomstandigheden, dachten ons meer dan wel anders, te noodzaaken, de rechten en gewoontens, hierbij plaats hebbende, omstandig te melden, zijnde de weinige verandering, daarbij plaats gekreegen hebbende, met de invoering van het Stadhouderschap in 1747, geschikt naar het Reglement van 't jaar 1675; en gaan nu over tot de

VOORRECHTEN:

Vooreerst behooren hiertoe, die, welke in de Extracten, uit den meergemelden *Gulden Adelaar*, jaarliks, zo wij zeiden bij de verkiezing van de Magistraat en Gezwoorene Gemeente, voorgelezen worden, en dan verder die geenen, die in het *Stads Recht* vermeld staan: de eerstgemelden zullen wij, zo als ze jaarliks worden voorgelezen, hier eerst doen volgen, en dan aanwijzing doen van anderen, die zo wel de Burgers als

de

de Stadsrecht
mede invoeren

INVOUD

Voorre

„Vooreerst
die oorlogstijl
voor honderd
Rijkstuden, 8
van een vijgen
ende tot alle
lijk alle ander
naamde Privile
Keizeren ende
„Ende eeste
ning van Span
Succesfeuren,
den van Ove
erkend, noch
gefacit ofte v

„Maar he
Overijssel, v
romen als ha
onverletet ha
heden in Dui
pen, ofte and
voor haare Pr
deselve daarme

„Dese Stad
en ongedronge
bin, ende Gr
gen, tale vo
rechten, ende
XI. D. 21.

de Stad betreffen, met aanwijzing van den tijd wanneer zij daar mede bevoorrecht zijn.

INHOUD VAN DE EXTRACTEN UIT DEN
GULDEN ADELAAR.

Voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer.

„Vooreerst is kennelijk en baarblijklijk, dat deze Stadt voor die oorlogstijden met den Koningh van Hispaniën ende anderen, voor honderd en meer ondenklijke jaaren, is geweest een vrije Rijksstadt, gelijk dezelve ook altijd heeft gevoerd den naam van een vrijen Rijksstad; immediate onder het rijk behorende, ende tot alle andere Rijxdagen verschreven; hebbende ook gelijk alle andere Rijxsteden en Stenden, haare meeste en voornaamste Privilegiën, vrij ende gerechtigheden van de Roomsche Keizeren ende Koningen”

„Ende dese Stadt heeft voor de oorlogstijden met den Koning van Spangien, de Bischoppen van Utrecht ende haare Successeuren, geweesene Heeren ende Souveraine van den Landen van Overijsel, voor geene Souveraine Heeren ofte Prince erkend, noch den selven recht van Souvrainiteit binnen der Stats gesach ofte vrijheid toegestaan.”

„Maar heeft den Heere ofte Prince van den Landen van Overijsel, van onoverdenkelijke jaaren af, niet anders aangenomen als haar Protecteuren en Beschermheeren, behoudens en onverlettet haare vrijheid, gelijk ook verscheidene andere Rijxsteden in Duitschland haare nabuurige Vorsten ende Bischoppen, ofte andere Heeren van den Lande, om ofte nevens haar, voor haare Protecteurs en Beschermheeren te erkennen, sonder deselve daarmede eenige Souvrainiteit toetestaan.”

„Dese Stadt heeft ook in den jaare 1527, in het vrijwillige en ongedrongene Tractaat, met Keizer Karel, Hertog van Brabant, ende Graave van Hollant, opgericht expresfelijke bedongen, ende voorbehouden alle haare Stads rechten ende Dyk-rechten, ende andere Privilegiën, so wel van Hanse, als andere

Vrijsteden , Posfessien en Costumen die dezelve heeft , en tot hier gebruikt , volgens Ratificatie van den 7den Januarij 1545 , en den 26sten December 1556 , welk Tractaat van den 16den Junij 1648 binnen Augsburg , door het Roomsche Rijk bevestigd is , met beding , dat die Landschap ende Steden , bij alle Privilegien ende Gerechtigheden , Exemptien , der Appellatien , en Jurisdic tien zullen gevolgd worden .”

„ Dese Stadt heeft dese vrijheid van oldes af in alle haare punten geëxerceert , als vooreerst in die jaarlijksche Ellectie van haare Magistraaten sonder toedoen approbatie , ofte eenig insleggen van den Heere van den Landen van Overijsel , ofte iemand anders .”

„ De Magistraat heeft met toedoen van haare Geswoore Gemeente , alleen sonder insleggen van den Heere van de Landen , alle Ordonnantien ende Edicten , soo in het stuk van Pollicie als in die Administratie van de Justitie , in Civile en Crimineele saaken gestatueert en gepubliceert , sonder dat eenige andere Ordonnantien , Statuten ofte Rechten , in dese Stadt hebben kracht of vigeur gehad , ofte aangenomen of geobedieert zijn geworden .”

„ Ende indien tusschen den Heer van den Landen ende dese Stadt eenigh misverstandt over die Privilegien ende andere gebruiken , ofte der Stads-recht en gerechtigheden , souden mogen ontstaan , moeste sulks verblijven , aan de uitspraak der twaalf Schepenen , als sy verklaren rechtens te zijn , volgens verscheidene versegelingen daar van synde .”

„ Onder andere Rijks-Privilegien van vrijheid van tollén , van Represalien en van vrije Jaarmarkten , is dese Stadt altoos gebleeven , in de Posfessie van de Rijxmunten .”

„ Niettegenstaande die verbiedende Placaaten van Keizer Karel , en den Koning van Hispanje , volgens acte van Keizer Fredrik van den jaare 1486 .”

„ De Burgeren deser Stadt moeten voor haar behoorlijken Richter , zijnde de Magistraat alhier , en anders nergends in rechten betrokken worden .”

„ Dese Stadt wijst sonder Appellatie , volgens acte van Keizer Karel van den 7den Februarij 1544 , en naar inhoud der verklaa-

klaring van
desen , van
„ In i Se
geplaatd ,
„ Gelijk m
Provincie , al
stad moeten
„ Binnen
die Provincie
de ter Claro
toert , vier
Heeren Sche
„ Dese Mi
heid ende re
dictie so we
sive perduel
„ Uit krae
dese Stadt van
heid geand.

* Claring
Landbriev
Stadhouder
dies , in a
eigenlijk ve
ding , in g
ringe , onde
tinge aldaar
Kernooten ,
dank , die ,
op hetzelfde t
in het opsch
schieden , al
VAN DER C

klaaringe van den Graaf van Arenberg, nefens die geheele Ridderschap, van den 16den Januarij 1551."

„Van 't Schoiten gerichte, en van alle lege gerichten, werd geappelleerd, aan Schepenen en Raad van dese Stadt."

„Gelijk mede geschied van verscheiden kleine Steden deser Provincie, als te sien is in het boek der Appellen, soo aan dese Stadt komen te vervallen."

„Binnen dese Stadt, en niet elders, moet worden gehouden die Provinciaale Claronge, of hooge bank van Justitie, worden de ter Claronge (of *Claringe*) *, uit dese Stadt geconmitteert, vier, en uit de Steden *Campen* en *Zwolle* ieder maar twee Heeren Schepenen."

„Dese Magistraat heeft van ondenklijke jaaren in hare vrijheid ende resort gehad die hooge, middelbaare ende lage Jurisdic tie so wel, in *Crimine lese Majestatis divinae & humanae, sive perduellionis*, als in alle anderen gene uitgezondert."

„Uit kracht van dese liberteit en hoge Jurisdic tie, heeft dese Stadt van ettelijke hondert jaaren, de macht en gerechtigheid gehad, ende als nog toe geufoert de Deliquanten, die het

le-

* *Claringe*, betekend hier, zo als doorgaands, in alle de Landbrieven, de vergadering van den Landsheer of zijnen Stadhouder, nevens de Ridderschap en Steden, welke uitspraak doet, in zaaken die bij appel daar heen gebracht zijn; of eigenlijk verklaring en uitspraak van het recht over een geding, in geval van hooger beroep, echter is dit recht van *Claringe*, onderscheiden van de Hooge Bank, wordende de *Claringe* aldaar niet gespannen, door den Dingwaarder met twee Keurnooten; want dit heeft zijne betrekking tot de Hooge Bank, die, wel is waar, op de tijd der *Claringe*, doch niet op hetzelfde tijdstip wordt gehouden: ook zijn deze beide zelfs in het opschrift van de Landrechten van AUERISSEL onderscheiden, alwaar men leest VAN DER HOGHER BANCK VAN DER CLARINGE.

leven verbeurd hebben, gratie te schenken, en het leven te geven, waarin de Heeren van de Landen nooit insleggen gehadt ofte hindernissen gedaan hebben: ja is bevindelijk, dat zelfs de Heeren van de Landen om zulke genade voor Deliquanten te verwerven, bij dese Stadtgeinterdiceert, ofte voorbede gedaan hebben."

„ Hier uit spruit mede, dat de Heer van den Lande binnen dese Stadt ofte haare vrijheyd nimmermeer het recht van Confiscatie gehadt, gebruykt ofte ondernomen heeft."

„ Dan, soo eenige goederen in dese Stadt waaren verbeurt, syn deselve ontfangen ende gewesen tot profyte deser Stadt, die 't *Jus Fiscii* heeft gehadt ende geëxerceert voor hondert ende meer onoverdenckelijke jaaren."

„ Uit kracht van dit Privilegie heeft dese Stadt, soo haast door Godes genade het licht des Heyligen Euangeliums waere erfchenen, ende het Pausdom verlaeten, door haare Magistraat in haar resort ende vryheyd die macht ende die Autoriteyt, soo die Bischoppen ende Prælaten t' onrecht sich hadden aangemagt, wederom aan haar genomen; ende die Geestelycke goederen tot onderhoudinge van Predicanten, Schoolen, ende arme Studenten gebruykt."

„ Welcke voorschreven poincten dese Stadt tegens dié Tyrannische usurpatie van Duc d'Alba heeft gefustineert ende voorgestaan, selfs met attestatie ende toestemminge de geheele Ridderfchap des Landts van Overijsfel."

„ Daarenboven mede in kracht van dese liberteit, hebben die Burgemeesteren, Schepenen ende Raaden deser Stadt alleen met consent van de Gefworene Gemeente van onoverdenckelijke jaaren 't recht ende macht gehadt, nieuwe accijsen binnen dese Stadt ende haare vrijheyd op te stellen, schattingen op perfoonen ofte goederen te leggen, alles tot profyt ende voordeel deser Stadt, sonder yetwes daar van aan den Heere van den Lande wegens schattingen oft andere contributien, bij die Staaten van den Lande van Overijsfel ingewilligt, gehouden te wesen."

„ Ende als de hooge noot de Stadt daar toe bracht, dat men tot behoef der selve eene somma penningen moeste negotieren, heeft

heeft de Magi
van ons tijde
de Sint Domi
men personen
gelden te o
an rijke Rijk
„ In gelijk
wijke jaaren
ren, Landen,
den Alliantien
sontyts gebro
Legaten, of
Liberteit, Ho
de Heeren v
ende Potenta
steden van d
Potentaten La
„ De Castel
Huisen in hee
Twenhe en
gewelen van
van den La
Zwoll, in 't
„ Als ove
den van den
die Ridderit
Steden Beve
sen in saaken
ende geendit
gelags ende f
n saamen, bi
Rogeringe vry
Ridderfchap,
Smaen des La
drie Steden hel
ten, dan onde
resort, gelijc

heeft de Magistraat met consent van de Gefworene Gemeente van ouden tijden macht gehadt daar voor te obligeren niet alleen de Stadts Domainen ende Inkomsten, maar ook haarer Ingesetenen perfoonen ende goederen, ende die selve het recht van represalien te onderwerpen: hoedanigh recht of macht gheene dan vrije Rijk Steden wordt toegeschreven."

„ In gelijke gestalte heeft dese Stadt voor vele onoverdenkelijke jaaren tot bescherminge haarer vryheyt met andere Heeren, Landen, ende Steeden ingegaan ende gemaackt verscheyden Aliantien, Tractaten, ende Vredehandeligen: hebbende somtyts gebruykt Gecommitteerden bekleedet met Charaacter van Legaten, ofte Ambassadeurs; een infaillibel merkteeken van Liberteit, Hoogheit en Souverainiteit. Ende daarenboven, als de Heeren van den Lande van Overijsel met andere Princken ende Potentaten in Oorlogh waren getreden, hebben de Ingesetenen van dese Stadt niet te min in der anderen Princken ofte Potentaten Landen mogen handelen, ofte trafiqueren."

„ De Casteleins ofte Bewaarders van alle Casteelen en sterke Huisen in het gemeene Land, als mede Amtluiden van Sallant, Twenthe en Vollenhove, nu Drost en genoemt, syn gehouden gewesen van oude tijden af boven den eed, soo zy den Heere van den Lande deden, ook den Steden Deventer, Campen en Zwoll, in 't bijzonder elk eenen eed te presteren."

„ Als over eenige gemeene saaken van den Lande die Steden van den Lande gevocceert syn geworden, soo syn neffens die Ridderfchap van den Lande de Gedeputeerden der drye Steden Deventer, Campen ende Zwoll van wegen haare interesten in saaken van den Lande mede tot de foodanige verscreven ende geadmitteert gewesen: welcke alsdan te samen soo veele gefags ende stemmen hebben gehadt als de geheele Ridderfchap te saamen, blijvende niettemin die voorschreven Steden in hare Regeringe vry ende van dese vergadering gescheiden: soo dat de Ridderfchap, ende de Gedeputeerden der Steden t'saamen, als Staaten des Landes van Overijsel geen geslagh in ofte over die drie Steden hebben gehad, maar alleene in gemeene Lands zaaken, daar onder die voorschreven Steden, voor soo veele haar ressort, gebied, ofte vryheit strekt, niet begrepen syn gewesen."

„ Daar door dan ook in voortijden de voorsz. Steden in haar resort en vrijheit niet gehouden syn geweest in eenige beeden, Heeren schattingen ofte andere contributien, schoon de selve bij Ridderfchap en Gedeputeerden der voorsz. Steden ingewilligt waaren; gelijk ook Ordonnantien en Rechten foo in de politie als administratie van Justitie, bij den Heere van den Lande van Overijsfel, met toestemminge en approbatie des selven Landes als van Ridderfchap en Gedeputeerden der voorsz. Steden gemaakt, geen plaatse ofte kragt in duckgemelde Steden hebben gehadt.”

„ Uit het geene dan nu booven is verhaalt, foo volgt en blykt, dat de Ridderfchap en Gedeputeerden der drie Steden, Deventer, Campen en Zwoll, alleene Staten des Landes van Overijsfel, en niet meede van voorsz. Steden syn gewesen.”

„ Dat ook de selve Steden van oude tijden syn gewesen vry, ende voor den Oorloge tot het Ryk immediate behoorende.”

„ In summa die Magistraat deser Stadt, heeft alleene, sonder insleggen van iemandt die macht gehadt, om absolutelyk in alle Stadts saaken, uitgefondert die poincten, waar in de Gesworene Gemeente moet worden gekent, te disponeeren: sulx dat niemant, hy sy ook wie hy sy, eenigh bodt ofte verbodt magh usurpeeren, dan alleene de Burgemeesteren der selve, gelijk sulx met even foo veel woorden neffens die Steden de Ridderfchap heeft bekend gemaakt in een Brief aan Haare Hoog Mogende, in dato den 29. Maart 1593, ende in een antwoort aan Haare Hoog Mogende, gegeven den 4. April 1597.”

Buiten alle de *Voorrechten*, aan de Stad *Deventer* behoorende, in het voorgemelde stuk gemeld, zullen wij nog laten volgen eenige bijzondere *Voorrechten*, daarin niet vermeld; en onder deze tellen wij, eerstelyk, de vrijheid die *Lodewijk de Vierde*, in het jaar 904, verleenden aan den Bischof *Radboud*, tot het vestigen van de Stad en Burgt van *Deventer*: in 1007 werdt door Keizer *Otto de Derde*, aan haar vergund een Rijks-Adelaar in 't schild of wapen te mogen voeren: in 1040 schonk Bischof *Bernulphus*, het Patronaatschap der kerke van *Zwolle*, aan het kapittel van *Deventer*. zo als in 1123 Keizer *Hendrik*
de

de Fleth,
en Kater Co
cellen hime
niet hoers
gij al het vi
den van Cel
in van Deve
te Utrecht b
van het kloo
Katen-Tot,
ten-Tot, A
rechtsbrif van
den ontlagen
haven, 't Z
te Dordrech
heid van Te
venter de B
tijd van tien
Keizer Karel
vrijheid, om
Gerecht van
jaar 1362 o
de inkomst
dat Devent
uit het vree
en alle de f
door Bischof
recht, door
tigde in 131
's Lands Cla
geworden:
gebruik der
bevestigd ha
Tot en Gruit
de Burgers v
Cievelen: 1
die van 's Lan

de Vierde, de Burgeren den Doop en Begraafnis vrijfchonk: en Keizer *Coenraad de Derde*, fchonk in 1144 aan de Kapittelheeren binnen de Stad, 't voorrecht van buiten den ring hunner kloosters geen Collecte te moeten geeven: grooter was de gifte of het voorrecht, verleend in het jaar 1217, door Bifchop *Otto van Gelder*, aan de Collegiale kerk aldaar, beftaande in de *Tol van Deventer*, die voorheen aan het kapittel van *St. Pieter* te *Utrecht* behoorden: in 1225 de vrijheid tot het oprechten van het klooste ter *Honepe*, of *Hunepe*: de fchenking van de *Katen-Tol*, door de Abdisfe in het jaar 1241, (zie 't Art. CATEN-TOL, X. Deel): ten aanzien van den koophandel, de voorrechtsbrif van Graaf *Floris de Vijfde* in 1278, waarbij zij werden ontflagen, van hunne goederen te brengen naar de Vlaamfche haven, 't *Zwin* genaamd, kunnende beftaan met die te brengen te *Dordrecht*: in 1328 verleende Bifchop *Jan van Diest*, vrijheid van *Tollen* in *Twente* en op de *Rogge*: in 1354 kreeg *Deventer* de Bifchoppelijke Tol in Pandfchap, geduurende den tijd van tien jaaren: op den 14den April des jaars 1361, fchonk Keizer *Karel de Vierde*, de Bifchop en zijne nazaaten, de vrijheid, om in *Salland*, of *Twente*, een Vrijftoel, of een Gerecht van Vrijgave en Vrije Schepenen op te richten: in het jaar 1362 ontving het kapittel van *Deventer*, van Bifchop *Jan*, de inkomsten der Tiendens, van de nieuw bedijkte Landen enz.: dat *Deventer* mede onder de Hanze Steden begrepen was, blijkt uit het vredensverdrag tufchen den Koning van *Denemarken* en alle de Hanze Steden, gefloten in 't jaar 1372: in 1385 werd door Bifchop *Floris van Wevelikhoven*, bevestigd het voorrecht, door zijnen voorzaat verleend: Keizer *Wencelaus* bevestigde in 1386 alle Stads voorrechten, en daaronder dat van 's Lands *Claringe*, welke laatte in 1392 nog nader bevestigd is geworden: nadat in 1401 Bifchop *Fredrik*, *Deventer* in het gebruik der Dijkfchouwe, tufchen *Brixkamp* en *Hagenvoorde* bevestigd had, zo gaf hij aan dezelve zijne Rente, Tiendens, Tol en Gruitgeld in Erfpacht: in het volgende jaar ontfloeg hij de Burgers van *Deventer*, van 't Weg-geld, tufchen *Ane* en *Coeverden*: Ao. 1417 werden alle de Stads voorrechten, en ook die van 's Lands *Claringe*, door Keizer *Sigismund* bevestigd:

in 1433 werd door *Rudolph van Diepholt*, het voorrecht gegeven, van te land noch te water niet bezet te mogen worden; Ao. 1443 verkreegen zij ten hunnen voordeele, dat de Hollanders, die te *Deventer* woonden, de halve tol zoude betaalen: en dat 'er na dien dag, zig geen meer met 'er woon zoude mogen nederzetten, en dat niemand hunner op de Stads Vesten woonen zou: ook werd in dat zelve jaar aldaar eene vergadering van de Hollandsche Afgezanten der Hanze Steden gehouden, ter bewerking van eene eeuwige vrede met de Wendische Hanze Steden: Ao. 1450 verkreeg *Deventer* van gemelde Bischof het Veerfial over den *Tysel*: in 1465 verleende die van *Keulen* en *Roermond*, aan die van *Deventer* het voorrecht, van aldaar niet dan om eigen schulden arrestabel te zijn: in 1477 werd aan de Bagijne- en andere Kloosters aldaar verboden het aankopen van eenige huizen: in 1479 werden aldaar, met toestemming van andere Steden, gemunt schellingen van twaalf penningen, en ook dubbelde: in 1482 werd aldaar, na bekomenen vrijheid, de eerste paal van de houtten brug over den *Tysel* ingeheid: in 1486 verleende Keizer *Frederijk* het recht van de goude Munte, boven die van de zilvere: in 1495 werd *Deventer* door *Maximiliaan de Eerste*, te *Worms* tot een der vrije Steden verklaard: in 1503 werden de Deventenaars verklaard, niet arrestabel te zijn, dan voor eigene schulden: en in 1507 werd door gemelde Keizer 't verbod van koophandel van die van *Deventer*, in de *Spaansche Nederlanden* ingetrokken, enz. De *Voorrechten* gemeld hebbende, moeten wij, volgens ons plan, meldinge maaken van de

GILDENS,

die binnen *Deventer* gevonden, en waarin niemand, zo min als in andere Steden, mag worden opgenomen, ten zij hij Burger is; het eerste dat ons aldaar te voren komt, is het *Schroders*, of *Snijders Gilde*, opgericht in het jaar 1282; en verder, het II. dat der *Comare*, of *Lakenkoopers*, opgericht 1300; III. het *Smade Gilde* 1309; IV. het *Schippers Gilde* 1323; V. het *Vleeshouwers* 1324; VI. het *Goud- en Zilver-smids* 1350, of daaromtrent; VII. *Schoenmakers* 1391; VIII. *Wollewevers*;

IX.

IX. *Vollers*
X. *Wolven*
149; XIII.
Tanniers
in de eek
Lakenwever
1515; XII
Fischers v
pers 1623;
XXVI. Co
Karreide
Dere G
konien of
een der ke
giltmat,
Swits, W
om tot hu
Meester G
de Nimm
weezen; d
woone al
Gilden,
ster Cast
de plaats
Aand een
Kinderhu
Behalve
Nieden be
Bergervan
niederland
nog verfel
van St. A
Anna ten
ten Broede
St. August
Broeders;
1615; St. J

IX. *Vullers en Verwers*, onbekend wanneer tot stand gekomen; X. *Pelfers Gilde* 1426; XI. *Lindewevers* 1496; XII. *Bakkers* 1497; XIII. *Kistemaakers*, *Leijendekkers*, *Metzelaars* en *Timmerlieden* 1499; XIV. *Sijdekramers* met het begin van de zestiende eeuw; XV. *Brouwers*; XVI. *Barbiërs* 1575; XVII. *Lakenbereiders* en *Droogscheerders* 1576; XVIII. *Vatebinders* 1585; XIX. *Glazemakers* 1618; XX. *Kuipers* 1621; XXI. *Vischers* 1622; XXII. *Bombazijnwerkers* 1622; XXIII. *Tappers* 1623; XXIV. *Molenaars* 1639; XXV. *Bierdragers* 1640; XXVI. *Compagnie der Brouwers* 1681; en XXVII. dat der *Karrelieden*, onzeker van wat tijd.

Deze *Gildens* hielden in vroegere tijden aldaar hunne bijeenkomsten of vergaderingen, ten dienste van de *Gildezaaken*, in een der kerken, of op de kerkhoven, maar sedert dat de Magistraat, op het verzoek der Overlieden van het *Bakkers*, *Smits*, *Wevers* en *Timmermans Gilde*, gedaan in het jaar 1633, om tot hunne vergaderplaats te mogen hebben, de kamer van Meester *Geerts* klooster, of de plaats daar welker de vreemde Muntgezellen werkten, welke laatste aan hun werd toegewezen; de vergaderden aldaar, hielden 'er hunne zo wel gewoone als plechtige bijeenkomsten, met en benevens andere *Gildens*, tot zo lange, dat door het verplaatsen van het *Voorster Gasthuis*, dat gehegt werd aan het *Groote Gasthuis*, zij de plaats moesten ruimen, wanneer de Magistraat aan hun afstond eene andere, gelegen in dezelve straat, naast het arme *Kinderhuis*, alwaar ze hunne vergaderingen houden.

Behalven deze, uit *Kooplieden*, *Kunstenaars* en *Ambachtslieden* bestaande; (waaronder met recht mag geteld worden het *Bergevaarders Gilde*, in voorige tijden zeer beroemd, doch naderhand geheel vervallen) had men aldaar in oude tijden nog verscheidene andere *Gildens* of *Broederschappen*, als dat van *St. Anna op den Berg*; *St. Anna ten Broederen*; *St. Anna ten Krogt*; *St. Anthonies op den Berg*; *St. Anthonij ten Broederen*; *St. Anthonij in Lebuines Kerke*; *St. Arriens*; *St. Augustijns*; *St. Barbera's*; *St. Elisabeths*; *St. Ewouts ten Broederen*; *St. Geertuids*; 't *Gilde van het H. Graf*; *St. Jacobs*; *St. Jans*; *St. Jébs*; *St. Joosts*; *St. Catharina*; 't *Hei-*

lige Kruis op den Berg; 't Heilige Kruis ten Broederen; L. Vrouwen op den Berg; L. Vrouwen op 't Wandhuis; St. Nicolaas op den Berg; St. Peters; St. Rochus; H. Sacrament en St. Theobaldus Gilde.

De eerstgemelde nog in stand zijnde, hebben ieder hunne Overlieden en Gildeknechts, en bovendien zijn dezelve van goede Keuren en Ordonnantien voorzien, die, zo men wil, aldaar beter dan wel elders, geobserveert en in order gehouden worden: veel ophefs maaken die van *Deventer*, van de oudheid hunner Gildebrieven, als vestende daarop hunne rechten, usantien en herkomens, waarvan zij zig ook niets laten ontnemen: een van die zullen wij in de oude Lands taal hier bijvoegen, en wel die van het *Lakenkoopers Gilde*, zo wij zo even zeide, opgericht in het jaar 1300. Den inhoud daarvan is als volgt:

Wy Scepen ende Rait van Deunter serwen heil ende bekenninge der waerheit van verledenen dingen, allen luden, die nu, ende hiirnaemaels indertyt sin, want die huchnisfe der lude van der verledene dingen cranck ende verganclick is; soe is des noet, dat een schrift weerde, die hoelde den beloop der warheid. Hier omme sie openbaer allen luden, dat wii Scepen ende Rait vorsz (begeerende) dat en egeelyc van unsen Burgheren, nae den eyschen synes staets voertga, hebben gesat van consent ende wille der gebroderen der Broderschap, die Comare Gilde heit, dat die statura, die hiirnae gheteikent staen, voert meer in die Broderschap voer een Constumen werden gehoelden, soo hebben wii also gesat. In den yersten, dat een jegelic versoeker deser Broderschap des Vader dat daer an weze, die sal geven voer die versoekinghe alleene tweelf cleene penninghen in der tydt in Deventer ghenghe ende gheve, ende of des versoekers Vader aan den Broderschap niet en were noch en hadde ghewesen, soo sel hie den Gebroderen voer die versoekinghe geuen vierentwintigh schellinge Engelscher penninge van Engeland. Voert zetten wii dat een egeelyc van unseren Burgheren, die desen Broderschap derst, gheen ander gewant

te (sine recepte
andere gewant,
dat die onseren
sie onseren
in en sal and
is, also lange
Burgher dese
die sal ghepy
de Scepenen
Voert hebben
sine Broderse
van den meel
voer die vers
eenighe van
toe merete of
gebeden were
die sal ghepy
of onboren si
dat een eghel
wete, dat
mochte he v
te, die sal
die Scepenen
Voert sette
dese Broder
he mit een
waghen lud
in eenen pu
dat alle en
broken deur
vorsz, unser
tenich alle d
desent drie

te snede vercopen mach dan wamal strandoe, Egerding en anders gewant, dat onkrympende is; Voert hebben wij gesat, dat elck unseren Burger, die desse Broderschap heft, of die sie versoeken wil, ist dat hii een ander ampt oefende is, die en sal anders gheen want ter snede vercopen dan vorsz. is, also lange hii sien ampt wil oefenen. Ende welic unsren Burgher desse unsre statuta of eenich daer af verbrecde, die sal ghepynt werden in hondert scellinge daer al af soelen de Scepenen upboren driepunt, en die Gebroderen twepunt, Voert hebben wij gesat, dat een eygelyk Medebroder, die sine Broderschap versmalicker verlore, die sal sijn versoeken van den meesten, ende sal daer en boven unser Stadt gheven voer die versoekinghe een punt. Voert hebben wy gesat, oft eenighe van de Gebroderen een ongeluck gescede inder uitvaert toe mercte oft in der wedercompste van den merct, dat hi gebeden were omme hulpe ende gheene hulpe hadde gedaen, die sal ghepynt werden in een punde, daer Scepenen die helft af upboren sollen en die Broderen die andere helfte. Voert dat een eghelic Wever, die in unsere Stadt wullen ghewand wevede, dat niet ter snede vercopen sal, mer alheel: Want mochte he verwonnen weerden, dat he dat ter snede vercofte, die sal ghepynt werden in enen punde, dat sal tusschen die Scepenen ende den Gebroderen te gelijke werden gedeelt. Voert setten wii, weer eenich van unseren Burgeren, die desse Broderschap hadde, die verwonne mochte weerden, dat he mit eenre richten uitgheghaen were, ofte dat he eene wagen hadden geladen met miste, die sal ghepynt worden in eenen punde, dat oek als voergaende gedeylt wurden. Up dat alle ende een egelyk van dessen vorsz. dinghen onverbrouwen deurheit vercrigen, so hebben wi Scepenen ende Rait vorsz. unser Stadt segel an dessen brief ghehangen, in ein teuch alle desfer vorsz. dinghen gegeven int Jaer ons Heren dusent drie hondert, op beloken dertienden dach.

De

DE SCHUTTERIJE

van *Deventer* was vóór meer dan drie eeuwen, reeds in agt Benden, of zo als men nu zegt, Compagnieën, verdeeld, en in Vendels onderscheiden, welke ieder hunne benaamingen hebben na de straaten, waarin de Stad verdeeld, en waaruit de Gemeenslieden verkooren worden, staande onder opzicht van een evengelijk getal van Hopmannen, met hunne Luitenants: oudtijds had *Deventer* maar twee Vaandels, of *Banieren*, zo men toen zeide, rijkelijk met goud gefiert, en twee *Banierdraagers*, die jaarlijks uit de Magistraat gekoren werden, zijnde toen de aanzienlijkste bediening der Stad, en nadat de uittochten der Schutterije in die tijden gelukkig afliepen, werden de *Banierdraagers*, van Stads wegen ook rijkelijk beschonken.

De agt Hoplieden verplicht zijnde, om met hunne onderhoorrende manschap, de Stad tegen alle aanvallen der vijand te beschermen, als mede, om buiten de Stad, daar de nood zulks vereischten, den vijand te keer te gaan, bestonden van ouds af uit de agt jongste Leden van de Magistraat, tot in het jaar 1580, toen de Magistraat, meer dan de Staatsgezinde Burgerij, den Koning van *Spanje* toegedaan, zig genoodzaakt vond dezelve te ontslaan, en weder agt anderen, uit het lichaam van de Gezwoorene Gemeente te kiezen, welke men toen uit den Raad vier Overstons toevoegden: dan, dit eene nieuwigheid zijnde, en voorheen aldaar onbekend, hield niet lang stand: in het jaar 1703 moesten de Hopmannen uit het lichaam der Gezwoorene Gemeente weder plaats maaken, voor de agt jongste Leden uit de Magistraat.

Wat de Luitenants, of Stedehouders, zo men daar zegt, aangaat, deze koos de Magistraat, in de eerste tijden, uit de Gezwoorene Gemeente, en in laater tijd, uit die, of uit de aanzienlijkste van de Burgerij: nog laater, en wel tot op dezen tijd, heeft men 'er de gewoonte, om bij het overlijden van de Luitenant, zij de Vaandrig daartoe aanstellen. Wanneer echter de agt Vaandels, en dus ook 'het aanstellen van de Vaandrighs in gebruik gekomen is, is met geen zekerheid te bepalen; de Vaandels bestonden aldaar in den beginne uit roode en witte
zij

zijde, met
Inhoudt Stads
door afpreken
Ieder
aan en één
en, vier-en-
meene Rotten
meester, of C
daar onder be
van nood, al
die onder den
op geheele w
en de modere
Trommelage
besteld.

De Burgers
del, aan 't ho
vonds, op hu
De Burgerij
tijd, (dat is
en Vaandrig
het Wandhu
Raadhuys,
van de Krijg
1621, door
venter, een
tig Artikelen
Het Woot
bezetting, d
geus door de
Onder-Major
het behoord,
Van deze
men zig van
legers op de
die tot onlast
aangenomen,

zijde, verbeeldende de twee kleuren van Stads wapenschild, hebbende Stads wapen in de midden; naderhand zijn dezelve door zinspreuken, die ieder straat koos, onderscheiden.

Onder ieder Vaandel was bescheiden, één Hopman, één Luitenant en één Vaandrig, vier Bevelhebberen, twee Wachtmeesters, vier-en-twintig Vrijrottieren, of Adelborsten, en agt gemeene Rotten. bestaande doorgaands ieder Rot uit één Rotmeester, of Corporaal, en zeven Gemeenen, den Huurlingen daar onder begreepen, welke de wacht, uitgezondert in tijden van nood, alleen waarneemen, moettende de overige, behalven die onder den naam van *Trommisten* aldaar bekend zijn, en die op geheele wacht staan; voor ieder wacht betaalen zes stuivers, en de andere naar evenredigheid, uit welke penningen de Trommelslagers en andere onkosten van de Vaandelen werden betaald.

De Burgerwacht bestaat aldaar doorgaands uit een half Vaandel, aan 't hoofd hebbende één Luitenant of Vaandrig, die des avonds, op hunne gezette uren, de wacht betrekken.

De Burgerkrijgsraad aldaar, bestaat uit twee Heeren in der tijd, (dat is de Burgemeesteren) de agt Hoplieden, Luitenants en Vaandrigen, deze hielden voortijds hunne vergaderingen op het *Wandhuis*, doch tegenwoordig in de groote Zaal van het *Raadhuis*, zijnde de jongste Secretaris der Stad, ook Secretaris van de Krijgsraad: tot dit aanzienlijk lichaam, is in het jaar 1621, door Burgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad *Deventer*, eene Ordonnantie beraamd, bestaand in twee-en-zeventig Artikelen, welke als nog in gebruik is.

Het Woord, of de Leuze, zo voor de Burgerij, als voor de bezetting, dat zo daar als elders, altoos één is, word des 's morgens door de jongste Heer Burgemeester afgegeeven aan de Stads Onder-Major, die het vervolgens overbrengt ter plaatse daar het behoord.

Van deze Schutterije nu, waren in oude tijden, voor dat men zig van bezodelinge gewoon was te bedienen, of staande legers op de been te houden, afgezondert de Stads *Schutten*, die tot ontlasting van de Burgerij, door de Magistraat werden aangenomen, om naar goedvinden gebruikt te kunnen worden; wel-

welker getal in het jaar 1371 bepaald was op vijf-en-zeventig, en naderhand vergroot op honderd en vijftig, wordende toet ook verdeeld in Oude en Jonge, als ook onderscheide in kleeding, want daar de *Oude Schutten* jaarlijks op Stads kostengeheel gekleed werden met bruin en rood laken, over de naaden belegd met witte koorden of linten, gaf men aan de *Jonge Schutten* niet anders dan Kapproenen, van bruin en rood laken met witte streepen belegd.

Over deze zo *Oude* als *Jonge Schutten*, die bij aanhoudendheid in de wapenhandel geoefend werden, en die doorgaands jaarlijks omtrent Pinxteren gewoon waren plechtig optetrekken, en naar de Papegaj te schieten, had de Magistraat aangesteld één Hopman, één Luitenant, vier Bevelhebbers en vier Wachmeesters, die te zaamen hunnen last ontvingen van de twee Schut-Schepenen, die jaarlijks uit het midden van de Magistraat daartoe werden aangesteld: dan, in het jaar 1513 vondt men raadzaam deze afte schaffen, en een' andere opterichten, op voet en voorwaarden, als men in dezen naarvolgeden brief zien kan, luidt aldus:

Wy, Burgemeysteren, Scepenen ende Raidt, en voorts de gantsche Gezwaeren Meenthe der Stadt Deventer, doen kondt ende bekennen voir ons ende onse nakomelingen in ende vermitz desen onsen apenen en besegelden brieve, dat wy eendrechteliken myt malcanderen avercenkomen synt an te nemen ende to holden tot onser Stadt eere ende welvairt een deel Schutterij, die, die Stadt yairlix cleden sal myt drie ellen Leydschen laaken, van varwen als men deselven yairlix toefynde wordt, dienende tot sesh jairen nae datum van des ons brieve malcanderen volgende, in vorwaarden en manieren hyrnae bescreven. In den yersten, dat een yder man, die soe voir een Schutte gekaren ende gesat wurd, die cledinghe, die hun yairlix toegesant wurd, int geude nemen ends ontfangen sal, ende sich verder bewysen tot eeren ende walfart onser Stadt, als men des een geut betruwen tot hem hefft onde gehol-

holden sal welc
ende ontfangen.

Inghen, d
dat is gesat
kde en bewar
myt malcander
als men dair

hyr. Item
soe vaerke di
Schutscapenen
ken syne han
velen sal des
syn loofst he
den, vier go
se wutte syn
betoelen.

Item alt
varden, sa
kentlike noo
Olderluden,
Cledinghe ni
omme gelden

En waert
dat dair a
wurde dat
venter hem
scaden op st
En oft eman
ghemmet m
ken, dat als
leven lare die
Voert dat e
tot regement

holden sal wesen toe achtervolgen dese nabescrevene punten ende articulen.

Ten yersten, dat elc Schutte syns selves harnasch en geweer, dair hi opgesat worde bereyt maken en hebben sal, en dat holde en bewaren ter stadts eere ende behoeff, ende dair inne myt malkanderen sich tverbynde dat alsoe tdoen, tot elcer tyd als men dair gebreck inne bevonden by peene van een Vat byrs. Item dat elc van de Schutten, geheel oft een deel, soe vaeke des tdoen vallen sal, nae goet beduncken der Schutzcepenen mytten Olderluyden bereyt wesen sal toe trecken synen harnaschen en gheweer ter steden, dair men hem volen sal des van noden twesen. En des sal een ytelyk voir syn hoofdt hebben ter maant, als si toe velde treckend warden, vier golden gulden van gewichtte, tweeten die daighe sie uuthe synnen, dair nae naar advenant afstrekken ende betaelen.

Item als die Schutten uth toe trecken verboden (geboden) warden, sal dair inne niemantz weygeringe doen sonder kentyke nooidzaake naer kentenisse der Schutzcepenen, ende Olderluden, en ock als dan, die Cledinghe oft die varwe der Cledinghe niet aenne ghetoege en hadde, sal tot tijt dairomme gelden eenen olden schilt tot behoeff der Schutten.

En waert saeke (als sie soe uthtoetrecken verboided synnen) dat dair aver emantz scade lede, gewont oft ghevangen wurde dat Godt verheuden wil, dat, dan die stad van Deventer hem nae elcen gelegenheit vryen en kwyten en den scaden op stadts kosten verrichten sall sonder wederseggen. En oft emantz van hem in der stadts dienst voir die ryande ghelemmet worde soe, dat hie die cost niit meer verdienen kon, dat als dan die Seepen ende Rait besorgen sullen syn leven lanc die cost te hebben.

Voert dat elc den geenen gehoor geven sal, die myt hem tot regement wordt utghesant, ende gheen nutte woorden die eene

eene tegen den ander gebruycken noch ennyghe moeyterye onder malaanderen maacken, en doe sal een ytelck dat hem in temelicken sacken bevoolen wordt.

Bestaande het overige dezer Ordonnantie, alle in arikelen die het huishoudelijke en het zedelijk gedrag der Schutten betreffen.

Deze werden in het jaar 1556 mede afgedankt, doch niet met oogmerk om de Schutten geheel en al te vernietigen, maar om eene hervorming daar onder te maaken, en te doen strekken tot Stads welzijn, staande het echter aan de oude en afgedankte vrij, om zig onder de nieuwe te doen aanneemen en in te lijven: men stelden alstoen aan eenen Koning, vier Overlieden en een Bevelhebbers, met macht, om onder opzicht van Schiut-Schepenen, uit de geheele Burgerij, vier honderd weerbaare mannen te kiezen, en na overlevering van de naamlijst aan de Magistraat, om de nieuwe Schutterij daar uit te vornten: ook werd goedgevonden, dat door de voornoemde perfoonen, ten zelven einde, jaarlijks omtrent Pinxteren zodanigen lijst aan de Magistraat zou worden overgeleverd, en dat wanneer eenige der nieuw aangestelde Schutten waaren overleeden, of onbekwaam geraakt om dienst te doen, alsdan zou de Rotmeester uit ieder Rot, aan de Magistraat ter hand stellen, een lijst van drie of vier bekwaame perfoonen, om de openstaande plaatsen te vervullen; als ook, dat niemand, tot lid van deze Schutterij benoemd zijnde, het zij getrouwd of ongetrouwd, zou mogen weigeren in dezelve te treden, op een boeten van negen goudguldens, ten behoeve van de algemeene Schutterij: echter dit alles onder voorwaarden, dat, zo bevonden werd, de Burgerij door deze Schutterij boven maate bezwaard te zijn, als dan de oude gewoonte weder achtervolgd zou worden.

Dan hierin sehijnt men toen geen bezwaar gevonden te hebben, want ze werd werkelijk tot stand gebragt, hebbende haare gezette tijden, wanneer zij te zaamen kwamen, om in de wapenhandel onderwezen te worden; ze hadden haare gezette dagen waarop zij naar 't wit schoten, op het rondeel of de steene wal: dan, zo wel als de plaats daartoe door den tijd, en
wel

DE
wel in 1562, met
Schutten door den

WIPEN E
Het oudste Zey
prenten met het
vermoende de

SIGIL
en op de regenzi

Den naderhand
jaar, en op ha
hande Vleugelen
gebouwen binne
der Stad verzoond
glen, op een Zij

SIGILLUM S

Dan in plaats
ten, is 'er in li
opstaande Vleg
zijnde Stads Zi
voorzijde

+ SECRET

hebbende op de
Zilver Schild, in
Rood, zijnde he

welk Schild verto
lad heeft.
XI. DZEL

wel in 1582, onbruikbaar raakten, zo is ook dit lichaam der Schutten door den tijd geheel uitgeslorven.

WAPEN EN ZEGEL.

Het oudste Zegel dat in *Deventer* pleeg gebruikt te worden, pronkten met het afbeeldzel van haaren eertijds beroemden Burg, vertoonende dezelve met drie torens, en het omschrift

SIGILIUM CIVITATIS DAVENTRIE,

en op de tegenzijde de letteren

DAVENTRIA.

Dan naderhand voerden *Deventer* op haar Zegel eenen *Adelaar*, en op haar Wapen, een *Zwarzen Adelaar*, met *nederhangende Vleugelen*, op een *Goud Veld*, gelijk aan verscheidene gebouwen binnen deze Stad nog te zien is. Het geheime Zegel der Stad vertoonden een *Zwarzen Arend* met *uitgebreide Vleugelen*, op een *Zilver Veld*, met het omschrift

SIGILIUM SECRETUM CIVITATIS DAVENTRIÆ.

Dan in plaats van den *Adelaar met nederhangende Vleugelen*, is 'er in laater tijd gekomen een *Gekroonde Adelaar met opstaande Vleugelen*, zo als dezelve ook op het thans in gebruik zijnde Stads Zegel te zien is; zijnde het omschrift op de voorzijde

+ SECRETUM + + SIGILIUM + CIVITATIS
+ DAVENTRIENSIS.

hebbende op de keerzijde, in de midden van een rond, een oud *Zilver Schild*, in de midden doorsneden, boven *Wit* en onder *Rood*, zijnde het oude Wapen der Stad, met het randschrift

DAVENTRIA.

welk Schild vertoond, het recht dat *Deventer* als een *Rijksstad* heeft.

Het tegenwoordige Wapen van *Deventer*, is eene *Zwarte Arend*, op een *Goud Veld*. Deze zaaken hebbende afgehandeld, gaan wij over tot derzelver

K O O P H A N D E L ,

die aldaar in oude tijden zeer sterk gedreeven werd, 't geen algemeen bekend is: onder de *Voorrechten* hebben wij reeds melding gemaakt, van de vrijheid die Graaf *Floris de Vijfde* aan de Kooplieden, aldaar wqonachtig, in het jaar 1276 verleenden, en welke 'er, ten aanzien van de uitgebreidheid van den Handel, twee jaaren daarna nog vermeerderd werd; uit welke brieven ten klaarsten blijkt, dat zij ten dien tijd niet alleen een sterken handel dreeven in *Vlaanderen* en *Holland*, maar ook inzonderheid op *Hamburg*, *Lubek*, *Noorwegen*, en op de geheele *Oostzee*: meerder blijken daarvan vindt men, in de voorrechten door Koning *Erik den Agtsten* aan die van *Deventer* geschenken, ten aanzien van den Koophandel op *Schonen*, haalende zij de Specerijën, die door de *Venetiaanen* en *Genuezen* enz. uit de *Indiën* gehaald werden, vandaar, en brachtenze over in *Noorwegen*, vanwaar ze weder andere goederen terug brachten, en inzonderheid Stokvisch, waarmede aldaar een ongemeene sterken handel gedreeven werdt, waarop zij ook zeer jaloers waren: dan naar maate de Hollandfche Steden zig meer en meer op de Visscherij en Zeevaart hebben toegelegd, is dezelve aldaar merklijk van tijd tot tijd verminderd. Het *Bergvaarders Gilde* gaf zo wel een bewijs van de uitgebreidheid, als van deszelfs vernietiging. Een denkbeeld van die verandering, doet ons ontwaar worden, den rang die *Deventer* had onder de menigvuldige bijeenkomsten die ze hield met de overige in bloei zijnde Hanze Steden, en meer andere gebeurtenissen, namelijk, de twisten tusschen deze Stad en andere Steden, en de verschillen, die ter haarer beslissing werden gelaaten, zijnde alle merktekenen van de voorige uitgebreidheid van den koophandel, die te *Deventer* gedreeven werdt. Dan, schoon haara gelegenheid nog wel dezelve zij, is de Buitenlandsche Koophandel, die daar thans gedreeven werdt, niet te noemen, bij die van voorige tijden. Uit de benoeming der Gilden, hiervoor gedaan, kan men het bestaan der

der tegenwoordige
eigen is de 'et
welkenzine
Boud en Koe
alder in den
die zeer wel
sche karren,
oorzaak 'et
benadeeld
van Zwolle
wij over tot

GELDE
die Devent
zonderheid g
de Groot, A
venter, Jan
Gerardus Bru
P. Holtzevius
Jacobus Gru

De O
daar deze
heeft, zijn
bouwen, het
melding van
van Devent
tot op de teg
te voeren ko
Saxen, in he
nen, zo op d
ward Devent
den tijd van d
gerit: in 1202
na een langdu
ter in het jaar
voor een Groot

der tegenwoordige Ingezetenen genoeg afleiden : op de markt-
dagen is het 'er vol gewoel ; ook vindt men 'er een aantal van
welvoorzien winks ; het Deventers Bier is alom bekend ;
Brood en Koek word 'er buitengemeen wel gebakken ; ook is
aldaar in den jaare 1757 een Yzerfmeelterij en Gieterij aangelegd,
die zeer wel opneemd ; de doortocht van Hessische en Munster-
sche karren, die 'er allerlij Duitche waaren aanbrengen , ver-
oorzaakt 'er mede groot vertier : dan , dat *Deventer* wel 't meest
benadeeld , is , zo men wil , dat de meeste handel , door die
van *Zwolle* na zig getrokken werd. H hiervan afstappende , gaan
wij over tot de

GELEERDE MANNEN

die *Deventer* welêer heeft voorgebracht , waarvan verdienen in-
zonderheid genoemd te worden *Gerrardus Magnus* , of *Geraard*
de Groot , *Alexander Hegius* , *Jacob Revius* , *Jacob van De-*
venter , *Jan van Deventer* , *Evert Balk* , *Evert Bronkhorst* ,
Gerardus Brunefus , *Johannes Dorrius* , *Willem Hakhuze* ,
P. Holtzenius , *Lambertus Ludolphus* , *Helmius Piphopeus* ,
Jacobus Gronovius en *Jacobus Perifonius*.

DE ONHEILEN

daar deze Stad van haare eerste jeugd afaan mede geworsteld
heeft , zijn menigvuldig : bij de benoeming der *Kerklijke Ge-*
bouwen , hebben wij reeds , zo veel daar vereischt werd , 'er
melding van gemaakt : dan in dit gedeelte van de *Beschrijving*
van Deventer , moeten wij dezelve van de jongste tijden af ,
tot op de tegenwoordige toe , doen zien : het eerste dan , dat ons
te vooren komt , is de verwoesting van *Deventer* , door de
Saxen , in het jaar 760 : strenger was den aanval der Noorman-
nen , zo op de Stad als Ingezetenen , in 882 : in het jaar 1186
werd *Deventer* , door *Otto* , Graave van *Gelder* , geduurende
den tijd van drie weeken , zeer streng , doch vruchteloos bele-
gerd : in 1202 werd de Stad door den Bisschop van *Utrecht* ,
na een langduurig beleg bemagtigd : groot nadeel leed *Deven-*
ter in het jaar 1391 , door het beleg voor dezelve gedaan ,
door den Graaf van *der Mark* ; en geen minder nadeel leeden

de Ingezetenen vier jaaren laater, door den ontslaanen twist tuschen *Deventer* en *Zutphen*: een onheil van een gantsch anderen aart trof deze Stad in het jaar 1398, namelijk, een verslindende Pest, waardoor daaglijks meer dan twintig menschen ten grave gebracht werden; waarvan deze en andere Steden van *Overijsel*, in het jaar 1421 wederom ten selften werd aangetast, en in 1438 scheenen alle de rampen, als, groote Warervloeden, ongemeene duurte van Levensmiddelen, en daarop volgende Pestziekten, zig te zaamen te vereenigen, welke onheilen, hoe dreigende ook; echter nog genadiglijk werden afgekeerd.

Die van *Deventer* in het jaar 1456 weigerende, *David van Bourgondiën* als Bischop te erkennen, werd de Stad door *Filips van Bourgondiën* streng, doch vruchteloos, gedurende den tijd van agt weeken, belegerd, ziende den Hertog, door de manlijke verdediging, zig genoodzaakt, om het beleg op te breeken, en met de Burgerij in onderhandeling te treden: twee jaaren daarna worfelde de Ingezetenen weder tegen een zwaare Pestziekten: en dat van slijmmer uitzicht scheen, was de twist die in 1461 binnen de Stad ontsloot, tuschen de Magistraat en Ingezetenen, over de Raadskeur en meer andere zaaken, doch dit allergevaarlijkst onheil werd door tuschenkomst van goede mannen weggenomen: ook was 'er de Pestziekte in 1483 min hevig, dan wel in voorige jaaren: in het jaar 1521 werd *Deventer* door Hertog *Karel* zeer benadeeld, die de Stad uit twee opgerichte Blokhuizen daaglijks deed beschieten; dit na deel werd grooter, door dien de gemoederen der Ingezetenen sterk tegen elkander verbitterd waren, waarvan de Gelderschen zig zeer wel ten hunnen voordeele wisten te bedienen, en die van *Overijsel* te noodzaaken, om in 't volgende jaar de vrede met hun aantegaan: dan twee jaaren daarna verzettede zij zig weder tegen de Gelderschen, welken oorlog aanhield tot in het jaar 1529, en met die, waaren de Stads middelen en inkomsten zodanig verminderd, dat in het volgende jaar, noch de Heeren, noch de Bediendens, hunne jaarlijksche belooning konde ontvangen: in 1552 leed *Deventer* zo wel als andere omliggende Steden, weder geweldig door de bekende *Pontiaans Vloed*,
de

de storm deed
verschrikte
van der onw
mer, werde
noorzaakt d
druheid bez
Overijsel, d
van brandstol
geslaag, ged
met zwaar
geknield en
schieden
van den 29ste
daaten, de
Burgers, n
den, hunne
gende jaar (1
in de maand v
ren, van T
maand, m
monnen, m
de volgend
knegen, l
die de Stad
bij gebrek v
buines plons
hante penni
het opschrijf

wolende me
rooft, is zelf
Oktobers moes
Noodmunen,

de storm deed aldaar verscheidene huizen ter nederstorten , en veroorzaakte meer andere rampen : deze straffen , die men , als van een onweerstaanbare hand komende , geduldig draagen moest , werden gevolgd door andere , minder draagbaar , als veroorzaakt door ontaarde menschen , die in het jaar 1559 de stoutheid bezaten , om zo wel te *Deventer* , als in gantsch *Overijsel* , de Koorn- en Hooi Schuuren , door het aanleggen van brandstoffen , in asche te doen verteeren : hoe *Deventer* geslaag , gedurende den aanvang van den Spaanschen Oorlog , met zwaar Guarnizoen gedrukt , en door onbandig krijgsvolk gekneveld en geplaagd werd , zal in 't verhaal van *Stads Geschiedenisfen* blijken , hier tekenen wij alleen aan , dat in den nacht van den 29sten Augustus des jaars 1577 , door de Duitfche Soldaaten , de Burgerhuizen binnen de Stad geplonderd , en de Burgers , met bedreiging van de dood , gedwongen werden , hunne wapenen over te geeven : waardoor in het volgende jaar (1578) de Stad tot die uiterstens gebragt was , dat in de maand van Junij , Schepenen en Raad , genoodzaakt waren , hun Zilverwerk en Noodmunten , *Klippenningen* genaamd , ter waarde van 44 , 22 en 11 stuivers , te laten vermunt , moettende ten overmaat van finerte , daarenboven in de volgende maand met goede oogen aanzien , dat de Krijgsknegten , staande onder bevel van Don *Jan van Oostenrijk* , die de Stad in naam van den Koning van *Spanje* bezet hielden , bij gebrek van betaalinge de Zilverkastē in de kerk van *St. Lebuines* plonderden , en van de beelden en andere sieraad , vierkante penningen lieten slaan , met den Stads Arend daarop , en het opschrift

URGENTE NECESSITATE,

das is :

Door Nood Dwang.

wordende mede de kerk van 't Fraterhuis enz. van alles beroofd , ja zelfs ging de nood zo verre , dat in de maand van October moest beslooten worden , tot het slaan van kopere Noodmunten , van 4 , 2 en 1 stuivers ; uit welke bezwaarde

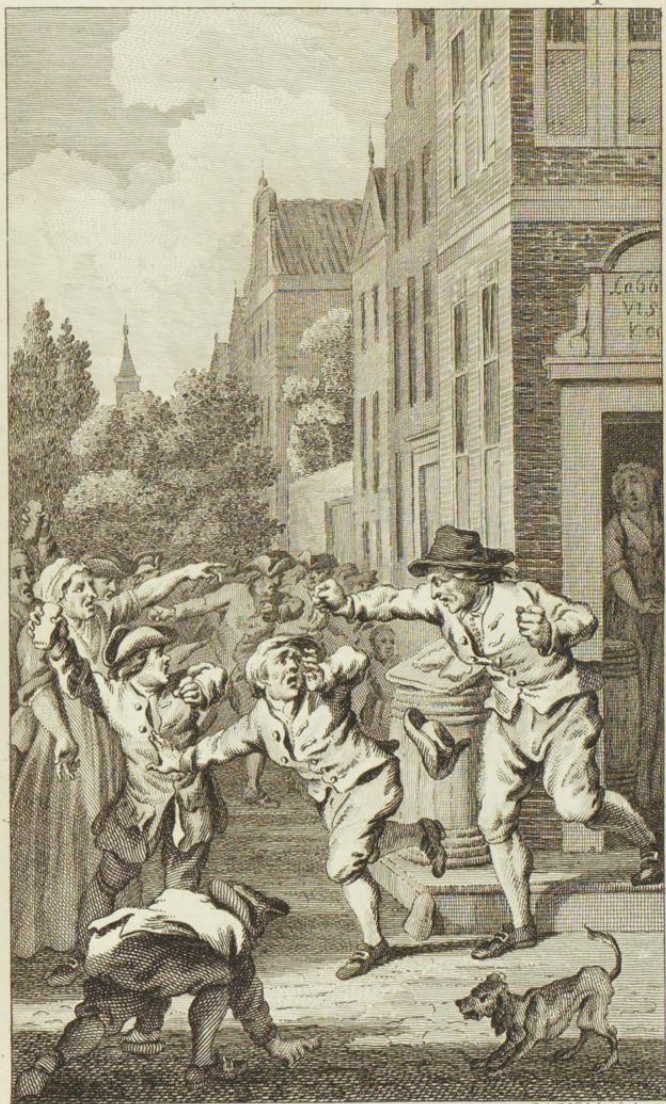
Q 3

om-

omstandigheden de Stad niet eer gered werd, dan met de overgave, in de maand van November: dus bleef dan *Deventer*, naar maate van de tijdsomstandigheden, in een tamelijke rust, tot in het jaar 1587, wanneer de Stad, in den nacht tusschen den 29sten en 30sten Junij, door den Engelschen verrader *William Stanley*, die 's jaars te vooren door *Leicester*, aldaar tot Gouverneur was aangesteld, aan den Spaanschen Gouverneur *Taxis*, op eene schelmachtige wijze werd overgegeeven, na welk verraad, die van *Deventer* veel nadeel leden door het Staatsche volk, het welk aanhield tot in het jaar 1591, wanneer Prins *Maurits*, op den 30sten Mei, na een beleg van tien dagen, de Stad bij verdrag innam: deerlijk leed deze Stad weder door een ongemeene Watervloed, in het jaar 1595, wordende zelfs de Stadsbolwerken door het water weggerukt: het onheil dat die van *Deventer* het langst heugden, en 't bezwaarlijkst om door te staan had, was de nadering van den Hertog van *Luxemburg*, op bevel van *Lodewijk den Veertienden*, om deze Stad voor de Bisschoppen van *Munster* en *Keulen* te bemachtigen, het welk ook, wijl aldaar aan alles gebrek was, op den 22sten Julij zonder slag op stoot geschiedde, wordende de Stad, na de verovering, aan de Keur Keulsche en Munstersche Soldaaten ingeruimd, die 'er slechter huis hielden, dan welêer de Spanjaarden gedaan hadden, niettegenstaande de goede beloften, zo van de Franschen, als van den Bisschop van *Munster* gedaan, welk lot de Ingezetenen moesten ondergaan tot in de maand April des jaars 1674, waarna de Stad weder onder het gebied der *Verenigde Staat van Nederland* geraakten: de groote Staatsomwentelingen, bijna in het midden van deze eeuw in *Nederland* voorgevallen, liep aldaar zonder eenige opschudding ten einde, en van geene de minste beroering zoude men aldaar vernomen hebben, zo een domme Roomschegezinde zijne verkeerde denkbeelden beter had weten bedekt te houden; dan deze in de maand September des jaars 1747, zig op eene onbestaanbaare wijze uitlatende goed Fransch gezind te zijn, was zulks van zeer kwaade gevolgen voor hem en de zijnen; 'er werd verhaald dat dit onbezonnene mensch, die zig geneerden met het verkoopen van Labberdaan, op den avond van den 20sten der gemelde maand, zig vermaakt had

EEN VISCH
GEMEEN,

EEN VISCHVERKOPER TE DEVENTER, IN'T JAAR 1747, DOOR'T
GEMEEN, MET STEENEN GEWORPEN, EN ZIJN HUIS GEPLONDERD.

had met het kint
den Koning van Fra
dat in die tijd geno
zenen, die andert
ging, op den hals
den verrader nooit
genden morgen vr
beantwoordde hij
op werd hij met l
door de glazen ge
door bijeen gekor
wat 'er te doen w
woorden genoeg
en met rappe han
de storm ziende
lijf en leeven te l
dat zij het plonde
Magistraat zorgden
gezinden geen aan
overlaet, Sellenhe
ras geluut werd
het beraamen va
die het 'er op h
de Impositiën he
ken tijd, tot hie
len bewaard is g

KERKLIJN

Men wil in h
len van Willebr
het jaar 690, zij
luis, en dat de
venter, als in
de Heidenfche be
van jaeren het k
zijn 't, die, en
woonen van dezi

had met het kluiven van een Haas, en op de gezondheid van den Koning van *Frankrijk*, een glas Wijn toegedronken had, dat in die tijd genoeg was, om hem den haat van alle de Ingezeten, die anders dachten, en die 's Lands welzijn ter harte ging, op den hals te haalen; hij ondervond daags daaraan dat den verrader nooit slaapt; eenige jonge knaapen hem den volgende morgen vraagende, *hoe hem het wild gesmaakt had?* beantwoordde hij hun met het geeven van een klap; fluks daarop werd hij met steenen beantwoord, die met geen minder drift door de glazen geworpen werden: een groote meenigte hierdoor bijeen gekomen zijnde, was het antwoord, op de vraag *wat 'er te doen was?* een *Paap*, een *Franschgezinden*; welke woorden genoeg waren om de gemoederen gaande te maaken, en met rappe handen op het huis aantevallen: de Vischkooper de storm ziende aankomen, neemt met de zijnen de vlugt, om lijf en leeven te bergen; en daarop toonden die van *Deventer*, dat zij het plonderen zo goed verstonden, als wel elders: de Magistraat zorgden echter in tijds, dat onschuldige Roomschegezinden geen aanstoot leden, en beveiligden hun voor allen overlast, stellende zulke middelen te werk, waardoor dit onheil ras gesluit werd: ook wist de Magistraat in het jaar 1749, door het beraamen van goede orders, de miltzucht van sommige, die het 'er op hadden toegelegd, om de huizen van eenige die de Impositiën hadden, te plonderen, voor te komen; na welken tijd, tot hiertoe, deze Stad voor alle merkwaardige onheilen bewaard is gebleeven.

KERKLIJKE GESCHIEDENISSEN.

Men wil in het algemeen vaststellen, dat onder de medgezellen van *Willebrordus*, uit *Engeland* gekomen, in of omtrent het jaar 690, zig mede bevonden heeft, eenen genaamd *Marcelinus*, en dat deze, van *Utrecht* afkomende, zo wel in *Deventer*, als in de Landschappen van *Twente* en *Drente*, aan de Heidenfche bewooners dier Landstreeken, eene lange reeks van jaaren het Euangelie zoude gepredikt hebben: doch ook zijn 'er, die, en met meer grond staande houden, dat de bewooners van deze Stad, het zij dan door *Marcelinus*, of wel

door eenen anderen, eerst tot het Christendom zouden zijn overgebracht in het jaar van 700: dan de oudheid, de onzekerheid van het gebeurde in die tijden, is oorzaak, dat 'er niets met zekerheid van kan gezegd worden: alle de overleveringen ze zijn dan zo ze zijn, stemmen daarin overeen, dat aldaar ter plaatsfen, in het jaar 755, met toestemminge van Bisfchop *Gregorius*, die in dat jaar den zetel beklommen had, door *Lebuius* een' kerk zou gesticht zijn, welke kerk, zo wij hiervoor onder de *Onheilen* gemeld hebben, in het jaar 760, met en benevens de Stad, door de Saxen is vewoest geworden: dat *Lebuius* zes jaaren daarna gestorven zijnde, door Bisfchop *Adelbricus*, *Ludgerus* naar *Deventer* gezonden in het jaar 780, met bevel om de tweede kerk, die na den dood van *Lebuius* weder door de Saxen verwoest was, te herbouwen, en 'er het Euangelium te prediken: de invallen der Nooren en Deenen die van tijd tot tijd plaats hadden, doen ons lichtelijk bevroeden, dat de voordgang van het Christendom, 'er zeer gering geweest zijn zal; dan ook die zelve invallen der Deenen, strekten na de gesteldheid dier tijden, ten aanzien van het Godsdienstige *Deventer*, ten nutte; want nadat in het jaar 901 *Utrecht* door de Deenen verwoest was, zo vond Bisfchop *Radbodus* zig verplicht, uit hoofde van den eigendom van *Deventer*, welke door Koning *Zuentibold* in het jaar 890 aan Bisfchop *Odebaldu* geschonken was, en als een andere schuilplaats hebbende, aldaar zijnen zetel te vestigen, die hij aldaar hield geduurende den tijd van ruim zestien jaaren, dat is, tot aan zijnen dood toe, zijnde in het jaar 917 aldaar begraven: dat geduurende zijn verblijf en bestier aldaar, 't aantal van Christenen zeer moet zijn toegenoomen, kan men opmaaken uit de verplichting waarin zijn opvolger *Baldricus* zig bevond, om in het jaar 937 de gemelde *Lebuius Kerk* te vergrooten: hoe in laateren tijden, door op eikander volgende Bisfchoppen, die kerk niet alleen nog meer vergroot, anderen daar bij gebouwd, en dezelve met treffelijke inkomsten voorzien zijn, is te zien in de levensbeschrijvingen dier Kerkvoogden, en geen van de minste van die was Bisfchop *Bernulphus*, de voorrechten die ook de Keizers, zo aan de Burgers als de Kapittelheeren toefonden, brachten

'er

'er al mede het l
den, de oedogen
ingewild waer
was opgebouwd
Geschiedenisfen
het zij dat de l
de hand boden,
als zij deden i
Afte, kiezend
schermheer; we
ren, en zig mei
Nasau, vrees
ook aldaar in
Deventer nam
maar ook in l
zelfs in de ve
maard, en mer
het jaar 1415,
Prediker Grabo
mond, maar o
naar de smak
ten, werd h
Ketter veroor
werd op het
Bisfchoppen a
van die verga
in den kerker
gesleept te zu
hij zijn gesel
hebben.

In het jaar
laas de Cusa,
doener der Di
Pauitijke Afg
heid.

Da de zaad
gestrooid zijn,

'er al mede het haaren aan toe: dan het gezag der Kerkvoogden, de oorlogen, daar zij met en tegen hun wil, geduuriglijk ingewikkeld waren, braken somwijlen af, het geene met moeite was opgebouwd, zo als men kan nagaan uit de *Geldersche Geschiedenisfen* van den jaare 1178, 1186, en meer anderen: het zij dat de Ingezetenen den Bisfchop tegen zijne vijanden de hand boden, of dat zij zig tegen dezelve verzetteden, zo als zij deden in het jaar 1200, tegen Bisfchop *Dirk van der Aire*, kiezende toen Graaf *Otto van Gelder* tot hunnen beschermheer; welke partij zij echter weder moesten laten vaaren, en zig met den Bisfchop verzoenen: Bisfchop *Jan van Nasfau*, vreesachtig voor de *Kennemerlanders* zijnde, nam ook aldaar in 't jaar 1267 voor eenigen tijd zijn verblijf: *Deventer* nam van tijd tot tijd toe, niet alleen in Kerken, maar ook in Kloosters en andere Godsdienstige gestichten, ja zelfs in de veertiende eeuw, was de schoole aldaar zeer vermaard, en met mannen van groote bekwaamheid voorzien: in het jaar 1415, of daar omtrent, was aldaar vermaard, eenen Prediker *Grabo* genaamd, deze meende niet alleen met de mond, maar ook met de pen te slichten, dan zijn boek niet naar de smaak der Geestelijken zijnde, die hij ernstig bestrafte, werd hij door het Bisfchoppelijke Gerechtshof als een Ketter veroordeeld; hij, die zig op den Paus beroepen had, werd op het Concilie te *Constans*, door de Gemagtigden der Bisfchoppen aangeklaagd, veroordeeld, en volgens de uitspraak van die vergadering, als een Ketter geoordeeld: *Grabo*, daarna in den kerker geworpen, de bedreigingen van ten brandstapel gesleept te zullen worden, had zo veel vermogen op hem, dat hij zijn geschrift herriep, en openlijk bekenden gedwaald te hebben.

In het jaar 1451 verscheen te *Deventer* de vermaarde *Nicolaas de Cusa*, eerst een voedsterling, namaals een groot wel-doener der *Deventersche Schoole*, en toen ter tijd Cardinaal, Pauslijke Afgezant, wordende aldaar met groote pracht onthaald.

Dat de zaaden der Hervorminge reeds vroeg binnen *Deventer* gestrooid zijn, waartoe zeker den Koophandel veel gelegenheid

verfchaft heeft, blijkt, wyl reeds in het jaar 1532, aldaar verſcheidene perſoonen, als aanhangers van de leer van *Luther*, moeten in 't oog geloopen hebben; dan omtrent deze betoonden de Magiftraat haar gezag te willen in ſtand houden, want op den dag na *St. Lambert*, werd door dezelve aan den volken bekend gemaakt, dat, wie verdacht was van *Lutheranerij*, niet voor Keizerlijke Commiffariffen, maar voor de *Burgemeeftern in der tijd*, of voor eenige gemachtigden uit den Raad zouden beſchuldigd worden: en twee jaaren daarna verbonden zig de Raad en Meente, met eeden, op verbeurte van lijf en goed, tegen de *Lutheranerij*, waaronder toen alle zoorten van ketterij verſtaan werd; dat aanleidinge daartoe gaf, was, dat men den 22ſten en 25ſten Maart van dat zelve jaar, verſcheidene ſchepen, met wel drie duizend Wederdoopers, uit *Holland* komende, bij *Genemuiden* en *Ens* had aangehaald, waarvan de voornaamſte aanleiders te *Kampen* zijn onthalt geworden: om deze verdervende hoop ten onder te brengen, werd vandaar naar *Munſter* twee ſtukken geſchuts in het jaar 1535 ter leen gezonden; en dat men de vervolging aldaar met ernſt bij der hand nam, blijkt nog duidelijker, wyl 'er vier perſoonen uit den Raad, en agt uit de Gemeensmannen, tot Kettermeeftern werden aangeſteld, op wier vonniſſen, weinige dagen daarna, twee Wederdoopers binnen de Stad onthalt werden: verklaarende den Raad en Gemeente ten Hove met eede, geene de minſte gemeenſchap met de *Lutherij* te hebben, verbindende zig verder, de daar aan ſchuldig zijnde, aan den lijve te zullen doen ſtraffen, echter op voorwaarden, die in andere Steden geen plaats had, namelijk, dat hunne natelaatene goederen zouden blijven voor de Kinderen en Erfgenaamen: in het jaar 1544 werd aldaar met den zwaarde gerecht eenen *Jurrian Ketel*, als overtuigd zijnde, van ſchuldig te zijn aan de ketterij van *David Joris*.

Hoe zeer de Magiftraat werkzaam was, van alle leeringen, die tegen het Pausdom ſtreeden, te keer te gaan, zo vonden zij zig, zo wel als die van andere Koopſteden, ten welzijn van de Stad, genoodzaakt, min of meer gematigtheid te gebruiken, dan wel op andere plaatſen: het Plakaat des Konings,

ra-

rakende de Relijg
de Steden gezond
gemakt, heezel
Deventer bell'ot
dun gemaakt
werd hetzelfde
Januarij des jaar
Meerder bey
daaraanvolgend
dom Utrecht,
geſchiede in
Geestelijkheid:
wij 'er iets uit
Onder het
Overrijfel, uit
van Groningen
Zutphen gevoe
Het Kapittel
niet durvende te
ſchop'n bet'ge
moeds hebben
nadat dezelve
beſtraft hadde
Hertoginne,
met hunne te
Bischof aan
deze oud en
naam bezat,
Koning van S.
den goſten va
den Hertog v
alles kunnende
geſtand; hij
zel, en bezet
dom, en kort
Stad opſtichten
van het Conc

rakende de Religie en het Christelijk Geloove, was wel aan de Steden gezonden; die van *Kampen* hadden geene zwarigheid gemaakt, hetzelve punctueel aftekondigen, doch die van *Deventer* beslooten 'er niet toe, dan na merklijke verandering daarin gemaakt te hebben, en na die gemaakte verandering, werd hetzelve aldaar op Zondag den 17den van de maand Januarij des jaars 1557 afgekondigd.

Meerder beweegingen veroorzaakten aldaar in het tweede daaraanvolgende jaar, de scheiding van *Deventer*, van het Bisdom *Utrecht*, en oprichting van het Bisdom aldaar, dat eerst geschiedde in 1565, volstrekt tegen den wil der Staaten en Geestelijkheid: dan deze beruchte gebeurtenis vereischt, dat wij 'er iets uitvoeriger van spreken.

Onder het Bisdom van *Deventer*, was begreepen gantsch *Overijsel*, uitgezondert het *Land van Drenth*, dat onder dat van *Groningen* gesteld was, wordende naderhand bij *Overijsel*, *Zutphen* gevoegd.

Het Kapittel van *Deventer*, de beveelen der Landvoogdesfen niet durvende tegengaan, erkenden den nieuw aangestelden Bisschop in het jaar 1565: dan de Staaten meer gezag, en dus meer moeds hebbende, hielden eene vergadering te *Deventer*, en nadat dezelve de Deken en het Kapittel met ernstige woorden bestraft hadden, schreeven zij eenen vrij scherpen brief aan de Hertoginne, gedagtekent den 30sten Maart 1566, weerende met hunne tegensfreeving, dat *Johannes Mahusius*, schoon als Bisschop aangesteld, 'er echter geen bezit van konde neemen, deze oud en zwak zijnde, leide de waardigheid die hij alleen in naam bezat, in het jaar 1570 af; in zijne plaats werd door den Koning van *Spanje* aangesteld *Egidius de Monte*, ontvangende die den 30sten van de maand October 1570, zijn berichtschrift van den Hertog van *Alba*: dezen Tiran met zijnen ijzeren vuist alles kunende dwingen, zo vond dan ook *de Monte* weinig tegenstand; hij nam allereerst bezit van de Proostdij van *Oldenzeel*, en bezocht daarna in 1575 voor de eerstemaal zijn Bisdom, en kort daarop deed hij een Kerklijke Vierschaar in de Stad oprichten, beveelende aan de Priesters, om de Decreten van het Concilie van *Trenten*, op zekere dagen, in hunne

moes.

moedertaale voortlezen en uitleggen: dan hij had niet lang genot van zijne waardigheid, want overleed te *Zwolle* den 26sten Mei des jaars 1576, en werd gevolgd door *Bernhardus Herink*, als Vicaris; en dezen door den broeder van den overleden Bischof, tot dat in het jaar 1589, door den Koning *Gisbertus Koeverinks*, als den derden Bischof benoemd werdt; het liep tot in het jaar 1590, eer deze kon besluiten, dien last op zig te neemen, en dat nog wel op zekere voorwaarden, eer hij de bezitting aanvaardden; doch toen de Stad in handen der Staaten kwam, werdt alle Bischoppelijk gezag en waardigheid ten eenemaal den bodem ingeslagen.

Dit afgehandeld hebbende, moeten wij weder een weinig terug treden, om te zien wat gedurende den tijd van de invoering des Bisdoms, tot aan deszelfs vernietiging, binnen *Deventer* ten aanzien van de Reformatie, is voorgevallen: in het jaar 1560, overleed aldaar Mr. *Johannes Guilielmus van Zwolle*, Leeraar in de groote kerk, een groot bevorderaar der Hervorming; in de plaats van den overledenen werd beroepen *Gallus*, of *Carolus de Haan*, welke in dat zelve jaar zig verfloutte, om het H. Avondmaal, aan de Ledemaaten in de beide gedaantens uittereiken, en de Misse natelaaten; doch dat hem meerder den haat der Roomsche Geestelijkheid op den hals haalden, was, dat hij niet schroomden, in het volgende jaar den Deken van het Kapittel, in 't openbaar over zijne hoererij te bestraffen, waardoor hij zig verplicht vondt de Stad te ruimen, wordende daarop door den Hertog van *Kleef*, als Leeraar in de Stad *Ham* beroepen: in het jaar 1564, moest mede een Franciscaner Monnik, *Winolt* genaamd, de Stad ruimen, om dat hij op het voetspoor van *Gallus*, aan de Ledemaaten het H. Avondmaal, onder de beide tekenen van brood en wijn, wilde uitdeelen: dan, strenger werd met bannissement en geldboete, in dat zelve jaar gestraft, eenen *Nette*, of de *kleine Man* genaamd, om dat hij ten huize van een Boekbinder gepredikt had; wordende in de maand van September van dat zelve jaar, alle de geheime Leerplaatsen binnen de Stad verboden, en den aanwijzer van dezelve beloofd vijftig Heere ponden; en om te zekerder te zijn, dat alle Leeringen, buiten die van de

de Roomsche kerk, 28sten januarij van 't kind, of kinderen, 2 van ten minsten vier de aangekondigt, dat iders gebannen wa Overijsel, met der deze middelen waren der Reformatie te h hoe streng ook ver hemel hunnen Godde zo groot was, dat S te, wilde zij de l Stad veroorzaken, 1566, genoodzaakt nen der Stad, die h tekenen van brood a zig in hunne huizen mede, zeide men, d den; Wijkende en v ging die twee week gedaan werd; behu tember, het doen o of buiten de Stad, strengten werd teu ken, kloosters, of zig in twist over e Het eerste lid van gezetenen veroorza luiden, vier dagen te bewaaren, haare Lieve Vrouwe Kei Augsburgsche Conf ten, van het plond schieden en smaader niemand zig als Le door den Raad wa

de Roomsche kerke, geweerd mogten worden, werd op den 28sten Januarij van 't jaar 1565, geboden, *dat niemand zijn kind, of kinderen, zou laten Kersenen, dan in het bijzijn van ten minsten vier nabuuren*: ten volgende jaare, werd mede afgekondigt, *dat niemand, die om de verdoemde Ketterij elders gebannen was, zig binnen de drie Hoofdsteden van Overijsel, met der woon zouden mogen nederzetten*: dan alle deze middelen waren van te weinig kracht, om den voortgang der Reformatie te kunnen verhinderen; de Gereformeerden, hoe streng ook vervolgd, lieten niet na, onder den blooten hemel hunnen Godsdienst te verrichten, waarvan de menigte zo groot was, dat Schepenen, Raad en Gezwoorene Gemeente, wilde zij de beweegingen, die het prediken buiten de Stad veroorzaakten, beletten, zig nog in dat zelve jaar van 1566, genoodzaakt vonden, aan de Ledemaaten en Ingezetenen der Stad, die het H. Avondmaal, niet dan onder de beide tekenen van brood en wijn wilde ontvangen, vrijheid tegeeven, zig in hunne huizen hetzelfde te laten toedienen, en hier mede, zeide men, dat het buiten prediken zou geslaakt worden; blijkende dit hun oogmerk ten klaarsten, uit de afkondiging die twee weken, na het verleenen van gemelde vrijheid, gedaan werd; behelzende de afkondiging van den 8sten September, *het doen of aanhooren van eenige Predicatiën binnen of buiten de Stad, anders dan in de publieke kerken; en ten strengsten werd tevens verboden, de handen te slaan aan kerken, kloosters, of kerkfieraadjen; en eindelijk, dat niemand zig in twist over eenige Leerpunten des Geloofs zou inlaten*. Het eerste lid van deze Publicatie, veel gemor onder de Ingezetenen veroorzaakende, vond de Magistraat en Gemeensluiden, vier dagen daarna, raadzaam, om de rust in de Stad te bewaaren, haare Burgeren vrijheid te verleenen, om in de *Lieve Vrouwe Kerk*, de Godsdienst, naar inhoud van de *Augsburgsche Confessie*, te verrichten, mids 'er werd afgelaaten, van het plonderen en schenden der kloosteren, en het schelden en smaaden van den een tegen den ander, en dat niemand zig als Leeraar zou voordoen of vertoonen, dan die door den Raad was goedgekeurd, en door den Priester van ge-

gemelde kerk zou geordent zijn: dan aan dit laatste weigerden zij de Leeraars te onderwerpen: beroepende, zonder voorkennisfe van den Priester, de bekende *Casparus Coolhaas van Nasau*, welken aldaar, gedurende den tijd van vier-en-dertig weeken, ten aanhooren van eene groote menigte van menschen, van allerlije staat en rang, het Euangelium verkondigden; wordende in zijn dienstwerk ijverig ondersteund, door *Johannes Bronkhorst*, toen bestuurder der Schoole van *Deventer*.

Had men dus den loop der Hervorming laten voortgaan; veel onrust zou daar door zijn voorgekomen: dan dit aange-naame vooruitzicht, van die geen en die begeerten hadden tot de gezuiverde leere des Christendoms, was van korten duur, want op den 6den Mei des jaars 1567, werd de verleende vrijheid, op bevel van de Landvoogdesse weder ingetrokken, en de Predikanten de Stad ontzegd. Het zij dat het verleenen der voorige vrijheid, door de Magistraat als afgedwongen was toegestaan, of dat zij te schroomachtig waren, om zig tegen de bevelen van het Hof te verzetten, is onzeker, maar dat het laatst meest plaats gehad heeft, zou men mogen besluiten, eensdeels, om dat veele van de Magistraat, veelmaals hoorders van den genoemden *Coolhaas* geweest waren; en ten anderen, om dat 't Plakaat, tegen het buiten prediken, op order van het Hof afgekondigt, scherper gemaakt was, dan wel voorheen, wordende als nu beloofd een premie van vijftig heere ponden, voor die geene die den Prediker in handen van de Magistraat konde leveren.

Licht vermoed men, hoe het in 't jaar 1568 binnen *Deventer*, ten aanzien van den Godsdienst, gesteld was, nadat de Spaansche bezetting daar was binnen gekomen: in 't volgende jaar *Mondragon* met vijf vaandelen Waalen daar binnen zijnde, toonden hij 'er op verre na dien geest van verdraagzaamheid niet, die onze *Tooneeldichters* hem toekennen: *Mondragon*, 't is eene waarheid, muntte in trouw en eerlijkheid verre uit boven de meeste Spanjaarden, maar dat de geest van vervolging, en de schending van Stads voorrechten, hem zo wel eigen was, dan de andere Spaansche Bevelhebbers, bleek in zij.

zijne handelwijze met
ter omgaf; zijn
Schorf, dat hij te
de goeder deed in
doen van de uitgewe
mat; het verzenden
na *Brusfel*; en m
rijheid, en buiten

Nadat *Mondragon*
venter verlaaten,
niet beter: deze die
handelden 'er niet m
zijn bloeddorst von
lukhige voorwerpen
in handen van de
deed hij in een na
Vrouwen, van hun
Norderberger Tora
gemaakt te hebben,
bronden: *Albert 2*
door hem in eeuw
dat hij ontkomen:
omgebragt.

Doch na bemag
den 11den Novem
een gantsch ande
jaars, werd 'er do
ken der Beelden i
Ordonnantie voor
Raad en Meente,
Deventer zo wel
land der Unie: in
beelden gezuiverd
der Ninderbroeder
maakt, wordende j
voor te eestemaal
li. *Arvinaat* gel

zijne handelwijze met een Schoolmeester aldaar, die hem echter ontsnapten; zijn gedrag ten huizen van eene Weduwe *Scharff*, daar hij tegen Protest van Schepenen en Rnad, alle de goederen deed in beslag neemen; de indaagingen die hij liet doen van de uitgeweekene Burgers, voor den Spaanschen bloedraad; het verzenden van twee Burgemeesteren en een' Bode, naar *Brusfel*; en meer andere zaaken, die alle tegen der Steden vrijheid, en buiten den taak eens krijgsman waren.

Nadat *Mondragon* den 25sten Augustus 1570, de Stad *Deventer* verlaaten, en opgevolgd was door *Paciëco*, ging het niet beter: deze die zijn loon te *Vlissingen* aan de galg kreeg, handelden 'er niet minder schendig tegen Stads voorrechten, doch zijn bloeddorst vond stoffe zig rijkelijker te verzaaden; ongelukkige voorwerpen, die *Mondragon* ontkomen waren, vielen in handen van dezen, op den 11den Maart des volgenden jaars, deed hij in een nacht twaalf Doopsgezinden, zo mannen als Vrouwen, van hunne bedden lichten, in houte kooijen op de *Noorderberger Toren* opsluiten, en na hun daar 't leven moede gemaakt te hebben, deed hij 'er twee onthoofden en tien verbranden: *Albert Zomerhuis*, een der Stads Secretarissen, was door hem in eeuwige gevangenisfe verwezen; dan de vreeze dat hij ontkomen zoude, was oorzaak dat hij met vergif werd omgebracht.

Doch na bemagtiging van *Deventer*, door *Rennenberg*, op den 11den November des jaar 1578, namen de zaaken aldaar een gantsch anderen keer: den 11den Januarij des volgende jaars, werd 'er door de Magistraat order gesteld, tegen het breken der Beelden in de kerken en kloosters, en met een eene Ordonnantie vóór de Gereformeerde beraamd, op naam van den Raad en Meente, en den 23sten van die zelve maand, begaf zig *Deventer* zo wel als geheel *Overijsel*, in het vermaarde *Verbond der Unie*: in de maand Maart werden de kerken van de beelden gezuiverd, gallerijen en andere zitplaatsen, in de kerk der Minderbroeders, en in die van *Onze Lieve Vrouw* gemaakt, wordende in de eerstgenoemde door de Gereformeerden voor de eerste maal op den 4den October, in 't openbaar het *H. Avondmaal* gehouden: dan schandelijk werd dit voorrecht

zes dagen daarna erkend, wyl de meenigte, tegen wil van de Magistraat en Meente, als onbezonne menschen, in dolle woede aanviel op de *Vrouwe Kerk*, de deuren opebraken, de daarin zijnde beelden en altaaren vernielden, en andere moedwil dreeven: de geest van onrust heerschten binnen deze Stad tot in het midden van de volgende maand, en kwam tot geen beclaren, voor dat de Deken en het kapittel van *Deventer*, aan Schepenen hadden overgegeeven, een staat en register, van alle hunne inkomsten, goederen en sieraadjen.

Den 4den van de maand Mei des jaars 1586, schreef de Graaf van *Meurs*, als Stadhouder van *Overijsel*, uit bevel van den Graaf van *Leicester*, aan Ridderfchap en Steden van die Provincie, dat uit de kerken van *Overijsel*, naar 's *Grayenhagen* zou gezonden worden, tegen den 30sten Junij, eenige Predikanten, tot het bijwoonen eener Nationaale Synode; van *Deventer* en *Kampen* vertrokken ten dien einden *Wernerus Vezekius* en *Kasparus Holstadius*, zijnde hunnen lastbrief ondertekend door de Predikanten van *Kampen*, *Zwolle* en *Hasfelt*; een ander Leeraar van *Deventer*, met naame *Johannes Gerobulus*, werd in dat zelve jaar, strijdende tegen den wil, of ten minsten buiten voorkennisfse van de Staaten van *Overijsel*, gezonden naar *Elisabeth*, Koninginne van *Engeland*, om Haare Majesteit te smeeken om hulpe en bijstand: in het volgende jaar *Deventer* door *Stanlij* verraden zijnde, kwam op den 4den Julij daar binnen *Codefridus van Mierlo*, Abt van *Egmond*, en tweede Bifchop van *Haarlem*, om de kerken aldaar weder te wijden, nadat hij alvorens in de *Broerenkerk* het gebeenten van *Johannes Mahufius*, een der voorige Predikanten, had doen ontgraven, en op het kerkhof laten brengen; drie dagen daarna wijdde hij *St. Lebuinus Kerk* en *Kerkhof*, met alle de altaaren, inzonderheid dat op het hooge choor, voerende verders alle de Roomsche kerkplechtigheden weder in, houdende dezelve daar stand tot op den 26sten October des jaars 1591, op welken dag de kerken weder Gereformeerd, Kerkenraaden en Schoolmeesters werden aangesteld; waarna van langzaamhand de Reformatie in gantsch *Overijsel* heeft stand gegreepen, wordende zelfs in het jaar 1594 door Ridderfchap en Steden

be.

befloten, geen ander
remden, Blanken
Lutke en Mastenbr
nen Goddienst gedie
ten, Carolus Gallus
Overieners van de
nabod, om de daa
nindeel, uit de ink
ook werd in dat z
terfche Schoole, m

Geene zaken va
tot in het jaar 1617
hevig verschil, op
fchen Ridderfchap
ftemmen in het ho
de Drost van *Valk
vigheid verzetten;
op den April des ro
bis, op den Landd
werdt, verfoezen,
deed ftemmen, uit
voorwaarden acco
Synode beraamd,
wyl op den 30sten
vergadering te *Zy
deputeerden ter
verklaaren, dat
zouden worden n
tegen de Privileg
algemeen, en va
tegen anderen met
dat dezelve zom
vorden aangenom
venter, en gewez
van Augustus, op
houden, aangesteld
zetting in *Bijbels***

XI. Dav.

besloten, geene andere dan Gereformeerde Predikanten, te *Ge-remuiden*, *Blankenheim*, *Vollenhove*, *Welsen*, *Tsijelmuiden*, *Zallik* en *Mastenbroek*, te dulden, dan die belijdenis van hunnen Godsdienst gedaan hadden: ook werd door die zelve Staa-ten, *Carolus Callus*, hiervoor gemeld, voorgesteld tot een der Overzieners van de nieuwe overzetting van den *Bijbel*, met aanbod, om de daartoe vereischt wordende kosten, voor haar aandeel, uit de inkomsten der Geestelijke goederen, te voldoen: ook werd in dat zelve jaar, tot het bestuur der aloude Deventersche Schoole, aangesteld, *Paulus Tosfanus*.

Geene zaaken van aanbelang gebeurden aldaar van toen af, tot in het jaar 1617, dan op den 11den Junij ontstond 'er een hevig verschil, op eene vergadering, gehouden te *Raalte*, tus-schen Ridderfchap en Steden, welke verklaarden niet te zullen stemmen in het houden der *Nationaale Sijnode*, waartegen zig de Drost van *Vollenhoven*, en de Stad *Deventer*, met veel hevigheid verzetten; welke verschillen aanhielden tot op den 27sten April des volgenden jaars, op welken dag Prins *Mau-rits*, op den Landdag, die toen binnen *Deventer* gehouden werd, verscheen, en Ridderfchap en Steden 'er ten vollen in leed stemmen, uitgezonderd *Kampen*, die niet dan op eenige voorwaarden accordeerden: dan de kerkenordening, op die Sijnode beraamd, veroorzaakten 'er weder nieuwe zwarigheden, wyl op den 30sten Julij 1619, Ridderfchap en Steden, op eene vergadering te *Zwolle*, het besluit namen, om door hunne Ge-deputeerden ter vergadering der *Staaten Generaal*, te doen verklaaren, dat de gezegde Kerken-Orde, alleen in zo verre zouden worden nagekomen, als dezelve niet strijdende was tegen de *Privilegiën en Gerechtigheden des Landschaps in 't algemeen*, en van de *Leden van dien in 't bijzondere*; waar tegen anderen meer ijverig, dan wel doorzichtig, begeerden, dat dezelve zonder eenige de minste aanmerkingen zouden worden aangenomen. *Casparus Sibelius*, Predikant te *De-venter*, en gewezene Lid van de Sijnode, werd in de maand van Augustus, op dat van *Overtijsfel*, binnen *Deventer* ge-houden, aangesteld tot een der *Riviseurs*, van de nieuwe over-zetting des *Bijbels*.

Allereerst bepaalden zig de Gezwoorene Gemeente op den 22sten Februarij des jaars 1620, om in den eed voortaan te doen stellen, *dat geene Schepenen, Raaden nog Gemeenslieden, zouden worden verkooren, dan die belijders en voorstanders waren van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, vastgesteld in de Nationaale Synode van Dordrecht*, het welk tot hertoe heeft stand gehouden; en na dien tijd is in de bloeiende Gemeente van *Deventer*, waarvan het getal der Ledemaaten tusschen de vier en vijf duizend begroot word, ons wetens, niets aanmerkenswaardig voorgevallen. Dus wij tot slot van dit Artikel, overgaan tot de

WAERELDLIJKE GESCHIEDENISSEN

van de Stad *Deventer*: hiervoor hebben wij gezien, hoe Bischof *Radboud*, door de verwoesting van *Utrecht*, door de Noormannen, genoodzaakt was, voor eenige jaaren zijnen zetel te *Deventer* te vestigen, en dat 't zelve daardoor veel bevoorrecht werd; dan hier zullen wij zien, hoe ook het gezag der Bisdommen, meermaals aanleiding-gegeeven heeft, dat die Stad door de gevolgen van den oorlog groot nadeel leed: in het jaar 1178 geraakten Bischof *Baldewijn* en de Hollanders, met *Gelderland* in eenen zwaren oorlog, ter oorzaaken, dat de Hertog van *Brabant*, die, zo men wil, de *Veluwe* van het *Utrechtsche Bisdom* te leen hield, uit achteloosheid verzuimden, of met moedwillige trotsheid naliet, op nieuw de leenverheffing te verzoeken; de gemelde *Veluwe* werdt, zo men zegt, door den Graaf van *Gelder* als een achterleen bezeten, en deze verzuimden insgelijks, een nieuw verlij te verzoeken; *Baldewijn* hierover verstoord zijnde, viel met een aanzienlijke magt in de *Veluwe*, en dreef 'er de Gelderschen ten eenemaal uit: *Gerard*, Graaf van *Gelder*, om het gemis van zo een voortreffelijke landstreek, niet minder verstoord, verzette zig tegen den Bischof, en belegerden *Deventer*: dan Keizer *Fredrik* deze oneenigheden in den beginnen willende dempen, trok af naar de *Nederlanden*, beval het beleg op te breeken, stelden *Gerard* weder in het bezit van de *Veluwe*, en noodzaakten de twistende partijen, voor eenige jaaren eenen stillstand van wapenen

den te verzoeken: in
deren omtrenten, te
zo de *Veluwe*, in h
toet reder de wa
in het Graafschap
Kloof, verwoeste
werden zij onder
land, die *Otto*,
Otto hulpe gezo
van *Brabant*, bij
gerden *Deventer*
weken, en zou
ben, zo niet K
mede gemoed, d
zijner goederen
Stad, na de om
Bourgnijns, dat
om noch aan den
Filips gehoor te
Adolf, toon van
over en nevens
ben: *Filips* deze
zijne macht bij
hij de Stad *Devi*
bouw, dat de H
ten; de Inwoo
en een hoogen
voorzien, doend
minste gevaar om
magt tegen hun
plicht waren, die
om deze in de
van de Stad in h
lijzen zwaren re
den, naar hunnen
van *Deventer* me
tuschen beiden,

nen te teekenen: inmiddels kwam Graaf *Cerard*, zonder kinderen natelaaten, te overlijden, en dus trad zijnen broeder *Otto de Tweede*, in het jaar 1180 in zijne plaats; *Baldewijn* nam toen weder de wapenen te baat, en verbrandde veele Dorpen in het Graaffchap *Zuiphen*, zijnen zwager, Graaf *Dirk van Kleef*, verwoestte een ander gedeelte van *Gelderland*, en nog werden zij ondersteund door Graaf *Floris de Derde van Holland*, die *Otto*, en zijne landen, mede veel nadeel toebreacht: *Otto* hulpe gezocht hebbende bij *Hendrik de Derde*, Hertog van *Brabant*, bij de Bisfchop van *Keulen* en *Munster*, belegerden *Deventer* ten tweedemaale, geduurende den tijd van drie weken, en zou zeker de Stad in zijne magt gekreegen hebben, zo niet Keizer *Fredrik den Eerften* andermaal 'er zig mede gemoeid, de twistende bevredigd, en *Otto* in het bezit zijner goederen gesteld had: geen minder nadeel leed deze Stad, na de onwettige verkiezing van Bisfchop *David van Bourgondiën*, dat *Deventer* en geheel *Overijsel* aanspoorden, om noch aan den raad, noch aan de vermaaningén van Hertog *Filips* gehoor te geeven, anders dan op voorwaardén, dat *Adolf*, zoon van den Hertog van *Gelder*, twaalf jaaren lang, over en nevens *David*, als Mombler zouden te gebieden hebben: *Filips* deze wederstreeving niet kunnende draagen, rukte zijne macht bijeen, en in 't bijzijn van zijnen zoon belegerden hij de Stad *Deventer*; omtrent de vest stond een steene gebouw, dat de Herders bij nacht tot een schaapskooij gebruikten; de Inwooners hadden dit gebouw of toren met graften en een hoogen wal wel beschanst, en met het nodige geschut voorzien, doende daaruit sterke uitvallen, ontziende geen het minste gevaar om den vijand van de vesten te houden: dan de magt tegen hun aangewend, was zo geweldig, dat zij verplicht waren, die plaats te verlaaten, en maar pas tijd hadden om dezelve in de lucht te doen springen; het eenigste dat die van de Stad in hun voordeel hadden, was eenen onophoudelijken zwaaren regen, waardoor de belegers verhinderd werden, naar hunnen zin te naderen: die van *Kleef* het ontheil van *Deventer* met smerte aanziende, kwamen als middelaars tusschen beiden, en bewerkten, dat het beleg, na negen we-

ken geduurd te hebben, werd opgebrooken, en dus ontging *Deventer* toen weder de sijnad van overwonnen te zijn.

In het jaar 1507 hadden zij weder moeilijkheid met Hertog *Karel van Gelder*, die de Overijsfelfche Steden, en dus *Deventer* aanhield, om vergoeding van achtergehoudene fchattingen, van Landerijen in de *Veluwe*; zij hier in opfinaat wei-gerachtig zijnde, bragt de Hertog zijn volk voor de Stad, doch de Burgers kweeten zig zo manlijk, dat hij dezelve weder moest verlaaten: twee jaaren daarna zocht den Hertog een nieuwe twist, wegens zekeren brug en toren, bij die van *Deventer*, op de rivier, en zo hij zeide, op zijn gebied, en tot zijn groot nadeel gebouwd hadden; deze toren stond op het einde van de brug, waarmede de Stad op de oostzijde van den *Tyfel* aan de *Veluwe* grenst, beide waren zij met een bolwerk en uitkijk versterkt: die van de Stad, zijnen eisch, om dezelve aftebreeken, in den wind slaande, trok den Hertog uit de *Veluwe* op, joeg de bezetting, waarschijnlijk met ver-raad, uit den toren, wierp dien ter neder, en verbrandde meer dan de helft van de brug; de Stad liet hij in rust, en trok, naar dit verricht te hebben, weder terug.

Ten tijde van den aanflag, door *Willem den Eerften* ge-maakt, was de algemeene haat tegen de Spanjaarden, oorzaak, dat de zaak, hoewel aan veele zo mannen als vrouwen bekend, tot het uiterfte toe, geheim bleef, en waarschijnlijk ook wel gelukt zou zijn, had niet een verbaazende sneeuw, en onge-meen hoog water, den Prins belet te naderen: *Paciëco* merken-de dat 'er iets gaansch was, deed in 1570 verscheidene Burgers vangen, en ter dood toe peinigen, doch niemand hunner openbaarden iets van het geheim: agt jaaren daarna, vervoe-gden zig sommigen uit de Ridderfchap en Steden van *Overijsfel*, bij den Graaf van *Rennenberg*, Gouverneur van *Friesland*, hem verzoekende *Kampen* en *Deventer* te onslasten van het Hoog-duitsche Regiment van *Polwijler*, om dat het; als omgekocht zijnde, zig openlijk voor Don *Jan*, verklaarden; ook hielden zij bij de Staaten ernstig aan, om gemelden *Rennenberg* tot Gouverneur te mogen hebben, dat hun gegund werd: daarop be-legerde hij eerst *Kampen*, en op den 3den Augustus *Deventer*,

W222

elwaar toen in
fchers, die da
deelen, roove
kruis; in de
n lijven, of
ze voor de l
ingedreeven
dus traden zi
van hun kant
mids de Du
een Meid ze
dan hoe zij l
uit de kerker
de bekoome
ontzet nader
zij gebrek a
November o
ten het niet v
nenberg verli
den Aartsb
Rennenberg
vrijflaan, u
ter bezetting
dat zij, zo
zetting zou
rouw aan e
onder de U
ting ineen
aanhielden,
phen lag.
Leicester
op eene and
jan 1585, v
toegestaan zij
fchap en Sted
11 den Oktob
meester van d

alwaar toen in lag eene bezetting van negen honderd Hoogduit-
schers, die dappere uitvallen, en de Burgers groote overlast
deeden, roovende eet- en drink-baare waaren, al wat hun voor-
kwam; in de tijd van alarm, noodzaakten zij dezelve in huis
te blijven, of vermoordenze: eindelijk kreegen zij eenige vree-
ze voor de Burgers, vermoedende, dat die, door wanhoop
aangedreeven, iets ten hunnen nadeelen zou onderneemen, en
dus traden zij 'er mede in onderhandeling, waarbij de Soldaaten
van hun kant beloofden, geen overlast meer te zullen doen;
mids de Burgers beloofden, dat ieder van hun, een Jongen of
een Meid zou leveren, om mede te arbeiden aan de bolwerken;
dan hoe zij het verder maakten met het goud en zilver dat zij
uit de kerken haalden, is reeds hier vooren gezegd; doch na
de bekoomere tijding, dat Don Jan overleden, en het toehun
ontzet naderend volk, geslagen was, en daarenboven, om dat
zij gebrek aan buskruid hadden, gaven zij zig op den 14den
November over: de nieuwe gasten die zij toen kreegen, maak-
ten het niet veel beter dan de Spanjaarden gedaan hadden, Ren-
nenberg verlostte hun van dezelve, op voorwaarden, dat zij
den Aartshertog *Matthias*, Prins *Willem* en hem Graaf van
Rennenberg, zouden erkennen, en, dat het de Burgerij zou
vrijstaan, uit de krijgsmacht zodanige Vaandels of Compagniën
ter bezetting te mogen kiezen, als hun best behaagden, doch
dat zij, zo de Hooge Overigheid zulks goedvond, meer be-
zetting zouden inneemen: *Deventer* hield zig echter niet ge-
trouw aan deze beloften, maar van alle inlegering vrij; en zig
onder de *Unie* begeeven hebbende, weigerden zij meer bezet-
ting inteneemen, hoe ernstig de Algemeene Staaten 'er ook op
aanhielden, te meer, daar *Parma* met zijn leger nabij *Zut-*
phen lag.

Leicester het Gouvernement in handen hebbende, zocht zig
op eene andere wijze beter van *Deventer* te verzekeren: in het
jaar 1585, verzocht hij daar te mogen binnen komen, dat hem
toegestaan zijnde, kwamen veel van de Overijsfelfche Ridder-
schap en Steden, hem daar begroeten, en dus bracht hij op den
21sten October Engelsche en Iersche Soldaaten daar binnen, dus
meester van de Stad zijnde, stelden hij 'er den verrader *Stanley*

tot Gouverneur aan , en met zijne onderhebbende Ieren , het wildste en barbaarste volk , zegd *Reyd* , dat ooit in de *Nederlanden* gezien was , zij waren , zegd hij verder , twaalf honderd man sterk , en voerden den rechten naam van *Wilde Ieren* : *Stanley* , de vriend van den schelmachtigen en verraderlijken *Leicester* , was Roomschegezind , en hield geheime onderhandeling met *Roeland York* , Oversten in de schans bij *Zutphen* , (welke Stad *Taxis* voor *Parma* ingenomen had,) en daarna met *Taxis* zelf , zij kwamen zo verre , dat *York* beloofden , de Schans , en *Stanley* de Stad , onder belofte van goede vergelding zouden overgeeven : de *Staaten* kreegen wel eenig kwaad vermoeden op *Stanley* , doch konden 'er niets in doen , terwijl *Leicester* naar *Engeland* trekkende , hem geboden had , *Deventer* zonder zijn uitdrukkelijk bevel niet te verlaten : *Norrits* werd derwaards gezonden , om met der Burgeren bijstand , zig meester van de Stad te maaken , dan deze op weg zijnde , en *Stanley* 'er de lucht van krieggende , trok met den avond van den 28 Januarij 1587 uit *Deventer* , na altoorens aan zijne Kapiteinen en Soldaaten gezegd te hebben , dat de Burgers voorneemens waren , hun allen te overvallen , om dat hij betaalinge voor hun geëischt had , dat hij voorneemens was , meerder bezetting in de Stad te brengen , en dan de Ingezetenen te noodzaaken , hun te voldoen : aan de poorten stelden hij dubbelde wachten , van die geen , die hij het beste vertrouwden : op de gezegde tijd uitgereeden zijnde , zo keerden hij den volgenden morgen om vijf uren terug , met zig brengende den Spaanschen Gouverneur *Taxis* , zes honderd vijandlijke Soldaaten te voet , en drie honderd te paard , die nog bij den duister alle in de Stad kwamen , en 'er zig meester van maakten , begeevende zig *Stanley* met de zijnen binnen *Zutphen* in veiligheid.

Nadat *Maurits van Nassau* in 1591 *Zutphen* heroverd had , deed hij nog op dien zelve avond (30 Mei) *Deventer* berennen , staande die Stad toen onder het Gouvernement van Graaf *Herman van den Berg* , eenige dagen werden 'er doorgebracht , mer hier en daar bresfen in de Stads muur , of langs de wal te schieten , ook werden 'er eenige platte schuiten in de haven gelegd , en daarover een stormbrug , waartoe het volk zo ijverig

zig was , dat het
zig in de lengte v
moeste hem wo
zijnde , en Graaf
de , en een oog
eg de storm wer
Deventer den 10
winlijke Prins .

Van toen af
veiligd , tot in h
in de gansche
van haaren onder
stad , die in de
zuchtige Keuldel
moest ; van weg
Dirk Stek , hij
al bij den eersten
fangen , om doch
nen , van het nood
brengen , en ook
meenderen ; dan
toen den vijand
antwoorden : hij
zo wel daar , al
verval gemaakt
en de Burgers
stuivers daags
geholpen , dan
Stad was met 24
graft , en twee
de Stad met storm
na binnewaards
om te kunnen zi
poort , waren de
de vijanden zig c
geen die bij het
lichten : wantom ,

rig was, dat het vogt, wie den eersten zou zijn, dan men had zig in de lengte van de brug vergist, en die te kort zijnde, moest de storm worden uitgesteld; daags daaraan de brug verlengd zijnde, en Graaf van den Berg aan zijn hoofd gekwetst raakende, en een oog uitgeschoten zijnde, traden die van binnen, eer de storm werd aangevangen, tot een verdrag, en dus ging Deventer den ioden Junij aan de Staaten over, en de onoverwinlijke Prins Maurits deed 'er zijne Vaandels planten.

Van toen af bleef Deventer voor buitenlandsch geweld beveiligd, tot in het noodlottig jaar van 1672, een tijdperk waarin de gantche Nederlandschen Vrijen Staat, op den oever van haaren ondergang gebracht werd: Deventer was de eerste Stad, die in de Provintie van Overijsel, het jok der oorlogzuchtige Keulsche en Munstersche Bischoppen, op zig neemen moest; van wege den Staat, was aldaar Commandant eenen Dirk Stek, hij, zo wel als de Burgemeester L'Esquire, hadden al bij den eersten inval der Franschen, van den Staat order ontvangen, om doch op alles goede order te stellen, de magazijnen, van het noodige te voorzien, de vestingwerken in order te brengen, en ook, om de bezetting, zo veel mogelijk, te vermeerderen; dan, vraagt men wat van dit alles verricht was, toen den vijand zig 'er voor vertoonden? moet men, helaas! antwoorden: bijna niets. Sedert de Munstersche vrede, was zo wel daar, als op veele andere plaatsen, alles in een deerlijk verval geraakt: wel is waar, de Boeren uit Sallant en Twent, en de Burgers, hadden uit liefde, de Soldaaten, die om vijf stuivers daags, boven hun gaadje, dag en nacht arbeide, wel geholpen, dan men was te spade aan den arbeid gegaan; de Stad was met agt zwaare Bolwerken, en vijf Ravelijns in de graft, en twee daar buiten, versterkt, de Contrescharp rondom de Stad met stormpaalen bezet, maar ongelukkig waren de punten binnewaards gekeerd, en meest alle te zwak om van eenig nut te kunnen zijn; dicht bij dezen op den dijk bij de Bergpoort, waren de Pallisaden zo dik en menigvuldig gezet, dat de vijanden zig daar veilig achter verschuilen konden, en die geen die bij het geschut stonden, met musketten 'er vandaan lichten: kortom, alles was 'er verkeerd, waardoor veele van

de Ingezetenen een kwaad vermoeden kreegen, te meer, daar den Commandant een man was, die zeven-en-dertig jaar den krijg gevolgd had, wel had dienen te weten, wat 'er tot een goede verdediging van de Stad vereischt werd: in het magazijn waren 85000 ponden buskruit, op de wallen 45 metaale en 6 ijzere stukken geschut, en nog in de Stad 16 of 18 schoone metaale stukken; dus ontbrak het nog aan kruit, lood, nog handgarnaten: de bezetting bestond te zaamen, met de Waardgelders, uit 4500 mannen, en daarenboven nog wel 2000 welgewapende en manhaftige Burgers, behalven de van buiten ingekomene Landlieden: dan van binnen was men verdeeld in een factie, die de overhand had, en wel die van de *Nielanden*, dus genaamd na eenen *Hendrik Nieland* Thesaurier, of *Koninkje van Deventer*, die in de Vroedschap bijna alles naar zijnen wil beheerschten, en dus de andere partij geheel en al onderdrukten, en dit veroorzaakten oneenigheid onder de Burgers: in de grootste woeling van deze partijen tegen elkander, kwamen de gemelde Bisschoppen, den 16den Junij voor de Stad met een bijeen geraapt leger, beslaande alle, buiten de Fransche troupes, uit schuim van volk, en berende de Stad van de landzijde zo ongeregeid, dat de Burgers, op haar zelf eensgezind geweest zijnde, hun zeer gemakkelijk hadden kunnen om hals brengen, stellende de vijanden niets tit, dan een verloren schildwacht, die ze zeer ligtelijk hadden kunnen bekruipen: daags daaraan begaf zig de vijand, ten hoogsten met 9000 mannen, en 6 mortieren, een uur beneden de Stad over den *Tysel*, en berende dus ook *Deventer* van de andere zijde, meer dan een derde van die hoop, ging in de *Veluwe* op buit, en echter verzuimden de Commandant op dat pas een uitval te laten doen, doch in plaats dat men de gezegde mortieren zou hebben zoeken te bemachtigen, zo werd op order van de Magistraat en den Commandant *Broersma*, een brug waarover men de uitvallen moest doen, weggebroken, de contreschap, ze was dan zo ze was, verstond *Broersma* niet, dat met krijgsvolk bezet zou worden: de Burgemeester *Boekholt* belette men de pallissaden uit het *Hannekerbosch*, een weinig buiten de Stad, te haalen, om den bedekten wegdaarmede te versterken; eenige van de buitenwerken werden verlaaten; het

verzoek van de
committeren,
loos ar, en niet
deur de vijan
en tien waren,
Joukers *Swanfi*
gezel van een
ten, alle die h
te magt der ve
Keulische en M
voorzien van
Deventer in e
zo zij zig niet
ke redenen, d
ten zij met zi
opgehoort me
een schriftelijk
mandaten ove
vaardig, werd
den hoogen K
zaam was, m
neem, om tij
van *Zulle* er
zeer wel beha
verdacht voor
kosten, des n
pen, hetwel
aanhouden va
den *Stek*, e
voet, te doe
ind 'er geen l
Nieland brag
schop van *Ma*
lazing daarva
naar werd,
door onderling
ke men dus in

verzoek van de Magistraat, om eenige uitvallen te doen, of te contramineeren, werd afgeslagen: intusschen dat men dus werkloos zat, en niets verrichtte, dan het geene nadeelig was, naderden de vijanden zeer sterk: den 19den des voordemiddags ten tien uren, kwamen 'er twee Overijsselsche Edellieden, Jonkers *Swaefken* en *Doetinge tho Rande*, voor de Stad, vergezeld van een Trompetter, terstond werden zij binnen gelaat, alle die hun ontmoette maakten zij vervaard, voor de groote magt der vereenigde vijanden zeggende dat de Frausche, Keulsche en Munstersche wel 40 000 mannen sterk waren, en voorzien van verbaazend veel geschut, bomben, enz. waardoor *Deventer* in eenen dag tot een puinhoop zou gemaakt worden, zo zij zig niet ijdels overgaven; zoekende met die en dergelijke redenen, de Magistraat kleinmoedig te maaken, ook brachten zij met zig eenen brief, van meergemelde Bischoppen, opgehoopt met beloften en dreigementen; de Magistraat gaf 'er een schriftelijk en weigerend antwoord op, dat zij aan de Commandanten overgaven, maar eer dit geschrift nog werd afgevaardigd, werden eenige uit de Magistraat benoemd, om met den hoogen Krijgsraad in gesprek te treden, of het niet raadzaam was, met de zending van het antwoord nog wat uitstel te neem, om tijd te winnen; en alvorens te raadpleegen met die van *Zwolle* en *Kampen*, welk voorstel de hooge Officieren alle zeer wel behaagden, uitgenomen *Tamminga*, die deze voorslag verdacht voorkwam, en dus werd de brief afgezonden. Den 20sten, des morgens, werden veele bomben in de Stad geworpen, hetwelk aanhield tot 's avonds ten agt uren; op sterk aanhouden van eenige uit de Magistraat en Burgerij, ordonneerden *Stek*, een uitval met 100 man te Paard, en 200 man te voet, te doen, maar alles werd zodanig bestuurd, dat den vijand 'er geen het minste nadeel door gedaan werdt. *Hendrik Nieland* bragt ter vergadering voor, dat den brief van den Bischop van *Munster*, dienden gerefumeert te worden, en dat de leezing daarvan, nademaal *Deventer* daarin een Rijksstad genaamd werdt, en dat *Kampen* en *Zwolle* ook Rijkssteden waren, door onderlinge tractaaten aan elkander verbonden, zonder welke men dus in dezen niets doen kon, of men niet onder voor-

wenzel, van Gelastigden derwaards te zenden, tijd zou kunnen winnen, om eenige zaaken, die de Stad ontbraken, inmiddels te vinden; de meeste stonden dit voorstel onmiddelijk, en andere stilzwijgende toe, uitgezonderd Burgemeester *Boekholt*, die het verdacht voorkwam, doch eindelijk moest toestemmen: maar als *Nieland* voording, met eerst eenige artikelen op het papier te brengen, waarop men zig met gemelde Steden beraaden zou, *hoe dan*, zeide *Boekholt*, *wil men hier artikelen ontwerpen, om daarover met andere Steden in overleg te komen, ik dacht de meening alleen was, om tijd te winnen, ter vervulling der gebreken en ophouding der vijanden, dan nu ziet men wat het oogmerk is*: deze zo onverwachte als manlijke tegenspraak, deed alle de Leden verstommen: *Nieland* sielden echter de Burgemeester *Kuper* kort daarna voor, of echter het ontwerp niet noodig was? dan kreeg ten antwoord, *dat het nog ontijdig was*, en *Boekholt* bleef 'er zig ernstig tegen verzetten, dus de vergadering zonder eenig besluit scheide; maar geen twee uren daarna, of 'er werd een nieuwe vergadering belegd, en Burgemeester *Boekholt* thuisgelaten, doch hij 'er bericht van krijgende, begaf zig derwaards, en verzocht opening van 't verhandelde, daarop werdt hem de brief, aan de Bisschoppen geschreeven, voorgelezen, zijnde van dezen inhoud:

Dat ze op het voorgedragene van Haare Doorluchtigheden, aangaande Deventer, op goede Conditien, weder onder het Rijk te brengen, niets konde antwoorden, zonder zij met de twee andere Rijkssteden, Kampen en Zwolle, gesproken hadden, verzoekende ten dien einde vrijgeleide voor hunne Gecommitteerde, en middellerwijl wapenschorfinge.

Boekholt protesteerden daar tegen, en zeide, *dat het niets minder was, dan alreede te Capituleeren*: de brief echter werd de voorgemelde Jonkers ter hand gesteld, die dezelve aan den vijand brachten: de vijanden naderden inmiddels van tijd tot tijd, zonder dat 'er iets tegen hen gedaan werd, en die nog wat doen wilde, werden 'er in verhinderd. Het antwoord van den

den Bisschop, op zo e
naden Gecommitteer
jken zijnd zijn:
thine: men moet
niet bewaaren, ja
oorzaak was, dat
verweeten, tot oop
of de Burgemeesters
meeneischen, 'er te
de Krijgsraad, dan
doen. De Burgers
aan 't huis van Niel
was, en had hij
met hem niet wel
het huis grante wa
over de achtermuur
belegd werd, want
had te verdedigen,
Andrien Nieland het
hem niets schuldig
voor Geld en de
noch ook daarna,
zie, dat hier geen
naam of, doch be
raden is, en om
of drie getuigen
sagen: onder me
dan de Stad wille
Nieland, dat het
gesteld, en al
zijn echter met
verdedigen: daar
van de stad, was
van zulke gij dan
hiet uwwoordte d
renen kan beleg
en: min hante: d

den Bifchop, op zo evengelme brief, hield in zig: dat zij mochten Gecommitteerden in het Leger zenden, 'er zou intusfchen ftijlftand zijn: fttaande deze briefwifeling, riepen 'er verfccheidene: men moest de Stad zien te behouden, en voor berderf bewaaren, ja nog dien dag het daar toe brengen; 't welk oorzaak was, dat 'er nog dien eigen dag, in plaats van zig te verweeren, tot capituleeren beflooten werd: het baatte niets, of de Burgemeesters *Boekholt* en *van den Berg*, en veele Gemeentslieden, 'er tegen protesteerden, en even zo ging het in de Krijgsraad, daar *Tamminga* voor *Broersma* moest onder doen. De Burgers daarover te onvreden, liepen met hoope naar 't huis van *Nieland*, die met zijn aanhang nog vergaderd was, en had hij niet tijdig zijn deur toegelkreegen, zou het met hem niet wel vergaan zijn: onder de beroerten, die voor het huis gaande was, bergden *Willem* en *Andries Nieland* zig over de achtermuur; waarop terftond een nieuwe vergadering belegd werd, waarin door *Boekholt*, ter aanmoediging om de Stad te verdeedigen, een zeer fchoone aanspraak gedaan werd; *Andries Nieland* bespote hem daarover, doch *Boekholt* bleef hem niets fchuldig, maar voerde hem te gemoed, *gij zult het voor Godt en de Nakomelingen, alle de dagen uwes levens, noch ook daarna, nimmer kunnen verantwoorden, en wijl ik zie, dat hier geen reden plaats vind, wende ik 'er mij in Godnaam af, doch ben verplicht te verklaaren, dat onze Stad ver-raden is, en om dit te bewaarheden, komt het op geen twee of drie getuigen aan; doch dit werd al mede in de wind geflagen: onder andere vraagen die men *Boekholt* deed, of hij dan de Stad wilde ruïneeren? was zijn antwoord aan *Andries Nieland*, dat heeft geen nood, daar is goede orde op de brand gefeld, en al zouden al onze huizen in duigen vallen, wij zijn echter met eeden verplicht, de Stad met goed en bloed te verdedigen: daarop vroeg *Nieland*, waar wilt gij dan blijven? aan de wal, was zijn antwoord, daar is ruimte genoeg; en wat zult gij dan eeten? vroeg den anderen weder, doch *Boekholt* antwoordde daarop, wat aaten die van *Leiden*, geduurende hun beleg? ongedierte; dan daartoe zal Godt het met ons niet laaten koomen, eeten wij geen gemalen koorn, wij zult-*

zullen het met ongemaalen wel konnen afzien, en daaraan hebben wij nog grooten overvloed; voords zeide hij, is iemand van de Burger Capiteinen wat kleinmoedig, ik wil zijn plaats wel vervangen: ik ben ook zeker, zeide hij verder, dat wij beter voorwaarden, zo wij het al moeten opgeeven, zullen bedingen, als wij ons als mannen verdedigen, dan als wij het als lafhartigen opgeeven: Boekholt had, benevens een goed deel der Burgerij, gaarne gezien, dat de afgezondenen naar den Bischof, binnen gehouden waren; om dit met geweld te doen, waren de Colonellen *Taminga*, *Manger* en veele Burgers gewillig toe; dan *Stek* wilde 'er niet toe verstaan: dus trokken dan de Gedeputeerden, om met den vijand in onderhandeling te treden, ten drie uren de Stad uit, en den 21sten werd het verdrag getroffen, en door de Magistraat, uitgenomen den Heer *Boekholt*, die met recht den naam van Patriot en Burgervader verdienden, goedgekeurd; ook wilde zelfs de Oud-Burgemeesters *Burg* en *Steenbergen* de Artikelen niet hooren leezen.

Deventer ging op deze wijze, zonder genoegzaam eenige tegenweer, waartoe men genoeg in staat was geweest, na een insluiting van vijf dagen, aan den Bischof over, 't zij uit een zamenstemming met den vijand, of uit een lafhartige vrees. De Commandant *Stek*, hoe ontrouw hij zig ook gedraagen had, wist echter nog daarna nog een vonnis van den Krijgsraad te bekoomen, waarbij verklaard werd, dat hij tot verdediging van de Stad gedaan had wat in zijn vermogen was, doch dat de Magistraat zijne voornemens telkens verhinderd hadden, dat die de Sleutels en het Woord aan zig gehouden, en alle de lafhartige Officieren tot haar getrokken hadden. De Magistraat schoof de schuld op den Krijgsraad, dat zij en de Burgerij standvastig genoeg geweest waren, ja zelfs tot de uiterste verdediging, maar dat zij door de Officieren genoodzaakt waren geworden, eene andere Resolutie te neemen, waartoe niet weinig de vlucht van des Commandeurs vrouw, met haare tilbaare goederen, geholpen had, dat de lafhartigheid der Officieren, de brandende moed der Burgeren had doen zinken; dat zij geen hoop van ontzet te wachten waren geweest, wijl
de

de Prins van Oranje, was de tot water i
ler, waartoe de vi
aar linnen; dan de
ni onder vrucht g
Ingenieur welen Gra
deputeerden uit der
de Stad onhouwt
schiedrijke verba
geten een geen moe
aangeboden hadden
dant *Stek* dan in v
ook aangemerkt, t
kenist, verboden
Nasfawer, te sp
ken niet voor den
zig echter verloor
van Oranje te gewa
zo, 't welken be
ten ruimen. Voor
en schadelijk, n
blijvende, ontwa
cieren, die gaan
Nadien nu De
den aan die van
te volgen: maar
keer sam, en La
winningen moen
de min machtige
betreden, dus ma
den Staat, en da
in de maand va
Gaarnifoen, dat
veeten, nach
ten geldafpersing
Rijkmeters, vo
diens van restant

de Prins van *Oranje*, met zijn leger naar *Holland* geweeken was; dat het water in de Stadsgrachten zeer schielijk was geval-
len, waardoor de vijand in de verlatene buitenwerken had kun-
nen komen; dat de krijgshoofden oneenig waren, en den uit-
val zonder vrucht gedaan hadden; dat 'er boven dien geen één'
Ingenieur noch Granadier in de Stad geweest ware; dat de Ge-
deputeerden uit den Hoogen Krijgsraad geoordeeld hadden, dat
de Stad onhouwbaar was: de Colonel *Manger* gaf ook een
schriftelijke verklaring, waarin hij bekenden, dat het de Bur-
gerij aan geen moed nog goede wil ontbroken had, en telkens
aangeboden hadden uittevalen, doch dat zij door den Command-
ant *Stek* daarin waren verhinderd. Als iets zonderlings werd
ook aangemerkt, dat de Trompetter op den toren, en de Klok-
kenist, verboden was, het bekende liedje van *Wilhelmus van*
Nassouwen, te spelen, ook mogten de Predikanten in de ker-
ken niet voor den Prins van *Oranje* bidden, een van hun, die
zich echter verstoutede, om van de oneerbaarheid tegen het huis
van *Oranje* te gewagen, werd in zijnen dienst geschorst, en
zou, had men de Burgerij niet ontzien, de Stad hebben moe-
ten ruimen. Voor den Staat, was de overgave zeer schandelijk
en schadelijk, vermids de geheele bezetting, krijgsgevangen
blijvende, ontwapend werdt, uitgezonderd twaalf militaire Offi-
cieren, die gaan konden waar zij wilden.

Nadien nu *Deventer* in de macht der Bischoppen was, wer-
den aan die van *Zwol* brieven gezonden, om dat voorbeeld na
te volgen: maar nadat de voorspoed der Franschen een andere
keer nam, en *Lodewijk*, als een vluchteling, alle zijne over-
winningen moest verlaten, vreesden ook zijne afhangelingen,
de min machtige Bischoppen, dat zij het gelag zouden moeten
betaalen, dus maakten eerst die van *Munster* in 1674, vrede met
den Staat, en daarna die van *Keulen*: *Bernard van Galen* had
in de maand van April, en dus een maand te vooren, het
Guarnisoen, dat uit vijfagttie Keulsche bestond, de Stad doen
verlaten, nadat hij alvorens de Burgerij, buiten alle over-
last, geldafperfinge en knevelarijen, nog afvorderden 40 of 42,000
Rijksdaalers, voor brandschattingen, en buiten dien 1800 Gul-
dens voor restanten.

De

De Burgerij, om van den last ontslagen te zijn, bewilligde 'er geredelijk in, dan, wijl 'er zo veel geld niet in voorraad was, vergenoegden hij zig met Ostagiers of Pandlieden mede te neemen, die na de voldoening weder ontslagen werden; waarna deze Stad geene vijandlijke aanvallen tot hiertoe heeft doorgestaan. Wat de tegenwoordige tijdsomstandigheden aangaan, daarvan iets naar waarheid onpartijdig ter neder te stellen, ons ondoelrijk zijnde, wijl den kluw, of bedoelingen van deze of geene twistende partij, zig nog niet genoeg ontwonden heeft, laten wij de ontbinding daarvan aan den tijd over, en zullen, zo wij 't beleeven, op het Art. OVERIJSSSEL, gelegenheid genoeg vinden, om het gepasceerde in die Provincie, en ook in deze Stad, beter en onbekrompener in staat zijn te kunnen melden.

Zie GUALTERUS Sijlvanus *Beschrijving. A. MOONEN Chronijk van Deventer. Kerklijke Oudh. van Deventer. DUMBAR Kerklijk en Waereldlijk Deventer. Holl. Chronijk. WINSEMIUS Friessche Chronijk. PONTANUS en SLIGTENHORST Geldersche Geschiedenisfen. Reijdt Nederl. Oorlogen. VAN MEETEREN. BOR. VALKENIER Verward Europa. Sijlvius Vervolg op Aitzema. Deductie van de Magistraat van Deventer. Hollandsche Mercurius, XXIII. Deel, enz.*

DEVENTER, (Jacob van) was een vermaard Aardrijkskundige, van wiens arbeid zig *Ortelius*, zo hij zelve zegt, veelmaals bediend heeft; ook heeft *Monstcrus*, de *Beschrijving van Friesland*, die door *Jacob van Deventer* geschreven is, in zijn *Chronijk* ingelast: zijne Landkaarten van *Brabant, Gelderland, Holland en Zeeland*, zijn zog in wezen.

Zie *Kerkl. Oudheden van Deventer*, I. Deel.

DEVENTER, (Johan van) Overste der Minderbroederen, onder het Aartsstift *Keulen*, een hevig voorstander van de leer zijner kerke, en voornaamlijk tegen de Wederdoopers en Lutheraanen: zijne schriften zijn gedrukt in 1535.

Zie *ibid*, I. Deel.

DE-

DEVENTER, (Wijmand)
verreder velen, waerom
dan, en velen men hem
enichderode geschied,
aan Meerkerke brand
na gevoerd, en zig in
denkelam begeven te he

Zie *Monstcrus* *Sentent*
p. 333

DEVIN, (Hut Hui)
zijnde voorteen een oud
van den naam, dan met
in de Lijster poet: met d
in de ringloze de ruine
woonig nog in wezen zi
reng, als men van Lijst
zouden het Dupp. Het is
en van deede meer oet, me
vonden vana, waarom V
veel hooggeboonde dree
aan den Hiet van Lij.

Zie van den Hout
derlanden, XV

DEVIN, of des Dert
Eland Borselen, in de l
verhonden is.

DIBBALD, de men v
rets ons veele beuninge
nagel woort: onder de
Friesland, (meer dan ee
te gemaakt, wat men v
na, het zogenaamde Ko
het mangle, die weder
zijnen van *Richold*, w

DEVENTER, (*Wijnand Augustijntz. van*) één der zame-
verbondene Edelen, waarom hij door *Alba* gebannen is gewor-
den, ook vindt men hem in zijne *Sententie* beschuldigd, van
onder *Brederode* gediend, en vijandlijkheden te hebben gepleegd,
omtrent *Meerkerke* brandschattingen van 's Konings Onderdaa-
nen gevorderd, en zig met kwaaden toelag van *Vianen* naar
Amsterdam begeeven te hebben.

Zie *MARCUS Sententien*, p. 111 en 128. TE WATER,
p. 333.

DEVER, (*Het Huis te*) ligt, of heeft gelegen onder *Lisfe*,
zijnde voorheen een oud Ridderlijk Stamhuis van de Edelen
van dien naam, dan men meent dat het welêer gestaan heeft
in de *Lisfer poel*: met de bedijking van die poel, vondt men
in de ringfloot de ruïne van een vierkante toren. Het tegen-
woordig nog in wezen zijnde *Huis te Dever*, staat aan de Hee-
reweg, als men van *Lisfe* naar *Hillegom* gaat, een weinig be-
zuiden het Dorp. Het is een ruim gebouw, ten deele nieuw,
en ten deele zeer oud, met een bemuurden voorhof, en half
ronden toren, rondsom liggende in een breede vijver, en met
veel hooggeboomde dreeven en singels omringd, behoorende
aan den Heer van *Lis*.

Zie *VAN DER HOUVE Handy. Chronijk. Staat der Ne-
derlanden*, XVI. Deel.

DEVIK, of den *Devick*, welêer één der zes Dorpen op het
Eiland *Borsfelen*, in de Provincie *Zeeland*, dat door het water
verflonden is.

DIEBALD, de naam van een man, vanwien de oude Schrij-
vers ons veele beuzelingen verhalen, zie hier wat 'er van ge-
zegd wordt: onder de regeering van *Odebald*, Koning van
Friesland, (meer dan eens hebben wij onze Leezers indach-
tig gemaakt, wat men van die Koninglijke tijtel, en het ge-
zag dier zogenaamde Koningen te denken hebbe. en dus is
het onnodig, dit weder te herhaalen, en ook onder die van
zijn zoon *Richold*, was een Heer in *Westfriesland*, dat
toen

toen van een ander gedeelte van *Friesland* gescheiden was, door een klein vlietend watertje, het *Vlie* genaamd: hij was de vader van *Lem*, die daar een sterk Kasteel of Slot zou gebouwd hebben, dat daar na verloop van tijd bij gebouwd zijnde, 't zelve den oorsprong van de Stad *Haarlem*, gelegen op de grenzen van *Kennemerland* en *Westfriesland*, zou zijn geweest: op het Art. *HAARLEM*, zullen wij doen zien, hoe veel alle die vertellingen van de waarheid afdwaalen: dan laar ons hier zien, wat men ons al meer grollen opdischt: gemelde *Dibbald*, Heer of Koning van *Westfriesland*, zou in het jaar 550 door de *Batavieren* zijn aangevallen, en wel zo hevig, dat de helft van zijn gebied, hem ontnomen werd; dat hij daarop zijn toevlucht tot *Richold*, wiens Vafal hij was, genomen had, die hem met een groote menigte volk te hulpe kwam, en de *Batavieren* niet alleen zijue voorige bezittinge ontrukten, maar *Dibbalds* gebied verder dan voorheen uitgebreide; dat *Dibbald* daarna overleed, en zijn gebied aan zijnen zoon *Lem* overlied, onder den titel van Heerschappij; dat de zoon van Heer *Lem*, *Ritzaard* genaamd, twee Kasteelen gebouwd zou hebben, het een te *Voorburg*, 't welk van zo een ongelooflijke grootte was, dat het wel tien morgen land in zijn omtrek zou beslagen hebben, en het andere te *Noordwijk*, dat naderhand door de *Deenen* en *Noormannen* zou verwoest zijn.

De *Oude Hollandsche Chronijk*, Div. II, Kap. XXVI, maakt het niet beter, aldaar leest men: *de Kasteleyn ofte Burggrave van Leyden, hadde by zyn wyf veele kinderen, en onder alle een genaamd Lem, ofte Willem, ende die was een kloek, sterk en seer wijs man, soo dat de Wilthen, om syne vormigheidswille, hem koren tot eenen Koning. Ende van deze Burggrave zijn voordgekommen ende gesprooten, de Burggrave van Leyden, dewelken nu syn de Heeren van Wasfenaar, enz. Dese Lem hadde een huisvrouw, ende was een Reufinne, daar hij een soen bij won, geheeten Dibbalt, ende werd na maals Koning van Friesland, dese Koning Dibbalt had mede een Reufinne tot een vrouw, en daar bij een soen, genaamd Lem, die was een sterk vroom Ridder, enz.* Het verveeld

ons

toen 't was om te maken; hi
die naderhand kon, met
Ridder a Koningen, zijn
den men zijn geweest.

JONALD SEBON, 1000
marvan met dezelfde onacht
de voogdande, bevoorrechte in
Prinsen, en wiens afbeelding
van hem, afbeelding is: de
van den, dat hij, maar zijn
vriendelij, doch van een oort
ter die nu gelykig al wel nu
ten geweest zijn: weder nog
1616, met een sterke afbeelding
van de Deenen en Noor
vloot, door de *Stadsvaander*
voor den tijd van ten jaren de
inmende vloot, tusschen de
treden verhoel, die ten van ge
zijn *Chronijk* van *Friesland*,
het verhaal, en de meer van
'toldus segge, die meer een
dancie verstaand, maar door
'tverfart, of de *Stad* *Mar*,
en van nodige bracht van
te gelyk, twee honderd en
doo hij twee volmondige man
der zijne samen dreeg; in
verstaand zijnde, van hant
dreeg een gat in de lip dreeg,
maar is 't, dat den *verfart*
hant, dan hadden de gelyk
eetwelyk konnen versta
maakt heke *Zeevleis* *Vran*
rij, in eenen tijde van *Chro*
van *beleid*, een van hier de
VI. Dree.

ons 'er meer van te meiden; hoe ongelukkig is 't, dat boeken die men niet misfen kan, met zulke dromerije van Reufen, Reuffinnen en Koningen, zijn opgevuld, die nooit hier te lande in wezen zijn geweest.

DIBBALD SEGON, zoon van *Diocarus Segon*, een man waarvan met dezelfde onzekerheid gefproken wordt, als van de voorgaande, behoorende mede onder het getal der Friefche Prinfen, en wiens afbeeldzel zo verfchrikkelijk, als het verhaal van hem, fabelachtig is: de *Oude Chronijken* getuigen echter van hem, dat hij, omtrent zijn Onderdaanen, zeer minlijk en vriendelijk, doch van een oorlogzuchtigen aart was, maar echter niet zo gelukkig als wel moedig, en het volk wel nuttig zou geweest zijn: verder zeggen die fchriften, dat hij in 't jaar 619, met een fterke fcheepsvloot naar *Denemarken* trok, om wraak van de Deenen en Noormannen te neemen; dan, dat zijn vloot, door de stormwinden verftrooid, hem noodzaakten, voor den tijd van zes jaaren de vrede aantegaan; zijn moed niet konnende koelen, trof het hem zo zeer, dat hij in een uiteerende ziekte verviel, die hem ten grave deed daalen. *Winfemius* in zijn *Chronijk van Friesland*, fol. 22, vergenoegde zig niet met het verhaal, en de zeer zonderlinge gedaante van dezen *Dibbaldu Segon*, die meer een monfter, dan een menschlijke gedaante vertoond, maar doet 'er nog bij het verhaal van eenen *Jotsart*, of *de fterke Man*, die de lengte had van agt voeten, en van zodanige kracht was, dat hij twee groote vaaten bier, te gelijk, twee honderd en twintig treden ver dragen kon, en dat hij twee volwasfene mansperfoonen, een halve mijl ver onder zijne armen droeg; ja wat meer is, dat hij, op zijn paard vertoornd zijnde, van hetzelfde afsteeg, en met zijn vuist zodanig een gat in de kop floeg, dat het dood ter neder viel: jammer is 't, dat deze *Jotsart* niet eenige eeuwe laater geleefd heeft, dan hadden dergelijke fabelfchrijvers even gemakkelijk een huwelijk konnen verzinnen, tufchen hem, en die vermaarde fterke *Zeeuwfche Vrouw*, waarvan verhaald werd, dat zij, levende ten tijde van Graaf *Willem den Derden*, op de vlakte van ieder hand, een ton bier in de hoogte kon houden, en een

XI. DEEL.

S

balk,

balk, die naauwlijks agt man tillen konden, droeg waar men ze wilde hebben, en welke vrouw zo groot van gedaante was, dat mannen van gewoone lengte, maar kinderen bij haar gelee-ken. Doch genoeg van die sprookjes, waarmede onze oude geschiedenissen zijn opgehoopt; zijnde 'er van deze *Friesche Man* even zo min zekerheid, als van de *Zeeuwsche Vrouw*.

DIBBETS, of *Dibbits*, met welke onderscheidinge dezen naam door de Hollanders en Geldersche geschreeven werd, van hun die afstammelingen van dit aanzienlijk geslacht (uit *Brabant* afkomstig) waren: het wapen van *Dibbets* vindt men nog te *Arnhem*, en te *Amsterdam* aan het *O. Z. H. Zittenhuis*: de afkomst der *Dibbetsen* is wel duister, doch niet hunne bedrijven, die men in 's Lands gedenkschriften vindt aangetekend, en waarvan met roem gesproken wordt in 't *Geldersch Placaatboek*, bij *SLIGTENHORST Geldersche Geschiedenissen*, en ook in *MONTANUS Leven van Fredrik Hendrik*, alwaar men gemeld vindt, hoe in het jaar 1629, op bekomen bericht van de nadering der vijanden, *Derk Dibbets* op den 13den van de maand, met dertig Burgers de Stad uittoog, ter bescherming van de Schans te *Tyseloord*, en ondervindende dat de tijding echt was, schoon de duisternisse hem belette, de nadering der vijanden te zien zo ontdekte hem zulks het gedruisch der wagens en paarden: zeer omzichtig gedroeg zig *Dibbets* in den toestand der zaaken; doende met een de ponten in de grond booren, belastte den uitlegger, bemand met zeven Soldaaten, de musketten los te branden, ten teken dat zij op hunne hoeden waren, en aan de Tamboers van het Burgervandel, onder Hopman *Dibbets van Lichten*, in het holst van de nacht daar aangekomen, de Schotsche en Engelsche mars te slaan; met oogmerk om de Spaanschen te doen denken, dat die natie de overkant bezet hield, welke list hem in dat gevaarlijk tijdstip zeer wel gelukten, want de vijand, hoewel door een Priester, met den avond uit *Arnhem* gegaan, onderricht, dat 'er geen bezetting in de Schans lag, mistrouwden echter zig zelfs, zakten af naar *Dork*, en deed zig vandaar met kleine schuitjes, die zij op wagens medegevoerd hadden, overvaaren; wordende dus door de

flout-

floutmoedigheid van Burgemeester *Dibbets*, de Schans, *Arnhem* en de gantsche *Veluwe*, van de vijanden ontruimd.

Van de Hollandsche tak, van dit Geslachte, die zig te *Dordrecht*, in *Amsterdam*, en ook in *Zeeland*, hebben neergezet, vindt men onder de Dordrechtsche Kerkleeraars vermeld *Johannes Dibbets*; die in 1596 van *Reijderland* beroepen, en aldaar in 1626 overleeden was: *Hendrik Dibbets*, zoon van *Johannes*, aldaar beroepen uit den *Briel* in 1633, en overleden 1673; wordende in dat zelve jaar aldaar beroepen *Johannes Dibbets*; die zijn vader eerst in den *Briel*, en daarna te *Dordrecht* opvolgden: van *Hendrik Dibbets* wordt verhaald, dat hij zig in het jaar voor zijnen dood (1672), sterk zoude beijverd hebben, tot de aanstelling van *Willem den Derden*; als Stadhouder: *Wagenaar* in zijn XIV. Deel, p. 73 en 74. zegt: „in „eene aantekening van dezen tijd, lees ik, dat de Predikant „*Hendrik Dibbets*; zekeren Wijnkooper, en, door dezen „nog tien of elf anderen; bewoogen had, om; bij eede te „belooven, dat zij den Prins niet ter Stad uit zouden laten „gaan, voor zij verzekerd waren, dat hij voldoening ontvan- „gen had van de Wethouderschap, en dat het deze luiden wa- „ren, die 's Prinzen koers tegen hielden, en Burgemeester „*Hallingk*; zittende nevens zijne Hoogheid; met den geladen „snaphaan op de borst, afvraagden, of men den Prinse vol- „doening gegeven had, dat de Prins hierop zeide: *mannen* „*het zal wel gaan*; voords verzoekende, dat men hem tor „aan de Herberg *de Paauw*, daar hij gegeten hadt, wilde laa- „ten voortrijden. Dat; den Prins en de Heeren in de Herberg „getreden zijnde; de voorgemelde luiden, en nog omtrent „twintig anderen, aangezet door de Predikant *Dibbets*, eenen „nieuwen eed deden, dat zij niemand der Wethouders; nit „de Herberg zoude laten komen, zonder hem den hals te „breeken, ten ware hij tot 's Prinzen bevordering gestemd en „getekend hadt.” *Valkenier* in zijn *Verward Europa*, I. Deel, p. 681, voegd hierbij, dat *Dibbets* en *Verchem*, twee der Stads Predikanten; tegenwoordig waren bij het ontslag van de Prins, van 't *Eeuwige Edit.*

De Geldersche branche van dit Geslacht, is in het manlijke

oir, met één' ongehuwden zoon, geheel uitgeslorven : zijnde als de laatste daarvan geweest *Reinier Dibbets*, Koopman, Ouderling en Regent, van het *O. Z. H. Zittenhuis*, den 20sten Mei 1716, te *Amsterdam* overleeden.

DIE, (*De*) eertijds *de Eij*, een watertje bij *Alkmaar*, loopende van de *Agtermeir*, maar ~~even~~ naar de zuidkant dier Stad, dan door deszelfs ongelijke streek en breedte, gelijkt het ten zuiden meer naar een meir, dan naar een vlietend water: de grootste wijde is bij *Limmen*, verdeelende zig daar in takken, van welke de oostelijkste, het oosteinde van *Akerflood* bewaard; de westelijksten *Limmen*, tot voorbij het *Huis Assumburg* zig uitstreckende, alwaar het zig verliest in de *Assumer-Veerflood*, zelfs met verlies van de naam *de Die*, die, zo men de sluistogt voor een zelve boezem te houden hebbe, waarschijnlijk tot in het *T* pleeg te loopen.

't Land ter wederzijde *de Die*, is op eenige plaatsen maar een weinig boven de zomerpil, en doorgaandsch nog laager, en wel 't allerlaagst bij de verdeeling der Banne van *Kastrium*, *Heemskerk* en *Uitgeest*: van even dezelve laagte zijn ook de Velden tuschen *de Die* en *de Wijkmeer*; dus zig van dien oort van het *T* af, beoosten de puinhoopen van *Oud Haarlem*, tot aan en wederzijds *de Die*, bij *Alkmaar*, uitstrekt, een lange streek lands, die zig ook bewesten *Limmen* verspreid, tot aan de *Zandijk*, eene Kade, gelegd op de rug der Hooge Landerijen.

Zie *EIKLENEERG Geschiedenissen van Alkmaar*, p. 5 en 6.

DIEDAM, een Dorp of Ampt in het Graaffschap *Zutphen*, behoorende onder 's *Heerenberg*: in het jaar 1609 werd aldaar de *Meurfe Toren*, genaamd *de Berg-Vrede*, afgebroken, die niet verre van den *Tysel*, van enkele Duif- of Tufsteen, drie verdiepingen hoog opgebouwd was, hebbende boven een ijzer luik, met een luchtgat in de muur, slangswijze van onder tot boven opgaande: in dit zeer oud gebouw, vondt men een dood lighaam, in volle gedaante, naakend op stroo liggen,

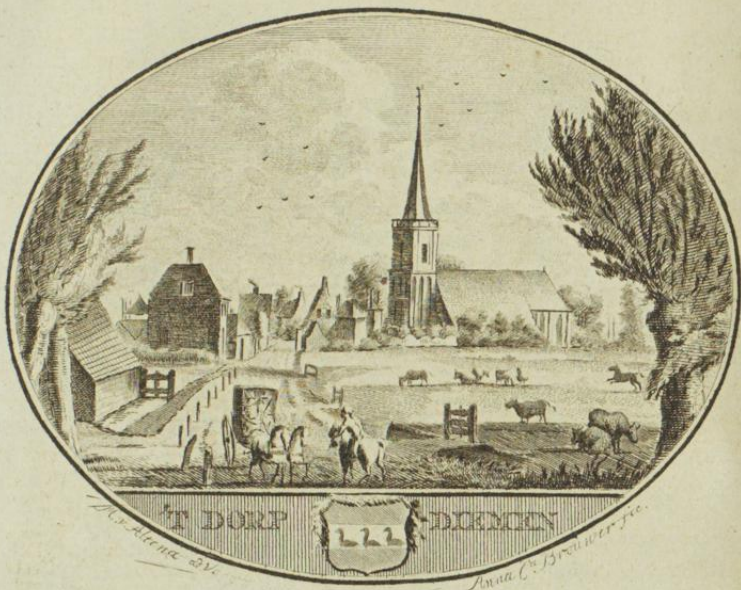
20

'S PRINSEN KOETS TE AARDRECHT, DOOR EENIGE BURGERS,
AANGEHOUDEN.

DIEMOEN, dat om GYSBRECHT's wraakzucht,
 onder 't jok der Graaven kwam,
 Vaak een prooi van vuur en water,
 dikwyls ook van de Oorlogsvlam;
 DIEMOEN mag nog; hoe 't moest lyden,
 Door schoonheid en door trouw, 't Batavisch haart ver-
 blyden.

zo haast het ver-
 een, en vermoed
 gane ligham za-
 vogelen en ander
 het, als ontege
 Drefus Germani
 boorte in deze
 zijn, die even
 ven, dat het lij

Deze Heerlijk
 zijn 'er, die beu
 naam van Theod
 gefchonken is :
 Graaven van 's
 ter leen is opge
 dan de afhand d
 re ook geen pla

De Gereförme
 beftend; de Ro
 hun Priester: o
 Heerlijkheid eer
 kreeg verftond t

De Heerlijkhe
 fteekheid, en h
 dengoor of Man
 ringen verander

DIEDEN, e
 toen in 1547 h
 gefchat was op
 dens, en daarin
 den, met het De
 den en Offen is
 werd dezelve de
 Heer van Batend
 jaren daarna, c
 Wezemah, die

zo haast het werd aangeraakt, viel het stoffelijk overschot in een, en vertoonden niet dan stof en asch; rondsom het vergaane lighaam zag men verscheide aarde pories, gebeente van vogelen en andere dieren: *Tesfenmacher Ann. Clivenfs*, stelt het, als ontegenzeggelijk, dat, dit het lijk of overschot van *Drusus Germanicus* geweest zij, die zig voor CHRISTUS geboorte in deze Landen heeft onthouden, schoon 'er anderen zijn, die even sterk beweeren, en dat wij ook 't liefst gelooven, dat het lijk van *Drusus*, naar *Rome* gevoerd is.

Deze Heerlijkheid draagt ook wel den naam van *Diem*: daar zijn 'er, die beweeren dat deze, zo wel als 't Dorp, onder den naam van *Theodun*, in het jaar 824, aan de Utrechtsche Kerk geschonken is: zeker is 't, dat het naderhand door de Oude Graaven van 's *Heerenberg*, aan de Utrechtsche Bischoppen ter leen is opgedraagen, tegen *Wijk te Duursede* en *Abcoude*, dan de afstand dier bijde plaatsen niet volgende, had de leengifte ook geen plaats.

De Gereformeerde Gemeente werd aldaar door één Predikant bediend; de Roomschegezinden hebben 'er een Waereldsbeer tot hun Priester: omtrent het jaar 1699, ondernamen zij in deze Heerlijkheid eene nieuwe kerk te bouwen, doch den Drosfaard kreeg terstond bevel, dit te doen staaken.

De Heerlijkheid van dezen naam, is van een tamelijke uitgestrektheid, en heeft onder zig vele Adelijke Huizen, als: *Oudegoor* of *Manhorst*, *Dorewert* en *Tinsenburg*, in Boerewoeninge veranderd, enz.

DIEDEN, een Geldersch Dorp, tuschen de *Maas* en *Waal*: toen in 1547 het Hertogdom *Gelder* en Graafschap *Zutphen*, geschat was op 75000 guldens, stond *Nijmegen* op 24342 guldens, en daarin droeg *Maas* en *Waal* 3896 gulden-, en *Dieden*, met het Dorp *Oijen* 194 guldens en 16 stuivers. Dit *Dieden* en *Oijen* is te zaamen één' Heerlijkheid: in het jaar 1440 werd dezelve door Hertog *Arnoud*, aan *Dirk van Bronckhorst*, Heer van *Batenburg*, verpand voor 6000 goudguldens; vier jaaren daarna, ontstond daarover verschil met den Heer van *Wezemale*, die voorgaf eenig recht op deze Heerlijkheid te heb.

hebben, doch men wees hem aan, dat de Heerlijkheid *Dieden* en *Oijen*, niet aan hem of de zijnen zedert verscheidene jaaren behoord had.

Dieden, of ook wel *Dieten*, ligt een groot uur gaans boven *Oijen*, tusschen *Megen* en *Ravestein*, aan de *Maasdijk*: het kerkje van *Dieten* heeft een dikken toren, wordende de Gemeente aldaar bediend door den Predikant van *Appelthorn*. *Dieden* en *Oijen* behooren thans aan twee onderscheidene Heeren.

DIEDEN, (*Otto van Gent*, *Heer van*) Gouverneur van *Emmerik*, door zijn beleid was 't, dat *Wezel* onverwacht in handen van den Staat kwam. Zie *WZZEL*.

DIEDEREN, op de *Veluwe*. Zie *DIEREN*.

DIEDERIK, of *Dirk*, gezegd Koning van *Westfriesland*, moet geleefd hebben om of in den tijd van *Constantijn den Grooten*, of zo andere willen, 305 jaaren na *CHRISTUS* geboort: deze wordt geteld onder de vijf Edele mannen, die toen *Westfriesland* bewoonde, namelijk, dezen *Diederik* was een zoon van *Radboud*, en kindskind van *Ascanius*, eerste Hertog van *Friesland*; *Gerard Utenwaude* in *Opdijk*; *Roeland Foernesfe* in *Vedenesfe* of *Wijdenesfe*; *Kenno* te *Bennebroek*; en *Adelbold* in *Winkel*: *Diederik* lei, zo gezegd wordt, de grondvesten eener Stad, die zo zeer toenam, dat veelvreeindelingen zig 'er nederzette, doch wel meest uit *Friesland*, wordende naar het water, waaraan dezelve lag, *Medemalaca* (*Medenblik*) genaamd: *Diederik* was onder deze vijf genoemde mannen, de voornaamste, zo ten aanzien van zijn afkomst, als wegens de sterkte van zijn Slot; de hoogmoed trof hem zo, dat hij den tijtel van *Koning van Westfriesland* aannam, waargegen zig *Haro*, Hertog van *Friesland*, verzette, doende hem den oorlog aan, en maakte 't hem zo benaauwd, dat hij zig moest overgeeven: *Diederik* maakten geene andere gedachten, dan dat *Haro* hem alle gezag ontnemen zou, en dit zou waarschijnlijk ook geschied zijn, had *Haro* geen acht op zijn afkomst

komst gegeven:
Stavoren voor zij
zijne hoogmoed t
voor zijne nakot
zijn van de Her
rik zijn koningl
niet geen andere
op verbeurte v
de vader van H
hij te voeren

DIEDRIJK,
neemende zijn t
Everdingen, g
dingen en Zijd
tot de rivier de
en de vijf Hee
Kuilenburg en
dersche Cat toe
hoogte en breed
zenigde Neder
gesteld tusscher
welke die van
ven van Kuilen
ontving, tot g
lijk zeer veel h
van de Over-e
tig voeren hoog
water die Land
uitloozing over
moetende het o
zo nadeelig voo
bedijking voor
den. Verkeerde
de handelwijze
door zijne Ingez
wordt in een Co

komst gegeven: deze vergenoegden zig dan, met *Diederik te Stavoren* voor zig te doen verschijnen, vergiffenis voor zijne zijne hoogmoed te vraagen, en belooven zo wel voor zig zelfs als voor zijne nakomelingen in den uittersten graad, Vassal te zullen zijn van de Hertogen van *Friesland*; boven dien moest *Diederik* zijn koninglijk gewaad afleggen, en zig plechtig verbinden met geen andere Heeren aantefpannen, noch oorlog te voeren, op verbeurte van zijn recht en goederen: deze is het ook, die de vader van Heer *Lem* zou geweest zijn. Men zie wat wij hier te vooren op *DIBBALD* gezegd hebben,

DIEFDIJK, (De) een der Dijken in de *Alblasferwaard*, neemende zijn aanvang van de *Lek* af, ten oosten van het Dorp *Everdingen*, gaande oostwaards langs de Ambachten van *Everdingen* en *Zijderveld*, benevens het rechtsgebied van *Leerdam*, tot de rivier de *Linge*: door dezen Dijk, die de *Alblasferwaard* en de vijf Heeren Landen insluit, worden de Graaffchappen *Kuilenburg* en *Buuren*, met alle de bovenlanden, tot het *Pandersche Gat* toe, afgesloten: dezelve is van zo een ongemeene hoogte en breedte, dat de weërge daarvan in de *Zeven Verenigde Nederlanden* niet te vinden is; deszelfs aanleg werd gesteld tusschen het jaar 1284 en 1303, bij een eovereenkomfte welke die van den *Alblasferwaard* aangingen, met een der Graaven van *Kuilenburg*, die daarvoor een aanzienlijke erkentenis ontving, tot groot ongenoegen zijner Ingezetenen, die wezenlijk zeer veel last hadden van het opperwater, dat bij inbraak van de *Over- en Neder-Betuwe*, wel twintig of twee-en-twintig voeten hoog op het land tegen den *Diefdijk* staat; van welk water die Landen zig maar ten deelen konden ontlasten, door uitloozing over de Dijken, en door de Sluizen van *Acoij*, moettende het overige door Molens worden uitgemaalen: dan, zo nadeelig voor deze Landen, zo voordeelig is als nog die bedijking voor den *Alblasferwaard*, en andere ingedijkte Landen. Verkeerdelijk werd den naam van dezen Dijk afgelijd van de handelwijze van dien *Kuilenburgschen* Graaf, als of die daar door zijne Ingezetenen zou befoolen hebben. In het jaar 1284 wordt in een Concordaat van de Heeren van *Arkel* gewag ge-

maakt van den *Diefweg*, en daarvan kan met meer grond den naam van *Diefdijk* worden afgeleid.

Meermaals hebben de Heeren Staaten van *Holland* getoond, dat zij zig aan denzelven veel gelegen lieten leggen: in het jaar 1587 stonden zij, ter verzwaaring van denzelven, aan Dijkgraaf en Hoogheemraaden van de *Alblasferwaard*, 20,000 guldens toe; en geen wonder, want het kostte weinig moeite, om te berekenen, dat *Holland*, bij een te duchtene inbráak, wel 70,000 guldens aan verponding jaarlijks misfen zou, en na dien tijd, tot op heden toe, worden middelen noch kosten gefpaard, om dezelve wel te doen onderhouden.

DIEMEN, een aloud en vermaard Geslacht, binnen *Dordrecht*, waarvan eerst bekend was

DIEMEN, (*Frank van*) die naliel *Gijsbert*, welke in 1350 trouwde met *N. N.*, en verwekte daarbij twee kinderen, als: *Hadewij* en *Frank van Diemen*.

Hadewij van Diemen, trouwde met *Jan van Naarsen*, binnen *Dordrecht*, die zij drie dochters baarden.

Frank van Diemen, trouwde in 1686 *N. N.*, en won daarbij één' zoon, als:

GIJSBERT VAN DIEMEN, Thesaurier te *Dordrecht*, en nam zig ter vrouwe *Ida van Doenen*, en won daarbij vier kinderen, als: 1. *Adriaan*, 2. *Maarten*, 3. *Vrank*, en de 4de was eene dochter, die in huwelijk trad met *Marten Duik*.

Vrank van DIEMEN, *Gijsbertsz.*, trouwde met *Margaretha de Haas*, en won daarbij deze volgende kinderen, *Vrank*, *Catharina*, *Willem*, *Margaretha*, *Catharina*, *Geertrui*, * *GIJSBERT*, *Cornelia*, *Adriana*, *Christina* en *Agata van Diemen*.

Vrank van DIEMEN, de oudste zoon van *Frank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, trouwde met *Margaretha Bus-*

Dijfwaart, *E*
te Delft; *Ag*
te Delft, en d
Begijn te *Delf*
getrouwt met
te *Delft*, *Stie*
man had *Rid*

* *GIJSBERT VAN*
en *Margaret*
van *Goeren*,

I. Frank va
kerk te

II. Margar
Blijenb

III. Willem v
Cornelis

1. *M*

2. *J*

3. *C*

4. *J*

5. *C*

6. *M*

7. *Pi*

8. *Cor*

N

9. *Ju*

de

IV. Jan van D
en *E*

Buschaarts, hij stierf 1482, en liet na *Catharijn*, Begijn te *Delft*; *Agatha*, getrouwt met *Klaas Meeuws*, Brouwer te *Delft*, en daarna met *Arend Boot* te *Dordrecht*; *Maria*, Begijn te *Delft*; *Vrank*; *Margaretha*; *Klara*; *Geertruy*, getrouwt met *Dirk van Beest* te *Delft*; *Huyg*, Burgemeester te *Delft*, stierf in 1545; en *Machteld van Diemen*, die ten man had Ridder *Boudewijn Hart van Abbenbrouk*.

* *GIJSBERT VAN DIEMEN*, tweede zoon van *Vrank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, had ter vrouwe *Juffr. Ermgard van Goeren*, *Arends* dochter, en won daarbij

I. *Vrank van Diemen*, Priester en Kanonik in de groote kerk te *Dordrecht*.

II, *Margaretha van Diemen*, gehuwd aan *Cornelis van Blijenburg*.

III. *Willem van Diemen*, die ter vrouwe had *Beatrix*, *Cornelis* dochter, en liet na:

1. *Margaretha*, getr. met *Cornelis Hermansz*.

2. *Isabella*, trouwde met *Frans Anthonisz*.

3. *Cornelis*, Priester.

4. *Johanna*, trouwde met *Joris van Immerveld*.

5. *Gijsbert*, had ter vrouwe *Aletta*, en won daarbij *Willem* en *Sophia van Diemen*.

6. *Maria*.

7. *Pieter*, getrouwt met *N. N.*, en liet na *Cornelis*, *Willem*, *Bastiaan* en *Beatrix*; de oudste, *Cornelis*, tr. met *N. N.*, en liet na *Pieter van Diemen*.

8. *Cornelis*, had ter vrouwe *N. N.*, en liet na *Willem*, liet uit zijn huwelijk met *N. N.* na *Cornelis*, *Balthazar* en *Abraham van Diemen*.

9. *Juffr. Ermgard van Diemen*, getrouwt met *Hendrik Jansz*.

IV. *Jan van Diemen*, de derde zoon van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, was 1455 Theaurier

re Dordrecht, en trouwde met Juffr. *Jacoba van der Poel*.

V. *Schrevel van Diemen*, de vierde zoon van *Gijsbert* enz., trouwde met Juffr. *Soetje van der Does*.

VI. *Ceertruid van Diemen*.

VII. *Alletta van Diemen*, had ten man *Pieter Laukhals*, die die zij twee kinderen baarden.

VIII. JACOB VAN DIEMEN, volgt hier na,

IX. *Albert van Diemen*.

X. *Ceertruid van Diemen*, en

XI. *Arend van Diemen*.

JACOB VAN DIEMEN, de vijfde zoon en het agtste kind van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, had ter vrouwe Juffr. *Clara van der Poel*, en won daarbij, zeven kinderen, als;

I. *Frank van Diemen*, Priester.

II. *Ceertrui van Diemen*, trouwde met *Mom Bartholomeusz van Tisel*.

III. CORNELIS VAN DIEMEN, volgt hierna,

IV. *Alletta van Diemen*, trouwde met *Adriaan van Bonkelwaard*, wiens kinderen naderhand vermaagschapt waren aan 't geslachte van *Godewijk*.

V. *Anna van Diemen*.

VI. *Ermgaard van Diemen*,

VII. *Balten van Diemen*.

CORNELIS VAN DIEMEN, tweede zoon van *Jacob van Diemen* en *Clara van de Poel*, Burgemeester van 's Heeren Wegen 1578, Schepen 1561, 1562, 566 en 1573, Raad 1557 en

1558,

1558, Theodora
vrouwe Liduw
ten, als:

I. Maria va

II. Jacob va

1604,

Beaumont

1. Hi

2. Ju

3. Jo

4. Li

III. Gijsbert

IV. Petronel

die zij et

V. Jacob v

VI. Anthon

geland

VII. Marga

VIII. Adrian

IX. Clara v

X. Maria

Deze v

XI. Maria

Berena

GOBERT VAN

en Ludwine

Beaumont,

1558, Thesaurier 1576 en 1577 binnen *Dordrecht*, had ter vrouwe *Liduwina Bezemer*, en won bij haar elf kinderen, als:

- I. *Maria van Diemen*, stierf in haare jeugd.
- II. *Jacob van Diemen*, Burgemeester van 's Heere Wegen 1604, zijne echtgenoot was Juffr. *Margaretha van Beaumont*, uit welk huwelijk geboren werd
 1. *Herbert van Diemen*.
 2. Juffr. *Rochla van Diemen*, geh. aan *Johan Bordsels*, van wien kinderen nableeven.
 3. *Johanna van Diemen*, gehuwd met *Johan Berk*, liet mede kinderen na.
 4. *Lidwijn van Diemen*, gehuwd met *Gerrit Berk*, ook kinderen nalatende.
- III. *Gijsbert van Diemen*, die volgd.
- IV. *Petronella van Diemen*, gehuwd aan *Anthoni Jordens*, die zij eene dochter baarden.
- V. *Jacob van Diemen*, trouwde *Maria Fansdochter*.
- VI. *Anthonia van Diemen*, had ten man *Hendrik van Slingeland*.
- VII. *Margaretha van Diemen*.
- VIII. *Adriana van Diemen*.
- IX. *Clara van Diemen*.
- X. *Maria van Diemen*.
Deze vier laatste zijn alle jong gestorven.
- XI. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Gerrit de Bruin van Berendrecht*.

GIJSBERT VAN DIEMEN, tweede zoon van *Cornelis van Diemen* en *Ludwine Bezemer*, had ter vrouwe Juffr. *Anthonia van Beaumont*, waarbij hij verwekte zes kinderen, als:

I. Je-

- I. *Johanna van Diemen*, die ten man had *Nicolaas van Haarlem*, die zij eenen zoon baarden.
- II. *Lidweij van Diemen*, gehuwd aan *Gijsbert van Haarlem*, die bij haar verwekten drie kinderen,
- III. *JOHAN VAN DIEMEN*, die volgd.
- IV. *Cornelis van Diemen*.
- V. *Clara van Diemen*, trouwde eerst met *Cornelis Vink*, en daarna met *Cornelis Melsen Koning*.
- VI. *Jacob van Diemen*, getrouwd met *Maria du Bois*.

JOHAN VAN DIEMEN, had eerst ter vrouwe *Agneta Prikkers*, en verwekte daarbij :

- I. *Johanna van Diemen*, getrouwd met *Christiaan van der Vaart*.
- II. *Antonia van Diemen*, getrouwd met *Jacob de Wit*, die zij kinderen naliet.
- III. *Catharina van Diemen*, getrouwd met *Jan Middeldkamp*.

De tweede vrouw van *Johan van Diemen* was *Celia Gey*, bij wien hij geene kinderen verwekten. Ten derdemaale begaf hij zig in huwelijk met *Maria Dannewaard*, en verwekte daarbij :

- I. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Barend Bisbink*, die zij één' zoon baarden.
- II. *JAN VAN DIEMEN*, die volgd.
- III. *Jacob van Diemen*, en
- IV. *Clara van Diemen*.

JAN

JAN VAN DIEMEN,
Jan van Diemen
Antonia van
vijf kinderen, a

I. Johanna van

II. Jan van Di

III. Jan van Di

hoorende:

nadethand

25sten Jan

Jan Alke

Collegiale

gends inh

vacant zij

melde sft

goederen,

dergande

Johan vi

van de S

verleend

IV. Matthijs va

V. Johanna va

DIEMEN, een

Gelderland, b

de daarvan bel

DIEMEN, get

leerde mannen

de beide recht

geboortestad be

na nog meer v

geweten zijnd

JAN VAN DIEMEN, de eerste zoon uit het derde huwelijk van *Jan van Diemen* en *Maria Dannewaard*, had ter vrouwe *Anthonetta van Hees*, *Matthijs* dochter, en won bij haar vijf kinderen, als:

I. *Johanna van Diemen*, en

II. *Jan van Diemen*, beide jong gestorven.

III. *Jan van Diemen*, Bezitter van de helft der Vicarijën, behoorende aan *St. Pancras Outer*: in de *St. Pancras*, naderhand genaamd *de Dionisius Kapelle*, gesticht den 25sten Januarij des jaars onzes Heeren 1474, bij Mr. *Jan Alberts*, bijgenaamd *van Egmond*, Deken van de Collegiale Kerk der H. Maagd, binnen *Dordrecht*: volgens inhoud van de giftbrief, moesten deze Vicarijën, vacant zijnde, komen aan de naaste erfgenaamen van gemelde stichte, aan beide zijden, in maniere der Leengoederen, op de vrouwen zo wel als op de mannen nedergeaande, en ginnen dus over op *Johan Hallingh* en *Johan van Diemen*; volgens brieven van Confirmatie van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, daarvan verleend 3 Augustus 1663 en 4 December 1673.

IV. *Matthijs van Diemen*, en

V. *Johanna van Diemen*.

DIEMEN, een ander geslacht van dien naam, afkomstig uit *Gelderland*, heeft zig mede in *Holland* ter nedergezet, zijnde daarvan bekend *Willem van*

DIEMEN, geboren te *Rotterdam*, en werd als een der geleerde mannen van die Stad aangemerkt: hij was Doctor in de beide rechten, en heeft aanzienlijke eerambten in zijne geboortestad bekleed; zijnen naam is door zijne schriften echter nog meer vermaard geworden: hij stierf, oud en blind geworden zijnde, in het jaar 1583.

DIE-

DIEMEN, (*Anthony van*) de negeride in den rang der Gouverneur-Generaals van *Neerlands Indië*, was geboortig van *Kuilenburg*, in welke Stad zijn vader Burgemeester, en zijn moederlijke grootvader, *Hoevenaar* genaamd, Raadsheer geweest is, welke laatste wij ook als Burgemeester enz. op de naamlijst der regeeringe van *Kuilenburg* gemeld vinden; doch niet die van *Diemen*, schoon wij ook toestemmen, dat de lijsten van die Stad zeer gebrekkig zijn.

Daar word verhaald; dat *Anthony van Diemen*, omt zijn schuldeischers te ontgaan, zig ter sluip, onder een verbloemen naam, in de kwaliteit als Adelporst, naar de *Oost* begaf; dat enkel zijne ongemeene bekwaamheid in de schrijfkunst, hem zijne volgende verhooging verzorgden: *Valentijn* zegt, dat eenige schriften, die hij voor zijne makkers vervaardigd had, met zulken verwondering door den Gouverneur-Generaal *Coen* beschouwd werden, dat hij hem terstond als Klerk op de Secretarij deed plaatsen: weinig tijd daarna kwam de post van Boekhouder-Generaal open, en niemand, van alle die'er zig toe aanboden, was'er bekwaamer toe, dan *van Diemen*: van Opperkoopman klom hij vervolgens heel spoedig op, tot die van Raad van *Indië*, en in het jaar 1626 reeds de zesde in rang zijnde, werd hij kort daarna Directeur-Generaal, eene waardigheid, toen nog niet vereend met die van eersten Raad, zo als naderhand is goedgevonden: in het jaar 1631 kwam hij terug, als Admiraal van de vloot, dan hij keerde wel haast terug naar *Batavia*, met den dubbele titel van eersten Raad en Directeur-Generaal, nadat aan hem, op afrekening, 400 guldens gaadje ter maand was toegestaan, zedert den tijd dat hij de laatste post bekleed had, tot op zijn terugkomst te *Amsterdam*; behalven nog een goudene keten, en een som van 2500 guldens, die hem ten geschenk gegeven werd, vangelijke een maand gaadje voor zijne vrouw, tot vergoeding van kosten, welke hij door zijn verhaast vertrek had moeten maaken: te *Batavia* terug gekomen zijnde, volgden hij den laatste December van 1635, of den eersten Januarij van 1636, den Heer *Brouwer* als Gouverneur Generaal op.

Met den aanvang van het volgende jaar, vertrok de Gouverneur-

neur.

neur-Generaal, benevens twee buitengewoone Raaden van *Indië*, met een vloot van zeventien Schepen, bemand met 2000 koppen, naar *Amboina*, alwaar het hem gelukten; meester van vier sterktens te worden, en na een hardnekkig gevegt, dwong hij de Orankaij's, of Opperhoofden dier Eilanden, de vóorige verdraagen te vernieuwen, en den eed van getrouwheid aan de Maatschappij afteleggen.

In het jaar 1638, ondernam hij met een gelijk getal van Schepen, dien zelven tocht; daar zijnde, hield hij verscheide- ne mondgesprekken met den Koning van *Ternate*, waarnit eene nieuwe overeenkomst geboren, en de oude verdragen nader bevestigd werden; hij wist de Koning van *Ternate* zo ver te brengen, dat die zelfs het gedrag zijner Stadhouders afkeurden, hun deed vatten, en *Leliato* zelfs aan van *Diemen* overleverden, die hem met zig naar *Batavia* nam, alwaar hij, met goedvinden van den Koning, onthoofd werdte. De Koning van *Ternate* had spoedig berouw, dat hij met den Koning *Hhamsa* niet eerst gehandeld had, want zo spoedig was den Gouverneur niet vertrokken, of deze weigerde den Vorst, voet op zijn eigen land te zetten, en maakten het met andere Rebellen, den Koning en den Gouverneur vrij benaauwd.

Ceylon was de plaats, daar het toneel van gewichtige bedrij- ven geopend werd: na het sluiten van het twaalf jaarig be- stand, hadden de *Staatē Generaal* en Prins *Maurits van Nassau*, een brief, met betruging van vriendschap, geschree- ven aan *Cenuwiran*, Keizer van *Ceylon*, die hem in het jaar 1612, met het schip *de Zarte Leeuw*, was overgebracht: *Boschhouder*, als Onderkoopman, leverden hem aan den Kei- zer, en sloot welhaast een verbond met *Cenuwiran*, ten voor- deele van de Hollanders: *Boschhouder* van *Candi* wiltende vertrekken, weigerde de Keizer hem daartoe de vrijheid, doende niets, dan zonder hem te raadpleegen, en tot betoo- ning van de genegenheid die hij voor hem had, verhiel hij hem bij trappen, tot de grootste waardigheden, als: eerst tot Prins van *Mingone*, daarna tot Ridder van de *Goude Zon*, tot President van de Hooge Krijgsraad, en eindelijk tot Vice-Pre-
sident

sident van zijn geheimen Raad en Admiraal-Generaal, inmiddels dat hij dus ten top van eer verheven werd, werden zijne Landgenooten, die hij te *Catjaar* gelaaten had, door de Portugeezen overvallen en vermoord, over welk bedrijf den Keizer niet naliet, spoedig wraak te oefenen.

Boschhouder, of anders gezegd de Prins van *Mingone*, aan wien het bevel over een magtig leger was opgedraagen, en het jaar daar aan over een magtige vloot, behaalden verscheidene voordeelen zo te land als ter zee, waardoor de achting voor hem zo sterk vermeerderde, dat aan hem, benevens den Prins van *Oeva*, de voogdijfchap en regeering, geduurende de minderjaargheid van den Erfprins, werd opgedragen: eene ontdekking welke hij deed, van eene zamenzweering tegen de Koninklijke familie, en zijne verdere kriegsverrichtingen, verwekten hem hoe langerhoe meer de gunst des Keizers, zo dat die niet kon weerhouden, van de schoondochter van *Boschhouder* zig ter vrouwe te neemen: *Boschhouder* tot zo een hoogen staat gестeegen zijnde, verkreeg eindelijk in het jaar 1615, vrijheid van den Keizer, om zig naar *Masulipatnam* te begeeven, om vandaar de beloofde versterking tegen de Portugeezen mede te brengen: de *Haaze*, opperhoofd van het Comptoir aldaar, verzelde hem naar *Bantam*: de Gouverneur *Reinst* 'er overleeden zijnde, en de zaaken door de Moluksche en Bandaasche oorlog, in een slechten staat zijnde, werd goedgevonden, hem naar *Holland* te zenden, en wel sterk drong hij daarop aan, zo om zijne commissie aan de Staaten Generaal, aan Prins *Maurits*, en aan de Ed. Heeren Bewindhebberen te kunnen doen: *Boschhouder* maakten echter daarbij een gantsch verkeerde rekening, want deze handelde met hem niet als Prins van *Mingone*, maar als met hunnen dienaar; dit kwetste zijne hoogmoed zo zeer, dat hij, eer en plicht vergeetende, zig naar *Copenhagen* begaf, en aldaar tekende hij den 30sten Maart 1618, eene door hem gemaakte onderhandeling met *Christiaan de Vierde*, Koning van *Denemarken*, van wien hij, voor rekening van den Keizer van *Ceylon*, een schip en jagt verkreeg, bemand met een goed aantal Matroozen en Soldaaten, waarmede hij nog in dat zelve jaar met zijn huisvrouw

en

en gansche gezin ver
zijn zoonje, waarv
deed die de gemaak

De Portugeezen
op *Ceylon* en *Cand*
jaar 1636, hulp bij
ende aan den Gou
digezonden, hield
Portugeezen, en
stonden, om die u
vandez naar *Bata*
Raaden zo een sch
bijgaan, versond a
bewind daarvan.
mede hij voorhee
mond, Koopman,
toen regerende Ki
gen, en bij wien
wierven; doch zij
vorens benig daar
vloot voor de *B*
Raja Singa een
gezamenlijk te sl
gen hebbende, lie
te verhandelen, n
nen, en ging voo
ber 1638, gingen
en kwamen den 14
Adam Westerveld
Singa overhandigd
men hem befulpna
en *Batavale*, al he
en dat de Holland
een sterkte, waar 2
men vander met elk
en *Konst* die het I
Inmiddels dat de
XI. DEEL.

en gantsche gezin vertrok; doch zijnen dood, als ook die van zijn zoonje, waarvan gemelde Koning *Christiaan* Peter was, deed alle de gemaakte vooruitzichten in rook verdwijnen.

De Portugeezen maakten zig inmiddels zo groot en geducht op *Ceylon* en *Candie*, dat de Keizer genoodzaakt was, in het jaar 1636, hulp bij de Hollanders te zoeken: de brief ten dien einde aan den Gouverneur van *Paliacatte*, *Karel Reiniersz*, afgezonden, hield in, een verhaal van zijne oorlogen met de Portugeezen, en beloften aan de Hollanders, zo zij hem bijstonden, om die trouwloozen van zijn Eiland te verjaagen, werd vandaar naar *Batavia* gezonden, waarop den Gouverneur en Raaden zo een schoone gelegenheid niet willende laten voorbijgaan, terstond aan *Reiniersz* belastede, met de zorg en het bewind daarvan. *Jan Thijszen*, Capitein van een schip, waar mede hij voorheen op *Ceylon* geweest was, en *Adriaan Helmond*, Koopman, werden benoemd, om eene commissie bij den toen regeerende Keizer, *Raja Singa* genaamd, te gaan afleggen, en bij wien zij den 19den November 1637 gehoor verwierven; doch zij niet gelast zijnde om iets te sluiten, dan alvorens berigt daarvan aan den Admiraal te brengen, die met de vloot voor de *Baar van Goë* lag, kwam men overeen, dat *Raja Singa* een Gezantschap aan dezelve zou afzenden, om gezamentlijk te sluiten. De Portugeezen hiervan de lust gekregende, lieten niets onbeproeft, om deze overeenkomst te verhinderen, maar *Raja Singa* toonden, hun te wel te kennen, en ging voort met zijne onderneeming; den 4den December 1638, gingen drie zijner Gezanten, aan boord van hun jagt, en kwamen den 19den bij de vloot, die onder het bevel van *Adam Westerwold* stond, en aan wien zij den brief van *Raja Singa* overhandigden, die daarin beloofden, dat, in gevalle men hem behulpzaam was, in het overmeesteren van *Colomba* en *Baticalo*, al het gewonnene in tweeën zou gedeeld worden, en dat de Hollanders niet alleen vrijheid zouden genieten, om een sterkte, waar zij het goeddachten, te bouwen, maar dat men verder met elkander zou overeenkomen, om al de Peper en Kaneel die het Eiland voordbragt aan hun te leveren.

Inmiddels dat de Afgezanten, op de Hollandische vloot alle

XI. DEEL.

T

goed

goed onthaal genoten, hadden zij het gezicht van een scheepsstrijd, die 'er voorviel op den 4den Januarij des jaars 1638, tusschen de Portugeezen en Hollanders; bestaande de Portugeesche vloot uit zes Gallioenen en twintig Fregatten, en die der Hollanders uit zeven Schepen, drie Jagten en één Fregat.

De Portugeezen, welke sedert het begin van de maand October des vorigen jaars, hunne zeemagt in het gezicht van de Hollanders hadden klaar gemaakt, kwamen op den 4den Februarij voor zonnen opgang, uit de *Baar van Coä*, te voorschijn; zodra de Hollandische Schepen dezelve gewaar werden, ligtede zij hunne ankers, en staken met klein zeil zeewaards in, vormde een halve maan, om den vijand van het strand afelokken: de landwind was hevig, en de zee onstuimig: de Portugeezen verdeelden hun vloot in smaldeelen, hun Generaal, tegen over de Hollandsche Admiraal, en terwijl nu deze groote overmagt met volle zeilen afkwam, bereikten zij des morgens om negen uren de Hollandsche vloot, op een afstand van drie mijlen van de Baar af: de Admiraal, de Schoutbijnacht, en het Gallioen *St. Bartholomeo*, naderden de schepen *Utrecht*, 's *Gravenhagen* en *Harderwijk*, beginnende op de Hollandsche Admiraal met kogels te schieten, die daarop de roode vlag deed ophijzen en hun op zijn beurt beantwoorden, houdende het vuur tusschen deze zes schepen, wel drie uren aan, zonder dat de overige Schepen en Gallioenen, door de stilte aan elkander konde koomen: de Admiraal *Westerwold*, aan boord van het Schip *Utrecht*, dacht den Portugeeschen Admiraal aanteklampen, maar die ontweek het, houdende geslaag op andere Schepen aan; hieruit bespeurden de Hollanders, dat de Portugeezen het enteren zochten te ontwijken: *Westerwold* hun Vice-Admiraal kunnende bereiken, zetten met magt 'er op aan, en enterde dezelve, doch hij maakte zig spoedig los, dat niet zonder verlies van weerskanten toeging: meest hadden de vijanden het op het Schip van den Admiraal gemunt, doch zij deeden hem weinig schaden: het Gallioen *St. Bartholomeo* werd vervolgens aan boord geklampt, door het Schip *Veere*, waarvan het zig, zo wel als van 's *Gravenhage*, onttreed, nadat het uit het laatstgenoemde Schip de volle laag gekreegen had: het Schip

Vlis-

Vlissinge diens
zocht te ont-
cullen zijde
pen, *Vlissinge*
deed, niet ge-
nord werden
deelden, te
entering, va
waarin zij,
Veere, *Rott*
voordeel was
dooden en
bomde Schij
gevangen
twee duizen
ling van een

De Gezan
tijen van di
alleen over de
verklaarden
de Portugeez

Na den ste
zuidelijke Ei
van twee sc
Louisa: het
vel van *Jac*
den, zijde
aan hem, do
Mei, een ves
te land aant
voordeelen op
vloot voor *Ba*
en stelden 'er
de Admiraal me
egten van de n
veer in voorde
zijn trouw en et

Vlisfinge ziende dat den Portugeeschen Admiraal, dat Schip zocht te ontzetten, klampte hetzelfde aan, dan daarin brand ontstaan zijnde, sloeg dezelve spoedig over in de twee Schepen, *Vlisfingen* en 's *Gravenhagen*, die, wat moeite het volk deed, niet gered konde worden, alle drie door het vuur verteerd werden, dat de overwinning der Hollanders veel benaadeelden, te meer, wijl de vijanden, schroomachtig voor de enterling, van langzamerhand afdeinsden naar de *Baar van Goë*, waarin zij, schoon met weinig voordeel, door de Schepen *Veere*, *Rotterdam* en *Texel*, werden nagejaagt: het grootste voordeel was, dat de Hollanders niet meer dan vijf- en dertig dooden en vijftig gekwetsten hadden, en dat zij van het verbrande Schip *St. Bartholomeo*, meer dan honderd en dertig gevangenen bekomen hadden, die naderhand gelost werden voor twee duizend en twee honderd reaaalen van agtten, en uitwisseling van eenige gevangene Hollanders.

De Gezanten van *Ceylon*, die op het Jagt *de Valk*, ooggetuigen van dit gevegt geweest waren, verwonderden zig niet alleen over de moed en bekwaamheid der Hollanders, maar verklaarden geen nader bewijs van hun doodelijken haat tegen de Portugeezen.

Na den slag kwam de Hollandsche vloot ten anker onder de zuidelijke Eilanden van *Goë*, en kreeg daar eene versterking van twee schoone Schepen, 's *Hertogenbosch* en *Henrietta Louisa*: het Schip *Texel*, met twee Jagten, werd onder bevel van *Jacob Koster*, met de Gezanten naar *Ceylon* gezonden, zijnde voorzien met een brief aan *Raja Singa*, waarin aan hem, door den Admiraal beloofd werd, tegen de maand Mei, een veel sterker magt, om de Portugeezen te water en te land aantetasten: *Raja Singa* had inmiddels mede groote voordeelen op de Portugeezen behaald: *Westerwold* met de vloot voor *Batticalo* genaderd zijnde, overmeesterde hetzelfde, en stelden 'er *Koster* tot Commandant aan, en daarna sloot de Admiraal met *Raja Singa*, een volledig verdrag, op den 23sten van de maand Mei, bestaande in zeventien artikelen, zeer ten voordeele van de Maatschappij. De Koning, om zijn trouw en erkentenis te toonen, bezorgden terstond, uit

kracht van zijne verbintenissen, vier honderd pakken kaneel, zeven-en-tagtig kwintaale wasch, en drie duizend negen-en-vijftig ponden peper, op rekening van de kosten, die ten zijnen laste liepen; vervolgens benoemde hij twee Gezanten, om met den Admiraal naar *Batavia* te gaan, om aan de gemaakte onderhandeling het vol beflag te geeven, welk vandaar weder terug trokken met vrij aanzienlijker geschenken, dan zij gebragt hadden.

Dan, ras vónd men blikken, hoe weinig staat 'er op de woorden en beloften der Indiaansche Vorsten te maaken was; van Mei 1638, tot in het begin van het volgende jaar, hadden de Hollanders *Raja Singa*, in veele overwinningen behulpzaam geweest: gemelde *Koster*, overmeesterde zelfs den 13den Maart, bij verrassing, de Stad *Punto Gale*, een sterkte van veel aanbelang, aan de zuidzijde van *Ceylon*: de handelwijze van de bedienden van *Raja Singa*, noodzaakten hem, daarna ten Hove te gaan, om zijne klagten intebrengeen, geen gunstig verhoor krijgende, begon hij in bedreigingen uittevaaren, waardoor *Raja Singa* zo vertoornd werd, dat hij het besluit nam, om *Koster* door zijne wacht, die uit Cingaleezen bestond, te doen vermoorden: een besluit en uitvoering, te verfoeilijker, om dat ze de vergelding was, van een man, die aan deze Vorst onderworpen had *Baticalo*, *Trinquemale* en *Punto Gale*, met alle de onderhoorige Landen, die aan hem afgestaan waren, schoon volgens den inhoud van het Tractaat, daartoe ongehouden te zijn: de ontrouwe *Raja Singa* liet het alleen daar niet bij, maar zocht alle gelegenheden tot nieuwe moeilijkheden met de Hollanders, die hij begon te vreezen, ondersteunende zelfs op een schelmachtige wijze de Portugeezen, die voor de onze nog geduchter zouden geworden zijn, zo niet de verovering van *Malakka* hun beteugeld had.

Reeds van het jaar 1606, had men het oog op die vermaarde Stad gehad, den kwaaden uitflag van de tocht van *Matelief*, had den aanslag toen doen mislukken; *Verhoeven* moest 'er mede in het jaar 1608 van afzien; de poogingen in 1623 en 1627 daartoe aangewend, waren mede vruchteloos geweest, doch met dit al zag men 'er niet van af: in het jaar 1640 scheenen

de

de omstandigheid
'er het bezit van
ten en benarw
de bekoemen: d
die toestand ke
besluit nam, v
de gesteldheid
ning van Jalo
den, maakten
van het gezeg
versterkt, die
Adriaan Ant
sche bestier to

Nadat de Si
was, werd 'e
ders hadden a
mand met om
door den *Koni*
tuigen voegto
op den 2den
van de voorl
die voorzien
scheidene bre
Stad te bestor
heid der Port
leg tot het eir
te winnen; hi
zig uit gebrek
ren verwoed g
Stad te zenden
moeder haar eij
wee dagen bet
de pest, die zo
Anthonis
Mier, en mee
alle de leden va
nen nienwen uit

de omstandigheden 'er toe gunstig te zijn; de Portugeezen die 'er het bezit van hadden, zaten 'er toen zo naauw in opgesloten en benaauwd, dat zij ter naauwer nood levensmiddelen konden bekomen: de Gouverneur-Generaal van *Diemen*, gaf van die toestand kennis aan den Raad van *Indië*, die daarop het besluit nam, van die gesteldheid een nuttig gebruik te maaken; de gesteldheid waarin de Jagten der Compagnie, door den Koning van *Jahor* geholpen, deze trotsche vijanden gebragt hadden, maakten het plan des te uitvoerlijker: in de maand Mei, van het gezegde jaar, werden die Jagten met nog drie Schepen versterkt, die onder bevel stonden van den Sergeant-Major *Adriaan Anthonieszoon*, aan wiens bekwaamheid men het gantsche bestier toevertrouwden,

Nadat de Stad genoegzaam op zijn bevel geheel ingeslooten was, werd 'er klaarigheid tot de landing gemaakt: de Hollanders hadden aldaar toen twaalf Schepen en zes Chaloupen, bemand met omtrent 1500 koppen, en een gelijk getal Maleijers, door den Koning van *Jahor*, hun aan boord van veertig vaartuigen toegezonden; de ontscheping dier manschap geschiedde op den 2den Augustus; nadat ze hadden postgevat ten noorden van de voorstad, werden 'er twee batterijen opgeworpen, en die voorzien met zestien stukken kanon, daarmede werden verscheidene bresfen geschoten, zonder dat 'er mogelijkheid was de Stad te bestormen: niets scheen in staat te zijn, de hardnekkigheid der Portugeezen te kunnen doen buigen, duurende dit beleg tot het einde des jaars, zonder dat de belegeraars iets zagen te winnen; hun enkele hoop bestond daarin, dat de belegerden zig uit gebrek zouden moeten overgeeven: de Portugeezen waren verwoed genoeg geweest, om wijven en kinderen buiten de Stad te zenden, alwaar de honger zo vreeslijk was, dat een moeder haar eigen kind uit het graf haalden en opät, na het nog twee dagen bewaard te hebben; den honger werd gevolgd door de pest, die zelfs tot de belegeraars oversloeg; de gemelden *Andries Anthonieszoon*, zijn opvolger *Jacob Coper*, *Jan de Meere*, en meer anderen, verloor 'er het leven door: dus alle de Leden van de oude krijgsraad gesneuveld zijnde, maakte men nieuwen uit de voornaamste Officieren, die in het leger en

op de vloot gebleeven waren, staande toen het opperbevel aan *Minne Willemszoon Keert de Koe*, die toen met de andere hoofden overeenkwam, om de Stad voor het laatst met geweld aantetasten, die toen maar een zwakken tegenstand bood.

Op den 14den Januarij 1641, met het aanbreeken van den dag, werd 'er, na het doen van een zeer ernstig en vuurig gebed, alle de gezonde Marroossen en Soldaaten, ten getale van bijna zes honderd en vijftig koppen, in drie hoopen verdeeld, den aanval geschiedde met groote furie, en men zou eene volkomene overwinning behaald hebben, zo niet de Commandant *Keert de Koe*, zeer ontijdig het bedingen van voorwaarden vergund had, waarop de Soldaaten in het Hollandsch leger gebragt werden, en aan de Inwoonders vergund om in de Stad te mogen blijven, mids al hun goud, zilver en kleinsoodjen, in de *St. Paulus Kerk* te brengen, zorgende de Opperhoofden, dat het leven der mannen, en de eerbaarheid der vrouwen, zo wel voor de Hollanders als voor de Maleijers, bewaard bleef: met welke verovering, de eerste Stad, zo in sterkte als rijkdom en macht, naast *Goä* in 't oosten, in de magt der *Nederlandsche Compagnie* kwam, nadat dezelve honderd en twintig jaaren in de magt der Portugeezen geweest was; van de twintig duizend Inwooners, waren 'er bij de overgave naauwlijks drie duizend overig: de Portugeeschen Gouverneur, *Manuël de Sousa Couhenta*, stierf twee dagen daarna, de overige Bevelhebbers, Geestelijken, Soldaaten en voornaamste Inwoonders, werden naar *Batavia* gezonden, en de rest naar *Negapatnam*, dus 'er niets overig bleef dan de Malatten en Zwarten.

Na deze verovering, werd *Goä* mede geblokkeerd, onder bevel van *Cornelis Simonszoon van der Veer*, wiens eerste bedrijf aldaar was het verbranden van drie Portugeesche Gallioenen, doch daarna vond men raadzaamer, van het beleg van *Goä* aftezien.

De tijdijng die men kreeg, dat den Hertog van *Bragance* (1640) den throon van *Portugal* beklommen had, onder den naam van *Don Juan de Vierde*, en de aankomst van den Onderkoning, de Graaf d'*Aveiras*, te *Goä*, maakten groote verandering, deze zond Gezanten naar *Batavia*, met last, om daar

ken-

kennis te geven
tusschen die Ve
als ook, om bij
schoning, in de
'er zeer wel ot
behandeling,
herlanden bei
van tien jaarer
afgekondigd:
verdrag zo ste
genoodzakt v
te zenden, in
mager, met las
als hij deed d

De Gouver
de Ordinatis
in hoedanighe
vriendelijke d
veel, dat op d
kend werd:
zijn grootte
koning zesma
was; en in h
de grenscheit
bepaald, alw
trouwe Raja
lost, en de a
heid en trouw
Samatra: de
dus ging het i
angeluk niet g
partij Juweelen
we, en ook li
Koningin gewe
tot het afgeva
komte tot den
Het Gouverneur

kennis te geeven van de gegronde hoop om een nieuw verbond tusfchen dien Vorst en den Staat der *Nederlanden* te fluiten, als ook, om bij den Raad van *Indië* aantedingen op een wapenfchorfing, in dat gedeelte der waereld: deze Gezanten werden 'er zeer wel ontvangen, doch men trad met hun in geene onderhandeling, voor dat men in de maand Ofober, uit de *Nederlanden* berigt van de flilftand van wapenen, voor den tijd van tien jaaren bekomen had, die toen ook te *Batavia* werd afgekondigd: doch de Portugeezen hielden de punten van het verdrag zo flecht, op *Ceylon*, dat de regeering van *Batavia* genoodzaakt was, om den Direfteur-Generaal *Charon*, derwaards te zenden, in den rang van Generaal-Admiraal van haare krijgsmagt, met last, om de vesting *Negombo* te overmeesteren, zo als hij deed den 4den Januarij 1644.

De Gouverneur-Generaal van *Diemen*, gelastte, alsdat men de Ordinaris Raad *Maatzuiker*, naar *Goä* zou doen vertrekken, in hoedanigheid van Afgezant, om te beproeven, of men in het vriendelijke de verschillen konde bijleggen, en bewerkte ook zo veel, dat op den roden November, een nieuw vergelijk getekend werd: men zegt dat *Maatzuiker* bij die onderhandeling zijn grootfte fchrandereheid betoonde, bedingende van de Onderkoning zesmaal honderd duizend guldens meer, dan zijn last was; en in het volgende jaar werd uit hoofde van dat verdrag, de grensfcheiding op het Eiland *Ceylon*, tusfchen die twee natiën bepaald, alwaar hun nu niemand hinderlijk was, dan de ontrouwe *Raja Singa*: de dood had echter de Maatschappij verlost, en de aarde gezuiverd, van een ander gedrocht van wreedheid en trouwloosheid, den Koning van *Achim*, op het Eiland *Sumatra*: de Koningin volgden hem op, en regeerde in vrede, dus ging het daar de Maatschappij naar wensch, had zij het ongeluk niet gehad van een aanmerklijk nadeel te lijden, aan een partij Juweelen van groote waarde, die den Koning fchuldig was, en ook last gegeven had om te voldoen, doch door de Koningin geweigerd werd. *Andries Souvrij* werd als Afgezant tot haar afgevaardigd, om haar geluk te wenfchen met haare komfte tot den troon.

Het Gouvernement van *Amboina* genoot om dezen tijd eene

rust, die de misnoegden gewoon waren zedert veele jaaren te flooren: de Stadhouder *Louhou* zig tot het uiterste gebragt ziende, door den afval van een groot getal zijner aanhangelingen, verzoende zin eindelijk mede in het jaar 1642, onder belofte, van zig in 't toekomende te zullen gedraagen als een getrouw Onderdaan des Konings van *Ternate*, zijn Meester, en vriend van de Hollanders: verscheidene brieven, door hem in 't licht gebragt, om daardoor zijn voorig gedrag te rechtvaardigen, gaven klaare blijken, van de trouwlooze geaartheid van zijnen Koning, dan men hield zig als onverschillig daaromtrent.

Het zij dat de Koning daarvan kundschap gekreegen had, of dat hij een haat tegen zijnen Stadhouder opvatte, hij schilderde hem af met de leelijkste verwen, in een brief aan den Gouverneur *Demmer*, verzoekende dat men zig van *Louhou* en zijn huisgezin wilde verzekeren, en ze ter dood doen brengen, als verraders, zo van hem als van de Maatschappij; vorderende de Koning verder, dat men hem naar *Ternate* zond de jonge *Madijra*, gesprooten uit een doorluchtige stam, verzeld van alle de Orankaj's, om dezen, in plaats van *Louhou*, tot Stadhouder te maaken.

De Gouverneur, die *Louhou* nog nodig had, verborg deze last zorgvuldig voor hem, handelende hem zelfs met meer beleefdheid, dan hij gewoon was. maar den 14den Mei, riep de Admiraal *Kaan*, in de Fortres alle de Onderdaanen, zo die der Compagnie, als die van den Koning, bijeen, las hun de brief voor, en gelaste hun, *Madijra* naar *Ternate* te geleiden, om daar gehuldigd te worden, en eindigde de vergadering met zig van *Louhou* en deszelfs broeder te verzekeren; *Louhou* en zijn moeder, zuster en broeder, werden den 17den Junij te *Amboina* onthoofd.

Nadat men dus van dit woelzieke mensch verlost was, deed *Kaan*, een tocht met *Madijra* naar *Ternate*, en bragt hem ook weder te *Amboina*, bevestigende hem aldaar in den post van Stadhouder des Konings van *Ternate*, waarbij de Maatschappij aldaar zeer groot gezag verkreeg.

Onder de ongemeene gebeurtenissen, die tot eer van het Gouvernement van *van Diemen* versprekken, behoort niet vergee-

en

ten te worden.
van de Maatschappij;
richte; in het
zijnde, werd
deel drie reize
deel beloofde
Dergelijke
toit, eenige
plaats werd
dijheid van
alle de zijner
de Hollander
vermoord.

Twee jaar
men, door
Lais, liege
de afgezond
van den troo
aan Winjau
waar de Ko

De Koop
schap, gena
eenige van
brieven afvo
werden hem
voorzien me
zijn Lijfw
het grootte
onder een ko
landers: een
last, hun, na
geleiden: doo
van den Vorst
verversching
aan hem hoor
te werd ingeleid.
vermoord.

ten te worden, hier te melden, dat hij het was, die de handel van de Maatschappij, allereerst in het Koninkrijk *Tonkin* oprichtte; in het jaar 1637 *Karel Hartfink* derwaards gezonden zijnde, werd door den Koning voor zijn zoon aangenomen, en deed drie reizen agter den anderen, waaruit men zig meer voordeel beloofde, dan 'er uit gevolgd is.

Dergelijke verwachting had men ook opgevat, van het Comp-toir, eenige tijd te vooren te *Candia* opgericht, want daar ter plaatse werd de ongelukkige *Regemorti*, daar hij, met de waardigheid van Afgezant bekleed, zig voor alles veilig achtte, met alle de zijnen, door order van den Koning omgebragt, en alle de Hollanders, die in de Loge gebleeven waren, werden 'er vermoord.

Twee jaaren voor deze droevige gebeurtenis, had *van Diemen*, door eenige manschap, den staat van het Koninkrijk van *Laos*, liggende ten noorden van *Cambodia*, laten opneemen; de afgezonden brachten elf weken door, met het opkoomen van den stroom, in kleine prauwen, van *Cambodia* af, tot aan *Winkjan*, de Hoofdstad van het Koninkrijk van *Lao*, alwaar de Koning zijn verblijf houdt.

De Koopman *Gerard van Wusthof*, hoofd van dit Gezantschap, genaderd zijnde in den omtrek van *Winkjan*, kwamen eenige van 's Konings Diennaars, hem het leezen zijner geloofsbrieven afvorderen; deze nagezien en goed bevonden zijnde, werden hem drie groote prauwen toegezonden, elk van die voorzien met veertig Roeijers, geschikt om den Afgezant en zijnen Lijfswacht inteneemen; zijn geloofsbrief werd gelegd in het grootste der vaartuigen, op een goudene schaal, geplaatst onder een kostelijk verhemelte, daar achter stelden zig de Hollanders: een *Tivinia*, of daartoe geschikte Onderkoning, had last, hun, naar het verblijf, dat voor hun vervaardigd was, te geleiden: door een anderen Onderkoning werden zij, uit naam van den Vorst verwelkomd, die hun ook geschenken en eenige verversching aanbod: 'er werd niet gezuimd, met den dag tot hun gehoor te bepalen, waartoe de Afgezant met veel staatse werd ingeleid. Een Olifant droeg den brief van den Gouverneur-Generaal, op een goud bekken, en vijf anderen waren

geschiedt voor den Afgezant en de zijnen; men kwam tot voorbij het paleis des Konings, midden door een dubbele rij Soldaaten, en eindelijk buiten een der Stads poorten, na nog bijna een vierde van een mijl te hebben afgelegd, klommen de Hollanders van de Oliphanten, en gingen in de voor hun vervaardigde Tenten, om 'er des Konings beveelen afteewagten. Het veld was vol van Officieren en Soldaaten, die op Oliphanten of Paarden zaten, deze klommen mede af, en begaven zig in de Tenten.

Na verloop van een uur verscheen de Koning op een Olifant, verzeld met een Lijfwacht van drie honderd Soldaaten, sommige voerden musketten, andere lanssen, en na die volgden een train van Oliphanten, allen bereden door Officieren, en gevolgd door een hoop Speellieden, en eindelijk nog eenige Soldaaten: de Koning, die door de Hollanders, in het voorbij trekken hunner Tenten, gegroet werd, scheen hun niet ouder dan twee-en-twintig jaaren: een weinig tijds daarna kwamen ook de vrouwen op zestien Oliphanten: nadat de Lijfwachten buiten het gezicht van de legerplaats waren, trad ieder weder binnen zijne Tent, daar de Koning het middagmaal voor de Hollanders deed aanbrengen.

Ten vier uren nademiddag, werd de Afgezant ten gehoor genoodigd, men leide hem dwars over een groote plaas, in een vierkanten voorhof, omringd van muuren, met een menigte van schurgaten; in de midden stond een groote piramied, wiens opperfte bekleed was met honderd kopere platen, wel ter zwaarte van duizend ponden: deze gedenknaald werd aangemerkt als een Godheid; en alle Inwoonders van *Lao*, kwamen hier hunne gebeden uitsforten: inmiddels werden de geschenken der Nederlanders aangebracht, en in de open lucht gesteld, op vijftien schreden nabij den Koning: vervolgens werd *Wusthof* in een grooten Tempel gebracht, waarin zig de Vorst en alle zijne Grooten bevond, daar was het dat men de gewoone eerbewijzinge aan dezelve deed, hebbende elk in iedere hand een wasche kaars, buigende zig driemaal, met het hoofd ter aarde; de Koning deed, volgens gewoonte bij zulke plechtigheden, hem

een geschenk van een
werden de personen
te vermaaten, wel
gegeven, dat bell
gansche nacht bet
de Koning, daar
geleide men hem
rig verblijft: na di
reizen aan het H
deed. Na 'er zig
vertook hij om na
dan ten einde w
zijnde over den g
daarop volgende
de gevolgen, die
kon tot rijpheid

Het volgende
Alte Janzen *Tan*
een onbekende
Nieuw Zeeland
land, twee mijl
Land van Diem
dekking aan den
toeschrift; ook
Theruent, in de
vervolg de *Reis v*
gemeen maken, e
te vinden achter d

In 1643 werd,
nog een vermaarde
Breskens ondernom
Tartarijen, de *W*
rijk van goud en
ouwen van *Japan*
dan ons uitgegeve
Geltende het
Diemen, werd de

een geschenk van een goud bekken, en eenige kleederen, ook werden de personen van zijn gevolg niet vergeeten: om hun te vermaaken, werd 'er een foort van spiegelgevecht en bal gegeven, dat besloten werd met een prachtig vuurwerk; de gantsche nacht bragten zij door buiten de Stad, en ook zelfs de Koning, daar geen voorbeeld van was, en des morgens geleide men hem weder met vier Oliphanten, naar hun voorig verblijf: na dien dag werd den Afgezant nog verscheidene reizen aan het Hof gehaald, daar men hem alle plezier aandeed. Na 'er zig dus twee maanden te hebben opgehouden, vertrok hij om naar *Cambodia* terug te keeren, alwaar hij niet, dan ten einde van vijftien weken aankwam, zeer voldaan zijnde over den goeden uitslag van zijne commissie, maar een daarop volgende opstand te *Cambodia*, was oorzaak, dat men de gevolgen, die men van dit Gezantschap verwacht had, niet kon tot rijpheid doen komen.

Het volgende jaar 1642, was berucht, door de reis van *Abel Janszen Tasman*, na de zuidelijkste Landen, alwaar hij een onbekende kust ontdekte, en waaraan hij den naam van *Nieuw Zeeland* gaf; na de zuidelijke punt van *Nieuw Holland*, twee mijlen omgezeild te hebben, noemde hij dat het *Land van Diemen*, dus men zig misgist, als men deze ontdekking aan den Gouverneur-Generaal, in persoon gedaan, toeschrijft; ook is het waarschijnlijk, dat de beloften, bij *Thevenot*, in de voorrede zijner Reize, gedaan, van in het vervolg de Reis van van Diemen naar het Zuidland te zullen gemeen maaken, op geen andere zag, dan op die van *Tasman*, te vinden achter *Montanus Beschrijving van Amerika*.

In 1643 werd, gedurende het bewind van van Diemen, nog een vermaarde reis gedaan, met de Schepen *Castricum* en *Breskens* ondernomen, door de *Vites*, om de Oostkust van *Tartarijen*, de Westkust van *Amerika*, om de Eijlanden, zo rijk van goud- en zilver mijnen, welke men onderfelden ten oosten van *Japan* gelegen te zijn, te ontdekken; mede meer dan eens uitgegeeven.

Gedurende het Gouverneur-Generaalschap van de Heer van *Diemen*, werd de groote kerk te *Batavia*, die in het kasteel,

teel is gebouwd, deze twee kerken waren in het jaar 1640 aangelegd, en ieder perfoon, in dienst van de Maatschappij, was verplicht, daartoe een maand zijner gaadje te geeven: *van Diemen* versprak bij zijn laatste wil 40,000 rijksdaalders, tot het bouwen van nog eene nieuwe kerk; de Latijnsche school deed hij twee jaaren daarna bouwen: ook was hij het, die de eerste hand te werk lei, aan de verzameling der keuren en ordonnantien van *Batavia*, getrokken uit de Plakaaten en Resolutien van de Regeering, een arbeid, die door zijnen navolger *Maatzuiker* vervolgd, en ten einde gebragt is, dienende als nog voor een algemeen Wetboek, in de bezittingen de *Nederlanders in de Oost-Indië*: ook is men aan hem verschuldigd een algemeen reglement, dat in 1643 voor de kerklijke gemaakt is, bestaande in bijna honderd Artikelen.

Onder alle die bezigheden, *van Diemen* zijne levenskrachten voelende verminderen, na maate zijne jaaren toenaamen, had hij al ernstig om zijn ontslag verzocht, zonder op de eerste aanzoecken, iets anders dan nieuwe en dringende verzoeken tot antwoord te ontvangen, om in zijnen post te volharden; dan eindelijk op zijn aanhouden, werd zijn verzoek toegestaan en ontslagen van zijn dienst, doch kort daarna overleed hij op den 19den April 1645, hebbende weinige dagen te vooren de Heer *van der Lijn* aan de Raaden van *Indië* als zijn opvolger voorgeslagen, en zijne vrouw aan haare zorge bevolen.

Zijne weduwe *Anna van Aalst*, vertrok nog in dat zelfve jaar met de vloot, onder bevel van den Admiraal *Maximiliaan de Maire*, naar *Holland*, zij aldaar geland zijnde, stonden de Bewindhebberen, uit aanmerking van de diensten, door wijlen haaren man aan de Maatschappij bewezen, haar tot erkennenis toe, een somme van 20,000 guldens, en lieten haar nog daarenboven uit enkele edelmoedigheid volgen, alle de goederen, huisraad en kostelikheden, in groote menigte mede gebragt. *Valentijn* zegt, dat deze vrouw naderhand wederom in den echt trad met *Gijsbert van Holack*, Afgevaardigden in de Staaten Generaal, doch dit verhaal behelst niet veel zekerheids, want naderhand doet hij haar trouwen met den Heer *Constant*, die Directeur *Persie* geweest was, en met wien zij uit de

In-

Indië was aangefoerd
of derde horel
Het afbeeld
Gouverneurs

DIEMEN,
rende als een
liggende ten
den, ten zu
aan de Diem
derkerk aan
diemen, Di
deeld in de l
Oustersdorp
Diemerdam
morgen en 7
waarvan na
en een halve
dere Rege
1069 morge
in het jaar
huizen: de
Diem, eene
de Ringloot
gen Zeedijk
dammerhuis
Wat het D
hebbende ma
heid maakt h
de kerk, di
oud doch stev
keterd is, pro
ten fraai gefel
nig meer zich
neet als Civiel
Ambacht

Indië was aangekomen, zonder te zeggen, of dit haar tweede of derde huwelijk was.

Het afbeeldzel van *van Diemen*, vindt men onder die der Gouverneurs van *Neerlands Indië*.

DIEMEN, een Dorp en Parochie onder *Amstelland*, behoorende als eene Ambachtsheerlijkheid, aan de Stad *Amsterdam*, liggende ten noorden van het *T*, ten oosten de Banne van *Muiden*, ten zuiden de *Bijlemer* en *Bijlemermeer*, en ten westen aan de *Diemer- of Watergraafsmeer* en een gedeelte van *Ouderkerk aan den Amstel*; bestaande in het Dorp *Diemen*, *Overdiemen*, *Diemerdam* en *Diemerbrug*; dezelve werd ook verdeeld in de Buurten *Bovenkerk*, *Buitenkerk*, *Overdiemen* en *Outersdorp*, bij *Zeeburg*: in 't jaar 1631 stond *Diemen* en *Diemerdam*, op de lijst der Verpondingen aangetekend tot 1072 morgen en 775 roeden lands, bedraagende het quohier f2608: 8: 3 waarvan naderhand voor verdolven land, is afgetrokken, zeven en een halve roeden: nog later is de *Diemermeer*, een bijzondere Regtsban geworden zijnde, *Diemen* alleen aangeflagt voor 1069 morgen 767 roeden lands, van 800 roeden ieder morgen; in het jaar 1732 telden men voor *Diemen* en *Diemerdam*, 113 huizen: deze Ambachtsheerlijkheid ontleend den naam van de *Diem*, eene watering in *Amstelland*, die haar begin neemt aan de *Ringsloot* van de *Bijlemermeer*, en loopt tot aan den *Hoo-gen Zeedijk*, bij *Diemerdam*, alwaar ze zig door de *Diemerdammerfluis*, in 't *T* ontlast.

Wat het Dorp *Diemen* betreft, zijnde klein in zijn bestek, hebbende maar eenige weinige huizen rondom de kerk; de stilheid maakt het echter voor eenigen zeer aangenaam: dicht bij de kerk, die door een Predikant bediend word, dat wel een oud doch stevig gebouw, en in het jaar 1744, nog merklijk verbeterd is, pronkende met een spits torentje, en van binnen met een fraai geschildert gewelf, doch door den ouderdom, thans weinig meer zichtbaar, staat het Rechthuis, zo wel voor 't Crimineel als Civiel, doch behoort niet tot den eigendom van het Ambacht.

DIE

DIEMEBAN, of de *Banne van Diemen*, daardoor liepen van ouds twee Heerenwegen, die nog in wezen zijn; den een loopt van den *Afloop naar Diemen*, door het Dorp en *Diemerbrug*, naar *Ouderkerk aan den Amstel*; en de andere van *Diemerdam*, langs de *Diem* en over de *Vinkenbrug*, die eerst na het graaven der *Muider Trekvaart* gelegd is, langs de *Bijllemer* en *Gaasp*, naar *Weesp*: beide deze wegen zijn reeds voor de bepopoldering der landen, in wezen geweest: Schout en Schepenen van *Diemen*, hebben van onheugelijke tijden, deze wegen, als zijnde Heerenwegen, geschouwd, welk recht hun nog is toegekend, volgens Sententie van den *Hooge Raade*, in het jaar 1755, op den 28sten September.

In het Crimineele spant den Bailjuw van *Amstelland*, zijnde tegenwoordig de Heer en Mr. *Joan Geelvinck*, Heer van *Castricum*, enz. met zeven Schepenen, de Vierschaar over de *Ban van Diemen*, in het zogenoemde Rechthuis van het Dorp, of aan de *Diemerbrug*: de Schout, die tevens Secretaris is, (zijnde tegenwoordig de Heer en Mr. *Petrus Gerbrandus Noordbeek*.) zit met dezeelve Schepenen ter zelve plaatse, over Civile zaaken, gewoonlijk op den eersten Zaterdag van ieder maand, te recht: vijf van de zeven Schepenen, worden jaarlijks tegen den 2den Februarij gekoozen, door den Ambachtsheer, zijnde den tegenwoordigen Heer, de Heere en Mr. *Joachim Rendorp*, als Burgemeester der Stad *Amsterdam*, blijvende de twee overige gemeenlijk nog een jaar in dienst, schoon het aan de keur van den Ambachtsheer staat, om ze alle zeven te doen afgaan: de Schout en Secretaris. welke twee ampten federt het jaar 1748 door één perfoon bediend zijn geworden, wordt aangesteld door Heeren Burgemeesteren, als Ambachtsheeren: buiten den Schout en Schepenen, zijn 'er zes Buurtmeesters, mede stem hebbende in de Dorpszaaken: ten aanzien van de heffing der belastingen, wordende jaarlijks aangesteld door den Ambachtsheer: Schepenen hebben 'er het recht van aanstelling van drie Armmeeesters, die drie jaaren dienen, en waarvan 'er jaarlijks een afgaat: ook zijn 'er drie Kerkmeesters, dienende mede den tijd van drie jaaren, wordende voor de afgaande, uit de nominatie door hun gemaakt, door de Ambachtsheer, de plaatsen der afgaanden vervuld.

ruid. *Zijk de Arm-*
bachtshier, in overtu
verantwoording van h
Schepenen en Buurt
baar rekening van d
den 'er telkens voor
Schepenen aangesteld
Dan, de aanstellin
en Marktschipper,
Predikants, behoo
bachtshier: de daur
den uit de maandelij
gechied; ook deel
bij het begraven
Herbengien hangen,

DIEMERBRUG
het Dorp zelve, en
worden dan te voer
ten, van *Amstellan*
Brug aldaar word
heid in erfpacht ge
de bovengemelde pl
en Stichtche Dorpe
paal bruggeld betaa
De twee trekvaar
Brug te naamen, en
stuk lands, de Stad
Verkens Eiland gena

DIEMERDAMME
leuren en één Valdeu
ruer den *Diem*: in
gevoerd in het begin
de boek van 't Gein
men, welke beide in
verd door de eerstege

vuld. Zijnde de Arm- en Kerk-meesters verplicht, aan den Ambachtsheer, ten overstaan van Schout en Schepen, rekening en verantwoording van hun bestier te doen: zo ook doen Schout, Schepenen en Buurtmeesters, aan den Ambachtsheer in 't openbaar rekening van de verpondingen; twee Broodweegers, worden 'er telkens voor ieder jaar, op voorstel van den Schout en Schepenen aangesteld.

Dan, de aanstelling van de Gerechtsbode, Gravemaker, Ijker en Marktschipper, als ook de goedkeuring van het beroep eens Predikants, behoord alleen tot de voorrechten van den Ambachtsheer: de daar zijnde gemeene Armen, worden onderhouden uit de maandelijksche Collecte, welke door de Armmeesters geschied; ook deelen zij met de Diaconie-Armen, het geene bij het begraven der dooden, en in de Boschen die in de Herbergen hangen, gecollecteerd wordt.

DIEMERBRUG, een Buurt, die vrij aanzienlijker is, dan het Dorp zelve, en zedert het jaar 1640, merklijk grooter geworden dan te vooren, veroorzaakt door het graaven der vaarten, van *Amsterdam*; naar *Weesp*, *Muiden* en *Naarden*: de Brug aldaar word door de Stad *Amsterdam*, van de Graaflijkheid in erfpacht gehouden: alle de vaartuigen van, en naar de bovengemelde plaatsen, als ook die door de Gooilandfche en Stichtfche Dorpen op- en af-komen, moeten aldaar een bepaald bruggeld betaalen.

De twee trekvaarten van *Muiden* en *Weesp*, loopen aan deze Brug te zaamen, en tusfchen dezelve is aldaar een driehoekig stuk lands, de Stad *Amsterdam* in eigendom behoorende, en het *Verkens Eiland* genaamd.

DIEMERDAMMERSLUIS, is een Duiker met twee Vloeddeuren en één Valdeur, gelegen in den *Diemerdijk*, tegen het water den *Diem*: in een Proces, voor den Hove van *Holland*, gevoerd in het begin van de voorige eeuw, tusfchen die van de hoek van 't *Gein* in *Weesperkerspel*, en die van *Overdie-men*, welke beide in het onderhoud van deze Sluis droegen; werd door de eerstgenoemden in hunnen naam voorgefteld, dat

de

de Noordzee oudtijds een binnenwater veroorzaakt had, strekkende tot aan de Stad *Amsteldam*, doch zo smal, dat men van buiten *Diemen*, 'er met een stok of pols had kunnen overspringen in *Waterland*; dan men kan zeker zijn, dat, wanneer dit had moeten beweezen woorden, het een zeer moeilijke taak zou geweest zijn: vaster had men kunnen gaan, met te zeggen, dat de Dijk, tegen dit *Binnewater*, de *Zuiderzee* en het 't opgeworpen, bij deszelfs eersten aanleg, onderhouden is geworden door de Ban, die 'er onmiddellijk door gedekt werd, en dat dezelve van tijd tot tijd verzwaaard zijnde, ingevolge van zekere overeenkomsten werd onderhouden, door zulke districten, die 'er niet bij hoorden, behoudende echter den Dijk den naam van de *Diemerdijk*, om dat men wil staande houden, dat denzelven eerst door die van *Diemen* is aangelegd en bekostigd: van de Sluis, daarin aangelegd, word reeds op het jaar 1402 gemag gemaakt, hebbende toen reeds de Stad *Amsteldam*, niet alleen de Cijns te *Diemen*, maar ook het Veer en de Sluis te *Diemerdam*, van de Graaflijkheid in pandschap bekoomen, welke pandschap weder tegen andere goederen werd afgelost in het jaar 1409.

In het jaar 1549 werd op den *Diemerdam* eene nieuwe houten Sluis gelegd, eerst de Sluis bij *Claas Jacobsz*, en naderhand de *Diemerdammer sluis* genaamd: Wat laater vondt men geraaden, een dergelijke Sluis te leggen in den Dijk, die eerst de *Abcauder*, en naderhand, om dat ze van weinig of geen nut was, de *Kostverlooren Sluis* genaamd werd.

Deze Sluis werd in het jaar 1567 vernieuwd, en in 1599 beflout men, dezelve wijder en van steen te maaken, en tegelijk de *Kostverlooren Sluis* te stoppen, 't geen kort daarna geschiedde: men was echter pas aan den arbeid, ten minsten het werk was nog niet afgedaan, of 'er ontstond geschil over het draagen der kosten, tussehen van 't *Gein* onder *Wesepkerkspel* en die van *Overdiemen*, welk verschil door Dijkgraaven en Heemraaden van *Amstelland*, als goede mannen, in het jaar 1601 beslist werd, wordende de gedaane uitspraak, daarna in het jaar 1604, door den Hove van *Holland* bekrachtigd; en vervolgens die zelven uitspraak, werd deze Sluis onderhouden door *Weesp*,
We.

Wesepkerkspel, (w
Bijlennumer) Ab
venker, die alle h
Sluis in 't loozen
mer sluis genaamd v
wind over dezelve,
vrij districen word

De bezaaling tot
voegen: *Abcaude*
een agite. Tot d
perkerspel met 100
Nigtevegt met 200
dat, wanneer 'er e
guldens, omgeling

Weesp met
Wesepkerkspel
en nog met 1

Abcaude
en nog met

Diemen
en nog met

Nigtevegt met

DIEMERDIJK, v
Amsteldam, zo wel a
een geweest is, hee
de Sluis gezien, en bij
beleg van *Haarlem*, t
van de naam Maart w
El. DIEL.

Weseperspel, (waaronder behoord 't Gein, de Gaasp en Bijlmermeer.) *Abcoude*, *Nigtevegt* en *Overdiemen* met *Bovenkerk*, die alle hun overtollig water, door den *Diem* en deze Sluis in 't *Tloozen*, en *Geintresfeerdens* in de *Diemerdammersluis* genaamd worden; ook hebben zij het onmiddelijk bewind over dezelve, welk jaarlijks bij beurten, aan twee dezer vijf districten wordt opgedraagen.

De betaaling tot het onderhoud daarvan, geschied in dezer voegen: *Abcoude* één vierde; *Weseperspel* en *Diemen* ieder één agtste. Tot de andere helft, draagt *Weesp* met 850, *Weseperspel* met 1200, *Abcoude* met 2100, *Diemen* met 650 en *Nigtevegt* met 200, en dus te zaamen met 5000 morgen, zo dat, wanneer 'er een halve stuiver van het morgen, zijnde 250 guldens, omgeslagen wordt, daarin draagen.

<i>Weesp</i>	met 850 morgen	f 21 : 5
<i>Weseperspel</i>	met $\frac{1}{4}$ vooraf	f 31 : 5
	en nog met 1200	30 : 0
		f 61 : 5
<i>Abcoude</i>	met $\frac{1}{4}$ vooraf	f 62 : 10
	en nog met 2100	52 : 10
		f 115 : 0
<i>Diemen</i>	met $\frac{1}{8}$ vooraf	f 32 : 5
	en nog met 650	16 : 5
		f 47 : 10
<i>Nigtevegt</i>	met 200	5 : 0
	5000 morgen.	f 250 : 0

DIEMERDIJK, van wat aanbelang dezelve voor de Stad *Amsterdam*, zo wel als voor de omleggende Dorpen, meer dan eens geweest is, heeft men in de geschiedenissen van genoemde Stad gezien, en bijzonder in het jaar 1573, gedurende het beleg van *Haarlem*, toen denzelven door *Sonoi*, in het begin van de maand Maart werd ingenomen, met oogmerk om daar-

door den toevoer te water en te land, naar het leger aftefijnden; *Sonoij*, op order aan den Dijk met agt honderd man en eenige Delvers, geland zijnde, nam hem in, deed een der Sluizen verbreeken, en na wat verder een gat te hebben doen graven, begon hij aan de verschanfing, dan stapte te vroeg vandaar naar *Edam*, om nooddrift te verzorgen, want hij had maar pas voet op den Dijk gezet, of men had 'er binnen de Stad de weet van gekreegen, en men nam 'er zulke maatregelen, dat de zijnen spoedig de nog pas voltooide Schans verlaaten moesten.

In de maand van Mei, ondernam *Sonoij* een tweede aanflag op den Dijk, doch de Amfteldamfche Burgerij geraakten in de *Diemermeer*, met de knechten van *Sonoij* in een hevig gevecht, en noodzaakten *Sonoij* met de zijnen terug te trekken: in het begin van de maand Junij, ondernam hij den aanflag weder, doch die van gemelde Stad hadden nu de Schans, door *Sonoij* te voeren op den Dijk bij *Meerhuizen* aangelegd, verfterkt, en onder opzicht gefield van Hopman *Snater*, met twee Vaandelen knechten; *Sonoij* wierp echter in de nacht van den 2den Junij, weder agt honderd man tuffchen de Stad en de Schans op den Dijk, deed denzelven zonder merklijk verlies doorgraven, en verfterkten 'er zig met zes Schansfen, die hij tot na het overgaan van *Haarlem* inhield: dan om de *Meer* te bemagtigen was hem niet mogelijk, en dus moest hij den Dijk ook weder verlaaten.

Aan dezen Dijk, digt bij *Jaaphannes*, werd in het jaar 1649 een fterke fteene Reduyt, of Redout gebouwd, *Zeeburg* genaamd, tot befcherming van de mond van een breede graft of vaart, aldaar om dien tijd buitendijs gegraven, waardoor den ftroom met ebbe en vloed komt in en uit te fchieten, tuffchen de paalen van de fcheepswallen en de Stad door: in deze Redout kon men in het onderfte vertrek zwaar gefchut leggen, dat langs het water in 't 2de en deze vaart fchiet; tot bevrijding van henzelven, in het bovenfte vertrek, dat onder het dak aan alle de vierkante van de zijmuuren een ftuk uitftekend overgebouwd was, waren luiken, die open gedaan zijnde, dienden, om met het werpen van zwaare fteenen, brandende pikkransen, vuurpot-

poten, enz. de via
zonder dat men die
ten kon: dan deze
monn, vernids n
lag, en niet van
In het jaar 1675
gebouwd, behoor
feldam, zijnde v
bij de fchepen aa
in het voorjaar,
dezelve aldaar de
al het geene daarb
gemelde Godshui
zeer fraai met St
zomerverblijf ve
Een weinig ve
grondop herbouw
beemraadfchap va
beemraaden des
wordende bewoe
de Dijkadje is.
Hetzelve is een
het Laajmsch tijd
kennen, waartoe l

Hier wordt gel
Door 't betim

Het voorhuis van
met een Neptun of
vintien van Holland
feu, uit welken de l
ijk bepleitend; aan
van dienft van het l
Hooftremraaden va
Dem Zeeburg of l
wijze, hier ter pla

potten, enz. de vianden beneden van de muuren aftehouden, zonder dat men die geenen, die boven waren, zien of beschieten kon: dan deze Redout is in het jaar 1669 wederom weggenomen, vermids men oordeelden, dezelve te na onder de Stad lag, en niet van dat nut konde zijn, als men wel gedacht had. In het jaar 1675 werd op dezelve plaats een plaifante Herberg gebouwd, behoorende aan het *O. Z. H. Zittenhuis* binnen *Amsteldam*, zijnde voorzien met een lange brug of asloop, waarbij de schepen aankomen, ter losfing van het vee, en bijzonder in het voorjaer, van magere Varkens, zijnde tot berging van dezelve aldaar de nodige schuuren gemaakt; welke Herberg, en al het geene daarbij behoord, op order van de Regenten van 't gemelde Godshuis, in het jaar 1766, genoegzaam geheel en al zeer fraai met Stallingen en Kolfbaan, en wat verder tot een zomerverblijf vereischt wordt, vertimmerd.

Een weinig verder op den Dijk, is in het jaar 1726, vanden grondop herbouwd, het *Gemeenlands Huis* van het Hoogheemraadschap van *Zeeburg* en *Diemerdijk*, waarin de Hoogheemraaden des zomers hunne gewoone vergadering houden, wordende bewoond door een Kastelijn, die ook opzichter over de Dijkaadje is.

Hetzelve is een deftig vierkant gebouw, met twee vleugels; het Latijnsch tijdvers dat men in den voorgevel leest, geeft te kennen, waartoe hetzelve dienftig is, zeggende in 't nederduitsch:

Hier wordt gehandelt over 't beveiligen der Landerijen,

Door 't betimmeren van de woede der Zuiderzee.

Het voorhuis van dit gebouw is van boven en ter wederzijde met een Neptuin op zijn Wagen, en met de Wapens der Provinciën van *Holland* en *Utrecht*, en der tien Steden en Plaatsen, uit welken de Hooge Heemraaden afgevaardigd zijn, sierlijk bepleisterd; aan iedere zijde is een ruim vierkant vertrek, ten dienste van het Hoogheemraadschap, waarvan onder het Art. HOOGHEEMRAADEN zal gesproken werden.

Dezen *Zeeburg* of *Diemerdijk*, welke benaaming volgens *Commelijn*, hier ter plaatse bekend geweest, over omtrent drie

honderd jaaren, gelijk den Dijk op deze stede ook alzo genoemd wordt; strekkende zig langs het T en de *Zuiderzee*, van de *Muiderpoort* der Stad *Amsterdam*, tot aan de *Kijkuit*, zijnde de Westelijke poort der Stad *Muiden*, hebbende de lengte van drie duizend twee honderd agt-en-zestig roeden, vijf voeten zes en een halve duim, *Diemerdijsche* maat: hij draagt ook wel den naam van de *Muiderdijk*, ook vindt men hem benoemd met den naam van *Dijkaadje van Tpeefoot*; hebbende die naamen gekreegen naar de Stad *Muiden*; het Dorp *Diemen*, en de gewezene Buurt *Tpeefoot*: dichter naar de Stad *Amsterdam*, werd dezelve welker de *St. Anthoniesdijk* genaamd, naar *St. Anthonie*, aan wien het *Leprozenhuis*, aan dezen Dijk gelegen, was toegewijd: in de Stad *Amsterdam*, ten oosten van den *Amstel* of *Damrak*, op de hoogte van de *Nieuwenbrug*, daar hij zijn aanvang neemt, werd dezelve al van ouds de *Zeedijk* genaamd, welke naam zij nog tegenwoordig tot aan de *Nieuwmarkt* toe heeft. Beide deze Dijken zijn reeds in de dertiende eeuw en al vroeger in wezen geweest, dekkende toen het grootste gedeelte van *Holland*, tegen de woede der *Zuiderzee*, wordende tegen de *Noordzee*, door hooge stranden en duinen beveiligd. Het is meer dan waarschijnlijk, dat deze Dijken, zo hoog noodzaaklijk voor deze Landen, op kosten van dezelve zijn aangelegd, wordende ook voor het oprichten der Hoogheemraadschappen beschermd en onderhouden.

Van den *Diemerdijk* vindt men allereerst gewag gemaakt, in een brief van den Utrechtschen Bisschop *Guido*, als Heer van *Amstelland*, van den 2den Februarij des jaars 1307, waarbij bevolen wordt, om alle Dijksrecht op ten *Zeedijk*, te berechten zo als van ouds gewoonlijk was, waaruit blijkt dat dezelve toen reeds lang in wezen moet geweest zijn, wijl 'er gezegd wordt, *te berechten zo als van ouds gewoonlijk was*: dezen Dijk keerden niet slechts het zeewater uit *Amstelland*, den *Ban van Muiden*, *Wesepkerkspel* en een gedeelte van het *Gooiland*, alleen onder *Holland* gelegen; maar ook uit het laagste gedeelte der Provincie van *Utrecht*; en het blijkt, dat ieder gedeelte dijks, welk naast onder zijn rechtsgebied gelegen was, door dat gedeelte behoorden moest onderhouden worde. Tusschen

Aus-

Amstelland en den vijftigste burg, volgen, van het *Amstel*, en vpen tot *Oude* zelve aldaar *Voorland* en *gantsche Lau* *Eiland*, *Rau* *Wittenburg*, aan de *Herbe* *buwendijks* *Koen van O* *de Eigema* *gewonne* *L* *Slooten en* *te doen* *leho* *Dungemeeste* *den Schout* *hooger op,* *laap* *dezelven* *houden.* *Ee* *aanleiding tot* *het volgende* *in het jaar 14* *ge van ijzer e* *van Amsteldam* *Dijksbestier,* *hoofd; blijvend* *den Diemerdijk* *en Schepenen v* *mals gehad het* *den, van tijd* *gewoontmaakt, d* *en dus na vold* *Maximilian en*

Amsteldam en de *Tpessloot* gelegen, omtrent twee honderd roeden voorbij het *Gemeenelands Huis*, moest de Dijk of Zeeburg, volgens eene Handvest van Hertog *Albert van Beijeren*, van het jaar 1387, door drie Schepenen tot *Nieuwer-Amstel*, en twee Schepenen tot *Amstelredamme*, en één Schepen tot *Ouder-Amstel*, geschouwd worden: van ouds liep dezelven aldaar meer gevaar, dan nadat men aldaar voor den Dijk veel Vóórland aanwón, gelijk ook binnen de Stad zelve, aan de gantsche *Lastaadje*, *Uilenburg*, *Marken*, 't *Nieuwe Waals Eiland*, *Raapenburg*, den *Kadijk*, *Kattenburg*, *Oostenburg*, *Wittenburg*, en buiten de Stad aan al het buitendijs land, tot aan de *Herberg Zeeburg* toe, te zien is; en dit aanwinnen van buitendijs land, gaf in het jaar 1401 gelegenheid aan Heer *Koen van Oosterwijk*, toen Heer van *Nieuwer-Amstel*, om aan de Eigenaars daarvan, vrijheid te geeven, om hunne aangewonne Landen, te bezoomen met Kaden; 'er Laanen, Slooren en Watering door te leggen, maar ook om de Kadijk te doen schouwen, door drie Schepenen uit de Stad, die door Burgemeesteren, en drie Schepenen uit de *Outewaal*, die door den Schout van *Nieuwer-Amstel* gesteld zouden worden: dan hooger op, daar de *Diemerdijs* van ouds onder *Diemen* stond, liep dezelven meer gevaar, en werd ook zo wel niet onderhouden. Eene doorbraak bij *Tpessloot*, in het jaar 1422, gaf aanleiding tot deze schikking, van Hertog *Jan van Beijeren* in het volgende jaar gemaakt. *Filips van Bourgondiën* maakten in het jaar 1400, ter gelegenheid van eene zware beschotijninge van ijzer en paalwerk voor den Dijk, op verzoek van die van *Amsteldam* en andere Dijkplichtigen, eene schikking op het Dijkbesnier, die genoegzaam nog voor een groot gedeelte stand hield; blijvende niettegenstaande die schikking, de Schouw over den *Diemerdijs*, nog aan den Bailjuw van *Amstelland* en Schout en Schepenen van *Diemen* en *Muiden*, in zo verre zij die voormaals gehad hebben. Het belang van den Dijk voor *Amsteldam*, van tijd tot tijd van meer belang wordende, was wel genoodzaakt, daarom 'er meer en meer zorg voor te draagen, en dus na voldoende vertooning daarvan, verwierf zij van *Maximiliaan* en *Filips*, in het jaar 1485, bij een voorrechts-

brief, ook bewind over het onderhouden van denzelven. In het jaar 1509 werd dit voorrecht, door het verleen van vrijheid, om een naschouw te mogen doen, nog meer uitgebreid.

Ter gelegenheid eener nieuwe schikkinge, met den aanvang van het jaar 1591, bij 's Lands Staaten gemaakt, op de herstelling en het onderhoud van den *Diemerdijk*, werd de oprichting van een nieuw Collegie van Heemraaden, over denzelven, en over de Sluizen, Dammen, Watertochten en Waterloozingen, tot denzelven behoorende, vastgesteld. Zie in 't vervolg het Art. van HOOGHEEMRAADSCHAP.

De *Diemerdijk* is, in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuw, dikmaals doorgebroken, en bijzonder bleef lang daarna in geheugen de ongemeene aanpersing en hoogte van water, op Zaterdag en Zondag den 4 en 5den Maart van het jaar 1651, zonder van alle de onheilen, daardoor veroorzaakt, te spreken, bepaalen wij ons hier tot *Amsterdam*, en de *St. Antonies* of *Diemerdijk*; des Zaturdags werd het water binnen de Stad aan den Dam reeds drie duim hooger bevonden dan in het jaar 1570, dat des Zondags nademiddag nog hooger werd, en den Dijk door de sterke aanpersing besweek en doorbrak, zettende denzelven aan verscheidene stukken, binne-wards, door middel van twee wijde en diepe gaten, waardoor het buitenwater met groot gedruisch zig alom verspreidde, dringende met groote kracht door den Dijk, zo dat de *Diemermeer* wel zestien voeten diep onder water geraakten, vernielende genoegzaam al wat 'er op en in was, in zo verre dat de Eigenaars en Ingelanden, hun in dat jaar moesten vergenoegen, met schuitjes het overschot hunner drijvende goederen bijeen te zamelen, tot zo lange, dat met groote kostte en moeite, den Dijk hersteld, en de *Meer* van het overtollig water ontlast was, zo als wij straks bij de DIEMERMEER zullen zien: het geen hier den storm veroorzaakt had, moest in het jaar 1672, ten behoud van dit ons Vaderland, tegen den inbreuk der Fransche geschieden. *Valkenier* verhaald, dat in 't gemelde jaar, om *Amsterdam* voor den aanval der vijanden te dekken, de Magistraat dier Stad besloot, om den *Diemerdijk* te laten doorsteeken, en zo wel de *Diemer* als *Bijlemermeer*

ON-

ondermeer te
doen Dijk, in
zijnde keze te
dat de Eigena
stollen: die z
scheidene gat
het dan in he
kierdam wer
winterwater
gemeesteren
Hoogheemra
Dijk te waal
somme werd
de Dijk op
died was.
dachte mid
prent alget
hetzelfde jaar
Kort na d
niettegeen
ten die 'er
voorheen, 1
den hand, n
om dit gebre
volgende jaar
Stads wegen
gemeene Land
geschieden zo
de eenige roet
onderhandeling
land en Utrecht
gogenneegen,
grijsse beko
en jaarlijkche
bepaling van d
ze onderhandeli
nier, die beho

onderwater te zetten : dan gevaarlijker was den doorbraak van dezen Dijk, in het jaar 1702, en ook die van de *Bijlemermeer*, zijnde deze laatste daarmede in zulk een slechten staat geraakt, dat de Eigenaars zig onmagtig bevonden om de schaden te herstellen: die zelve storm in de maand van April, had ook verscheidene gaten in den *Diemerdijk* geslagen, en zelfs gevaarlijker dan in het jaar 1677, voor een van welken terstond een kistdam werd gelegd, dan die niet sterk genoeg zijnde om het winterwater te keeren, werden in de maand van Augustus, Burgemeesteren door de Vroedschap gemagtigd, om nevens het Hoogheemraadschap van *Zeeburg*, voor het verzorgen van den Dijk te waaken, waartoe van Stads wegen eenige aanzienlijke somme werden opgeschoten; allernoodzaaklijkst was het, wijl de Dijk op drie plaatsen doorbroken en op andere zwaar beschadigd was. Niet alleen de gemelde Kistdam, maar andere uitgedachte middelen, tot herstel van denzelven Dijk, vindt men in prent afgebeeld, in het werk van den Heer *N. Listingh*, in hetzelfde jaar uitgegeven.

Kort na de herstelling van den Dijk, ondervond men, dat niettegenstaande het belang van denzelven, de ongemeene kosten die 'er vereischt was, de onderhouding slechter was, dan voorheen, wordende veroorzaakt doot dat dezelve, niet door één hand, maar door bijzondere Dijkplichtigen werd gemaakt: om dit gebrek, was het mogelijk, voortekomen, werd in het volgende jaar, ter vergaderinge der Staaten van *Holland*, van Stads wegen voorgeflag, of men de *Muiderdijk* niet tot een gemeene Landsdijks zou kunnen maaken; dan dit niet kunnende geschieden zonder bewilliging der Staaten van *Utrecht*, die mede enige roeden Dijks te onderhouden hadden, werd 'er eene onderhandeling beraamd, tusschen eenige Gemagtigden van *Holland* en *Utrecht*, toonende de laatste zig daar geenzints toe gegeneegen, maar meer genegen te zijn, dat *Amsterdam* de geheele bekostiging op zig nam, en dat *Utrecht* daar voor een jaarlijksche betaaling deed: dan *Amsterdam* en *Utrecht* in de bepaling van de som het niet eens kunnende worden, bleef deze onderhandeling fleeken. *Amsterdam* verzuimde inmiddels niet, alle behoorlijke zorg vóór het onderhoud van den Dijk

te draagen, alzo ze het meeste nadeel bij de doorbraken geleedon had; en niet alleen dit, maar ook dat men daar ter Stede nog verplicht was, te waaken tegen booswichten, die op nieuw den Dijk zогten doortesteecken, om welke gruweldaad in het jaar 1703 te *Hoorn* eenen *Kempe Pauluszoon Duijf* geradbraakt is.

Met de beruchte *Kersvloed*, in het jaar 1717, stond het water tot op zeven duim aan de kruin van den Dijk, doch bleef gelukkig in stand, en bleef in dien staat tot in het jaar 1735, wanneer bevonden werd, dat het paalwerk en de balken, die de paalendijk schoorden, door een tot die tijd onbekend soort van paal- en kooker-Wormen, ten eenemaal doorknaagd, en genoegzaam nutteloos gemaakt was. 's Lands Staaten magtigden derhalven, om dit onheil, dat met recht als een straffe des Hemels werd aangemerkt, zo veel mogelijk, voortekomen, Dijkgraaf en Heemraaden, om den Dijk tusschen *Muiden* en *Diemerdam*, daar het meeste gevaar was, met zwaare keisteenen te beleggen, om tot een beschutting, in plaats van paalen en balken, te dienen; dezen arbeid werd nog in dat zelve jaar aangevangen, en in 1737 voltooid, beloopende de kosten daarvan op vijf honderd negen-en-dertig duizend vier honderd agt-en-negentig guldens.

De breedte van de dus vernieuwde Dijk, is onder in zijnen aanleg elf roeden; waarvan zeven roeden tot de buitenglooijing, twee tot de kruin en twee tot de binnenglooijing, verstrekken: de buitenglooijing is bestort met puin, waarop zwaare keisteenen gelegd zijn, die echter, onaangezien hunne zwaarte, somtijds door den geweldigen aandrang des waters, werden weggeslagen: dan, wat kosten de zorg en herstel daarvan ook mogen veroorzaaken, komen dezelve niet in aanmerken bij die, welke voorheen het paalwerk veroorzaakten. Men vindt dezelve, gelijk de overige Dijkslasten, bij hoefslagen over de Landerijën die onder den Dijk geleegen zijn.

De Stad *Amsterdam* bekostigden, volgens het Dijkregister van 1598, en de meeting van het jaar 1678, vijf honderd agt-en-veertig roeden, elf voeten en zes duimen Dijks, die van de *Draaiboorn*, op het begin van den Dijk, buiten de *Muiderspoort*, aanvangen, en strekken tot aan de Herberg *Zeeburg*, waarbij in 1697 nog gekomen zijn, honderd en dertig roeden

en

en drie voeten,
zede *Tuank* der
Lustplaat af, te
die ieder hun
wijende de dat
moet onderhou
hield, volgend
zeven-en-acht
meer dan negen
Landen: waar
ging van den D
honderd en vijf
beloopende als
den, moest be
gen worden o
verminderd,
een goede sta
leggen van de
te na zo groot
Tot het ot
Raimaigt tot
men een negen
Breakelen te
coude een zesd
diemen te zaa
lasten helpen d
en *Waalplichtig*
de Landen van
Landen benoord
Wespeperwaart
lungs de westzij
Hogendijk toe
ningen, zo wel
gegen zijn, noe
dat zij van ouds
ken, ingeval 'er
vullen was.

en drie voeten, van de gemelde Herberg af, tot aan de gewezene Traankokerije, nu de Lustplaats *Ruimzigt*: van deze Lustplaats af, tot aan *Muiden* toe, is de Dijk, door paaltjes, die ieder hun bijzonder merk hebben, in bonnen verdeeld, wijzende de daaropstaande merken, door wien elk gedeelte Dijks moet onderhouden worden. Het Hoogheemraadschap onderhield, volgens het gemelde *Dijkregister*, wel twaalf honderd zeven-en-tagtig roeden, vier voet en zes duimen Dijks, voor meer dan negen honderd Dijksplichtigen, doch de spagestokene Landen - waarvan ruim honderd één-en vijftig roeden tot verhooging van den Dijk vergraaven zijn, wordende de overige zeven honderd en vijftig morgen verhuurd; de huur echter zo veel niet beloopende als de kosten, die tot onderhoud vereischt worden, moest het te kort schietende, over de andere Dijksplichtigen worden omgeslagen. Deze lasten zijn echter naderhand veel verminderd, eensdeels om de toen spagestokene Landen, nu in een goede staat zijnde, en anderdeels, om dat de kosten na het leggen van de steene zeeweeringe zo reeds gezegd is, op verre na zo groot niet is, dan voorheen.

Tot het onderhoud van den Dijk, van gemelde Lustplaats *Ruimzigt* tot *Muiden* toe, draagen *Muiden* en *Weesp* te zaamen een negende, *Wesepkerkspeel* een negende, *Loenen* en *Breukelen* te zaamen een zesde, *Karteboef* een negende, *Abcoude* een zesde, *Nigtevegt* een negende, en *Diemen* en *Overdiemen* te zaamen een negende. De Landen die mede deze lasten helpen draagen, worden onderscheiden in *Dijkplichtigen* en *Waalplichtigen*. Onder de ring van den eersten, behooren de Landen van *Outersdorp*, *Buitenkerk* en *Overdiemen*, de Landen benoorden de *Gaasp* en *Smal Weesp*, of tusschen den *Weesepervaart* en den *Zeedijk*, tot aan *Weesp*, en vandaar langs de westzijde van de *Vegt*, door *Muiden*, tot aan den *Hoogendijk* toe. Alle de overige Landen, die de lasten helpen draagen, zo wel in de Provincie van *Holland* als van *Utrecht*, gelegen zijn, noemd men *Waalplichtigen*; waarschijnlijk om dat zij van ouds den Dijk verplicht waren te helpen hermaaken, ingeval 'er een doorbraak geschied, of een Grondwaal gevallen was.

DIEMERMEER, ook wel *Watergraafs- of Watergrafs-Meer* genaamd, is een bedijkte Polder, aan de oostzijde van den *Amstel*, bijna een vierde uur gaansch van de Stad *Amsterdam*, west- en noord-waards de *Banne van Diemen*, en ten zuiden van de *Outewaler*, of *Over-Amstel-Polder*; welke *Meer* men, uit de genoemde Stad komende, nadert langs twee wegen, als: langs de *Outewaaler Weg*, de *Muiderpoort* uitgaande, en langs de oostzijde van den *Amstel*, van buiten de *Wesepoort*.

De naam van *Watergraafs-Meer* is de oudste, waarschijnlijk ontleend van een Graft of gegraven Vaart, die van ouds in een Meer plag te loopen, en reeds in de zestiende eeuw in wezen was. Dan de meest bekende of gebruikelijkste, is die van de *Diemermeer*, naar het Dorp *Diemen*.

Voordat deze *Meer* bedijkt was, behoorde dezelve aan de Stad *Amsterdam*, hebbende waarschijnlijk behoord aan de Ambachtsheerlijkheid *Amstelveen*, of *Nieuwer-Amstel*, in het jaar 1529, van Stads wegen gekocht van de Heeren van *Brederode*. De vischerij van de *Diemermeer*, werd in in het jaar 1543 van Stads wegen verpacht. Ook had dezelve van ouds, door eenen wijden mond, gemeenschap met den *Amstel*, en het water stond omtrent dezen mond, vooral bij stormachtig weder veroorzaakt, door oostelijke of noorde winden, zo hol, dat de voorbij vaarende Schepen en Schuiten, 'er zeer door bekommerd, ja somtijds in merklijk gevaar gebracht werden.

Om dit ongemak weg te neemen, werd door de Vroedschap der Stad *Amsterdam*, in het jaar 1569, in beraad genomen, om eene Vaart te graaven binnen de *Zeedijk*, langs en om de *Meer*, tot in den *Amstel*, door welke men van gemelde Stad af, boven in den *Amstel* zou kunnen komen, zonder den mond der *Meer* voorbij te zeilen: dan dit bleef alleen bij de beraadslaaging. In het jaar 1583 nam men dit weder in overleg, maar het bleef ook daar bij, en van tijd tot tijd werden 'er meer dergelijke besluiten genomen, doch niet ter uitvoer gebracht.

Met den aanvang van het jaar 1622, deed de Advocaat *Cornelis van Davelaar*, en zijne medestanders, aan Heeren Burge-

gemeenten, en vertu-
ken en doorgaaken,
jaars 1644, eer zij de
ren, bij hoewelke de
nietverretrijgende, o
aan, en onder een
Graafschheid, die no
werdt ook werd an
verpoedingen en and
den tijd van vijftien
voor dertig jaaren ve
lijheids tollen voor
te doen bestieren, t
Hoofdingelanden,
eenige Heemraden
deende aan Dijkgra
om Keuren op de l
haar en laag gericht
de Graafschheid, e
aangesteld. Op w
ondernomen en vo
van *Amsterdam*, v
ren grond zijnde,
morgen, aan de me
derig morgen voor
door Hoofdingelande
Het liep aan tot in
hooge en laage Juris
bij de Graafschheids
toen de geschillen die
bijgelegene Banne van
aan waren.

De *Meer* begon na
lijp mischen den 5
doornak van de St
oude water, zo als w
ben, tegen het einde

gemeefteren, een verzoek, om de *Diemermeer* te mogen bedijken en droogmaaken, dan het liep aan tot den 14den Mei des jaars 1624, eer zij daartoe Oefroij verkreegen van 's Lands Staaten, bij hetwelke de bedijkte grond, aan de Stad of derzelver rechtverkrijgende, ten eeuwigen dage in eigendom werd afgeftaan, en onder een jaarlijkfche Recognitie: ten behoeve der Graaflijkheid, die nogthans twee jaaren daarna te niet gedaan werd: ook werd aan de Stad daarbij toegeftaan, vrijdom van verpondingen en andere imposten, voor de *Meer*, gedurende den tijd van vijftien jaaren, welke vrijdom naderhand weder voor dertig jaaren verlengd werd, als ook vrijheid van Graaflijkheids tollén voor altoos; ook het recht om de bedijkte *Meer* te doen befieren, bij eenen Dijkgraaf, op de benoeming van Hoofdingelanden, door 's Lands Staaten te kiezen, en ook bij eenige Heemraaden en andere gewoonlijke Amptenaaren: wordende aan Dijkgraaf en Hoogheemraaden afgeftaan, het recht, om Keuren op de bedijking te maaken; doch het hoog middelbaar en laag gerecht over alle andere zaaken, zou blijven aan de Graaflijkheid, en aan de Amptenaars, door de Graaflijkheid aangefield. Op verleening van dit Oefroij, werd de bedijking ondernomen en voltrokken in het jaar 1629. Burgemeefteren van *Amfteldam*, van wegen de Stad, eigenaars van de bedijkten grond zijnde, verkogten dezelve bij kavelingen van tien morgen, aan de meest daarvoor biedende, behoudende alleenig dertig morgen voor rekening van de Stad, als blijvende daar door Hoofdingelanden van de bedijkte Polder, enz.

Het liep aan tot in het jaar 1640, eer 'er op oefening van de hooge en laage Jurisdic tie in de *Meer*, eene nieuwe fchikking bij de Graaflijkheids Rekenkamer gemaakt werd; befifende als toen de gefchillen die over de laage Jurisdic tie, onder de naastbijgelegene Banne van *Amftelveen*, *Diemen* en *Onderkerk* ontftaan waren.

De *Meer* begon naauwlijks in welstand toe te neemen, of liep tufchen den 5 en 6den Maart des jaars 1651, door de doorbraak van de *St Anthones* of *Diemerdijk*, geheel en al onder water, zo als wij op het voorgaande Artikel gezegd hebben. Tegen het einde van het volgende jaar verkreegen de Inge-

gelanden, tot het beverschen van de *Meer*, en het herstellen der Dijkaadje, Oefroij van 's Lands Staaten, en vernieuwing der voorige voorrechten, voor den tijd van tien jaaren. Reeds te vooren hebben wij gezegd, dat tot behoud van dit ons Vaderland, in het jaar 1672, de meergemelde Dijk werd door- gestoken, waardoor de *Meer* weder ondergezet werdt, en het liep toen aan; tot in het jaar 1678, eer Hoofdingelanden, Dijkgraaf en Hoogheemraaden, vernieuwing van het voorgaan- de Oefroij verkreegen, dan toen werden aan dezelve de voorige vrijheden, voor den tijd van vijftien jaaren vergunt, en toen besloot men ook, de *Meer* in een betere staat te brengen, zo als ook geschiedde, en in het jaar 1702, werd daardoor de- zelfen ook gelukkig behouden.

Wat de gedaante of gesteldheid dezer *Meer* aangaat, dezel- ven ligt beslooten in een Ringdijk, die drie-en-zestig honderd roeden in den omtrek beslaat, en alomme, behalven langs den *Amstel*, en aan het *Nieuwe Diep*, eene braak tusschen de *Meer* en den *Zeedijk*, ter plaatse daar welêr de Buurt *Tpe- sloot* bestaan heeft, omringd is van een breede ringsloot: de Visfcherij in dien sloot, wordt door de Stad *Amsteldam*, als den eigendom daarvan behoorende, telkens voor zeker getal van jaaren, in erfpagt aan Dijkgraaf en Hoogheemraaden uit- gegeven, die dezelve bij kleine gedeeltens weder aan bijzon- dere personen verhuuren. De Visfcherij binnen de Polder, wordt door Dijkgraaven en Heemraaden, aan de Ingelanden, mids ten minsten vijf morgen Lands bezittenden, onder zeeker jaarlijksche Recognitie toegestaan, en het geld daarvan komen- de, word alle jaaren besteed tot het planten van visch in de Polder, om welke vischplanting bij te woonen, de Ingelanden op zekeren gestelden dag genodigd worden.

De grootte van de *Meer* is zeven honderd en vijftig mor- gen, waarvan echter maar zes honderd twee-en-zestig morgen, drie honderd en drievierde roeden, in de gemeene lasten dra- gen. In het jaar 1730 telde men 'er twee honderd zeven-en- twintig huizen waaronder, zo bekend is, eenige zeer aanzien- lijke Buitenplaatsen en Lusthoven zijn. De grond der *Meer*, die Veenachtig, en zo men wil, hier en daar weilen van hel- der

der en nog meer heeft, is b
aangevuld met Wel- en Warm
moelen, rindar hune goen
de Chalk Kerk, en ook wel e
te loep. De Meer werd doo
te de Middeweg, die van
Hortsveldbrug loopt, en i
en de Kruisweg, zijde de l
pad, over de Grote Duinen
het Nieuwe Diep. De Oude
fraai van fien herbouwd,
tolliet geplaatst, rustchen w
de eene zijde de wapens van
graaf-Meer, in wit mame
thanz wit een wit schild, w
welk schild dooren Zwaan
staande, van ageren moed va
het wapen van den agerwro
Ed. Groor. In den Twee W
der Stad Amsteldam, enz.
vier bevoorechte Herbergen
heid der Stad leggende, het
Even over dezen op de ru
weg, fmar het Reekthuis va
vor werd opgezet, en de l
gebragt; dit was eerst een kl
overfelling van het tegenwo
fies en fterfijk met een toren
Belaiven dezen Middeweg, en
fcheldene Lannen in de Meer,
hebben; de voornamte van die
burgherftaan, de Klooster of
am, zijnde de kante wel de l
van de Middeweg of Kruisweg,
zij hier verre van de Herberg
over a Ringsloot van den Amst
leze hman, tot aan het eim

der en zoet water heeft, is buiten de Huizen en Lusthoven, aangevuld met Wei- en Warmoes-landen, brengende de Warmoefers vandaar hunne groentens, zo op de *Prinsgracht*, aan de *Oude Kerk*, en ook wel enkeld op de *Joode Groenmarkt*, te koop. De *Meer* werd doorfmeden van twee groote wegen, als de *Middelweg*, die van de *Outewaalerbrug* tot aan de *Hartsvelderbrug* loopt, en in het jaar 1753 geheel bestraat is, en de *Kruisweg*, zijnde de langste. beginnende van aan 't *Zandpad*, over de *Groote Duivendrechtsche Polder*, en eindigd aan het *Nieuwe Diep*. De *Outewaalerbrug* is in het jaar 1762 zeer fraai van steen herbouwd, en op dezelve een sierlijk ijzeren tolhek geplaatst, tusschen twee hardsteene zuilen, waarop aan de eene zijde de wapens van *Amsterdam*, en van de *Watergraafs-Meer*, in wit marmer zijn uitgehouwen, het laatste bestaat uit een wit schild, waarop staan de letters *W. G. M.*, welk schild door een Zwaan met uitgebreide vleugelen, in debiezen staande, van agteren word vastgehouden. Aan de andere zijde staat het wapen van den tegenwoordigen Bailjuw en Dijkgraaf, den Ed. Groot Achtb. Heere *Willem van Heemskerk*, Burgemeester der Stad *Amsterdam*, enz. De Herbergen aan deze brug, en de vier bevoorechte Herbergen in de *Meer*, schoon buiten de vrijheid der Stad leggende, betaalen nogthans excijns aan de Stad. Even over dezen op de zuidwestelijken hoek van de middelweg, staat het *Rechthuis van de Meer*, tegen welke het Schavot werd opgezet, en de lijfstraffelijke misdaden ter uitvoer gebragt; dit was eerst een klein en gering gebouw, in tegenoverstelling van het tegenwoordige, zijnde in het 1777 geheel fors en sierlijk met een toren en uurwijzer daarop herbouwd. Behalven dezen *Middenweg* en *Kruisweg*, loopen 'er nog verscheidene Laanen in de *Meer*, vanwelke eenige geen doortocht hebben; de voornaamste van die zijn *Pauwenlaan*, de *Groene* of *Burghorstlaan*, de *Klooster* of *Schelpaan*, en de *Schaagerlaan*, zijnde de laatste wel de fraaiste. Zij heeft eenen rijweg naar de *Midden* of *Kruisweg*, beginnende mede aan de *Ringdijk*, niet verre van de Herberg de *Schulp* of *Schulpbrug*, die over de *Ringsloot* aan den *Amstel* legt, en loopt met verscheidene kromtens, tot aan het einde van de *Maliebaan*, die om-

trent

arent vijftig roeden aan deze zijde van de *Kruisweg* aangelegd is, en aan de *Middenweg* begint: deze *Maliebaan* heeft de lengte van drie honderd en zeventig roeden, en aan het eind' een zogenaamd *Maliehuis*, deze Herberg is lang zo florissant niet meer, dan wel in vroegere jaaren, toen het Maliespel 'er nog geëxerceerd werd, de Baan daartoe is geheel vervallen, worden de nu en dan gebruikt tot het rijden of harddraaven om een zilverene zweep, en ter wandeling; dus is ook de keur, nog laatst in het jaar 1759 gemaakt, buiten gebruik geraakt.

Doordien de Landen in de *Meer* veertien voeten laager liggen, dan het buitenwater, is men verplicht het overtollige Polderwater, ter hoogte van vijftien voet optemaalen; tot in het jaar 1743, bediende men zig daartoe van vier Watermolens met schepraderen, doch thans maar van twee, voorzien met zekere waterschijven, uitgevonden door eenen *Anthony de Jong*, doch naderhand merklijk verbeterd en geplaatst, door wijlen den Heer *Jan Jacob Hartsinck*, in leeven Heemraad en Schepen der *Meer*, welke twee Molens meer nut doen, dan de voorige vier, ook hebben deze het voordeel, dat ze zelfs bij harde vorst kunnen doormaalen, en nog daarenboven heeft men ondervonden, dat de grond 'er veel door verbeterd is.

Wat de Regeering der *Meer* betreft, deze bestaat uit eenen Dijkgraaf, die tevens Bailjuw is, zijnde de reeds genoemde Heer *Willem van Heemskerk*, en vijf Heemraaden, die ook Schepenen zijn; voorts één Secretaris, één Penningmeester en één Gerechtsbode.

De Keuren van de *Watergraafs Meer* zijn van tijd tot tijd zeer vermenigvuldigd, en meest alle vernieuwd en in order gebracht in het jaar 1757, onder het opzicht van den toenmalige Bailjuw, den Heer en Mr. *Pieter Rendorp*, Heer van *Marquette*, Burgemeester van *Amsterdam*, enz.; dezelve zijn te zaamen in een groot octavo boekdeel bijeengebracht, en beslaan 104 bladzijden.

D I E N S T.

DIENSTADEN, D
riels, een benaming die
ken, reeds voorkomt;
geijst met de slaue
zoals zij de vrijheid eere
gen, voor zij onder de vi
was, om verkogt, vervuld
worden. De Slaven, na
nen en Enken, in deze v
echter de naam van Dienst
gegeven aan Ridders en Ed
bij Heir, waaronder de na
lis van Ansel, Albert va
Herman van Werden, en
den naam van Ministrals,
welke namen in die tijd ze
In een ander brief, bij Ma
nuder mede de bovengeme
vermelt, ook. reg. Wido
Overijssel, onder den na
vallen begrepen, den ga
van Verburg, Bischo
namde, alle Dienstad
niet schuldig in rich
daer geen blijvende sch
verlagen, and vervolg
woord in de gemeentle be
die noch geen Ridder
bruiken.

Hierbij staat aanteekenen
ook naderhand Leenmannen
in een groot twaalf vern
Zie Haza, Wixvare, I
se Breda, II. D.

DIENSTMANNEN, *Dienstluiden*, in het latijn *Ministerialis*, eene benaaming die in oude brieven en geschiedverhaalen, veelmaals voorkomt; somwijle werden de Dienstmannen gelijk gesteld met de Slaaven, of met de geringste Dienaars, zodat zij de vrijheid eerst van hunne Heeren moesten verkrijgen, voor zij onder de vrije konde gesteld worden; hun lot was, om verkogt, verruild, ja om bij testament vermaakt te worden. De Slavernij, na afschudding van het jok der Romeinen en Franken, in deze vrije Landen vernietigd zijnde, bleef echter de naam van Dienstmannen nog in wezen, en werd toen gegeven aan Ridders en Edellieden; dus vindt men in een brief bij Heda, waaronder de naamen van *Gijsbert van Amstel*, *Gillis van Amstel*, *Albert van Wulven*, *Enrst van Wulven*, *Herman van Woerden*, en meer anderen, als getuigen, onder den naam van *Ministiales*, of *Dienstmannen*, gemeld staan, welke mannen in die tijd zeker van de voornaamste Adel waren. In een andere brief, bij *Mattheus* in de *Nobilitate* te vinden, worden mede de bovengemelde, nevens meer andere, even zo vermeld; ook zegt *Winhof*, over het *Oude Landrecht van Overijsel*, onder den namen der *Dienstluden* werden in desen vallen begrepen, den gantzen Adel und *Ridderschaf*. *Johan van Verneburg*, Bischoep van *Utrecht*, zegt in zekere *Ordonnantie*, alle *Dienstluden* unzes *Stichts van Utrecht*, die sind nicht schuldig tho rechte tho staen vor dagelicke gerichte, daer geen blijkende schijn en is, merder zal men voer uns verclagen, und vervolgen so regt is. Naderhand werd dit woord in de gemeenste betekenis genomen, voor een Edelman, die noch geen Ridder was, zo als men ook *famulus* gebruikten.

Hierbij staat aantemerkten, dat de naam van *Dienstmannen*, ook naderhand *Leenmannen* betekende, en dat dezelve meer dan eens groote twist verwekt hebben.

Zie HEDA, WINHOF, MATHEUS, *Historie van het Utrechtsche Bisdom*, II. Deel, bl. 239.

DIEPENBEEK, (*Abraham*) een vermaard Schilder, geboortig van 's *Hertogenbosch*, een der voornaamste Leerlingen van den grooten *Rubens*; de meeste stukken, in het beroemde werk, de Tempel der Zanggodinnen, zijn vervaardigd na zijne Tafreelen, dat genoeg is om van zijn kunstvermogen te oordeelen.

Zie *PHILIS Leven der Schilders.*

DIEPENBROEK, is eene Havezate, onder het Schoutamt van *Lochem*, gelegen in het Graaffchap *Zutphen*.

DIEPENDORST, (*'t Oude Land van*) ook wel *Diepenhorst* genaamd, gelegen in het *Land van Vooren*, paalt ten oosten aan het rechtsgebied van *Goederede*, zijnde de grootste van de vier Polders, beslaande 1862 gemeten en 99 roeden Lands; in 1732 telde men aldaar 94 huizen: ook behoort onder deze Polder, het Dorp *Ouddorp*; ook vindt men in dezelve verscheidene fraaije Lusthoven, als: *Groenestein*, of het *Huis te Ouddorp*, de *Hofdijk* en *Rustburg*.

DIEPENHEIM, of *Diepenhem*, korthedshalven ook wel *Diepen* genaamd, is een vlek in de Provincie van *Overijsel*, behoorende onder het Drostamp *Haafbergen*, waarvan het ten westen, drie uren gaansch aflegt: westwaards de kerk ligt eene Havezate, die aan' het huis *Diepenheim* behoort, waarvan eigenaar is de Ed. Hoog Geboren Heer, *Dirk*, Baron *Bentrick tot Diepenheim*.

DIEPENVEEN, voorheen een beroemd Nonnenklooster, van de orde van *St. Augustijn*, in de Provincie van *Overijsel*, een uur van *Deventer*: het Dorp van dezen naam behoort onder de Heerlijkheid *Kolmschate*, welk door de Stad *Deventer* in pandschap bezeten wordt.

Zie *Oudheden van Deventer*, p. 500.

DIEP-

DIEPSTEGEN, DIEPSM

DIEPSTIGEN, geleefden *Denichem* en *Ter vezaat*, doch is niet meer.

DIEPSMEER, een t van *Dreghmeer*, onder

DIEREN, een angeschap van die naam, in voortijds was deze Konit ondergeschikt aan de *La* jaar 1647 werd dezelve, de *Landen*, gekocht door *Ridders van de Duitse* gulden, en door denze *Willen der Darden*, di vergroot, en tot een *Ja* gebouwen, thuiuen, son betrekke van den vegen

DIERMEN, een Bse, onder het Dorp l

DIESE, een Rivier van 's *Hertogenbosch*.

DIESHOEK, een Buhoorende onder de Ambt

DIESSEN, een Dorpsier van *Ostterwijk*, drie *Filwarebeek*, aan de kerk, die aan het Dorp v bouw, voorzien met een

XL DED

DIEPSTEGEN, gelegen in het Graaffschap *Zutphen*, tus-
schen *Deutichem* en *Ter Burg*, draagt den naam van een Ha-
vezaat, doch is niet meer dan een groot Boerenhuis.

DIEPSMEER, een bedijkte Plas, behoorende met de kerk
van *Dreghmeer*, onder *Oud Kerspel* in *Geestmer-Ambacht*.

DIEREN, een aangename Lustplaats, gelegen in de Buurt-
schap van die naam, in het Richterampt van de *Veluwezoom*:
voortijds was deze Koninglijke Lustplaats eene Commanderie,
ondergeschikt aan de Land-Commandeur van *Utrecht*; in het
jaar 1647 werd dezelve, met een gedeelte van de daaromliggen-
de Landen, gekogt door Prins *Willem de Tweede*, van de
Ridders van de Duitse Orde, voor een somma van 147000
guldens, en door denzelven nagelaaten aan zijnen zoon Prins
Willem den Derden, die in het jaar 1674 het gebouw merklijk
vergroot, en tot een Jachthuis bekwaam gemaakt heeft, zo met
gebouwen, thuienen, fontijnen, als anderzints: thans behoort
hetzelve aan den tegenwoordigen Heer Erf-Stadhouder.

DIERMEN, een Buurtschap in 't Land-Drostampt van *Velu-
we*, onder het Dorp *Nieuwkerk* behoorende.

DIESE, een Riviertje in *Staats Brabant*, een uur gaans
van 's *Hertogenbosch*.

DIESHOEK, een Buurtschap in de Provincie *Zeeland*, be-
hoorende onder de Ambachtsheerlijkheid van *Koudekerke*.

DIESSEN, een Dorp in *Staats-Brabant*, onder het kwar-
tier van *Oosterwijk*, driefvierde uur gaans ten oosten het Dorp
Hilvarenbeek, aan de rivier de *Nemer*: de Gereformeerde
kerk, die aan het Dorp vast staat, is een fraai en luchtig ge-
bouw, voorzien met een fraaijen spitsen toren.

DIEU, (Mr. Daniël de) geboortig van *Brusfel*, alwaar hij, gedurende den tijd van twee-en-twintig jaaren Predikant was, voor dat hij te *Vlisfingen* beroepen werd; alle die van hem spreken, geeven hem den lof, dat hij was een zeer geleerd en door taalkundig man, in achting bij alle de geleerden van zijn tijd: men vindt van hem aangetekend, dat hij *Brusfel* om de vervolging moest verlaten, nadat die Stad door *Parma* in het jaar 1585 veroverd was, dat hij zijne boeken moettende agterlaaten, ze op een verborgen plaats in een muur verftak, in hope, van ze daarna weder te bekomen, dat, niet hem, maar zijn zoon, dit geluk naderhand te beurt viel, vermids dat huis in handen van Hervornden geraakt was.

Wagenaar in zijn *Vaderlandsche Historie*, VIII. Deel, p. 274, zegt van deze *Daniël de Dieu*, dat hij omtrent het jaar 1588, briefwisseling met *Sonoi* hield, gelijk ook deed *Jan Michiels*, Predikant te *Grootenbroek*, welke laatste aan *Sonoi* schreef, dat de Admiraal *Howard*, met agt groote schepen en zes pinassen, tot zijn ontzet gefchikt was. Verder gaat hij voort, en zegt: *deze kerklijke luiden arbeidden in Engeland, zonder dat mij gebleeken is, uit wiens last, om Prins Maurits tot algemeenen Stadhouder te doen verklaaren; klaar blijkt uit deze woorden, zegt Vrolik* in zijn *Vlisfingsche Kerkheme*, dat hier de geest van *Brandt* doorstraalt, bijwien men dit gantsch geval van de *Dieu's* Reize naar *Engeland*, en gedrag aldaar, omftandig leezen kan, in zijne *Kerkl. Historie* op het jaar 1588, I. Boek, bl. 748—753, zonder dat mij gebleken is, uit wiens last, had *Wagenaar* gezegd. *La Rue* in zijn *Geletterd Zeeland*, op het leven van *Ludovious de Dieu*, zegt: dat *Daniël*, in dienst van den Staat, eens tot een gewichtige zaak is afgezonden aan *Koningin Elifabeth*.

Onder alle de diensten, die *Daniël de Dieu* de Zeeuwfche kerke gedaan heeft, was geen van de minfte, welke hij verrichtte, als Prezes, op de Sijnode te *Middelburg* in het jaar 1591.

La Rue zegt, dat hij was van adellijke afkomfte, dat zijn vader was geweest een huisgenoot van Keizer *Karel den Vijfden*, en dat hij, door dien Vorst, ter erkentenis van trouwe dien-

denft. inden adelst
tweemaal getrouwd g
en daarna met Sara
jaar zigt, en dat hij i
getrouwd werd door zij

Dieu, (David de)
deze was zo wel als zi
was te Vlisfingen bene
hiet het jaar daarna vo
hij nog in den dienst b

Dieu, (Ludovious
Dien, geboren te Vli
tie van Vaders tweed
verkeerder (la Ri
was in de boosfche
deide, dat zijn ijver
eens predikant in te
hij beroepen werd in
Janij 1617 te Vlisf
Nederduisch, en o
zelfs, dat hij in die
dienst heeft: van Vli
Predikant in de Nede
landenhand werd hij al
fche Collegie, en over
oud zijnde drie-en-vij
lod hij zig in den e
in welk huwelijk ver
Mist. Belg., elf kin
verkeerder hebben uitge
hem overgebleven zijn,
in zijn Wardenboek
zoona eerst te Leiden,
hant goetend heeft;
Wardagen geweest is;

diensten, tot den adeltant verheeven was : en verder , dat hij tweemaal is getrouwd geweest ; als eerst met *Lijsken Mochaards* , en daarna met *Sara Colonius* , voords dat hij overleed in het jaar 1607 , en dat hij in zijn post als Predikant te *Vlisfingen* , gevolgd werd door zijn' zoon uit zijn eerste huwelijk.

DIEŪ, (*David de*) die aldaar de negende Predikant was : deze was zo wel als zijnen vader , te *Brusfel* geboren ; *David* was te *Vlisfingen* beroepen , den 10den November 1607 , en stierf het jaar daaraanvolgende , zelf zo men vermoed , voor dat hij nog in den dienst bevestigd was.

DIEŪ, (*Ludovicus de*) mede een zoon van Mr, *Daniël de Dieu* , geboren te *Vlisfingen* den 7den April des jaars 1590 , uit zijn Vaders tweede huwelijk met *Sara Colonius* ; zijn levensbeschriever (*la Rue*) zegt : dat hij zonderling bedreeven was in de Oosterfche taalen , en zo arbeidzaam , dat men oordeelde , dat zijn ijver zijne krachten te boven ging. Hij was eerst Predikant in de Waalfche Gemeente te *Middelburg* , daar hij beroepen werd in het jaar 1613 , vandaar werd hij den 10den Junij 1617 te *Vlisfingen* beroepen , alwaar hij in het Fransch , Nederduitsch , en ook wel in het Engelsch predikten , men wil zelfs , dat hij in die drie taalen , aldaar op eenen dag gepredikt heeft : van *Vlisfingen* werd hij beroepen te *Leiden* , als Predikant in de Nederduitsche Gemeente , in het jaar 1619 , en naderhand werd hij aldaar aangesteld , tot Regent van het Waalfche Collegie , en overleed aldaar den 13den December 1642 , oud zijnde drie- en- vijftig jaaren : nog te *Middelburg* staande , had hij zig in den echt begeeven met *Katelijne Bogaard* , uit welk huwelijk verwekt zijn , volgens *Foppens* in zijne *Biblioth. Belg.* , elf kinderen , van welke ook sommige in geleerdheid hebben uitgemuut ; *la Rue* zegt , dat van elf kinderen hem overgebleeven zijn , twee zoons en twee dochters : *Hoogstraaten* in zijn *Woordenboek van de Dieu* spreekende , zegt : dat één der zoonen eerst te *Leiden* , en naderhand te *Amsterdam* de Geeskunst geoeffend heeft , en dat de tweede zoon Predikant te *Woubrugge* geweest is ; door welke twee zoonen het geslacht

van *de Dieu* te *Amsterdam* en elders is voortgeplant. De werken van *Ludovicus*, vindt men gemeld bij *Foppens*, *la Rue* en anderen; onder 's mans afbeeldzel vindt men een Latijnsch bij-schrift van *Boxhorn*.

Zie de gemelde Schrijvers.

DIEU, (*Mr. Daniël de*) afkomstig van bovengemelde, heeft niet alleen te *Amsterdam*, ten welzijn van zijne geboortestad, maar gedurende zijn leven, den Staat groote diensten bewezen; werd in het jaar 1724 Schepen, 1731 Raad, 1744 Hoofd-officier, en 1753 Burgemeester te *Amsterdam*. In het jaar 1730, werd door de Staaten der zeven Verëenigde Gewesten beslooten, tot het zenden eener buitengewoonen Afgezant, na het Russische Hof, en in het jaar te vooren, was de Heer *de Dieu* daartoe reeds benoemd; hij vertrok in de maand Maart des eerstgemelden jaars, en verbleef aldaar tot in den nazomer van het jaar 1732, wanneer hij op zijn verzoek terug geroepen werd: zijne voornaamste handeling had aldaar bestaan, in het maaken van een verdrag van vriendschap en koophandel, het welke hij, wat moeite hij had aangewend, niet tot volkomenheid had konnen brengen. In het jaar 1737 was de Heer *de Dieu* mede eene der Gevolmagtigden, over een verdrag van koophandel met de *Oostenrijfsche Nederlanden*, dan ook deze onderhandeling liep vruchteloos af. In het jaar 1744 werd zijn Wel Ed. weder tot buitengewoon Afgezant aan 'het Russische Hof benoemd, doch daar verliep nog een geruimen tijd, eer de onderhandeling met het Engelsche Hof haar beslag kreeg. In het jaar 1745 kwam de Heer *de Dieu* te *Petersburg* aan, veel goed deed zijne onderhandeling, tot ondersteuning van de Gezanten van de Koningin van *Hongarij* en van die van *Engeland*, dat hij ten tijde van de voorige Keizerin *Anna*, zijn Hof wel had weeten te maaken, bij de toenmalige Keizerinne *Elisabeth*, die gedurende zijn eerste Gezantschap, van weinig of geen perfoonen van aanzien was aangesprooken; hij dus aan *Elisabeth* niet onaangenaam zijnde, bevorderde de zaaken van *Maria Theresia* ten sterksten, doch zijne onderhandeling, die te vooren was blijven steeken, had

DIEVEREN. DIE

had dien voorzigtig n
terug in het jaar 174
jaars 1765 overleed
Burgemeester, en o
eerste Raad ter Adm
en Hoofdofficier de
vindt men in het XI

DIEVEREN, he
bestemde niet anders
van alle zes: het Do

DIEVERSWOL
Opferland, ook w

DIEBERGEN,
hond welke een ve
het jaar 1571, het

DIEZE, een
Zwolle.

DIX, (*Jan*) w
het Collegie van h
den, in de Zeelag
sche en Staatliche
Zie BRANDTEN
Mercurius

DINKHOF, ook
Sallant, onder de P

DINKINGEN,
sing Drenthe, zeer
goeden daarvan de
Raumedeer over dez

had dien voordgang niet, die men gehoopt had, en kwam dus terug in het jaar 1746. Op den 23ten van de maand Junij des jaars 1765 overleed den Heer en Mr. *Daniël de Dieu*, als oud Burgemeester, en oudste Raad zijner geboortestad, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit, Bailjuw van de *Lande van Blois*, en Hoofdofficier der Stede *Beverwijk*. 's Mans afbeeldzel vindt men in het XIX. Deel der *Vaderlandsche Historie*.

DIEVEREN, het derde Dingspel in het Landschap *Drenthe*, bestaande niet anders dan uit Veenen, zijnde echter het grootste van alle zes: het Dorp van dien naam is zeer aanzienlijk.

DIEVERSWOLD, één der tien Dorpen van de Grietenij *Opsterland*, ook wel *Duurswold* genaamd.

DIXBERGEN, een Gehucht onder *Oortmarsum*, aldaar stond welêer een vermaarde Kapel, waarin eenen *Sartorius* in het jaar 1571, het ampt van Vicaris bekleedde.

DIEZE, een Buurtschap onder het Schoutampt der Stad *Zwolle*.

DIK, (*Jan*) was in het jaar 1690 Schout bij Nacht, onder het Collegie van het Noorderkwartier, in welk jaar hij sneuvelde, in de Zeeslag tusschen de *Franschen* en vereenigde *Engelsche* en *Staatsche* Vlooten, op de hoogte van *Bevesfer*.

Zie BRANDTEN CENTEN *Historie van Enkhuisen. Nederl. Mercurius van dat Jaar.*

DINKHOF, ook wel *Dingshof*, een adelijk Slot te *Olst* in *Sallant*, onder de Provintie van *Overijsel*.

DIKNINGEN, welêer een vermaarde Abdij in het Landschap *Drenthe*, zeer nabij *Wijk*; zedert de Hervorming zijn de goederen daarvan door 's Lands Staaten aangelegd, en een Rentmeester over dezelve aangesteld.

DINTELOORD, een Dorp in *Staats-Braband*, onder de Heerlijkheid van *Prinseland*, hebbende zijn naam van den rivier den *Dintel*, die daar zijn uitwaatering heeft: het Dorp bestaat voornamelijk uit twee reije huizen, digt bijeen getimmerd, en door een ruim marktvelde van een gescheiden, waarvan aan het zuideinde de kerk is; de Inwoners zijn meestal Gereformeerden, uitmakende een tamelijke Gemeente; hun Predikant is Lid van de Clafsis van *Breda*.

DINTHER, dat met *Heeswijk* door één Predikant bediend word, is een vermaaklijk Dorp in het kwartier van *Maasland*, hebbende zijn eigen rechtbank met zeven Schepenen: de Heerlijkheid *Dinther* werd in het jaar 1288 aan *Johanna*, Hertoginne van *Braband*, opgedragen, door *Willem van der Aa*, Ridder, Heer van *Heeswijk*, en ontving dezelve wederom van haar te leen; na welken tijd dezelve meermaalen van Heer veranderd is.

Zie OUDENHOVEN *Befchrijving van de Meijerij van den Bosch*.

DINTER, (*Emond*) of *Dinterus*, geboren in het Dorp *Dinxperloo*, was Secretaris van *Anthonij de Eerste*, *Jan de Tweede* en *Filips de Eerste*, Hertogen van *Bourgondiën*; daarna omhelsde hij de Geestelijken staat, werd Kanonik te *Leuven*, en eindelijk kwam hij weder ten Hove, alwaar hij overleed in het jaar 1488: van hem is op bevel van *Filips den Tweeden*, geschreven, *Chronijk van Braband*, waarvan in de kloosters nog verscheidene copijën zijn: ook is door hem geschreven *Genealogia Ducum Bourgondië*, *Brabantia*, *Flandria* en *Hollandia*, gedrukt te *Frankfort* 1529: zijn afbeeldzel vindt men bij *Valerius* en *Foppens*.

DINXPERLOO, een Dorp onder het Graaffchap van *Zutphen*, en wel onder het Drostamt van *Breevoord*: voor de Hervorming had het een Parochiekerk, die haar Pastoor van wegen het Graaffchap verkreeg; doch na die groote verandering werd de kerk aldaar door één Predikant bediend, die onder

ter de clafsis van Zutphen hant aldaar

DINTERVEEN
Drostamt Vollenhove
Zie van der I

DIODORUS SE
Afges. Afon, in d
bij genoemd, als een
bij zon, zo verhaalt
geboorte, en wel o
dood van Varus te
oorzaak geweest zij
tus maakt maar een
Friezen met de Ro
de laatste, de fch
vender zegt Winfel
Ditholds, woonde
Romemen tegen
wordt gezegd v
volgd te zijn v
maakt is.

der de clasfis van *Zutphen* behoord. De Admiraliteit te *Amsterdam* houdt aldaar een Commis ter Recherche.

D INKTERVEEN, een Dorp en Schoutampt, onder het Droostampt *Vollenhoven*, in de Provincie van *Overijsel*.

Zie VAN DER HOUVE *Handvest Chronijk*.

DIOCARUS SEGON, wordt gesteld als een Opvolger van *Afinga Afcon*, in de Heerschappij van *Friesland*, en ook werd hij geroemd, als een schrander man in Staat- en Oorlog-zaaken: hij zou, zo verhaald wordt, geregeerd hebben kort na *Christus* geboorte, en wel om dien tijd, dat *Germanicus* kwam om den dood van *Varus* te wreken. *Diocarus* zijn wijs bestier zou oorzaak geweest zijn, dat *Friesland* toen in ruste bleef. *Tacitus* maakt maar eens gewag, dat geduurende zijne regeering, de Friezen met de Romeinen gestreden hebben, uit oorzaak, dat de laatste, de schattinge boven mate wilde verhoogen; doch verder zegt *Winsemius*, dat zij te zaamen in vrede leefden, en *Dibbald*, zoon van *Diocarus*, zou zelfs in het jaar 44, de Romeinen tegen de Britten ondersteund hebben. *Diocarus*, wordt gezegd vijf- en-dertig jaar geregeerd te hebben, en gevolgd te zijn van *Dibbald*, waarvan hiervoor melding gemaakt is.

EINDE VAN HET ELFDE DEEL.

De eerste van de drie, die de Afdeling te Amsterdam heeft, is de Afdeling der Letteren.

De tweede van de drie, die de Afdeling te Amsterdam heeft, is de Afdeling der Wetenschappen.

De derde van de drie, die de Afdeling te Amsterdam heeft, is de Afdeling der Kunst.

